Серія «Наука»

Гуманітарна складова вищої освіти: проблеми та перспективи. Статті та тези

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

14–15 **квітня** 2011 **року**
м. Харків

УДК: 378.09:009(043.2)

Редакційна колегія: член.-кор. НАН України В. П. Черних,
проф. І. С. Гриценко, проф. С. М. Коваленко, доц. Є. І. Світлична

Упорядники: доц. Н. О. Лисенко, викл. Л. Ф. Дорошина

Гуманітарна складова вищої освіти: проблеми та перспективи. Статті та тези: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (14–15 квітня 2011 р., м. Харків). – Х. : Вид-во НФаУ, 2011 р. – 394 с. – (Сер. «Наука»)

Збірник містить матеріали конференції, присвяченої питанням гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, аналізу її стану на сучасному етапі розвитку. У збірнику подано статті та тези, які багатоаспектно висвітлюють актуальні теоретичні і методологічні проблеми викладання гуманітарних дисциплін у вищій школі.

Матеріал збірника як результат обміну досвідом між представниками провідних вищих навчальних закладів України та Росії може бути цікавим широкому колу спеціалістів.

Матеріали публікуються українською та російською мовами. За достовірність матеріалів відповідальність несуть автори.

Харків, 2011

Статті

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУЧАСНИХ ФОРМАХ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

АРХИПЕНКО Л. М.

Харківський національний економічний університет, м. Харків

Упровадження принципів Болонського процесу в систему вищої освіти України ставить перед вищою школою нові завдання. Це вимагає перегляду і модернізації способів подачі навчального матеріалу студентам. Вимоги до матеріалу такі: навчальний матеріал повинен бути чітко структурованим у межах кожної навчальної дисципліни (модуля), матеріал має розподілятися на певні пропорції – змістові модулі, і, найголовніше, необхідно надати повний комплект методичного забезпечення: електронні підручники, конспекти лекцій, завдання для практичних занять, методичні вказівки до курсових, лабораторних, самостійних робіт тощо.

Міністри освіти країн-учасниць Болонського процесу підкреслили в Берлінському комюніке (2003 р.) важливість і необхідність того, щоб кожен громадянин мав можливість вибирати індивідуальну траєкторію навчання відповідно до своїх бажань, здібностей і потреб аж до досягнення ним рівня вищої освіти. Тим самим поняття самостійна робота студента значною мірою співвідноситься і з отриманням вищої освіти.

Самостійна робота студентів – одна з найважливіших форм навчального процесу при підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Проблема організації самостійної роботи студент в умовах реформування вищої освіти в Україні була у полі зору таких дослідників, як О. Бабкіної, Л. Журавської, О. Заїки, В. Козакова, А. Алексюк, І. Шимко, А. Аюрзанайн,

П. Підласистого, В. Попович, Г. Січкаренко, Е. Петрова, Л. Радвінської, Н. Шаронової та інших.

Нові тенденції в організації навчального процесу, де викладач не стільки навчає, як допомагає вчитися студентові самостійно, у результаті чого студент здобуває знання, уміння і навики, а викладач майстерність, залишаються актуальними.

Основне завдання сучасного викладача вищої школи – навчити вчитись, створити атмосферу відповідальності, середовища, що стимулює самопідготовку кожного студента. Викладачі, звичайно, повинні створювати активне навчальне середовище, але самі зовсім не обов'язково повинні бути присутніми в окремих формах навчальної активності. Головне – сформулювати потяг і творче ставлення до навчання, створити для цього відповідні умови. Саме тому західні університети організовують цілодобову роботу бібліотек, Інтернету й іншої інфраструктури навчання для забезпечення самостійної роботи студентів. Викладач, таким чином, виступає не в ролі аудиторного лектора, а скоріше тренера, який розробляє план гри, вправи, дає поради і контролює роботу команди [8:12–17]. Учені визначають самостійну роботу як форму, метод, прийом, засіб, умову, діяльність навчання, виховання, управління тощо. Оскільки самостійна робота виходить за межі аудиторних занять, логічним є підхід до її сутності з позицій управління. Отже, самостійна робота – це форма управління та самоуправління самостійною пізнавальною діяльністю студентів. Вона є необхідною складовою частиною навчально-виховного процесу, яка істотно впливає на його ефективність і результативність.

До основних цілей самостійної роботи студентів відносять: виховну – виховання самостійності як риси особистості та стереотипу пізнання; навчальну – набуття вмінь і практичних навичок техніки самостійної роботи, уміння приймати рішення, формувати конкретні

завдання, визначати методи й засоби розв'язання проблем; освітню – надбання студентами загальноосвітніх та професійних умінь, знань і навичок.

Будь-яка діяльність має цілком визначену структуру. Мінімально необхідною умовою формування певної діяльності є завдання всіх її структурних компонентів і встановлення їхнього зв'язку. Основні структурні блоки самостійної роботи – це мотив, мета, зовнішні умови та форма організації.

Розглянемо детальніше форми організації самостійної роботи. Ми не будемо зупинятися на таких традиційних формах організації самостійної роботи, як розрахункові домашні завдання, курсові роботи, підготовка доповідей на семінари тощо. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології, основані на обчислювальній техніці, аудіо- та відео засобах, нові прийоми навчання дозволяють здійснити альтернативні підходи до організації самостійної роботи. Найбільш відомі два з них:

- система персональних завдань;
- метод аудіо- та відеонавчання.

Система персональних завдань – це один з підходів до навчання, який добре вивчений і довів ефективність та відповідність стандартним методам. Він складається з послідовних належним чином розроблених модулів, які зазвичай частково чи повністю підтримані лекційним чи лабораторним курсом. Кожен модуль має зрозумілий, орієнтований на розвиток тих або інших ділових навиків опис навчальних завдань з чіткою оцінкою мети, досягнення якої допоможе перейти до наступного модуля. На нашу думку, ключовими областями застосування системи персональних завдань є магістерське навчання й подальше самовдосконалення.

Цей підхід використовується у різних навчальних курсах. Як правило його застосування є корисним на ранніх стадіях викладання курсу, коли

визначаються і засвоюються основні навики і знання.

Метод аудіо- та відео навчання – другий корисний і гнучкий метод, який може також застосовуватися у практичному навчанні. Навчання за цим методом зазвичай здійснюється в лінгафонній аудиторії, обладнаній магнітофонами та іншою аудіовізуальною технікою, або у комп'ютерному класі з різними мультимедійними засобами. Можна додатково використовувати інші матеріали і обладнання, необхідні для практичного навчання і досягнення мети навчання. Суть полягає в тому, щоб студент міг самостійно знову і знову удосконалюватися за допомогою цього обладнання під час індивідуальних занять або в малих групах з викладачем.

Як і у випадку з системою персональних завдань, необхідні спеціалісти для формування завдань планування і підготовки рекомендацій і матеріалів. Та все ж такий підхід не викликає труднощі у спеціаліста, адже існує велика кількість літератури, яка постійно поновлюється, з підготовки і використання навчальних матеріалів і технічних засобів, необхідних для сучасного надання інформації.

Описані методи організації самостійної роботи можуть бути використані як елементи дистанційного навчання.

Принципова особливість цього методу полягає у наявності віддаленості (у територіальному неспівпадінні) студента і викладача. Головний акцент тут робиться на самостійну роботу при дистанційній, а не особистій підтримці (консультації, телелекції тощо) викладачем. Метод зорієнтований на глибоку комп'ютерну підтримку й використання сучасних мережних технологій, зокрема Інтернету.

Дистанційне навчання потребує реалізації нових підходів до структурування і представлення навчального матеріалу, створення електронних посібників і підручників, організації взаємодії з викладачем,

розвиненої система самоконтролю й дистанційного тестування тощо. Це один з видів освітніх послуг, що бурхливо розвивається в усьому світі. Завдяки розвитку Інтернету й сучасних методів спілкування та обміну даними, є можливість створювати й застосовувати в навчанні нові способи подання інформації, такі як електронні конспекти, уроки, тести, глосарії, анкети, віртуальні лабораторні роботи тощо.

У зв'язку з цим актуальною проблемою є модернізація подачі навчального та методичного матеріалу із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Саме тому вищі навчальні заклади України, зокрема і Харківський національний економічний університет, у своїй роботі поряд із традиційними методами навчання у сучасних умовах використовують системи дистанційного навчання, які дозволяють на новому рівні організувати інформаційну підтримку як стаціонарної форми навчання, так і заочної.

Одним з варіантів використання таких методів і технологій є пакет Moodle, що являє собою систему керування вмістом сайту, спеціально розробленого для створення якісних online-курсів викладачами.

Станом на 2009 рік систему Moodle використовували 18493 навчальних закладів у 167 країнах світу. Для Moodle добре організована система технічної підтримки та існує велика кількість документації, зокрема й українською мовою.

Сайт дистанційного навчання Харківського національного економічного університету створено на базі системи Moodle, яка є пакетом програмного забезпечення для створення курсів дистанційного навчання і web-сайтів. До основних особливостей системи належать такі такі:

– систему спроектовано з урахуванням досягнень сучасної педагогіки з акцентом на взаємодію викладачв та студента;

– може використовуватися як для дистанційної, так і для підтримки

денної форми навчання;

– викладач може реалізувати будь-яку модель дисципліни (в організаційному, методичному, інформаційному аспектах);

– підтримуються різні структури курсів: «календарний», «форум», «тематичний»;

– багатий набір модулів-складових для курсів – модуль розміщення ресурсів (у вигляді файлів будь-якого формату, веб-сторінок, каталогу, web-посилань), Чат, Опит, Форум, Глосарій, Робочий зошит, Урок, Тест, Анкета, курси у форматі Scorm, Wiki, Завдання;

– має зручний і ефективний web-інтерфейс;

– дизайн має модульну структуру й легко модифікується;

– мовні пакети, що підключаються, дозволяють досягти повної локалізації (на цей момент підтримуються 60 мов);

– студенти можуть редагувати свої облікові записи, додавати фотографії і змінювати численні особисті дані та реквізити;

– кожен користувач може вказати свій локальний час, при цьому всі дати в системі будуть переведені для нього в місцевий час (час повідомлень у форумах, терміни виконання завдань тощо);

– зміни, події в курсі з часу останнього входу користувача в систему можуть відображатися на першій сторінці курсу;

– майже всі тексти (ресурси, повідомлення на форумі тощо) можуть редагуватися вбудованим WYSIWYG RichText – редактором;

– всі оцінки (з Форумів, Робочих зошитів, Тестів і Завдань) можуть бути зібрані на одній сторінці (або у вигляді файлу);

– доступний повний звіт про входження користувача в систему й роботу над різними модулями (останній вхід, кількість прочитань, повідомлення, записи в зошитах) [5].

Залучення до навчального процесу форми дистанційного навчання

дає змогу забезпечити студентів усіх форм навчання структурованим згідно з навчальним планом методичним забезпеченням у повному обсязі, оперативно поновлювати методичні матеріали відповідно до постійних модифікацій робочих навчальних планів, оперативно отримувати поточну інформацію про успішність і активність студентів.

Звичайно, деякі студенти відчувають труднощі у навчанні, пов'язані не тільки з недостатністю чи відсутністю старанності чи психологічними проблемами, наприклад з тим, який шлях обрати для вивчення. Необхідно визнати, що деякі з цих проблем прямо залежать від методики навчання та організації начального процесу й самостійної роботи зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у вищих закладах освіти / Л. М. Журавська / / Освіта і управління. – 1999. – №2. – С. 78–82.
2. Заика Е. В. Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в вузе / Е. В. Заика / / Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – 35–36. – С. 13–32.
3. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и её информационно-методическое обеспечение: [учебн. пособ.] / В.А Козаков. – К. : Выща шк., 1990. – 248 с.
4. Алексюк А. М. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзана, П. І Підласистий та ін. – К., 1993. – 175 с.
5. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з розробки та впровадження систем дистанційного навчання у навчальний процес / укл. О. В. Гороховатський, Ю. В. Гурова, Є. Г. Федоров. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 100с.
6. Попович В. В. Самостійна робота як чинник пізнавальної активності студентів / В. В. Попович, Г. Г. Січкаренко / / Наука та наукознавство. – 2005. – №2. – С. 94–107.
7. Петров Э. Г. Современные технологии обучения в высшей школе: [учеб. пособие] / Э. Г. Петров, Л. Н. Радванская, Н. В. Шаронова. – Х. : Коллегиум, 2007. – 172 с.
8. Степко М. Ф., Болюбош Я. Я., Лемківський К. М. Модернізація вищої освіти в Україні і Болонський процес / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбош, К. М. Лемківський / / Освіта. – 2004. – №38. – С. 12–17.
9. Шимко І. Проблеми організації самостійної роботи у вищій школі / І. Шимко / / Безпека життєдіяльності. – 2006. – №1. С. 34–37.

ПРО МЕТУ ТА ЗМІСТ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

БЕРЕСТОВА А. А.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Мова є гарантом національного та державного самозбереження. На сьогодні володіння українською мовою є цілком мотивованим, оскільки поза ним така особистість не мислить самоусвідомлення і самовизначення у такий спосіб витворюється національно-мовна єдність у межах відповідного державного устрою.

Зростання наукового інтересу до гуманітаризації вищої освіти взагалі обумовлено багатьма причинами. Одна з них полягає в тому, що фундаментальна підготовка майбутнього спеціаліста може досягатися лише за умови широкої гуманітаризації освіти, друга – у рівні культури особи. Саме тому сучасний етап розвитку освіти характеризується прагненням виявити теоретичні основи його гуманітаризації, системно й органічно вписати формування мовної культурної компетентності у процес професійного становлення особистості майбутнього спеціаліста. З метою розширення сфер функціонування української мови і піднесення її престижу проблеми мовної освіти у нефілологічному ВНЗ як важливого чинника формування висококваліфікованого фахівця та гармонійної, цілісної особистості стають предметом широкого обговорення. Мовознавців привертають увагу як проблеми мовного навчання, так і мовного виховання студентства. Українська мова професійного спрямування є обов’язковою для вивчення студентами вищих навчальних закладів. Вона входить до нормативної частини навчального плану, а це означає, що її обсяг та зміст повинні визначатися відповідними державними стандартами освіти.

Вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у ВНЗ реалізує компетентісний, функціонально-діяльнісний та особисто-орієнтований підходи до навчання української мови, що відповідає сучасним суспільним запитам, запропонованого Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти визначають два види компетенцій: *загальні* (знання про світ, національну та загальнолюдську культуру, уміння і навички, здатність до навчання, індивідуальний життєвий досвід) і *комунікативні мовні*. Компетентнісна модель навчання української мови на сучасному етапі розвитку набуває суспільної значущості, а тому потребує глибокого осмислення й широкого розгляду пов'язаних з нею питань. Вивчення мови і навчання мовлення мають бути спрямованими на спілкування, на ті види мовленнєвої діяльності, які органічно вписуються у процес навчання у ВНЗ і подальше виконання службових обов'язків у професійній сфері.

Питанням щодо формування мовної особистості приділяється велика увага в дослідженнях мовознавців Л. Паламар, Г. Кацавець, М. Пентилюк, Л. Скуратівського, А. агнітко, Л. Мацько, Г. Шелехової та ін. При дослідженні цього питання акцент ставиться на сутність і рівневу модель мовної особистості, а саме на такі складники: національно-мовна свідомість, мовні здібності, мовне чуття, мовний смак, мовно-ціннісні орієнтації. Так, і в освітньо-кваліфікаційній характеристиці (ОКХ) зазначається, що зміст курсу «Української мови (за професійним спрямуванням)» формує комунікативну мовленнєву, мовну, соціокультурну і діяльнісну компетенції особистості студента. Однак, діяльнісні компетенції свідчать про розвиток мисленнєвих здібностей, уміння володіти методами пізнавальної і творчої діяльності — без належного рівня цих компетенцій безпідставно говорити про розвиток і загальних, і професійних компетенцій взагалі, а отже чи доцільно виділяти ці компетенції як власне предметні,

зрештою, цей висновок стосується й соціокультурних компетенцій. Отже, компетентнісний підхід до навчання української мови орієнтує викладача на використання перспективних технологій, на добір ефективних методів формування національно свідомої компетентної мовної особистості.

Метою мовного навчання у ВНЗ є свідоме практичне оволодіння є свідоме практичне оволодіння нормами української літературної мови як системи систем та формування інтелектуально розвиненої, морально досконалої, національно свідомої, духовно багатої мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності, відзначається готовністю до подальшого професійно-орієнтованого навчання, спроможна самостійно визначити цілі самоосвіти, самовиховання й саморозвитку та діяльнісно їх реалізувати.

Мовний курс у нефілологічному ВНЗ обов’язково, на нашу думку, має передбачати відбір тем, спрямованих, у першу чергу, на формування мовної і мовленнєвої компетенції та орієнтуватися на специфіку майбутньої спеціальності студента, акцентувати увагу на професійному спілкуванні, спрямовувати на опрацювання професійної лексики. Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається з системи загальних і професійних знань, тобто опанування фахівцем професійного мовлення — галузевої фразеології та термінології, що допоможе при навчанні у ВНЗ III – IV рівнів акредитації, а також у подальшій професійній діяльності, котра вимагає застосування у виробничій сфері української мови. Для вільного володіння усною та писемною формами професійного спілкування студенти повинні мати чималий активний лексичний запас фахової термінології, бо мовленнєва специфіка даного стилю спілкування визначається насамперед великою кількістю термінів, що активно обслуговують сферу професійно-виробничої діяльності. Лінгвістами-філологами доведено, що спеціальні

галузеві терміни становлять понад 60 % професійної лексики фахівця, решту посідає загальнонаукова термінологія та загальновживані лексеми. Крім того, термінологічна лексика має велике значення для науково-виробничої комунікації, сприяючи її інтелектуалізації, полегшує процес засвоєння знань та реалізації їх у майбутній фаховій діяльності, поглиблює знання студентів про ознаки виучуваних понять, є засобом розширення активного професійно зумовленого словникового запасу, підвищує культурний рівень майбутньої української інтелігенції.

Завдання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» багатогранні: повторення, узагальнення, систематизація відомостей зі шкільного курсу української мови, оволодіння загальнонауковою і спеціальною термінологією та фразеологією, засвоєння стилістичних і структурних особливостей документів, пов’язаних із фахом, різноманітних жанрів усного і писемного мовлення, до яких доведеться вдаватися у майбутній професійній діяльності. Таке завдання та мета передбачають зосередження уваги на питаннях лінгвістичної освіти студентів на розвитку фахових мовленнєвих навичок. Проблематика, пов’язана з удосконаленням мовної професійної підготовки студентів фармацевтичного профілю, активізує коло проблем формування українознавчої, мовленнєвої та комунікативної компетентності, які є складовою професійної компетенції фармацевта. Бажаного результату можна досягти за умови не ізольованого, а комплексного виконання цих завдань. Безперечно, найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції на основі науково-професійної термінології є використання текстів зі спеціальності. Невеликих за обсягом, доступних за змістом, насичених словами, стійкими словосполученнями та граматичними конструкціями, характерними для мови спеціальності. Тільки на рівні тексту виучувані професійні терміни постають як цілісна комунікативна система, придатна для використання в

певних робочих ситуаціях, а не як сукупність розпорошених лексем.

Матеріалом для навчальної роботи мають стати зв'язні висловлювання (доповіді, виступи), тексти професійно спрямовані як тематикою та змістом, так і характером використаних у них мовних засобів. Широке використання таких текстів (із професійно спрямованих документів, навчальних посібників, зі студентських робіт, виконуваних під час вивчення фахових дисциплін) сприяє встановленню міжпредметних зв'язків. Складовою загальнонаукової термінологічної системи є фармацевтична терміносистема, яка розвивалася і розвивається у тісному взаємозв’язку із терміносистемами інших галузей. Така робота сприятиме формуванню мовленнєвої компетентності. Продуктивність засвоєння термінів та їх активне використання в усному та писемному українському фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад та вдумливе засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології у конкретних робочих ситуаціях. Ефективним є поєднання вправ як репродуктивного характеру, що виконують ознайомлюючу функцію, так і творчих, що сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації. Задля реалізації формування у студентів професійної мовленнєвої компетенції на основі фахової термінології на практичних заняття пропонується використовувати репродуктивні вправи: тлумачення фахових термінам українською мовою, підбір термінів до запропонованих визначень, за допомогою словника підбір до термінів синонімів (якщо такі є) та антонімів, складання речень із термінами-синонімами, враховуючи відтінки їх значень, складання доповіді фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію, складання діалогу виробничої тематики, насиченого фармацевтичною термінологією, редагування

фахових текстів, виправляючи терміни, що вжиті з невластивим для них значенням. Вагомим є також застосування вправ порівняльно-зіставного характеру, за допомогою яких студенти мають відчути специфіку виучуваних понять, особливості нормативного фахового мовлення порівняно з розмовно-побутовим. Доцільним є застосування вправ перекладного характеру, під час виконання яких студенти виявляють як спільні ознаки, які характерні для близькоспоріднених мов, так і риси своєрідні, національно специфічні. Такі види роботи допоможуть студентам уникати сліпого калькування при перекладі фахової літератури та написанні текстів (доповідей, курсових і дипломних робіт) професійного спрямування, орієнтуватимуть на вживання нормативних форм термінолексем та фахових фразеологічних терміносполучень, уможливлять знаходити складні перехресні відношення в найбільш близьких мовах (російській та українській), що є надзвичайно цінним для південно-східних регіонів України. Завдання цих типів дозволяють проаналізувати особливості фармацевтичної терміносистеми на фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному рівнях. Використовуючи різнопланові завдання на заняттях, ми одночасно маємо змогу збагатити лексичний запас студентів-нефілологів професійно-науковою термінологією, підвищувати культуру мовлення майбутніх фахівців.

Схематичною опорою для проектування можливих способів навчання, орієнтованих на реалізацію змістових ліній курсу української мови з метою формування життєво необхідних компетенцій, є компетентнісна модель мовної освіти. Відповідно до неї посилення компетентнісної спрямованості навчання потребує використання таких педагогічних технологій, організаційних форм, методів навчання, які допоможуть забезпечити творчий розвиток особистості, здатної ефективно розв'язувати життєві проблеми, виконуючи соціальні ролі передусім в українському соціумі.

Отже, вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» спрямоване на розв'язання комплексу завдань навчання, виховання й розвитку сучасної, конкурентноспроможної на ринку праці особистості. Лише зацікавивши студентів їх майбутньою спеціальністю, ми зможемо привити любов до української мови та отримати національно свідомих, мовленнєво компетентних фахівців, що зможуть досягти особистісного й професійного самовизначення та домогтися самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зязюн І. А. Інтелектуальнс-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А Зязюн / / Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] ; за ред. І. А Зязюна – К. : Віпол, 2000. – С. 11–57.
2. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : Учебное пособие – К. : УМКВО, 1989. – 103 с.
3. Кучерук О. Уміння – передусім. Компетентнісний підхід до формування національно-мовної особистості / / Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №10. – С. 18 – 24.
4. Михайлюк В. Переклад у формуванні культури ділового мовлення / / Дивослово. – 1999. – № 7. – С. 26–29.
5. Паламар Л. Проблеми функціонування української мови у вузах у період національного відродження / / Українська мова у вищих навчальних закладах України. – К. : ІСДО, 1993. – С. 3–11.
6. Товажнянський Л. Керівник – професіонал нової формації І Л. Товажнянський, О. Романовський / / Вища освіта. Український теоретичний та науково-методичний часопис. – 2002. – № 1. – С. 34–39.
7. Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ ДІЄСЛОВА ТА ПРИКМЕТНИКА

БЄЛЯЄВА О. М.

ВДНЗУ «Українська стоматологічна медична академія», м. Полтава

Починаючи з другої половини XX століття екстра- й інтралінгвістичні проблеми терміна перебувають у центрі уваги науковців (Гнатишена І.,

Даниленко В., Дубічинський В., Комарова Г., Крижанівська А., Овчаренко В., Симоненко Л., Суперанська А., Шелов С. та ін.). Це дає підстави розглядати термінологічну ситуацію як соціокультурний феномен [9; 10]. Водночас нині залишаються відкритими деякі питання, які потребують подальшого детального вивчення. Зокрема, це стосується термінологічного статусу таких частин мови (ЧМ), як дієслово та прикметник.

Аналіз літератури дає змогу стверджувати, що все розмаїття наукових поглядів на проблему термінологічних потенцій (ТП) ЧМ, зводиться до двох основних позицій. Представники однієї групи вважають, що мовним найменуванням у галузі термінології може бути лише іменник або номінативна конструкція, ядром якої є іменник [1; 2; 11:45; 11:119; 11:135; 12; 14]. Sensu largo ця теорія ґрунтується на тому, що «у європейських мовах система іменників настільки розвинена, існують настільки необмежені можливості утворювати віддієслівні іменники й абстрактні іменники, похідні від прикметникових основ, що основний термінологічний склад цих мов може повністю бути вичерпаний іменниками [2:11]».

Представники іншої групи [5; 6; 8] визнаючи, що у загальній термінологічній ієрархії верхній щабель посідають іменники, відносять до термінів також інші частини мови – дієслова, прикметники, прислівники.

Отже, наявність у сучасному науковому дискурсі кардинально протилежних думок свідчить про необхідність подальшого глибокого вивчення цього питання та зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Мета роботи полягає у з’ясуванні термінологічного статусу таких ЧМ, як дієслово та прикметник.

Аналіз праць науковців, які розглядають дієслово як термін, свідчить, що вони передусім спираються на загальновідоме твердження Г. Винокура

[3], що терміни – не особливі слова, а лише слова в *особливій функції* (курсив наш. – О. Б.). Втім, сам Г. Винокур писав, що граматична категорія дії в технічній термінології виступає не у формі самих дієслів, які *не можуть бути виразниками логічного суб'єкта*, а у формі *абстрактних іменників* (курсив наш. – О. Б.), які зберігають значення дії, але поєднують її зі значенням абстрактної предметності [3:13–14].

Принагідно підкреслимо, що в іншому широко цитованому дослідженні — А. Суперанської, Н. Подольської та Н. Васильєвої [13], дієслова, прикметники і прислівники також віднесені не до термінів, а до *спеціальної лексики* (курсив мій. – О. Б.). Verbatim: «…в усіх типах спеціальної лексики переважають іменники. Дещо рідше зустрічаються прикметники, ще рідше — дієслова та прислівники [13:33]». Але ж термінологія і спеціальна лексика — це далеко не ідентичні поняття [1; 11].

На наш погляд, основна антиномія, які виявляється у віднесенні дієслів до термінів, є логічного характеру. Так, В. Даниленко стверджує, що термінами можуть бути будь-які значущі слова за умови, що «вони виражають спеціальні *поняття* (курсив мій. — О. Б.) і відповідають усім іншим вимогам щодо термінологічних найменувань [6:49]».

Розглянемо ці вимоги детальніше. Differentia specifica терміна, яка визнається усіма дослідниками, у тому числі представниками другої групи, – співвіднесеність терміна із науковим поняттям. І саме це є «підводним валуном» – основним протриріччям у спробі віднести дієслово до терміна. Щоб проілюструвати цю тезу наочно, звернемося до логіки. У підручнику В. Жеребкіна подається така дефініція поняття: «поняття – це форма мислення, яка віддзеркалює *предмет* (розбивка наша. – О. Б.) у його суттєвих ознаках [7:11]». Поняття – це логічна форма думки, уявний образ предмета, його відображення, а не сам предмет. Матеріальною дійсністю поняття є вербальне вираження. Натомість дієслово – це ЧМ, «яка виражає

дію або стан як процес і характеризується такими граматичними категоріями, які вказують на відношення до моменту мовлення, дійсності, учасників мовленнєвого акту та ін. [2:102]». Alias, дієслова слугують для формування суджень і умовиводів, а не понять.

Одним із найбільш ґрунтовних підходів щодо ТП ЧМ нам видається підхід В. Овчаренка, який, спираючись на концепцію Х. С. Сьоренсена, пропонував розв'язати це питання, оперуючи поняттями «автокатегорематичні» та «синкатегорематичні» денотатори. До перших було віднесено іменник як здатний самостійно позначати сутності, а звідси й виражати поняття про ці сутності; до других – інші ЧМ, зокрема прикметники, дієслова etc. Саме неспроможність самостійно позначати як сутності, так і поняття про них, зумовлює їх термінологічну неспроможність [12:60].

У питанні щодо ТП ЧМ також вважаємо за необхідне звернутися до когнітивно орієнтованих досліджень. Наприклад, Талмі Гівон пише, що понятійний лексикон людини являє собою сховище закріплених у мові відносно стабільних загальнокультурних знань про будову зовнішнього (фізичного), соціокультурного і внутрішнього (ментального) світу [4:119]. Структура понятійного лексикону, за Т. Гівоном, нагадує сітку, що складається зі зв'язаних між собою вузлів. У кутах цієї сітки розташовані окремі концепти – «смисли», id est ментальні репрезентації типів конвенціоналізованого досвіду, кожний з яких має власне позначення — слово. Понятійний лексикон, таким чином, становить собою сховище загальнокультурно закріпленої (generic conventionalized) інформації ibid.

Учений зазначає, що в мові категорією іменників представлено лексичні концепти, у яких закріплено знання про відносно стабільні сутності (фізичні об'єкти, орієнтири (landmarks), місцерозташування (locations), об'єкти флори, фауни, людей, ті чи інші культурні настанови (institutions), абстрактні

сутності ін.). Лексичні концепти, які відображують уявлення щодо інгерентних якостей об’єктів, презентовано прикметниками; концептам, у яких відображено уявлення про дії, процеси, відношення, відповідають дієслова [4:120].

Як, на наш погляд, слушно стверджує О. Моїсеєв, дієслова функціонують у науковому мовленні як мовні субститути термінів, засоби викладення думки [11:135]. Однак, вони не позначають поняття, а вказують на процесуальну ознаку об’єкта, або його стан, і тим самим протиставляються імені. Безумовно, будучи складовою лексичного складу LSP, дієслова на різних рівнях, у першу чергу, на словотвірному, пов’язані з термінами.

Аналіз латинської медичної лексики дає змогу зробити однозначний висновок, що в латинських галузевих терміносистемах функціонують не власне дієслова, а похідні віддієслівні іменники та дієслівні непредикативні форми. За своїми формальними характеристиками вони подібні до прикметників і виступають у ролі конституентів медичних терміноноодиниць (термінів і номенклатурних найменувань), ad exemplum: ***punctus, a, um*** *(колотий)* → ***vulnus punctum*** *(колота рана)*, ***deformans, ntis*** *(деформівний)* → ***arthrītis deformans*** *(деформівний артрит)* etc.

Щодо дефініції, яка розглядається вченими як невід’ємна термінологічна ознака дієслова, зазначимо, що спеціальні дієслова (особливо запозичені) лише тлумачаться засобами мови-реціпієнта, перифразуються. Наприклад, ***перкутувати*** *(від лат.* ***percutio, cussi, cussum, ĕre)*** *— обстежувати хворого за допомогою* ***перкусії,*** *тобто вистукуваня тіла людини пальцями або спеціальним молоточком для визначення стану її внутрішніх органів на підставі утворюваних при цьому звуків.*

Як свідчать приклади, наведені vs., спеціальні дієслова такі, як ***palpāre*** *(пальпувати)*, ***auscultāre*** *(аускультувати)*, ***percutĕre*** *(перкутувати,*

простукувати), etc. відносяться до неномінативних одиниць субмови медицини. Натомість власне термінами виступають похідні іменники – ***palpatio, ōnis f*** *(пальпація),* ***auscultatio, ōnis f*** *(аускультація),* ***percussio, ōnis f*** *(перкусія)* й ін.

Крім того, у терміносистемах широко функціонують дієслівні непредикативні форми – ***participium perfecti passivi*** та ***participium praesentis activi***, які за своїми формальними характеристиками подібні до прикметників і виступають конституентами медичних терміноодиниць: ***diffūsus, a, um*** *(дифузний, розлитий)* → ***myelītis diffūsa*** *(дифузний мієліт);* ***deformans, ntis*** *(деформівний)* → ***arthrītis deformans*** *(деформівний артрит).*

Розглянемо більш детально і термінологічний статус прикметників, які позиціонуються вченими, зокрема В. Даниленко [6], як терміни. Ut supra, термін є вербальною презентацією поняття, тому незрозуміло, з якими саме конкретними (абстрактними / одиничними / загальними / нульовими) поняттями співвіднесені «терміни» – «*віртуальний*», «*візуальний*», «*релятивістський*», наведені дослідницею [6:44] як ілюстративний матеріал.

Дискусійним, на наш погляд, є твердження, що похідність від іменника (*білковий ‹ білок, атомний ‹ атом* etc.) a priōri забезпечує прикметнику належність до класу термінів внаслідок співвіднесеності спеціальної ознаки зі спеціальним поняттям [6:45]. Дослідниця ігнорує той факт, що у термінологічних словниках, енциклопедіях, довідниках прикметник, як правило, або подається з відсиланням до іменника, або у складі термінологічного словосполучення.

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу критична думка О. Моїсеєва, що «лінгвісти-термінологи (здається, виключно вони) не лише вносять до своїх словників несубстантивні терміни, а й пишуть про них у своїх працях [11:135]». Дослідник наочно демонструє, що так звані

«терміни» – «*азотофіксуючі*» та «*фосфоровмісна*» – є нічим іншим як елементами, «які уточнюють домінанти у складі описових термінів» («азотофіксуючі бактерії» та «фосфоровмісна руда») ibid.

Отже, виходячи з логічних ознак, прикметник у жодному разі не може бути терміном, оскільки йому притаманна виключно атрибутивна функція. Завдяки атрибутивам активізуються певні знання чи принаймні пам'ять користувача, що сприяє розкриттю екстралінгвального у терміні. Наприклад, прикметник «***під'язиковий»*** актуалізується залежно від дистрибуції та надає загальним родовим поняттям ***os, ossis n*** *(кістка),* ***glandŭla, ae f*** *(залоза),* ***nervus, i m*** *(нерв)* видові ознаки, confer: *під'язикова кістка* → ***os hyoideum***, *під'язикова залоза* → ***glandŭla sublinguālis***, *під'язиковий нерв* → ***nervus hypoglossus***. Цю ж функцію виконують й інші ЧМ, наприклад, порядкові числівники: ***costa undecĭma*** / ***duodecĭma*** *(ребро одинадцяте / дванадцяте),* ***vertebra septĭma*** *(сьомий хребець)* etc.

Аналіз літератури з питання, що досліджується, засвідчив, що протягом останніх десятиліть категорія «термін» стала настільки «розмитою», що до медичних термінів пропонується відносити навіть рецептурні кліше. Зокрема І. Гнатишена, аналізуючи структурно-семантичні моделі медичних термінів, зазначає: «серед латинських медичних термінів зустрілися також структурні моделі, що містять дієслова. Показово, що існують вони в основному в фармацевтичній термінології, а саме в рецептурних виразах [5:14]». Non liquet, на підставі яких логічних (чи будь-яких інших) ознак слід вважати терміном латинський клішований рецептурний вираз ***«Da tales doses numĕro 10 in tabulettis obductis*** *(Видай такі дози числом 10 у таблетках, вкритих оболонкою)*».

На підставі викладеного вище робимо такі висновки: а) терміном (номенклатурним найменуванням), яке виступає вербальним позначенням спеціального поняття будь-якої сфери професійної комунікації, може бути

іменник або синтаксична конструкція, ядерний елемент якої – іменник, у тому числі віддієслівний; б) дієслова, будучи пов'язаними з термінами на багатьох рівнях, на словотвірному зокрема, функціонують у науковому мовленні як засоби викладення думки, але вони нездатні позначати спеціальне поняття; в) прикметник (дієприкметник, порядковий числівник etc.) функціонує у термінопросторі як компліментарний атрибутивний елемент, роль якого полягає у класифікації, обмеженні, уточненні, мотивації (увиразненні) etc. термінологічного значення субстантиву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авербух К. Я. Терминография: традиционное и специфическое / К. Я. Авербух / / Теория и практика научно-технической лексикографии : [сб. ст. / отв. ред. Ю.Ф. Майсурадзе]. – М. : Русский язык, 1988. – С. 27–34.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
3. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур / / Труды МИИФиЛ. – М. : Наука, 1939. – Т. 5. – С. 3–54.
4. Гивон Т. Система обработки визуальной информации как ступень в эволюции человеческого языка / Талми Гивон; [пер. с англ. А. Леонтьева] / / Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. – 2004. – № 3. – С. 117–173.
5. Гнатишена І. М. Сучасна німецька медична термінологія (аспекти етимології, структури та інтернаціоналізації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. М.Гнатишена. – Чернівці, 1996. – 23 с.
6. ДаниленкоВ. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / Валентина Петровна Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
7. Жеребкін В. Є. Логіка / Василь Євсійович Жеребкін. – [6-те вид., стереотип.]. – К. : Знання, 2003. – 255 с.
8. Извольская И. В. О принципах формирования терминосистемы «социология управления» / И. В. Извольская / / Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004. –№ 4. – С. 131–137.
9. Комарова А. И. Термин как социокультурный феномен: проблемы и мифы / А. И. Комарова / / Язык и культура : доклады и тезисы докладов третьей междунар. конф., 1994 г., Киев. – К. : Фонд гуманитарного развития «Collegium», 1994. – С. 167–170.
10. Комарова А. И. Терминологическая ситуация как социокультурный феномен / А.И.Комарова / / Язык и культура : материалы четвёртой междунар. конф., 1996 г., Киев. – К. : Фонд гуманитарного развития «Collegium», 1996. – С. 196–203.
11. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии : [сб.науч. тр. / ред. Бархударов С. Г. и др.]. – М. : Наука, 1970. – 231 с.
12. Овчаренко В. М. Структура і семантика науково-технічного терміна / В. М. Овчаренко. – Х. : Видавництво Харківського університету, 1968. – 71 с.
13. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева – М. : Наука, 1989. – 246 с.

14. Шелов С. Д. Родовидовые определения и родовидовая иерархия терминологических понятий (на материале опеределений лингвистичесиких терминов) / С. Д. Шелов / / Вопросы языкознания. – 1996. – № 6. – С. 72–83.

РОЛЬ И МЕСТО ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ДАШЕНКОВА Н. Н., ЖИДКОВА О. О.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники, г. Харьков

В конце XX столетия сложился новый образ науки и новый рационализм, далекий от просветительской парадигмы [1]. Появились новые способы бытия научного знания (альтернативная наука) и новые формы знания вообще. Не учитывать течение времени и неминуемую при этом переоценку ценностей невозможно. Образование в наше время должно сместить акцент с абстрактного знания (преимущественно научного) на личность, на весь мир культуры и выйти на антропологическую парадигму как в теории, так и на практике. Такую задачу возможно решить лишь средствами глубоко продуманной, хорошо спланированной и организованной гуманитарной подготовки.

По мнению французского философа и этнографа К. Леви-Стросса, XXI ст. будет столетием гуманитарных наук или его не будет вообще. Такой вывод представителя европейской цивилизации свидетельствует о том, что происходит радикальная переоценка места и роли гуманитарного знания в системе культуры.

В социальной структуре мирового сообщества XXI ст. в одну из базовых социальных групп войдут работники сферы воспроизводства – рабочие, техники, программисты, ученые, конструкторы, инженеры,

учителя, служащие. Как видно, значительную часть из этого перечня составляют дипломированные специалисты. Политические отношения, адекватные постиндустриальной цивилизации, и изменения в государственно-правовой сфере создают предпосылки для участия социальных групп в общественной жизни вплоть до вхождения в управление государственными структурами.

В переходной период повышается роль человека, активизируются процессы гуманизации общества как гаранта его выживания в условиях кризиса индустриальной цивилизации. Все это не может не сказаться на формировании приоритетных направлений и ценностных ориентации высшего профессионального образования.

Быстрое и внезапное вхождение Украины в рынок, крах тоталитарного общества и его этических ценностей (сами по себе имеющие позитивный характер) имели и отрицательные последствия: активизация в молодежной среде таких отрицательных социальных явлений, как эгоцентризм, групповой эгоизм, моральная убыточность, комплекс социальной неполноценности, резкое падение шкалы этических ценностей, неверие в социальный прогресс, неуверенность и т. д.

Подобные настроения студенчества предстоит преодолевать преподавательскому коллективу высшей школы, усилив воспитательную работу со студентами. Это ставит серьезные задачи перед преподавателями, предъявляет определенные требования к их личностным характеристикам, уровню интеллектуальной гибкости, педагогическим умениям.

Под гуманизацией образования понимается процесс создания условий для самореализации, самоопределения личности студента в пространстве современной культуры. Для этого необходимо создание в вузе гуманитарной сферы, содействующей раскрытию творческого

потенциала личности, формированию ноосферного мышления, ценностных ориентации и этических качеств с дальнейшей их актуализацией в профессиональной и общественной деятельности. Гуманитаризация образования, особенно технического, предусматривает расширение перечня гуманитарных дисциплин, углубление интеграции их содержания для получения системного знания.

Оба эти процесса тождественны, дополняют друг друга и должны рассматриваться во взаимосвязи, интегрируясь с процессами фундаментализации образования.

К основным положениям концепции гуманизации и гуманитаризации высшей школы могут быть отнесены:

• комплексный подход к проблемам гуманизации образования, который предусматривает поворот к целостному человеку и к целостному человеческому бытию;

• гуманные технологии обучения и воспитания будущих технических работников;

• обучение на границе гуманитарных и технических сфер (на границе живого и безжизненного, материального и духовного, биологии и техники, техники и экологии, технологии и живых организмов, технологии и общества, и т.п.);

• междисциплинарность в образовании;

• функционирование цикла социально-гуманитарных дисциплин в вузе как фундаментального и начально-образовательного;

• преодоление стереотипов мышления, утверждение гуманитарной культуры.

Гуманизация образования предполагает усиление внимания к расширению номенклатуры учебных дисциплин гуманитарного цикла и одновременное обогащение естественнонаучных и технических дисциплин

материалом, который раскрывает борьбу научных идей, человеческие судьбы ученых-первооткрывателей, зависимость социально-экономического и научно-технического процесса от личностных, этических качеств ученого, его творческих способностей.

Таким образом, перспектива обновления и актуализации гуманитарного образования связана, с одной стороны, со взаимопроникновением естественнонаучных и гуманитарных дисциплин, а с другой – с усилением роли гуманитарного образования. Говоря о гуманизации и гуманитаризации технического образования, мы должны иметь в виду, что инженерное образование XX ст. обязательно должно учитывать новые отношения инженерной деятельности с окружающей средой, обществом, человеком, т.е., деятельность инженера должна быть гуманистической.

Главной направленностью в организации учебного процесса в университетах должна быть междисциплинарность в обучении, основу которой составляет междисциплинарная природа современного знания. Здесь можно выделить два направления:

1) интенсивное внедрение в сугубо технические вузы дисциплин гуманитарного цикла;

2) обогащение гуманитарных специальностей и дисциплин основам технического и естественнонаучного знания и наоборот.

Обучение, которое предусматривает междисциплинарный подход, способствует формированию у студентов креативного, нестандартного мышления, способности решать комплексные проблемы, которые возникают на стыке разных областей, видеть взаимосвязь фундаментальных исследований, технологий и потребностей производства и общества, умению оценивать эффективность того или иного новшества, организовывать его практическую реализацию.

В формировании специалистов, инженеров нового типа, гуманитарная подготовка затрагивает сущность их творческой деятельности не только в технической, но и в социальной, экологической и экономической сферах.

Методологический аспект гуманитарного образования может быть выражен требованием, чтобы в каждом техническом университете был «вмонтирован» современный классический гуманитарный университет в его европейском варианте. Это требование лишь кажется парадоксальным и утопическим. Ведь нельзя считать нереальными Болонский процесс и современные представления о роли и месте образования в современном обществе. Нельзя считать утопическим и понятие мирового образовательного пространства. Опубликовано множество документов в которых даны формализованные определения требованиям в достижении мирового уровня высшего образования [2:31–40].

Для формирования целостной и профессиональной культуры современного инженера необходимая комплексная основа знаний, важным компонентом которой являются гуманитарные знания. Целью формирования системы интегрированных знаний является обеспечение единства личностно-ориентированного и интеграционного подходов к формированию профессиональной культуры инженера.

Основными принципами формирования системы интегрированных знаний студентов в технических университетах являются такие принципы: единство общей и профессиональной культуры; профессиональная направленность; креативность; гуманизация.

Также, одним из наиболее действенным и серьезными направлением гуманитарного образования в техническом университете является овладение иностранными языками. Современные методы и методики преподавания иностранных языков адаптированы к любому темпу

обучения, к возможностям самообучения и использование языка как средства обогащения личности гуманитарными ценностями и привычками культурного общения. Именно здесь сливаются задачи образования, самообразования, воспитания и самовоспитания [3:134–138].

Особенностью гуманитарной подготовки в техническом вузе является ее опережающий характер: чем более успешна эта подготовка в начале каждого цикла обучения, тем в большей мере оптимизируется восприятие самых сложных, фундаментальных и практических сторон технического знания. Речь идет о формировании особой картины мира, в которой психолингвистическая составляющая объединена с реальными образами технических процессов и технологий, активной подготовкой к творческому преобразованию усвоенной информации. Использование технических средств, компьютерных и сетевых технологий ни в коем случае не должно препятствовать восприятию информации из страницы книги, устной речи лектора. Велика здесь роль семинаров, творческих дискуссий, взаимного влияния обучающихся со специфично-гуманитарным ориентированием каждого; роль лидера научной или технической школы (кафедры), его индивидуального стиля и способности мобилизовать творческую энергию аудитории.

В университете современного уровня все большее значение придается воспитанию самостоятельности и самодеятельности студентов в процессе обучения, их права выбирать те или другие предметные направления. Но это не тотальная либерализация учебного процесса, если налажен строгий и разумный контроль качества образования.

Гуманитарное образование не может быть «навязано» студентам, оно должно быть их потребностью, и преподавателям необходимо решать задачу стимулирования самостоятельности и заинтересованности. В гуманитарном образовании большая роль отводится игре, поскольку

именно игровые технологии, имитация конфликтов и проблемных ситуаций готовит студентов к самостоятельной деятельности, как бы приближая образование к самообразованию и готовя студентов к будущему в их жизни режиму беспрерывного образования, профессионального усовершенствования и творческой работы.

Зададимся вопросом, нужная ли специалисту мирового уровня компетентность в сфере международного и авторского права? Очевидно, нужна, как нужна осведомленность в сфере патентоведения и интеллектуальной собственности. Именно гуманитарные дисциплины позволяют войти в эту специфическую область, осознавая значение и важность принимаемых в этой области решений.

В конце концов, наиболее острый и ответственный вопрос о необходимости инновационного прорыва в технической сфере заключается в том, что без гуманитарной подготовки, не имея широкого мировоззренческого кругозора, специалист не сможет оценить значения инноваций, не сможет сознательно стремиться к овладению ими и тем более преодолевать препятствия на пути реализации достигнутого.

Технический университет будущего – гуманитарно-технический университет, т.е. университет единой культуры человечества, так как в XXI ст. происходит сближение инженерной и гуманитарной деятельности, устанавливаются новые отношения с окружающей средой, обществом, человеком, происходит дальнейшее сближение биологии и техники, живого и безжизненного, духовного и материального. В будущем инженеру без серьезной гуманитарной подготовки не обойтись. Именно поэтому гуманитаризация технического образования, первоочередная задача для высшей школы.

Парадигма развития гуманитарного знания в начале XXI столетия – антропоцентрична и включает значимый экологический контекст.

Культурное развитие остается в пределах толерантности и преодоления экстремальности и конфликтности человеческих отношений. От того, насколько гуманитарные дисциплины, которые преподаются в техническом университете, усилиями университетской администрации, педагогов и научной общественности появятся «внутри» такой парадигмы зависит и конечный результат – подготовка специалистов мирового уровня.

ЛИТЕРАТУРА

1. См. : Башляр Г. Новый рационализм. – М. : «Мысль», 1987; Фромм Э. Иметь или быть? –М. : «Прогресс», 1990; Хайдеггер М. Письмо в гуманизме // Проблема человека в западной философии. – М. : «Прогресс», 1988.
2. Воронина М. А. Некоторые особенности европейского высшего образования (статистико-географический ракурс) / / Высшая педагогическая школа в период модернизации образования: опыт, проблемы, перспективы. Материалы Международной электронной научно-практической конференции. – Комсомольск-на-Амуре, 2006. – С. 31–40.
3. Токарев М. А. Общеевропейские стандарты обучения живым языкам / / Высшая педагогическая школа в период модернизации образования: опыт, проблемы, перспективы. Материалы Международной электронной научно-практической конференции. – Комсомольск-на-Амуре, 2006. – С. 134–138.

САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ДОМІНАНТНА СКЛАДОВА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

ДОРОШИНА Л. Ф.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

В умовах переходу людства до інформаційно-технологічного суспільства відбувається надзвичайно швидке оновлення змісту знань. Це робить своєрідний виклик освіті, зумовлює потребу її радикальної модернізації.

Починаючи з 2003–2004 рр., Україна робить рішучі кроки до реформування системи вищої освіти відповідно до вимог Болонської

декларації, в якій передбачається значне збільшення обсягів самостійної роботи студента (50–60%), а також індивідуалізація навчання. Тобто домінування самостійної пізнавальної діяльності студента є однією із складових кредитно-модульної технології, яку пропонує Болонська система.

У зв'язку з цим пріоритетним завданням вищої школи є оволодіння ефективними та раціональними методами самостійної навчальної діяльності відповідно до особливостей майбутнього фаху.

Питання організації самостійної навчальної роботи в системі освіти постійно знаходяться в сфері інтересів дослідників. Огляд спеціальної літератури з цієї теми дозволив нам зробити висновок, що для реалізації поставлених завдань використовується широкий арсенал різних видів робіт для самостійної роботи студентів: електронні версії лекцій, представлені на CD-дисках та розміщені на Інтернет-сайтах; виконання вправ, завдань із використанням допоміжних засобів (різні види конспекту, виписки, план, тези, анотація, рецензія); робота з навчальними книгами, першоджерелами; підготовка письмових повідомлень (різні види рефератів, повідомлення, доповідь, дайджест, статті), структурно-логічних схем лекцій; виконання різного виду творчих завдань (складання кросвордів, розв’язування ситуацій, підготовка до тренінгів). Активно використовуються навчальні комп’ютерні програми, у тому числі гіпертекстові, мультимедіа, інтелектуальні та ін., які дозволяють навчатися у двох режимах – інформаційно-довідковому та контрольно-навчальному, а також такі форми самостійної роботи, як індивідуальна науково-дослідницька робота (публікації, участь у конференціях, олімпіадах, конкурсах) та робота в навчально-методичних кабінетах і лабораторіях у позааудиторний час, робота в інформаційних мережах і опрацювання додаткової літератури (остання відбувається без керівництва викладача) [1; 2; 3]. Вибір завдань

для самостійної роботи залежить від специфіки навчального предмету.

Сучасний стан підготовки фахівців у вищих навчальних закладах зумовлює необхідність пошуку нових засобів і методів підготовки студентів, які б сприяли активному і самостійному засвоєнню ними нових знань. Комп'ютеризація освіти є невід'ємною складовою її вдосконалення.

Для цього на кафедрі українознавства та латинської мови Національного фармацевтичного університету для ефективної організації самостійної роботи студентів викладачі активно застосовують інформаційні технології.

Комп'ютерний клас, який діє на кафедрі, використовується для дистанційного навчання, проведення семінарських занять із дисципліни «Історія України» для англомовних груп, а також для тестування студентів.

Із метою підвищення якості самостійної пізнавальної діяльності студентів, контролю їхніх знань активно використовується тестова комп'ютерна програма, завдання до якої розробили викладачі кафедри. Зокрема, тести з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» охоплюють такі розділи, як «Фонетика», «Морфологія», «Синтаксис», «Справочинство», «Культура мовлення»; із «Латинської мови» – «Фонетика», «Словотвір», «Морфологія», «Спеціальна фармацевтична термінологія». Тестові завдання з дисципліни «Історія України» складаються з трьох розділів: «І модуль», «ІІ модуль», «Модульний контроль». Розділи «І модуль» та «ІІ модуль» містять по 4 теми й охоплюють увесь історичний період – від часів Київської Русі до сучасного етапу. Розділ «Модульний контроль» складається з двох тем, тестування за якими дозволяє об'єктивно оцінити знання студентів із І та ІІ модулів. Тестові завдання з дисциплін «Латинська мова» та «Історія України» розроблено також російською мовою для іноземних студентів та англійською – для англомовних груп.

Тестова комп'ютерна програма не лише забезпечує економію навчального часу (тестові завдання студенти виконують у комп’ютерному класі у вільний від занять час), але й значно полегшує роботу викладача, який одержує вже готові, опрацьовані комп’ютером, результати самоконтролю. Крім того, ця програма передбачає диференційований підхід: викладач може обирати/змінювати параметри (кількість питань; час, необхідний для виконання завдання; логіку оцінювання студентів), враховуючи індивідуальні особливості як окремого студента, так і певної групи.

Підвищенню ефективності організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів сприяють гіпертекстові електронні підручники та посібники з дисципліни, що вивчається. Викладачі кафедри українознавства та латинської мови розробили гіперактивний підручник із курсу «Історія України» українською та російською мовами, працюють над розробкою підручників із дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Латинська мова».

Також кафедра активно займається розробкою дистанційного навчання, яке впроваджується в навчальний процес Національним фармацевтичним університетом. На сьогодні розроблено дистанційні курси з дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)», а також «Історія України» та «Латинська мова» українською та російською мовами. На сайті кафедри розміщені робочі програми та навчально-методичні матеріали – підручники, посібники, методичні розробки тощо. Однак, слідом за Е. Вєтровою, ми вважаємо, що дистанційні курси не можуть бути абсолютною альтернативою традиційним аудиторним заняттям. Серед головних їхніх недоліків є заміна особистісної, безпосередньої взаємодії викладача і студентів різними засобами опосередкованої навчальної комунікації, що реалізується за допомогою різноманітних електронно-

комунікативних систем, наявних в електронному курсі. Практика використання елементів дистанційного навчання показує, що окремі його форми можуть використовуватися як такі, що доповнюють навчальний процес, активізують пізнавальну діяльність студентів і в деяких випадках полегшують пояснення навчального матеріалу [1:119].

Також слід відзначити, що надзвичайно ефективними є такі види роботи, як підготовка рефератів та доповідей з теми, оскільки дають можливість залучити до роботи одразу всіх студентів. Ці завдання орієнтовані на розвиток творчих здібностей студентів, уміння репрезентувати дібраний матеріал, доводити, аргументувати свої думки, відповідати на питання, тобто проводити дискусію.

Наприклад, на заняттях з української мови за професійним спрямуванням на початку семестру студентам пропонується перелік тем, пов'язаних із профілем їхньої майбутньої спеціальності. На кожному практичному занятті викладач відводить 5–7 хвилин робочого часу для того, щоб один із студентів виступив із доповіддю перед одногрупниками. Таким чином, протягом семестру всі студенти мають можливість висловити свою думку, вислухати й прийняти іншу позицію, а також, завдяки порадам та рекомендаціям викладача, вдосконалити власну майстерність виступу перед аудиторією.

Отже, компетентний підхід до організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів сприяє підвищенню рівня їхньої професійної підготовки, активності, розвитку самостійного критичного та творчого мислення, успішній діяльності в різних сферах, формуванню цілісного досвіду, повноцінних знань, позитивного ставлення до навчання, що є неодмінними властивостями особистості сучасного студента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вєтрова Е. Взаємодія традиційних та інноваційних технологій викладання української мови студентам нефілологічних спеціальностей в умовах кредитно-

модульної системи навчання / Е. Вєтрова / / Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Т. 26. – Донецьк : Український культурологічний центр, Східний видавничий дім. – 2009. – С. 111–122.
2. Колісник Я. Організація самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи / Я. Колісник, Б. Цибуляк / / Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. – Вип. 25, Ч. 2 : Ч. 2. – С. 332–341.
3. Психолого-педагогічні та методичні умови організації самостійної роботи студентів у світлі Болонського процесу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua.textreferat.com/referat-13182.html

СИСТЕМА УСТНОЙ И ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ В ПРАКТИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ НСР НА ПОДГОТОВИТЕЛЬНОМ ОТДЕЛЕНИИ

КИРИЧЕНКО О. Н., КОЗУБ Г. Н.

Полтавский национальный технический университет
имени Ю. Кондратюка, г. Полтава

В языке, в его грамматических категориях заложен определённый способ восприятия мира. А. Мельникова пишет о том, «что при усвоении родного языка у ребёнка формируется фильтрующая сетка, заставляющая воспринимать мир в определённых категориях». При этом автор опирается на известную в лингвистике гипотезу Сепира-Уорфа о том, что языки по-разному членят действительность [5:109].

Русский язык как один из славянских языков считается наиболее сложным для усвоения иностранцами. В программах подготовительных отделений наряду с дисциплиной «Русский язык» на продвинутом этапе изучается курс «Научный стиль речи», основная цель которого подготовить студентов к восприятию и записи лекций, чтению и конспектированию учебной литературы, работе на практических занятиях и семинарах.

Соотношение языка и культуры, языка и национального характера,

проблемы научной терминологии, формирования научного стиля речи, а также общие проблемы развития устной и письменной речи решались А. А. Будаговым, А. А. Мельниковой, О. Д.Митрофановой, О. В. Петрушовой, а также Т. А. Ладыженской и О. Б. Сиротининой. Методика развития речи – сравнительно молодая отрасль общей методики. Поэтому в ней гораздо больше внимания уделялось развитию письменной речи и меньше – развитию устной. В задачу настоящей статьи входит исследование проблем развития устной и письменной речи в процессе изучения научного стиля русского языка иностранными студентами.

Т.А. Ладыженская отмечает, что понятие «речь» является межпредметным: оно встречается в лингвистической, психологической (психолингвистической), методической литературе. Лингвисты говорят о разграничении языка и речи, психологи и психолингвисты рассматривают речь как процесс порождения и восприятия высказывания, методику интересует речь как вид деятельности, развитие речи рассматривается как педагогический процесс [6:4–5]. Развитие устной и письменной речи в процессе обучения тесно переплетается. В овладении русским как иностранным гораздо важнее формирование навыков устной речи.

Являясь разновидностью общелитературного языка, научный стиль речи характеризуется определённым сочетанием структурных и семантических признаков. Задача практического овладения русским как иностранным состоит в умении пользоваться языком в определённой сфере общения, соответствующей роду деятельности студента. Возможность использовать знания русского языка, на котором публикуется треть всей научно-технической информации, для общения в научной среде, для ознакомления с достижениями науки в интересующей области знаний, становится важным стимулом изучения русского языка, овладения русской научной речью.

Основная функция научного стиля речи – убеждать, доказывать. Поэтому и мысль развёртывается строго аргументировано, ход логических рассуждений особо акцентируется. Отвлечённость и обобщенность, строгая логичность – таковы основные черты научного стиля. Языки разных наук различаются не только набором терминологической лексики, но и структурными характеристиками, например, тяготением к тем или иным синтаксическим конструкциям, оборотам речи.

На первом этапе работы, когда студенты уже знакомы с предложно-падежной системой русского языка, важное место отводится устной работе, в основном усвоению технической или медицинской терминологии, в зависимости от профиля группы. При этом обязательным условием является ведение терминологических словариков. Трудности как раз и возникают при усвоении специальных терминов, вернее – понятий (оксиды, гидроксиды, ядро, атом, плавление и т.д.). И здесь необходимо тесное сотрудничество с преподавателями физики, химии, математики, так как неправильное понимание основных понятий этих наук на начальном этапе будет служить препятствием к усвоению данных наук в целом. Сформировать эти понятия на грамматическом уровне – главная задача и преподавателя русского языка. Большим подспорьем в работе могут послужить таблицы, схемы, графики, рисунки.

Классификация и определение основных понятий (химический элемент, молекула, движение, фигура) не составляют трудности, так как большая часть времени отводится усвоению грамматических моделей, на основе которых строятся определения. Некоторую трудность составляет грамматическая модель "Если…то что (им. п.) называется как (каким, какой и т.п.). Помощь могут оказать упражнения типа:

Если траектория тела – прямая линия, то движение называется…

Если число больше ноля, то такое число называется…

Следует помнить, что не все определения легко укладываются в данную грамматическую модель, например, определение механики, молекулы и т. д.

Много времени занимает усвоение образования отглагольных существительных с суффиксами *-ение, -ание*: кипение, деление, решение, плавление. Существительные с суффиксом *-ание* усваиваются труднее, на практике идёт неразличение этих суффиксов. Те же проблемы возникают при усвоении действительных причастий настоящего времени, чаще всего употребляющихся в научной речи. Научить употреблять их в научной речи – главная задача преподавателя русского языка.

Развитию устной речи способствует пересказ текста сначала по схеме, затем по плану, который постепенно усложняется (вопросная форма, повествовательная: простой план – сложный план).

Согласно методике обучения научной иноязычной речи, к порождению развёрнутого высказывания студент может прийти, лишь научившись свёртывать чужие высказывания. Учебная задача выхода в продуктивную речь может решаться на синтаксических упражнениях двух типов:

- обучающих свёртывать чужие высказывания;
- обучающих развёртывать собственное высказывание.

В соответствии с этим работа над специальным текстом включает несколько этапов:

1) отработка специальной лексики и терминологии;

2) переструктурирование текста в плане освобождения его от сложных конструкций (замена сложных предложений простыми, освобождение простых предложений от распространителей, перефразирование);

3) репродукция содержания текста с последовательным усложнением

синтаксиса речи (распространение предложений уточняющими определениями, дополнениями, обстоятельствами, порождение сложных синтаксических структур и т. д.);

4) продуцирование развёрнутого монологического высказывания.

Опыт показывает, что наиболее трудной формой является доказательство теорем, пересказ текстов, содержащих технические термины. Предваряет эти сложные формы простая работа с текстом – разделение его на части, озаглавливание их, восстановление текста по опорным словам и сочетаниям, восстановление логической последовательности в тексте в соответствии с планом. Более сложным оказывается нахождение в тексте ответов на вопросы, составление вопросов, трансформация текста.

При обучении письменной речи необходимо учитывать её свойства – развёрнутость, многословность, понятийность, аргументированность. Продуцирование письменной речи требует владения различными языковыми конструкциями. Это обособленные и необособленные обороты, различные типы сложных предложений, модальные конструкции. Преподавателю необходимо учитывать и психолингвистические характеристики письменной речи.

Наиболее важной формой работы над письменной речью мы считаем конспектирование. Оно необходимо при подготовке к семинарскому занятию и лабораторной работе, к зачёту и экзамену, при написании курсовых и дипломных работ. Конспектирование выступает и как самостоятельный вид работы, имеющий определённые коммуникативные задачи, и как цель обучения русскому языку как иностранному.

С другой стороны, конспектирование, в основе которого лежат механизмы восприятия и порождения речи, является ценным средством обучения, поскольку позволяет решать задачу комплексного обучения

различным видам речевой деятельности. Когда наиболее целесообразно приступать к обучению конспектированию научного текста? Очевидно, что приступать к конспектированию необходимо, когда у студентов уже сформированы навыки владения устной и письменной речью и процессы декодирования и кодирования уже не вызывают трудностей.

В обучении конспектированию следует выделить три ступени. На первой ступени учебный текст моделирует не отдельный параграф учебника, а только его части, развивающие одну тему. Обучение конспектированию на этом этапе ведётся на текстах с упрощённой структурно-смысловой организацией. Текст дробится на небольшие смысловые отрезки, которые снабжены схемами. Например, при конспектировании темы «Классификация» текст о веществах делится на 4 части: 1) деление веществ на простые и сложные; 2) деление простых веществ на металлы и неметаллы; 3) деление сложных веществ на оксиды, гидроксиды, кислоты и соли; 4) деление веществ по агрегатному состоянию. На этой ступени синтаксис упрощается – опускаются сложные и осложнённые предложения.

На второй ступени берутся тексты, в которых структурно-смысловая организация и языковое оформление усложняются. В лексике допускаются стилистически маркированные единицы, вводные слова и т. д. Примерами текстов могут служить «Классификация металлов», «Периодический закон Д. И. Менделеева».

На третьей ступени учебный текст по своей структурно-смысловой организации приближается к тексту-оригиналу. В качестве примера можно привести текст «Плавление и отвердевание». Это несколько упрощённая модель отдельного параграфа учебника. Существенно увеличивается и объём текстов. Усложняется синтаксис, разнообразными становятся грамматические формы. Конспект обязательно должен сопровождаться

планом, который тоже усложняется по мере усложнения текста. Преподаватель должен выработать умение выделять главное, опуская второстепенную информацию. Необходимо сформировать навыки передачи содержания своими словами с помощью схем, формул, научной символики. У студентов должно выработаться чёткое понимание триединой структуры текста, принятой ещё в античные времена, – деление его на Введение, Основную часть и Выводы. Преподаватель должен дать образцы конспектов (например, образец конспекта текста «Из чего состоит Вселенная»).

В целом перед преподавателем русского языка стоит сложная задача развития словарного запаса студентов-иностранцев за счёт научной терминологии разных отраслей знаний, выработка навыков работы с двуязычными терминологическими словарями, обогащение новыми грамматическими моделями, употребляющимися в научном стиле речи, варьирование их, а также задача развития связной научной речи как первого этапа подготовки к овладению будущей профессией. Дальнейшее развитие указанной проблемы мы видим в её разработке в преподавании украинского как иностранного, создании учебника по научному стилю речи, подбору научных текстов, упорядочении научной терминологии, соотнесении грамматических моделей двух родственных славянских языков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Будагов Р. А. Язык и культура : Хрестоматия : в 3 ч. Учебное пособие (Сост. А. А. Брагина, Т. Ю. Загрязкина. – М. : Добросвет, 2000, 2001. – 192 с.
2. Грамматические основы правильной русской речи : Учебное пособие для неяз. спец. вузов / Е. Н. Ершова и др. – М. : Высшая школа, 1991. – 176 с.
3. Канн М. Н. Русский язык. Путешествие в мир лексики : Учебное пособие для неяз. спец. вузов. – М. : Высшая школа, 1991. – 112 с.
4. Крыжановская А. В., Симоненко Л. А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии. – К. : Наукова думка, 1987. – 163 с.
5. Мельникова А. А. Язык и национальный характер. Взаимосвязь структуры языка и ментальности. – Спб. : Речь, 2003. – 203 с.

6. Методика развития речи на уроках русского языка : Пособие для учителей / Под ред. Т. А. Ладыженской. – М. : Просвещение, 1980. – 240 с.
7. Научный стиль речи (технический профиль). Основной курс. Ч. 1–2 : Учебное пособие для студентов-иностранцев. – Полтава : ПолтНТУ, 2005.
8. Сиротинина О. Б. Русская разговорная речь : Пособие для учителя. – М. : Просвещение, 1983. – 80 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

КОВАЛЬОВА Н. А.

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ

Використання електронних ресурсів при вивченні історії України, особливо новітнього періоду, є очевидною потребою часу і зумовлене розвитком інформаційних технологій, досягненнями історичної науки. Як форма організації самостійної пізнавальної діяльності, робота з матеріалами мережі Internet дозволяє студентам створювати мультимедійні презентації для доповідей, семінарів, конкурсів та конференцій.

Переважну більшість праць з питань використання та розвитку історичних електронних ресурсів у мережі Internet становлять розвідки з проблем формування електронного середовища в бібліотечній галузі. З питань пошуку та використання електронних ресурсів з історії України вітчизняними науковцями проаналізовано лише деякі аспекти, зокрема особливості розміщення електронних ресурсів з історії України на сайтах академічних установ [3]. Особливості залучення електронних джерел (ресурсів) у наукових дослідженнях з новітньої історії, їх різновиди для роботи студентів (на прикладі США) охарактеризовано у статті

А. Ковальової [1]. Харківський дослідник В. Куліков у навчальному посібнику для студентів історичних спеціальностей описав основні інформаційні ресурси мережі Internet і відтворив складний механізм пошуку інформації на прикладі двох найбільш популярних пошукових систем (Google та Yandex). Посібник містить довідник корисних для студентів електронних ресурсів [2]. Однак ці рекомендації призначено для науковців та студентів історичних спеціальностей, а самостійна робота з електронними ресурсами з історії України студентів неісторичних спеціальностей залишається недостатньо висвітленою у науковій літературі.

Метою даної розвідки є висвітлення ролі та особливостей роботи студентів технічних ВНЗ з електронними ресурсами з історії України.

Використання електронних засобів інформації набуло великої популярності в студентському середовищі і матеріалам мережі Internet нерідко надається перевага перед науковими працями у традиційному вигляді. Організація навчального процесу студентів технічних ВНЗ з використанням електронних ресурсів передбачає насамперед оволодіння технологією пошуку та обробки наукової інформації.

Студенти мають доступ до історичних джерел, наукової літератури з історії України, електронних словників та великого обсягу інформації. Однак значна кількість інформації в мережі Internet не завжди має науковий характер і не класифікована за типами представлення, за галузями знань, за місцем розташування. У зв’язку з цим робота з матеріалами мережі Internet спричиняє значні проблеми і зумовлює небажані «сюрпризи» як для студентів, так і для викладачів. Одна з основних проблем – це плагіат, використання готових результатів дослідницької діяльності у вигляді запозичених рефератів, фрагментів дисертацій та наукових статей українських науковців, що є порушенням етичних та правових норм

дослідницької діяльності.

Студент має сформувати загальне уявлення про матеріали з історії України в мережі Internet. Всесвітня електронна мережа дає можливість отримати різноманітну інформацію з історії України (джерела, законодавчі акти та інші державні документи, наукову літературу (монографії, статті, тези), електронні словники та енциклопедії, краєзнавчу інформацію та ін.).

Одним із засобів швидкого доступу до електронних ресурсів є пошукові системи, зокрема українські та російські версії популярних у світі пошукових систем (Яндекс (http://www.yandex.ua/), Google (http://www.google.com.ua/), Yahoo (http://ru.yahoo.com/), Рамблер (http://www.rambler.ru/)). Основний принцип роботи з пошуковими системами – це пошук за ключовим словом або фразою. Однак пошукові системи не завжди надають доступ до якісної інформації з історії України, нерідко вони запрограмовані на пошук готових рефератів (а вік деяких рефератів, наявних у мережі Internet або на оптичних дисках, сягає близько 15 років).

Більш доцільним у роботі з електронними ресурсами з історії України, на наш погляд, є пошук рекомендованої літератури та сайтів.

Студент передусім намагається ознайомитися з підручниками в електронному вигляді. Електронні варіанти підручників з історії України Н. Яковенко та Я. Грицака доступні на сайті «Нариси історії України» (http://history.franko.lviv.ua/). Підручник з історії України В. М. Литвина запропоновано на персональному сайті автора (http://www.lytvyn-v.org.ua/publications/). В електронних бібліотеках також можна знайти підручники інших популярних авторів, наприклад, О. Д. Бойка, І. К. Рибалки, С. В. Світличної та ін.

Джерела з історії України представлено у мережі Internet недостатньо – на спеціалізованих сайтах та електронних бібліотеках ВНЗ. У рамках проекту електронної бібліотеки давньої української літератури було

створено сайт «Ізборник» – Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації» (http://litopys.org.ua), який містить джерела з історії України IX – XVIII ст. (літописи, хроніки, історичні документи, а також наукова література). Серед літописів значний інтерес для студентів технічних ВНЗ становить «Повість минулих літ», а серед історичних першоджерел – «Опис України» Г. Л. Де Боплана, джерела з історії українського козацтва. На сайті «Козацтво XV–XXI ст.» (http://www.cossackdom.com) опубліковано комплекси документів з історії козацтва, спеціалізовані наукові розвідки, а також матеріали про стан, оцінки та перспективи розвитку сучасних козацьких формувань в Україні. Електронні бібліотеки ВНЗ (їх перелік та адреси можна знайти на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського за адресою: http://nbuv.gov.ua/portal/libukr.html) нерідко призначені для внутрішнього користування і не надають доступу для зовнішніх користувачів.

Набагато краще у мережі Internet представлено наукові праці з історії України. Інформацію про новітні досягнення історичної науки, видання нової літератури, найбільш цікаві історичні події поточного дня, а також електронну бібліотеку можна знайти на сайті Інституту історії України НАН України (http://history.org.ua/). Тут же містяться посилання на фахове наукове видання – «Український історичний журнал» (та його електронна база з 1997–1998 рр. у форматі PDF з усіма особливостями друкованого видання), а також електронна енциклопедія історії України (http://history.org.ua/?l=EHUs), представлена у двох форматах (HTML та PDF). Це – шість з десяти томів енциклопедії, де розміщено статті на букви з «А» до «М».

При роботі з електронними бібліотеками необхідно чітко знати автора чи назву матеріалу та галузь науки. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (м. Київ) (http://nbuv.gov.ua/) пропонує пошук по сайту

за ключовим словом або фразою, а також у власному електронному фонді бібліотеки («Інформаційні ресурси») та інформацію про пошук у мережі Internet («Інтернет-путівники»). Документи, розміщені на сайті бібліотеки, – монографії, наукові статті, тексти авторефератів дисертацій тощо.

Одним із найбільш популярних джерел інформації для молоді є всесвітня інтернет-енциклопедія «Вікіпедія», яка існує з 2001 р. Статті для енциклопедії створюють та вдосконалюють самі відвідувачі. За динамікою зростання числа відвідувачів українська версія енциклопедії посідає друге місце серед 30 найбільш відвідуваних Вікіпедій. Україномовний розділ Вікіпедії (http://uk.wikipedia.org) репрезентує українську культуру, історію, науку, промисловість, підприємництво та інші сфери і реалії України, а також багатогранну інформацію про світ. Український сегмент Вікіпедії незначний і становить більше 200 тис. статей. За кількістю статей українська Вікіпедія посідає шістнадцяте місце з-поміж 271 Вікіпедій різними мовами і третє місце серед слов'янських Вікіпедій. За якістю статей український сегмент суттєво поступається своїм аналогам, зокрема багато статей мають фрагментарний, неповний і незавершений характер. Тому формування українського сегменту Вікіпедії, підвищення його якості є завданням національного значення.

При написанні конкурсних робіт, повідомлень на конференції, науково-практичних розробок у нагоді студентам стають музейні та інші культурологічні ресурси, сайти населених пунктів та електронні ЗМІ Дніпропетровщини, сайти громадських організацій Дніпропетровська. Наприклад:

- Днепропетровск: городской портал – gorod.dp.ua
- Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека – www.libr.dp.ua/
- Дніпропетровський історичний музей ім. Д.І.Яворницького –

http://www.museum.dp.ua

- Інститут суспільних досліджень – http://www.ukrterra.com.ua/
- Інститут Україніки – http://ukrainica.com.ua/ukr/
- Музейний простір України – http://prostir.museum/
- Персональный сайт Максима Кавуна – http://mkavun.narod.ru/
- Экспедиция XXI – http://www.exp21.com.ua/

Широке розповсюдження інформаційних ресурсів на електронних носіях потребує від студентів вироблення алгоритму пошуку та обробки знайденої інформації. Робота з електронними ресурсами, що є доповненням до традиційних джерел та літератури, розвиває аналітичні здібності студента, його творчі можливості, вміння мислити і діяти нетрадиційно. Залежно від профілю ВНЗ та регіону (краєзнавчої проблематики) повинні складатися численні довідники та путівники для самостійної роботи студентів з електронними ресурсами з історії України, які відображають як джерельну базу з даної дисципліни, так і стан наукових досліджень з найбільш актуальних проблем вітчизняної історії. Пропонований огляд електронних ресурсів з історії України не є вичерпним, оскільки поява нових сайтів та зникнення старих, або ж часткова їх реструктуризація є однією з особливостей мережі Internet.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальова А. Електронні джерела у студіях з новітньої історії: досвід України та США / А. Ковальова // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – К. : Інститут історії України, 2010. – Вип. 16. – С. 94–110.
2. Куліков В. О. Пошук історичної інформації в інтернеті: посібник для студентів історичних факультетів / В.О. Куліков. – Х. : Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 91 с.
3. Мірошник Р. В. Інтернет-ресурси української історії на сайтах установ відділення історії, філософії та права секції суспільних і гуманітарних наук НАН України [Електронний ресурс] / Р. В. Мірошник / / Гілея : науковий вісник. – 2010. – № 40.– Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_40/Gileya40/I6_doc.pdf.

ЖАНРОВА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЛІКАРЯ

КОРНЕЙКО І. В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Вступ. Вербальне спілкування є невід'ємним компонентом професійної діяльності лікаря: численні діагностичні й терапевтичні завдання вирішуються їм саме шляхом мовленнєвої взаємодії. Питання культури мовлення завжди привертали увагу лінгвістів і педагогів; проблеми комунікативної міжособистісної взаємодії між лікарем та пацієнтом досить докладно розглядалися у працях вчених-медиків Ю. Г. Віленського, П. С. Назара, О. О. Грандо, О. М. Орлова, М.М. Петрова, О. О. Шалімова та ін.

Основна частина. Культура мовлення є багатоаспектним поняттям. Традиційно цей розділ мовознавства зосереджував увагу на вірному вживанні лексичних і синтаксичних одиниць, зазвичай розглядалися такі поняття як культура ораторського мовлення, культура письмового мовлення, культура наукового мовлення, проте розвиток лінгвістики приніс нове і в цю галузь. Сучасне мовознавство розглядає мову як діяльність, спрямовану на створення тексту. «Людина в її людській суті завжди виражає себе (говорить), тобто створює текст (хоч би і потенційний)» [1:301].

Текст, який формується учасниками мовленнєвої взаємодії, каналом зв’язку, контекстом і ситуацією спілкування, вважається одиницею комунікації. Вивчення тексту залежно від процесу комунікації привело до становлення мовознавчого поняття жанру тексту як комунікативної події. Жанр – це «клас комунікативних подій, учасники яких мають спільну комунікативну мету. Ця мета визнається членами дискурсійного

співтовариства, вона складає основу жанру. Ця основа визначає схематичну структуру дискурсу, а також впливає на і визначає вибір змісту й стилю. Окрім спільної мети, тексти певного жанру схожі в структурі, стилі, змісті й цільовій аудиторії» [2:58].

Методика жанрового аналізу, запропонована Дж. Свейлзом [2] і В. Батіа [3], дозволяє представити текст як послідовність ходів і кроків (moves і steps), тобто компонентів логічної структури, які мають певну послідовність в творі. Кожен елемент логічної структури несе певну інформацію, таким чином, знання структури жанру диктує послідовність її представлення в тексті й вибір елементів інформації, які повинні знайти відображення в тексті певного жанру. Наприклад, розгортання інформації в рефераті наукової статті проходить в такій послідовності: контекст, досягнення, недоліки попередніх робіт, мета роботи, матеріал дослідження, методи і процедури, результати, виводи, рекомендації, гіпотези.

Кожен компонент логічної структури має свої мовні особливості: (вживання певної лексики, стійких словосполучень (collocations), граматичних конструкцій). У згаданому вище жанрі основна лінія розповіді передається граматичним часом дієслова Past Simple, для опису досягнень і недоліків попередніх робіт використовується Present Perfect, контекст і висновки описуються з використанням Present Simple. Компоненти логічної структурі також позначаються лексичними засобами (*The purpose of this study was…It can be concluded that…*). Маркування дискурсу з позиції причетності / непричетності за допомогою пасивного стану дієслів забезпечує ритуальну сторону комунікації. Загальний деперсоналізований виклад стає персоналізованим при формулюванні висновків (за рахунок зміни стану дієслова та вживання особових і присвійних займенників першої особи): *We conclude ..., Our findings suggest that...,* що можемо вважати відображенням оцінки авторами значущості

певних етапів роботи (причетність до найбільш важливого).

Проте, мова, будучи засобом обміну концептуальною інформацією, також є інструментом створення складних соціальних структур [4:74]. У зв'язку з цим жанр служить створенню й підтримці соціальних стосунків і виражає соціальні ролі, виділяє та ідентифікує соціальні групи, а також свідчить про соціальний статус індивіда. Використання взаємно визнаних конвенцій жанру ототожнює комунікантів («Ми розмовляємо однією мовою, ми розуміємо один одного, отже ми рівні»). Ігнорування конвенцій жанру, прийнятих певним співтовариством, може сприйматися як сигнал непідготовленості, неприналежності до цього співтовариства чи як прагнення відокремити себе від даної групи комунікантів.

Вірний вибір жанру й дотримання його конвенцій вписуються в кооперативний принцип Г. П. Грайса й відповідають максимам кількості (повідомляй стільки інформації, скільки вимагається), стосунків (говори по суті), способу (говори зрозуміло) [5:28], дотримання яких гарантує успіх комунікативної взаємодії. Створення тексту, таким чином, є результатом співпраці двох сторін: відправника й одержувача; обираючи жанр, адресант підлаштовується під адресата, останній у такий спосіб грає активну роль співавтора тексту.

З іншого боку, не можна виключити свідоме маніпулювання жанрами й жанровими конвенціями, що може використовуватися як стратегія лінгвістичної ввічливості, тобто вираження солідарності чи дистанціювання тих, хто бере участь у спілкуванні. Вибір жанрів може бути пов'язаний з питаннями домінування й сили, джерелом яких в медичній практиці називають знання [6] і професійну підготовку [7]. Сила демонструється, якщо знання протиставляються, в чому певну роль може зіграти й вибір жанру, наприклад, якщо лекцію для студентів побудувати за правилами доповіді на науковій конференції, то автор підкреслить

дистанцію, нерівність соціальних стосунків, що й буде демонстрацією сили. Своїм жанровим вибором він дає зрозуміти: "Я знаю більше – отже я сильніший". З іншого боку, така тактика може служити для вказівки на близькість соціальних позицій («Ми говоримо однією мовою – ми рівні»).

Оскільки жанр визнається усіма членами певного співтовариства, його конвенції відомі як відправникові, так і одержувачеві тексту. Знання певних жанрів, таким чином, виконує прагматичне завдання маркування соціальної позиції автора і стосунків "свій-чужий". Якщо текст оформлений не відповідно до прийнятих правил, автор може сприйматися як такий, що не належить до цієї соціальної групи, що у свою чергу може призвести до комунікативного зриву, оскільки реципієнти не отримують очікуваної інформації в очікуваній формі. Цілком можливо, що інформація, викладена не так, не буде почута належним чином.

Знання інформаційної структури жанру сприяє задоволенню інформаційної потреби, коли для пошуку певній інформації використовуються конкретний жанр тексту, а знання його особливостей сприяє успіхові такої діяльності, оскільки дає можливість прогнозувати й направляти інформаційний пошук (наприклад, відомості про останні дослідження з конкретного питання слід шукати в науковій статті, а не в підручнику), що на першій погляд очевидно, але, як показує практика, може викликати труднощі в недостатньо підготовлених в цьому аспекті реципієнтів інформації.

Як бачимо, використання жанру тексту зумовлюється соціальними ролями учасника мовної взаємодії в конкретній ситуації, яка визначає тактику вибору мовних одиниць. Невірний вибір жанрової стратегії може викликати роздратування, поблажливе відношення, і зрештою не сприяє успіху комунікації.

Очевидно, що формування компонентів мовної культури майбутніх

медиків є актуальним завданням роботи кафедр лінгвістичного профілю. К. Хайланд застерігає викладачів від автономного погляду на мовну підготовку, націлену тільки на оволодіння певним набором правил, які можна використати у будь-якій ситуації [9:392]. Ми цілком погоджуємося з цим автором і, окрім традиційної роботи з лексико-граматичним матеріалом, вважаємо за необхідне розвивати у студентів навички роботи з конкретними жанрами медичного тексту, знайомити з їх логічною структурою, мовними особливостями, розвивати навички створення текстів певних жанрів.

На кафедрі іноземних мов Харківського національного медичного університету накопичено досвід жанрово орієнтованого викладання мови для спеціальних потреб. Так, на заняттях в групах студентів застосовуються тексти з довідкової літератури й підручників, оскільки ми вважаємо, що для лікаря найбільш важливою навичкою є уміння отримати спеціальну інформації довідкового характеру. Студенти також навчаються складати історії хвороби (case presentation), бо така мовленнєва навичка затребувана в міжнародній співпраці в галузі медицини. До роботи з жанрами наукової літератури ми приступаємо на етапі підготовки до кандидатських іспитів: з аспірантами вивчаються жанрові особливості наукової статті, заявки на грант, тез доповідей; вони навчаються написанню реферату до статті й тез доповіді на наукову конференцію. Формування жанрової культури майбутнього лікаря ми вважаємо одним з напрямів розвитку культури мовлення, а в ширшому сенсі, професійної культури.

Висновки. Культура використання жанрів тексту (жанрова культура) – є одним з компонентів мовленнєвої культури фахівця. Жанр тексту є важливим елементом при навчанні мові студентів-медиків, оскільки сучасна лінгвістика вважає текст базовою мовною одиницею. Жанр тексту виконує не лише інформаційну (повідомлення певного змісту), але і

прагматичну функцію, допомагаючи демонструвати позицію автора, його соціальну роль, відношення до одержувача інформації, тому знання жанрів спеціального тексту й володіння ними сприяє не лише вірному передаванню й інтерпретації інформації, але й допомагає встановити стосунки співпраці між комунікантами, що, у свою чергу, забезпечує успіх комунікації. Розвиток навичок вживання жанрів спеціального тексту є одним з напрямків формування комунікативної культури майбутніх лікарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М. : Искусство, 1986. – 445 с.
2. Swales J. M. Genre Analysis : English in Academic and Research Settings. – Cambridge: CUP, 1990. – 260 p.
3. Bhatia V. Analyzing genre: language use in professional settings. – London : Longman, 1993. – 246 p.
4. Dik S. C. Some basic principles of functional grammar / / Proc. of the XIIIth Intern. Congress of Linguists, Aug .29-Sept. 4, 1982, Tokyo, 1983. – P. 74–88.
5. Grice H. P. Studies in the way of words. – Cambridge MA : Harward University Press, 1989. – 394 p.
6. Jamous H., Peloille B. Changes in the French university hospital system. In : J.Jackson, ed. Professions and Professionalization. – Cambridge : CUP, 1970. – P. 11–152.
7. Freidson E. Professionalism reborn: theory, prophecy, and policy. – Cambridge : Polity, 1994. – 239 p.
8. Hyland K. Specificity revised. How far should we go now? / / English for Specific Purposes. – 2002. – V. 21. – P. 385–395.

ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДРУКУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ НА КОМП'ЮТЕРІ

КУЛАКЕВИЧ Л. М.

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ

Комп'ютер остаточно витіснив друкарську машинку і став основним засобом виготовлення документів. Практично всі працівники сфери управління користуються персональним комп'ютером (ПК), що спрощує і

прискорює процес оформлення документів. Типовими помилками в документах, виготовлених на ПК є змішування російських кавичок (« ») та українських лапок („ ”), вирівнювання тексту або лише за лівим, або лише за правим краєм, наявність зайвих пробілів. Здавалося б, такі вади є несуттєвими, однак вони справляють неприємне враження при ознайомленні з документом, а з іншого боку всі технічні вади оригінального документа можуть бути використані для фальсифікування. Отже, правильне друкування текстів на ПК є актуальним завданням.

Розміщення латинських і кириличних літер на клавіатурі відповідає їх розміщенню на друкарських машинках. На клавіатуру винесено найбільш уживані знаки, решту знаків можна знайти через віконце „Вставка” → „Символ” → знайти потрібний знак → натиснути команду „Вставити”. Драйвери клавіатури дозволяють задавати нову розкладку клавіатури, тобто призначати певну комбінацію клавіш для друкування символів, не винесених на клавіатуру („Вставка” → „Символ” → знайти потрібний знак → натиснути команду „Сочетание клавиш” → призначити зручну комбінацію клавіш). Зокрема для проставляння апострофа (’) в українській мові найзручніше призначити комбінацію клавіш Ctrl + ё.

У комп’ютерних програмах задано різноманітні формати паперу і розміри берегів, що відповідають різним стандартам. Тому, розпочинаючи роботу на ПК, потрібно спочатку виставити параметри сторінки формату А 4 („Файл” → „Параметры страницы” → + „Ориентация книжная” + „По умолчанию”). Будь-який новий документ у текстовому редакторі створюється на основі шаблону. Шаблон може мати встановлений розмір паперу, берегів (відступи для А4: ліве поле – 3 см, праве – 1 см, верхнє і нижнє – по 2 см; відступи для А5: ліве поле – 2 см, праве, верхнє, нижнє – по 1 см[1: 8]), шрифту, а також реквізити, стандартний текст.

Для того, щоб деякі реквізити не „плавали” по сторінці, зокрема

грифи затвердження і погодження, посада і розшифрування підпису, їх слід вносити не звичайним способом, як текст, а в невидимі (приховані) таблиці. Наприклад, для службових листів можна побудувати таблицю на три стовпчики: у лівий стовпчик вносяться реквізити фірми-відправника, у правий − реквізити фірми-отримувача (в обох стовпчиках вирівнювати текст за лівим краєм при нульовому положенні табулятора), місце в центральному стовпчику пізніше можна використати для резолюції. Прихована таблиця на три стовпчики є зручною і для оформлення реквізиту „Підпис”, особливо тоді, коли назва посади розміщується на декількох рядках, а розшифрування підпису, відповідно до вимог стандарту, слід розташувати на рівні останнього рядка назви посади.

Назва документа набирається заголовними (великими) літерами (через caps lock). Слід розрізняти назву документа і його заголовок, оскільки заголовок набирається звичайним розміром:

ДОГОВІР (*назва)*

на рекламу продукції (*заголовок*)

Не дозволяється в заголовку документа розривати і переносити слова (ре-кла-му). Якщо заголовок великий, то його слід поділити (за змістом) на декілька рядків клавішею Enter, активізувавши функцію „Розмістити посередині”. Крапка після назви і заголовка документа не ставиться. Заголовними літерами набираються і „шапки” на титульних сторінках рефератів, контрольних, курсових чи дипломних робіт. Текст від заголовка друкується через 2-3 рядки. Текст документа друкується через 1 або 1,5 інтервалу. Реквізити, що складаються з декількох рядків, друкуються через 1-й інтервал.

Щоб розпочати нову сторінку всередині текстового масиву потрібно

виставляти функцію „Розрив сторінки” (через віконце „Вставка”). Абзац можна виставляти зразу на лінійці або користуватися табулятором. Жоден рядок не повинен починатися з пропуску (пробілу) чи завершуватися ним.

При друкуванні текстів не слід плутати російські кавички (« ») та українські лапки („ ”), принаймні використовувати в межах одного документа або тільки лапки, або тільки кавички. Важливо також пам’ятати, що в українській мові літери І та Ї не є взаємозамінними. На старих клавіатурах літера Ї не позначається, однак вона продруковується через клавішу Ъ. Слід також правильно вибирати знак для українського апострофа (’) − якщо знак вибрано правильно, то комп’ютер не підкреслює слова з таким апострофом як орфографічну помилку.

Під час набору текстів потрібно враховувати численні типографічні традиції, які утвердилися задовго до появи комп’ютерів [3: 59]. Слід пам’ятати, що при наборі текстів будь-якою мовою **звичайний пробіл** обов’язково потрібно ставити:

а) після, а не до таких знаків як кома, крапка з комою, двокрапка, тире, знак оклику, знак питання, а також після закриваючої дужки і закриваючих лапок;

б) до, а не після відкриваючої дужки, відкриваючих лапок і трикрапки на початку речення.

Не ставиться пробіл між дужкою чи лапками і наступним чи попереднім словом, а також між словом і будь-яким наступним розділовим знаком, окрім тире.

Нерозривний або тонкий **(рос. жесткий) пробіл (Ctrl + Shift + пробіл)** проставляється:

а) між ініціалами та прізвищем (*Б. М. Харчук*);

б) після географічного скорочення перед словом, якого воно стосується (*м. Тернопіль, смт Магдалинівка, с. Котівка*);

в) між знаками відсотка %, параграфа §, та інших знаків (наприклад, після /, // у списку літератури), а також числами, що стосуються їх *(№ 13, § 25, С. 13-15, 240 с.*);

г) усередині таких умовних скорочень як *і т. д., та ін.* тощо;

д) між внутрішньотекстовими пунктами та інформацією, розміщеною після них, наприклад: *1) підручник із хімії; а) між елементами*;

е) між числами і одиницями виміру, що стосуються їх (*XX ст., 2002 р., 345 кг, 100 см*);

є) між класами багатозначних чисел, починаючи з п'ятизначних (*8 000 000; 21 900*);

ж) після однобуквених прийменників та сполучників, особливо на початку речення чи в заголовку.

Пробілами з обох боків – нерозривним ліворуч і звичайним праворуч виділяється тире, арифметичні знаки, які записуються тільки при цифрах (+ (плюс), **x** (множення), **–** (мінус), **:** (ділення) та ін.).

На моніторі комп'ютера, при активізації функції „Недруковані знаки", на місці нерозривного пробілу має з'явитися кружечок у вигляді індексу (Іваненко˚П.П., 2˚340˚000, м.˚Ужгород, /˚рец.) У звичайному вигляді (на папері) там немає ніяких позначок.

Не відділяється жодними пробілами дефіс (*залізо-кисневий, митно-тарифний, 3-разовий, DVD-програвач*). Жодним пробілом не відділяються від цифр знаки √, ± (граничне відхилення), ' (хвилина), " (секунда). Знак С (за Цельсієм) записується тільки зі знаком градуса: 36,5ºС. Не розділяються між собою цифри і букви в хімічній формулі:

CH3CH2CH2CHO – масляний альдегід (бутаналь, бутиральдегід).

Останнім часом переклад і подальша обробка текстів відбувається за допомогою спеціальних комп'ютерних програм, що значно зменшує витрати часу і полегшує процес перекладу чи пошуку помилок у

текстовому масиві. Однак, як і наявність транспорту не скасовує необхідності вміти ходити власними ногами, так і наявність різних програм на комп'ютері не ліквідовує обов'язкову грамотність користувача, а навпаки передбачає її високий рівень. Слід зважати на деякі моменти:

1. Під час набору та автоматичного перекладу при активізації функції „Автоматична перевірка орфографії" деякі фрагменти тексту можуть підкреслюватися зеленою хвилястою лінією, що свідчить про стилістичні, синтаксичні чи пунктуаційні помилки, які потрібно виправляти самостійно, звертаючись до відповідної літератури.

2. Причиною непорозумінь і помилок при перекладі тексту з допомогою комп'ютерних програм можуть стати омоніми та багатозначні слова. Комп'ютер не завжди може „визначити" контекстуальне значення слова. Наприклад, рос. *„предложение на рынке"* може бути перекладене як *„пропозиція на ринку"* (правильно) і *„речення на ринку"* (неправильно), *„при случае"* − як *„при випадку"* (неправильно) і *„при нагоді"* (правильно).

2. Слід перевіряти форму родового відмінка однини багатозначних слів, які є іменниками чоловічого роду II відміни: *нет* ***акта*** *о списании* − *немає* ***акта*** *про списання; акта неповиновения* − ***акту*** *непокори.*

3. Комп'ютер часто „не сприймає" складні слова, підкреслюючи їх як помилку червоною хвилястою лінією. Такі слова потрібно перевіряти самостійно за правописом та традиційними словниками. Іноді комп'ютер може сприймати складні чи невідомі слова, власні назви як помилку і відповідно виправляти їх. Наприклад, прізвище *Головащук* автоматично може розриватися у тексті на словосполучення *„голова щук"*, а прізвища *Стешенко, Голеус, Зборовська, Зашивайко, Макаревич, Саєнко* постійно змінюватися на *Тешенко, Колеус, Боровська, Зашиваймо, Макарович, Наєнко*. Відповідно, при наборі документів, які містять багато прізвищ, краще не користуватися функцією „Автоматична перевірка тексту".

4. Комп'ютер може „сприймати" власні назви як звичайні слова і відповідно перекладати, а не передавати їх, що є грубим порушенням норм українського правопису. Так, наприклад, російські прізвища *Белый, Кошка, Любимый* можуть бути перекладені як *Білий, Кішка, Улюблений,* хоча правильно було б *Бєлий, Кошка, Любимий.* І навпаки українські прізвища *Кошик, Цибуля, Щасливець* можуть бути автоматично перекладені на російську як *Корзина, Лук, Счастливец,* хоча правильно – *Кошык, Цыбуля, Щасливец.*

5. Комп'ютерні програми не завжди визначають змістові помилки, які утворилися внаслідок неправильно набраного слова. Наприклад, якщо помилково набрати *„вини"* замість займенника *„вони"* у словосполученні *„вони не побачили" – „вини не побачили"* слово „вини" не підкреслюватиметься як помилка.

Отже, при комп'ютерній обробці текстів не слід повністю покладатися на „штучний розум", бо, як відомо, ніщо не може повністю замінити людину.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 4163-2003 Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. − К. : Держспоживстандарт України, 2003. − 22 с.
2. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 2007. – 240 с.

КУРС «КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ МОВИ» У СИСТЕМІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

ЛИСЕНКО Н. О.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Наука як специфічний вид людської діяльності спрямована на

отримання нових теоретичних і практичних знань про закономірності розвитку природи, суспільства і мислення та є складовою загальнолюдської культури, і тому кожна людина, кожен майбутній фахівець має знати, що таке наука, наукові дослідження та як вони проводяться. Як доводять статистичні дані, 5–10% випускників вищих навчальних закладів стають вченими, тобто наукова діяльність стає їх професійною роботою.

Безперечно, для наукового дослідження важливі актуальність і новизна, логічність і аргументованість наведених даних, їх достовірність, але не менш важливим є їхнє мовне оформлення. І якщо підтверджена чи спростована наукова гіпотеза, цікавий науковий факт, описаний у дослідженні, можна порівняти з серцевиною соковитого плоду, то мовне оформлення – необхідна оболонка, що покликана стати оздобою майбутніх досліджень і в жодному разі не зіпсувати загального враження від них.

Наукова комунікація – важливий чинник формування сучасного висококваліфікованого фахівця. Щоб забезпечити написання стилістично бездоганних наукових досліджень у Національному фармацевтичному університеті запроваджено курс «Культура наукової мови», основною метою якого є навчити студентів основам наукової комунікації, тобто сприяти виробленню у них навичок логічного, виразного, граматично і стилістично досконалого усного й писемного наукового мовлення.

Курс розрахований на 72 години, з яких 16 годин відводиться на лекційні заняття та 9 на практичні, та запропонований студентам першого курсу спеціальностей «Економіка підприємства» та «Маркетинг». Серед тем, що розглядаються на лекціях становлення наукового стилю української мови, загальна характеристика мовних і мовленнєвих засобів наукового стилю сучасної української літературної мови, методи наукового

дослідження та їх класифікація, правила опрацювання наукових джерел, правила оформлення наукової роботи (конспектів, тез, планів, рефератів, анотацій, рецензій, курсових робіт, наукових статей), вимоги до структури наукової роботи, оформлення бібліографії, особливості комп'ютерного перекладу наукових джерел, вимоги до виступу перед аудиторією тощо.

Робота на практичних заняттях пов'язана з репродуктивним опрацюванням фахових текстів відповідної спеціальності. Оскільки саме завдяки такій роботі студенти практично засвоюють традиції наукового мовлення, характерні для галузі. Робота з текстом пов'язана з необхідністю узагальнити та «згорнути» до рівня плану, конспекту, анотації, реферату, наведену там інформацію, для того щоб відтворити її у потрібний момент. Зазвичай робота відбувається саме з науковою інформацією (текстами наукового стилю: власне наукового, науково-навчального, науково-популярного підстилів різних жанрів). Це не можливо без оптимальної організації мисленнєво-мовленнєвої діяльності та вироблення певного порядку дій (плану роботи), тому що під час опрацювання інформації діють одразу кілька *психологічних механізмів*.

1) *Осмислення прочитаної інформації* (встановлення смислових зв'язків між поняттями, логічних зв'язків між *темою* (відомим) і *ремою* (новим));

2) *Випереджувальний синтез* (передбачення наступних слів і форм зв'язку між ними; уявлення подальшого розкриття змісту);

3) М*еханізми пам'яті* (провідна тема джерела (висловлювання, якщо іде конспектування на слух) має постійно утримуватися в пам'яті) [2:29]

Цілком погоджуємося з Г. Онуфрієнко, яка пропонує застосовувати алгоритмічні приписи для кожного виду роботи з текстом [2]. Проте, на нашу думку, у запропонованих приписах є «зайві кроки», які зазвичай

здійснюються подумки, або не здійснюються взагалі, що не впливає якість роботи.

Ми пропонуємо нашим студентам наступні алгоритми для складання плану тексту, для конспектування друкованого джерела наукової інформації, реферування та анотування наукового джерела, написання рецензії тощо.

Наприклад, для **складання плану тексту** необхідно:

- Прочитати текст.
- Поділити його на змістові частини (зазвичай співпадають з абзацами).
- Знайти інформаційні центри цих частин (як правило, в одному абзаці один інформаційний центр, але так буває не завжди).
- Записати їх.
- Перечитати текст ще раз (перевіривши свою роботу на предмет відповідності змісту тексту).

План роботи з **конспектування друкованого джерела** наукової інформації містить такі етапи:

1. Прочитати текст.
2. Поділити його на змістові частини (якщо текст великий, можна скласти план і конспектувати інформацію відповідно до пунктів плану).
3. Знайти інформаційні центри цих частин.
4. Зробити компресію матеріалу (згортання).
5. Записати матеріал.
6. Виділити інформацію (підкреслювання, знаки оклику тощо).
7. Перечитати конспект, відредагувати.

Поняття класичного ***реферату*** у сучасній лінгвістиці визначене і

не потребує уточнень. Відповідно реферат: 1. текст, написаний на основі першоджерела з метою викладу його змісту. 2. доповідь на певну тематику, яка охоплює огляд відповідних літературних джерел [1:34] На відміну від анотації, він більш конкретний, обов'язково містить порівняльний аналіз досліджуваного джерела з іншими текстами даної тематики щодо новизни та актуальності, але немає ґрунтовності викладу наукової статті, розгорнути доведень, міркувань, порівнянь [2:164]. Дискусійним же залишається питання щодо критичного оцінювання тексту реферованого джерела, Г. Онуфрієнко, вважає, що реферат виконує лишу інформативну функцію, автори «Фахової української мови» Л. Васенко та В. Дубічинський дотримуються думки, що «потрібно не тільки викласти все найголовніше з обраної теми, а й дати власну оцінку та зробити висновки» [1: 35].

Ми пропонуємо нашим студентам розрізняти репродуктивні та продуктивні реферати: у репродуктивних рефератах наводити тільки зміст першоджерел, у продуктивних додавати критичне осмислення реферованого джерела. Крім структури та вимог до написання вищезазначених робіт, іде обов'язкове опрацювання типових мовних зворотів, що вживаються у відповідних наукових творах. Наприклад, для анотації пропонується застосовувати такі звороти, як:

У статті	наводиться /наведено
	пропонується / запропоновано
	аналізується/проаналізовано
	обґрунтовується/обґрунтовано
	доводиться / доведено
	визначається / визначено

Стаття присвячена…

Серед найуживаніших мовних зворотів рецензії, наводимо такі:

Позитивна оцінка	Негативна оцінка
На особливу увагу заслуговує… Автор цілком слушно зауважує… Цілком погоджуємося з… Заслуга автора полягає в … Заслуговує на позитивну оцінку…	Не можна погодитися з… Автор не розкриває змісту…. понять Недоліком роботи є … Не може заслуговувати на позитивну оцінку…

Крім того, на заняттях з культури наукової мови студенти редагують оригінальні наукові тексти, а також тексти, опрацьовані комп’ютерним перекладачем. Оскільки саме така робота дозволяє практично простежити найтиповіші мовностилістичні помилки та знайти шляхи для їх усунення.

Безперечно, даний курс логічніше було б запропонувати аспірантам або студентам старших курсів, адже саме вони мусять практично розв’язати проблему мовного оформлення власних наукових досліджень, проте і першокурсники, сподіваємося, знаходять потрібну і корисну інформацію, набувають практичних вмінь щодо репродуктивної обробки наукових текстів.

Крім отримання суто практичних навичок, курс покликаний виховувати у студентів повагу до державної мови (її літературного варіанту), в його межах здійснюється роз’яснювальна робота щодо необхідності досягнення достатнього рівня мовленнєвої компетентності як невід'ємної складової конкурентоспроможності сучасного фахівця та

професіоналізму молодого науковця, доводиться необхідність і важливість навчально-підготовчого періоду для подальших самостійних наукових досліджень, прищеплюється повага до обраного фаху, доводиться престижність і суспільна корисність кар'єри науковця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кримець О. М. Фахова українська мова : Навч. пос. – К. : «Центр навчальної літератури», 2008. – С. 30–32.
2. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : Навч. пос. – К. : «Центр навчальної літератури», 2006. – С. 29–112.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОДАТКОВОЇ ОСВІТИ «ПЕРЕКЛАДАЧ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ»

ЛОГВИНОВА С. І.

Донецький національний університет, м. Донецьк

Однією з основних причин зростання інтересу до додаткової освіти є жорстка конкуренція серед молодих фахівців. Однієї, хай навіть найпрестижнішої, вищої освіти недостатньо.

Додаткові кваліфікації, являючи собою варіант якої-небудь спеціальності, дають можливість студенту, що здобуває основну професію, паралельно засвоїти кваліфікацію, яка сприяє більш повному задоволенню потреб особистості і спрямована на підвищення ступеня соціальної адаптації випускників вищих навчальних закладів нашої країни. Сукупність спеціальних дисциплін, практикумів з вибраної професії і виробничих практик, засвоєних студентом за період навчання в ВНЗ, дають змогу випускнику вищого навчального закладу здобути окрім основної спеціальності додаткову кваліфікацію вищої професійної освіти. При цьому додаткова кваліфікація не означає здобуття другої освіти, а є

допоміжною, орієнтовану на основну професію.

Такого роду спеціалізація допомагає розширити можливості влаштування на роботу. Перекладач у сфері професійної комунікації має вміти з великої кількості інформації діставати найнеобхідніше; він має вміти перекладати наукову, технічну, суспільно-політичну, економічну та іншу спеціальну літературу, патентні описи, нормативно-технічну і товаросупроводжувальну документацію, матеріали листування із закордонними організаціями, а також матеріали конференцій, нарад, семінарів тощо.

На факультеті суміжних (додаткових) професій ДонНУ здійснюється навчання за додатковою кваліфікацією перекладач у сфері ділової комунікації (англійська мова). Процес навчання на ФСДП відбувається з урахуванням модульної системи і використанням літератури, спеціально написаної для слухачів підрозділу. Використання аудіо-комп'ютерних навчаючих курсів, спеціально розроблених комплексів теоретичних і практичних завдань дає можливість здобути конкретно-професійну підготовку, практичні вміння й навички і відповідний атестаційний документ – диплом Донецького національного університету. Навчання слухачів відбувається протягом чотирьох семестрів, які містять у собі базовий курс, лінгвістичні дисципліни, теорію і практику перекладу. Наприкінці курсу навчання передбачається складання випускного кваліфікаційного іспиту і присвоєння додаткової кваліфікації – перекладач у сфері ділової комунікації. Значна роль у навчанні слухачів підрозділу належить спецдисципліні «теорія і практика перекладу». З урахуванням нових вимог до змісту і методики викладання згідно із кредитно-модульною системою за даною дисципліною розроблені навчально-методичні посібники, матеріал яких надається у формі модулів. Кожний модуль складається із вступної частини, лекційного матеріалу і практичних

завдань, граматичної довідки, завдань для самостійної роботи, тематичних словників із транскрипцією і перекладом, а також списків рекомендованої літератури. Такого типу комплекси теоретичних і практичних завдань призначені як для аудиторного, так і для самостійного вивчення.

Значна роль у навчанні належить також основам ділового спілкування в усних і письмових формах у типових ситуаціях: знайомства, спілкування по телефону, робочий день ділової людини, робота фірми і її відділів тощо. Навички письмового спілкування викладаються в рамках наступних тем: комерційний запит і пропозиція, підготовка і укладання контракту, складання контракту й іншого роду ділових паперів, складання ділового листа і його особливості, оформлення внутрівідомчої документації, написання й обробка ділової кореспонденції (лист, факс, електронна пошта, запит, замовлення, рахунок, рекламація) тощо. У процесі навчання виникає необхідність використання основних понять ряду економічних дисциплін, таких як управління господарством, планування, фінанси, бюджет, страхування, ціноутворення, кредит, внутрішня і зовнішня торгівля.

Загально відомо, що ділова комунікація це одна із найважливіших складових будь-якого бізнесу, головним засобом взаємодії в його рамках і потужним важелем впливу одних його суб'єктів на інших. Саме правильно проведені ділові переговори, грамотно оформлена угода або вміле обгрунтування тієї чи іншої пропозиції в кінцевому підсумку визначають успішність підприємницької діяльності.

Одним із найважливіших аспектів під час навчання студентів підрозділу є лексична робота. Лексика – це словниковий склад мови, будь-якого її стилю, сфери, а також будь-чиїх творів [6:323]. Згідно з цим визначенням ми повинні розглядати словниковий склад мови офіційних документів. Для цього нам спочатку необхідно обумовити, що ж за мова вживається в діловому спілкуванні.

Мовою ділового спілкування є офіційно-діловий стиль – функціональний різновид мови, призначений для спілкування у сфері управління. Під функціональним різновидом мови розуміють систему мовних одиниць, прийомів їх відбору і вживання, обумовлених соціальними завданнями мовного спілкування [1: 134].

В офіційному документі приватна особа або представник фірми (приватної чи державної), громадської організації виступають як суб'єкти правовідносин. Зміст документа ґрунтується на праві і може служити предметом прямої правової оцінки. Правова сутність офіційного документа і визначає характер змісту листів, їх стиль і мову. У різних областях правовідносин вони мають свої особливості та специфічні стандарти і традиції (дипломатичний стиль і мову, мову організаційно-розпорядчого листа тощо). Такий стиль викладу називають ще формально-логічним, що є визначальним принципом правової логіки. Ця обставина пред'являє і більш високі вимоги до стилю і мови службових документів: нейтральність, надособистісний характер викладу; уніфікація (трафаретізація), типізація мовних засобів і стандартизація термінів; звуження діапазону використовуваних мовних засобів; повторюваність окремих мовних форм на певних ділянках текстів документів [4: 46].

Лінгвісти одностайні в тому, що мова офіційних документів – це набір кліше, штампів, стандартів. Справа в тому, що особливістю сучасного етапу розвитку офіційних документів є їх уніфікація. Вона розглядається як вибір одного мовного варіанта з кількох можливих способів передачі однієї і тієї ж інформації. З точки зору лексики найважливішою стороною уніфікації текстів документів є використання мовних формул – стійких зворотів, словосполучень, моделей речень, відібраних у результаті багаторічної практики, термінів, прийнятих скорочень, умовних позначень, одиниць виміру,передбачених державними стандартами [3: 4-5].

Тому в процесі навчання «перекладачам ділової документації» пропонується велика кількість різноманітних вправ і завдань для самостійної роботи студентів з урахуванням вищевказаних особливостей.

У мові документів слово має вживатися з урахуванням його стилістичного забарвлення (приналежності до того чи іншого стилю). Поняття стилістичного забарвлення зазвичай пов'язують із закріпленням слова за тією або іншою сферою використання мови, за тим чи іншим функціональним стилем. Образно кажучи, кожне слово має свій «паспорт», в якому зазначено, як і де воно використовується, яка сфера його вживання [2: 96].

Під час практичних занять велика увага приділяється використанню спеціальних термінів, що викликає труднощі, пов'язані, як правило, з незнанням їх значень або спотворенням структури терміна. Труднощі у вживанні термінів пов'язані ще і з тим, що терміносистема будь-якій предметній області або виду діяльності перебуває у постійній зміні: змінюється зміст вже існуючих понять, виникають нові, частина понять застаріває і позначають їх терміни виходять з ужитку. Один і той же термін може отримати нове значення при збереженні старого, що викликає його багатозначність (полісемію).

При вживанні багатозначних термінів слід враховувати, що в кожному конкретному випадку вони вживаються тільки в одному з багатьох значень. Якщо одне й те ж поняття позначається кількома термінами, виникає синонімія термінів. Терміни-синоніми мають різне звучання, але збігаються за значенням (наприклад, терміни «анкета» і «запитальник»). Вони можуть бути повними (абсолютними) або частковими (відносними). При вживанні термінів-синонімів важливо звертати увагу на те, яку сторону або властивості поняття необхідно позначити, виділити в контексті. Наприклад, навіть такі терміни, як

«договір», «контракт», «угода», які можна віднести до повних синонімів, розрізняються практикою свого вживання: у трудовому законодавстві мова йде про трудовий договір (контракт); в цивільному законодавстві двосторонні і багатосторонні угоди називаються договорами; в зовнішньоторговельних операціях доречно вживати термін «контракт»; домовленості в ряді областей фіксуються в угодах («тарифна угода», «угода про науково-технічне співробітництво» та ін.).

Відповідно до міжнародних стандартів у сфері викладання англійської мови як іноземної, навчальний процес у вищих навчальних закладах має багаторівневу структуру, що передбачає використання єдиної системи рівневої градації. При цьому доцільно, щоб у групі певного рівня навчались тільки слухачі, які однаковою мірою володіють мовою. Загальна школа володіння іноземними мовами, що розроблена ALTE (The Association of Language Testers in Europe), поділяє всіх, хто навчається, на три групи: від базового до практично досконалого рівня володіння мовою.

Таким чином, навчання за додатковою кваліфікацією «перекладач у сфері ділової документації» дає можливість підвищити рівень володіння англійською мовою на 2–3 ступені згідно із ALTE, сприяє формуванню теоретичних знань і відповідних професійних вмінь, розвиває навички бізнес-спілкування, необхідні для співробітництва із закордонними партнерами, підвищує шанси влаштуватись на престижну, перспективну роботу і є одним з важливих і актуальних компонентів сучасної вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Организация работы с документами : Учебник / Под. ред. проф. В. А. Кудряева. – 2-е изд., перераб. и доп. – ИНФРА-М, 2001. – 592 с.
2. Колтунова М. В. Язык и деловое общение. Нормы. Риторика. Этикет : Учеб. пособие для вузов. – М. : ОАО «НПО «Экономика»», 2000. – 271 с.
3. Веселов П. В. Современное деловое письмо : 3-е изд., доп. – К. : «Издательство стандартов», 2005. – 160 с.
4. Паневчик В. В. Деловое письмо : Практическое пособие. – 2-е изд. – Мн. :

«Амалфея», 2004. – 160 с.
5. Рогожин М. Ю. Документационное обеспечение управления : Практ. пособие. – М.: Издательство «Б. и», 2007. – 397 с.
6. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 22-е изд., стер. – М. : «Рус. яз.», 1990. – 921 с.
7. Рогожин М. Ю. Документы делового общения. – К. : Издательство «РДЛ», 2001. – 208 с.
8. http://www.bereg.ru/sprav_info/bisnes/d_news/delovoe pismo.shtml
9. http://www.gramma.ru

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ФАКУЛЬТЕТІ СУМІЖНИХ (ДОДАТКОВИХ) ПРОФЕСІЙ

МАСАЛЬСЬКИЙ В. І., ЛЕВЧЕНКО О. І.

Донецький національний університет, м. Донецьк

Сучасні досягнення в технологічному забезпеченні навчальних матеріалів, процеси трансформації України в Болонську систему та загальна глобалізація суспільства, мають значний вплив на методи і методику викладання матеріалу у вищих навчальних закладах. За останні роки значно поширилось застосування технічних засобів у багатьох видах і формах навчання. Одночасно вдосконалюються методи й способи їх застосування, накопичено певний досвід щодо їх ефективного використання у навчальному процесі. Особливого інтересу і доцільності набуває практика використання сучасних інформаційних технологій у процесі вивчення студентами англійської мови.

Створення штучного іншомовного середовища під час навчання іноземним мовам – одне з важливих проблемних питань сучасної методики. Із ним в першу чергу пов'язана реалізація масового навчання двом з чотирьох основних видів мовної діяльності: аудіюванню й

мовленню (умовно-комунікативному або комунікативному). Для досягнення цієї мети використовуються технічні засоби навчання. Сучасний етап розвитку техніки характеризується переходом до створення багатофункціональних навчальних комплексів і автоматизованих повчальних систем на базі ЕОМ. Такі комплекси і системи мають універсальні дидактичні можливості: вони дозволяють вести навчання в діалоговому режимі з урахуванням індивідуальних можливостей студентів, забезпечувати дистанційне навчання з використанням сучасних технологій. В процесі навчання іноземним мовам у сучасній вищій школі використовуються світлотехнічні (телевізори, мультимедійні проектори, комп'ютери) й звукотехнічні засоби (магнітофони, програвачі, аудіопасивні і аудіоактивні облаштування лінгафонних кабінетів).

Існує багато публікацій і досліджень стосовно використання сучасних методик навчання для підвищення ефективності оволодіння іноземними мовами. Так російський вчений, доктор педагогічних наук, професор, Е. Полат, розглядала питання застосування Інтернету та методу проектів на уроках іноземних мов [1]. Т. Полілова, В. Пономарьова займались питаннями впровадження комп’ютерних технологій при викладанні іноземних мов [2]. М. Ляховицкий, І. Кошман аналізували ефективність технічних засобів у процесі оволодіння іноземними мовами тощо [3]. Однак далеко не всі викладачі іноземних мов усвідомлюють необхідність використання інформаційних технологій у зв'язку з тим, що вони, поки що, не отримали переконливого науково-методичного обґрунтування. Така неопрацьованість проблеми визначає актуальність даної роботи.

Отже, метою цього дослідження є теоретичне обґрунтування методики навчання англійської мови за допомогою технічних засобів навчання. Досягнення мети обумовлює доцільність вирішення наступних задач:

розглянути сучасні технічні засоби оволодіння іноземними мовами;

виявити роль комп’ютера та мультимедійних засобів при вивченні іноземних мов;

розглянути досвід впровадження інформаційних технологій для підвищення ефективності та ліквідації труднощів при засвоєнні англійської мови студентами факультету суміжних (додаткових) професій Донецького національного університету.

Сучасні комп’ютерні технології здатні забезпечити передачу знань та доступ до різноманітної інформації іноді набагато ефективніше, ніж традиційні засоби навчання. Сучасна система освіти все активніше використовує інформаційні технології й комп'ютерні телекомунікації. Особливо динамічно розвивається система дистанційної освіти, чому сприяє ряд чинників, і передусім – оснащення освітніх установ потужною комп'ютерною технікою та розвиток співтовариства мереж Інтернет.

Сьогодні все активніше використовують інформаційні технології й комп'ютерні телекомунікації. Лекційно-семінарська форма навчання давно втратила свою ефективність – практика довела, що майже 50% аудиторного часу витрачається даремно. Вивчаючи зарубіжний досвід, можна виділити наступний важливий аспект: викладач виступає не в ролі розповсюджувача інформації (як це традиційно прийнято), а в ролі консультанта, порадника, іноді навіть колеги студента. Це дає деякі позитивні моменти: студенти активно беруть участь в процесі навчання, привчаються мислити самостійно, висувати свої точки зору, моделювати реальні ситуації.

Сучасні експерти інформаційних технологій, провівши безліч експериментів, виявили, що, якщо матеріал був звуковим, то людина запам'ятовувала близько 1/4 об'єму, якщо інформація була представлена візуально – близько 1/3. При комбінуванні дії (зорового і слухового) запам'ятовування підвищувалося до половини, а якщо людина залучалася

до активних дій в процесі вивчення, то засвоюваність матеріалу підвищувалася до 75% [4].

Серед методів удосконалення підготовки перекладачів ділової документації найбільш поширеними й простими у застосуванні можна вважати: виступ з опорою на мультимедіа презентацію, комп'ютерне тестування, використання електронних збірок-тренажерів, робота з електронними енциклопедіями.

За умови систематичного використання електронних мультимедіа та повчальних програм У навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами і педагогічними інноваціями значно підвищується ефективність вчення студентів із різнорівневою підготовкою. При цьому відбувається якісне посилення результату освіти унаслідок одночасної дії декількох технологій.

Під час проведення занять викладачами факультету суміжних (додаткових) професій Донну часто використовуються презентації, що допомагає доступно пояснити студентам новий матеріал і скоротити час на його закріплення. Було відмічено, що інформаційні технології значно розширили можливості викладання навчальної інформації. Застосування в презентаціях кольору, графіки, звуку, всіх сучасних засобів відеотехніки дозволило відтворювати реальну атмосферу спілкування. Комп'ютер істотно підвищив мотивацію учнів до навчання. Студенти стали більш залученими до навчального процесу, що сприяло найбільш широкому розкриттю їх здібностей, активізації розумової діяльності.

Зазначимо, що перед педагогами постали нові завдання з появленням інформаційних засобів навчання:

- проведення аудиторних занять на основі використання в навчальному процесі сучасних інформаційних технологій;

- застосування активних методів навчання, підвищення творчої й

інтелектуальної складових навчальній діяльності;

- використання різних видів освітньої діяльності (навчальної, дослідницької та інших);

- постійна розробка нових творчих завдань, що сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів і підвищенню мотивації до освоєння засобів і методів інформатики для ефективного застосування в професійній діяльності;

- вдосконалення особистих вмінь і навичок володіння комп'ютерними технологіями.

Позитивним моментом також є постійне самовдосконалення викладачів. Змінюється зміст діяльності викладача – він перестає бути просто «ретранслятором» знань, стає розробником нових технологій навчання, що, з одного боку, підвищує його творчу активність, а з іншого - вимагає високого рівня технологічної і методичної підготовленості.

Під час роботи викладачами ФСДП Донну також активно використовується Інтернет, а саме, електронна пошта. Вона може використовуватися для консультації, відправки контрольних робіт, матеріалу лекцій та індивідуальних завдань. Доцільно також її використання для проведення електронного заняття в асинхронному режимі, коли студентам заздалегідь пересилається текст лекції в електронному вигляді, витяги з рекомендованої літератури та інші навчальні матеріали, а потім проводяться консультації по електронній пошті.

Наші педагоги привчають студентів до колективної роботи з використанням Інтернету. Пропонуються завдання, які припускають знаходження інформації в Інтернеті, а потім спільне обговорення під час аудиторних занять. Студенти із задоволенням знаходять необхідну інформацію й за допомогою Інтернету обговорюють її або спільно

виконують роботу. Не є секретом, що спілкування в режимі online приносить задоволення сучасній молоді, а в даному випадку підвищує рівень знань.

Використання сучасних технологій під час занять дозволяє варіювати форми роботи, діяльність студентів, активізувати увагу, підвищує творчий потенціал особи. Побудова схем, таблиць у презентації дозволяє економити час, естетичніше оформлювати матеріал. Завдання з подальшою перевіркою активізують увагу, формують орфографічну зіркість. Використання кросвордів, ілюстрацій, малюнків, різних цікавих завдань, тестів, виховують інтерес, роблять заняття цікавішими. Причому матеріал іноді студенти знаходять самостійно в Інтернеті, складають презентації, таким чином, розвивається самостійність, уміння знаходити, відбирати і оформляти матеріал.

Складність опанування саме іноземних мов полягає в недостатньому досвіді й практиці спілкування з носіями мови, в обмежених можливостях почути англійську мову. Саме за допомогою Інтернет, в режимі online, студенти мають доступ до міжнародних сайтів, можуть слухати та дивитись відео, спілкуватись із іноземцями та розуміти культуру країни, мову якої вони вивчають.

Особливу роль має використання проектору під час проведення тематичних занять присвячених професійним та притаманним англійській культурі святам. Студентам пропонуються різноманітні інтелектуальні та розважальні завдання, перегляд відео матеріалу. Кожний бажаючий може виступити в ролі викладача або ведучого, самостійно підготувати свято або прийняти активну участь у заході. Після таких занять-свят спостерігається активізація студентів до навчального процесу, підвищується їх інтерес та мотивація.

На наш погляд, доцільність комп'ютеризації освітніх установ дозволяє

добитися високої ефективності по трьох напрямах: педагогічної, методичної й економічної в порівнянні з традиційними формами виховно-освітньої роботи. Проте не варто забувати, що жодній машині не доступний інтуїтивний аналіз на основі комплексного сприйняття й повноцінного досвіду особи; це можливо лише в безпосередньому міжособовому спілкуванні. Комп'ютер володіє безперечними загально-дидактичними достоїнствами як засіб вчення, але живого педагога він не може замінити.

При роботі з комп'ютерними технологіями міняється роль педагога, основне завдання якого – підтримувати і направляти розвиток особистості студентів, їх творчий пошук. Стосунки з учнями будуються на принципах співпраці й спільної творчості. У цих умовах неминучий перегляд організаційних форм учбової роботи, що склалися сьогодні.

На основі вищевикладеного матеріалу зробимо наступні висновки:

– завдяки сучасним інформаційним технологіям стає можливим знайомитися з культурою англомовних країн, що включає мовний етикет, особливості мовної поведінки різних людей в умовах спілкування, особливості культури, традицій країни мови, що вивчається; поповнювати свій словниковий запас, як активний, так і пасивний, лексикою сучасної англійської мови, що відбиває певний етап розвитку культури народу, соціального й політичного облаштування суспільства;

– використовуючи інформаційні ресурси мережі Інтернет та інтегруючи їх в навчальний, можна набагато ефективніше вирішувати цілу низку дидактичних завдань під час занять із англійської мови;

– для забезпечення ефективності підготовки перекладачів ділової документації з числа студентів нелінгвістичних спеціальностей, фахівцям рекомендується створювати більш сприятливі умови щодо використання сучасних інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА
1. Полат Е. С. Метод проектов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ioso.ru/distant/project/meth%20project/metod%20pro.htm (дата звернення : 26.02.2011).
2. Полилова Т. А., Пономарева В. В. Внедрение компьютерных технологий в преподавание иностранных языков. / / ИЯШ. – 1997. № 5. – С. 45–49.
3. Ляховицкий М. В., Кошман И. М. Технические средства в обучении иностранным языкам / М. В. Ляховицкий, И. М. Кошман. – М. : Просвещение, 1981.
4. Маркевич А. І. Современный урок русского языка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.openclass.ru/wiki-pages/99947 (дата звернення : 24.02.2011).
5. Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2006. – Вип. 41. – 256 с.
6. Педагогічна майстерність : Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко та ін..; За ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
7. Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2006. – Вип. 35. – 325 с.
8. Проблеми освіти : Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2007. – Вип. 44. – 132 с.
9. Масальський В. І., Масальська Н. В., Логвінова С. І. Теорія і практика перекладу ділової документації : навч.-метод. посібник для слухачів ФСДП. – Ч. І і ІІ. – Донецьк : Юго-Восток, 2007. – 159 с.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В ФОРМИРОВАНИИ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ

МИНОСЯН А. С., КОРШУНОВА И. П.

Харьковский государственный университет питания и торговли, г. Харьков

Образование является приоритетной сферой в социально-экономическом, духовном и культурном развитии каждого государства, в том числе и Украины. Оно должно являться одним из самых важных факторов гуманизации общественно-экономических отношений, формирования новых жизненных ориентиров личности. Трансформации, которые происходят в современном украинском обществе, касаются всех его структурных элементов, начиная с изменения сознания каждой

отдельной личности и заканчивая изменениями в социальных институтах общества [1:119]. Необходимо отметить, что новое (не только в постиндустриальном смысле) общество достигает успехов, прежде всего, благодаря развитию науки и образования, и именно благодаря этому и этим приемам можно разрешить вышеозначенные проблемы [2:18].

Однако задачи современного образования не сводятся к передаче технологии той или иной профессии. Это, безусловно, необходимое условие ее получения, но не единственное. Дело в том, что передача «данных», характерная для старой, догматической, еще советской системы преподавания сводит к нулю личность УЧИТЕЛЯ. К счастью, попытки записи на камеру и телетрансляции на все аудитории лекций отдельных «корифеев» науки закончились ничем, т. к. личность транслирует себя непосредственно – в живом контакте с аудиторией. Иначе, какая разница, где «черпать» информацию?! Теперь – это интернет, в лучшем случае – библиотека. Возникает вопрос: нужен ли вообще УЧИТЕЛЬ?

Все мы существуем в определенных условиях, и в данном случае – интеллектуальных. Здесь «правит бал» всеобщая парадигма, охватывающая все сферы общественной жизни. Это основа взаимопонимания, а значит – взаимосуществования. Одним словом – это традиция, которая давит, требует дословного соблюдения. И, действительно, без нее трудно себе представить современную цивилизацию. Но появление чего-то нового представить также сложно. Ибо традиция предполагает набор определенных, узнаваемых образов, штампов, знаков. Выход за этот «набор» наказуем непониманием, остракизмом, что в Древней Греции означало “изгнание, гонение”. Возникает вопрос, уходящий своими корнями в далекую античность: откуда берется новое? Если из старого, то в старом нового не бывает. А в новом его еще нет. Это и есть вопрос творчества, т.е. созидания НОВОГО, которое выходит за рамки парадигмы,

что в данном случае является практически синонимом традиции. Как совершить прорыв и кто (или что) нам это обеспечит?

Древнегреческий философ Сократ говорил: «Познай самого себя». Значит, все сосредоточено в самом человеке.

Рассматривая эту проблему, сравним этимологическое отношение русского и украинского языка к процессу воспитания и образования. По-русски «воспитание» на современном компьютерном языке – «загрузка». А по-украински «виховання» – «раскрытие», выявление того, что в человеке заложено изначально: способности, талант etc.

«Освіта» происходит от слова «світ». Его можно интерпретировать по-разному: свет, освещение, просвещение, образование. Образовывать – создавать образ или создавать по образу и подобию.

Таким образом, в последнем случае мы имеем «матрицу» на голливудский манер.

Но как же совершить прорыв, не войдя в эту самую парадигму? Значит, вначале нужно войти, потом – выйти? А как выйти, если нет «проводника», который выведет и скажет: «Иди за мной и делай, как я»? Что есть, собственно, принципом любого обучения.

И вот здесь появляется некая «щель», «зазор» между традицией и новым. Древнегреческий философ Аристотель говорил: «Когда два человека делают одно и то же дело – это не одно и то же дело». Иными словами: копируя, не просто учишся, но и раскрываешь нечто в себе изначально заложенное. К сожалению, существует слишком много «копиистов», которые не могут заметить и зафиксировать процесс раскрытия собственного творческого потенциала. А, может быть, это изначально не заложено в них или просто их не научили? Известно, что талант всегда пробьет себе дорогу. Встречаются нередко ситуации, когда

дорога «пробивается» не талантом, а себе подобным. В этом случае правомерен вопрос: кто и чему учит тех, кто потом учит тому, чему учили его? Отсюда догматизм и слепая вера в авторитеты, отсутствие смелости и дерзания.

Как выйти из этой ситуации в масштабах обучения поколения, которое придет нам на смену? Что даст им творческий заряд, разбудит в них именно творческое начало? Технология?

А технология, она технология и есть (как здесь не вспомнить Станислава Лема с его «Суммой технологии»). Она создается человеком для того, чтобы в ней не осталось человека, т. е. личности. Чтобы любой, слегка обученный определенным приемам, простым действиям, взял – и сделал. В этом контексте представляется конвеер, когда технология есть, а человека нет. Есть робот. Но человек при этом человеком остаётся и своих национальных корней, основы своей культуры не забывает.

В противном случае налицо парадокс – человеческое творение человека же и отрицает (в философском смысле).

Как же здесь не отметить роль учителя в восточной культуре. УЧИТЕЛЬ – он всегда ЛИЧНОСТЬ. Породить личность, а точнее спровоцировать ее может только личность. Незашоренная, творческая, показывающая ученику: «если я могу так, значит так можно. И ты можешь, ты тоже творец – дерзай, твори!» В конце концов, Бог создал человека по своему образу и подобию, т. е. творцом.

Итак, вопрос: трансляция или креация? Решение этого вопроса предложил грузинский ученый Мераб Мамардашвили в своем философском труде «Классический и неклассический идеалы рациональности». Вопрос не в «или – или», а в «и – и». Т.е. и то, и другое существуют одновременно, сосуществуют. Мир полифоничен, описать его линейно практически невозможно. Поэтому, и трансляция и креация одна

без другой быть не могут.

Парадокс в том, что мир един, но восприятие мира индивидуально, а язык понимания (коммуникации) универсален. Иначе как бы мы понимали друг друга? Но не всегда и не везде. Искусство, например, не выработало четких математических формул. В этом и есть его многообразие и корень его непонимания всеми однозначно. И в этом позитивный момент.

Только искусство может вывести нас из состояния мирового однообразия. Ибо оно и есть творчество в чистом виде. Приобщая ученика к искусству, учитель раскрывает то, что заложено в первого природой, генетикой, Богом. Прогрессивные, постиндустриальные общества давно это поняли и осуществляют. Недаром, именно Франция (впрочем, как и Германия), невзирая на свою не последнюю роль в Евросоюзе, не спешит присоединиться к Болонской декларации [3:53], которая направлена все же на унификацию европейского образования.

Здесь скорее проявляется не столько верность традиции, сколько самодостаточность национальной культуры, глубокие корни ее уникальности и неповторимости.

Неужели украинская культура, система образования, учебники, наконец, не дали толчок развитию «Великой Русской литературе», да и культуре в целом? Вспомним хотя бы «Грамматику» Мелетия Смотрицкого, которая легла в основу современной русской грамматики. Или «Арифметику» Магницкого. По обеим книгам училось все «школярство» Российской Империи XVIII в. Да и мы сегодня учимся!

Как не упомянуть в этом контексте и Григория Сковороду, его «кардоцентризм» – «философию Сердца» [5].

Таким образом, в Украине традиция гуманизма имеет глубочайшие корни. Необходимо просто изучить своё наследие «поглубже» и поставить это изучение в числе главной задачи. Реализация такой задачи требует

гуманизации образования, делегирования приоритетов развития духовности, моральных качеств. В итоге, главной фигурой в решении этой проблемы должен стать педагог – человек духовный, культурный, творческий.

В целом, следует подчеркнуть, что именно личность определяет степень духовной культуры общества, качество современного образования. Нельзя сокращать учебные программы по всему культурологическому циклу в угоду технологий той или иной специальности. Продуцируя «клонов», «роботов», мы обречены только на повтор, но не на креацию, т. е. ТВОРЕНИЕ. В таком случае мы будем «пасти посредственность» в мировой цивилизации, игнорируя собственную самоидентичность и собственную уникальность – значит совершать преступление перед ЧЕЛОВЕЧЕСТВОМ.

Иными словами, пересмотр учебных программ в сторону гуманизации и гуманитаризации есть насущная проблема современного общества. Развитие нашей культуры – это не что иное, как долг перед человечеством.

ЛИТЕРАТУРА

1. Эфтєни Н. М. Гуманізація освіти як социальна проблема українського суспільства / / Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : матеріали других Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004.
2. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К. : Видавничій дім «Ін Юре», 2003.
3. Зеленько А. С. Про Болонську інтерпретацію реформування вищої школи / / Ціннісні пріоритети освіти у XXI ст. : орієнтири та напрямки сучасної освіти : Матеріали / / Міжнародної науково-практичної конференції. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 302 с.
4. Зюзіна Т. О. Культурологічна підготовка студентської молоді у вищих навчальних закладах країн Європи / / Ціннісні пріоритети.
5. Калініна О. М., Сандига О. І. Значення ідей «педагогіки серця» для гуманізації вищої освіти / / Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : Матеріали других Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань. – Ірпінь : Нац. акад. ДПС України, 2004.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

ОДИНСЬКИЙ І. П., ПОТАПОВА Л. Б.

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Вступ

Взаємовідносини людини і природи споконвіку були непростими. Але особливого загострення вони набули наприкінці XX ст., яке знаменується завершенням формування світової ринкової економіки і, водночас, глобальним загостренням технолого-економічних і, як наслідок, екологічних проблем.

Планетарна незбалансованість величезних матеріально-енергетичних потоків технологічних процесів конверсії природного ресурсу у споживну вартість із процесами природних екосистем біосфери все частіше призводить до трагічних ситуацій, загрозливих для всього людства. Однією з причин цього є неспроможність суспільства науково визначити й узгодити пріоритети свого економічного і соціального розвитку внаслідок відособленості різних галузей знань і недосконалої системи інфраструктури освіти.

Головна частина

Екологічні й економічні інтереси суспільства об’єктивні, вони перебувають як в єдності, так і в протилежності. У єдності – оскільки повинні забезпечувати матеріальний добробут людей, а протилежні за змістом, метою і методами її досягнення. Екологічні інтереси ґрунтуються на біологічних законах розвитку, їх мета забезпечити якість навколишнього середовища. Без цієї умови людина не може існувати. Економічні інтереси

відображають соціальні закони розвитку суспільства, їх мета задоволення матеріальних потреб людини шляхом використання природних ресурсів.

Суперечності між економічними потребами суспільства і можливостями навколишнього середовища компенсувати втрати, яких завдає втручання людини, досягають значної гостроти і можуть бути розв'язані шляхом оптимізації природного користування, зменшення антропогенного тиску на природу. Природа вже не в змозі нейтралізувати результати господарської діяльності суспільства. Належить переосмислити зміст взаємин людини з її природним оточенням і вдатися до радикальних змін у методології наукового пізнання.

Завдання екологічної освіти – це виховання свідомого, відповідального ставлення до природи, формування екологічної культури, екологічних переконань. Вихідний принцип залучення людини до екологічних знань – принцип єдності пізнавальної і практичної діяльності.

Екологічна освіта повинна стати стимулятором розумової діяльності, надійною основою практичного застосування екологічних знань, допоміжного у вирішенні завдань охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів [8: 323].

Вивчення і охорона природи повинні ґрунтуватися на діяльності особистості, в організації якої провідна роль належить активним формам і методам навчання. Завдання освіти і полягає у вихованні високої екологічної свідомості.

Людина завжди здійснює розумну усвідомлену діяльність на основі певних настанов, які детерміновані в соціальному середовищі суспільними (моральними, етичними, естетичними та ін.) потребами. Соціалізація людини, її виховання, формування її особистості відбуваються завдяки виробленню такої системи настанов щодо реальності й соціального середовища, на основі якої вона і здійснює предметну та соціальну

діяльність. Тому поведінка людини в навколишньому природному і соціальному середовищі має складну структуру і реалізується на основі цілої групи настанов, і, зокрема, таких, як настанова практичної діяльності, настанова теоретичної поведінки чи пізнання, соціальна настанова, настанова реалізації психофізичних сил і настанови творчості.

На основі настанов окреслених типів можна виявити й охарактеризувати істотні аспекти поведінки людини, особливості людської активності. Не останнє місце в процесі виховання особистості має екологічний аспект. З огляду на це, одне з головних завдань екологічного виховання полягає в тому, щоб виробити в людині позитивне ставлення до світу природних явищ і речей, серед яких вона живе, зафіксувати для цього правильні і корисні знання та навички. Розв”язання завдання досягається шляхом фіксації настанов, які покладені в основу екологічно мотивованої поведінки [1: 87].

Екологічні знання є основою формування екологічної свідомості, потреба в них формується у вигляді загальної тенденції – знати неадекватні проблемні взаємовідносини між людиною і природними явищами, на основі настанови пізнання привести у відповідність суперечності, що виникли.

Екологічні проблеми негативом впливають на здоров'я людини. Перед медициною постає завдання – контроль та забезпечення життєдіяльності нормального організму. Тому медицина включає до свого простору не лише хвору, а й здорову людину – це принципова орієнтація на здоровий спосіб життя як ідеал сучасного цивілізованого суспільства.

Через це екологічна освіта постає як психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності

суспільства та природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування.

Екологічна освіта покликана допомогти людині усвідомити причини можливих екологічних змін, підказати шлях їх попередження. Філософія виживання людства спонукає будувати освітній процес з урахуванням загрози для довкілля.

Концепція розвитку екологічної освіти в Україні передбачає демократизацію та гуманізацію, наукове забезпечення навчально-виховного процесу, оновлення змісту, засобів та методики навчання, запровадження нових педагогічних технологій [1: 90]. Тому інформатизація системи екологічної освіти – важлива ланка загального процесу розвитку суспільства, яка має на меті підвищення ефективності навчання завдяки розширенню обсягів інформації, вдосконалення методів її застосування і спрямована на застосування інформаційних технологій у навчальному і виховному процесах, а також на покращення науково-дослідної та навчально-виховної діяльності процесу навчання та створення інформаційного середовища для розвитку інтелектуальних сил студента.

Соціально-гуманітарні галузі знання – не самоціль. За умов всебічної кризи суспільства, «залишкового принципу» фінансування освіти, науки, культури акценти на гуманізацію суспільства та гуманітаризацію навчального процесу перетворюються з другорядних у визначальні чинники формування свідомості майбутніх спеціалістів.

Разом з тим постає проблема зв’язку між гуманітарною рефлексією та способами і засобами її досягнення. Чи перетворюється об’єктивно детермінована потреба комп’ютеризації навчального процесу на позитивний чинник формування світогляду, чи, навпаки, стає на заваді логічно-дискутивного?

Філософія праці студента, її діалектичний метод і, особливо, такі

категорії, як зміст і форма, причина і наслідок, простір і час, кількість і якість, мають не лише світоглядне значення, але нерідко є єдино важливими методами пізнання та перетворення реальної дійсності.

Техніка праці студентів – це комплекс автоматизованих прийомів технічних засобів (комп'ютерів), достатніх для того, щоб підняти організацію викладацької діяльності на рівень сучасних вимог.

Удосконалення процесу навчання, оновлення змісту викладання суспільних дисциплін, впровадження нових навчальних технологій – надійний помічник у викладанні суспільних наук.

Комп'ютеризація навчального процесу започаткувала нову технологію навчання, в основі якої лежить програмне навчання з використанням технологічних засобів високого рівня, що активізує пізнавальну діяльність і сприяє утворенню позитивного емоційного фону сприймання інформації.

У педагогічній діяльності такий процес відбувається дуже специфічно, тому що в ньому переважають інтелектуальна та ручна праця. Специфіка педагогічної праці полягає в тому, що в ній поряд з технічними засобами (комп’ютером) використовується педагогічна техніка, тобто арсенал духовних засобів праці.

Отже, продуктивність педагогічної праці перебуває у прямій залежності від уміння викладача гармонійно поєднувати в єдиній системі педагогічну техніку і комп’ютер, змінюючи при цьому функції самої педагогічної діяльності. Багато із педагогічних функції, які пов’язані з використанням рутинних (нетворчих) операцій бере на себе техніка і тим самим звільняє розум (інтелект) для творчої діяльності студента.

Тут виникає проблема «людина – техніка», суть якої полягає у науковій організації праці, яка об’єднує техніку і викладача у єдину систе-му. Ця система є важливим об’єктом дослідження психології студента, наукового пізнання особистості.

Можливості і перспективи комп'ютеризації навчального процесу – це формування комп'ютерного покоління, для якого комп'ютерна техніка стане звичайним засобом розв'язання різноманітних завдань у майбутній професійній діяльності.

Оскільки наочно-образні компоненти мислення відіграють особливо важливу роль, то використання їх у навчанні, через комп'ютер, при роз'ясненні багатьох теоретичних понять виявляється надзвичайно ефективним. Створення автоматизованих навчальних програм дозволяє широко культивувати найвдаліші педагогічні прийоми, є технічною основою концентрації педагогічної майстерності. Використання ЕОМ підвищує активність навчання та інтерес до предмета. Комп'ютеризація навчального процесу – це реальний шлях інтенсифікації вищої освіти, підвищення її якості, вона відповідає об'єктивним потребам науково-технічного прогресу. Економічна і соціальна важливість цього завдання, від розв'язання якого великою мірою будуть залежати темпи технологічного розвитку нашої держави, її місце серед економічно розвинутих країн, дуже велика і повинна бути належно усвідомлена.

Не викликає сумніву доконечна потреба у використанні ЕОМ при вивченні основ економічної теорії. Адже комп'ютер дає можливість, не обмежуючись загальним якісним аналізом, дати точну якісну оцінку складних економічних взаємозв'язків і процесів, розрахувати різні варіанти економічних моделей.

Застосування ЕОМ – це вироблення у студентів чіткого уявлення про наукові закономірності розвитку економіки, особливості ринкових відносин, формування у майбутніх фахівців економічного світобачення, високої організованості та творчої ініціативи, підготовки їх до високопрофесійної праці, вмілого, дбайливого ставлення до природи, вироблення навиків практично використовувати екологічні знання у

реальному житті. Складні економічні програми базуються на засадах:

– врахування взаємозв'язку між потребами держави та природними, економічними, науково-технічними, практичними сторонами їх розв'язання;

– врахування розвитку наукового ставлення до природи, практичної діяльності, які забезпечують формування економічної культури особистості.

Економічна культура особистості передбачає активну трудову й громадську діяльність, спрямовану на використання в практиці засвоєних економічних знань, переконань, навичок.

Не остання роль належить ЕОМ в навчально-пізнавальній діяльності студентів, яка сприяє розвитку індивідуальних рис особистості, її творчого потенціалу, адже кожний майбутній спеціаліст через свій світогляд виражає особисте ставлення до професійної діяльності, повсякденної праці, інших явищ громадського життя. ЕОМ не стає на заваді свідомо діалектичного ставлення до перетворення матеріалу природи на конче потрібне для людської життєдіяльності, а навпаки, через розширення інформації, збільшення варіативності наявних та можливих успіхів чи рецидивів самореалізації людини у системах «людина – природа», «природа – техніка – людина», «машина – суспільство – людина» сприяє актуалізації гуманних засад як гносеологічної, так і праксеологічної рефлексії розумної істоти, гуманізації суспільства і гуманітаризації освіти як особливого виду людської діяльності.

Висновки

Подальше погіршення екологічноі обстановки,пасивне відношення до змін у способі буття та форми природокористування вимагає від держави проведення такої екологічноі політики, яка буде спроможна запобігти небезпеці екологічного колапсу. Держава має подбати про соціокультурне,

матеріально-технічне, фінансове, правове та світоглядове забезпечення доцільноі діяльності людини в природі, необхідна трансформація екологічних проблем у проблеми гуманітарні та соціальні, що вимагає екологічного знання,екологічноі освіти та формування екологічноі свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асламов Л. Вексмерський Р., Комарський К., Пшеничний С. Проблеми та концептуальні ідеї екологічної освіти і виховання в Україні / / Ойкумена, 1994, № 1–2. – С. 87–91.
2. Кілянський Г. О., Падун М. М., Фурдуй Р. С. Основи загальної екології. – К., 1995. – 368 с.
3. Барякін В. М. Можливості та межі екологізації технологій / / Філософ. і соціол. думка., 1992. – № 6. – С. 4–20.
4. Григорьян Т. Г. Природа и общество. – М., 1977. – 150 с.
5. Гардащук Т. Екологічна освіта : досвід міжнародних комунікацій. – Ойкумена, 1994. – № 1–2. – С. 184.
6. Горелов А. М. Человек – гармония – природа. – М., 1990. – 188 с.
7. Екологічний рух сьогодні. Теорія. Стратегія. Тактика. Кампанії. Акції. Практика. – К., 1996. – 168 с.
8. Хіжняк М. І., Нагорна А. М. Здоров’я людини та екологія. – К., 1995. – 323 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

ОДИНСЬКИЙ І. П., ПОТАПОВА Л. Б.

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Можна по-різному ставитися до Болонського процесу – критикувати або підтримувати Європейську Ініціативу, в будь-якому випадку потрібна обґрунтована аргументація «за» і «проти». Роль суспільних дисциплін загалом, економічної теорії зокрема, визначається їх спроможністю розкрити сучасні методичні основи викладання, підготувати студента, здатного творчо мислити, засвоїти нові технології та принципи

навчального процесу на основі кредитно-модульної системи.

Згідно з навчальним планом підготовка лікарів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст» вивчення навчальної дисципліни «Основи економічної теорії» за спеціальностями «Лікувальна справа», «Педіатрія» та ін. здійснюється на І-му курсі в І та ІІ семестрах. Навчальна програма включає в себе І модуль, що поділений на 5 змістових модулів. Кількість кредитів – 2.

Основи економічної теорії як навчальна дисципліна базується на попередньо вивчених студентами в середній загальноосвітній школі таких предметів як «Основи економіки», «Людина і суспільство»; забезпечує високий рівень загальноекономічної підготовки; закладає студентам фундамент для подальшого засвоєння ними знань із профільних теоретичних і клінічних професійно-практичних дисциплін (правознавства, соціальної медицини та організації охорони здоров'я , загальної гігієни та ін.).

Кінцеві цілі навчальної дисципліни «Основи економічної теорії» випливають із цілей освітньої та професійної підготовки випускників вищого медичного навчального закладу та визначаються змістом тих системних теоретичних знань та практичних умінь і навичок, котрими повинен оволодіти лікар-спеціаліст. Знання, які студенти отримують із навчальної дисципліни «Основи економічної теорії», Є базовими для блоку дисциплін, що забезпечують гуманітарно-освітню підготовку (блок ГО).

Кінцеві цілі навчальної дисципліни сформульовано відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП) і освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ): а) представляти суть і структуру господарського механізму та ринку як форми організації суспільного виробництва; б) розраховувати основні показники господарської діяльності закладів охорони здоров'я; в)трактувати економічні закони та вирізняти основні

категорії.

На сучасному етапі нами практично завершена підготовка методичного забезпечення навчального процесу. Важливим завданням вбачаємо в ре організації навчального процесу з позицій Болонської угоди. Передусім – це ре організація методики проведення семінарського заняття та організації самостійної роботи студента, без чого неможливе основлення навчального процесу. Причому головним є забезпечення семінарського заняття матеріалами для студента. які не замінюють підручник, а демонструють, як готуватись до заняття, як вирішувати ті чи інші практичні і теоретичні завдання, містять питання для самостійного контролю знань. Вважаємо неприпустимим присутність частини теоретичного матеріалу в методиках, оскільки часто у такому випадку вони стають найкоротшим викладом і обмежують потребу студента у пошуку детальної інформації. Слід ширше акцентувати увагу студентів на можливостях дистанційного та комп'ютерного навчання під час підготовки тощо.

Будь-яке реформування – складний і болісний процес. Однак це єдиний шлях приєднатися не на словах, а на ділі до Європейської зони освіти, що дає кожному студенту можливість здобуття вищої освіти світового рівня, а отже, стати конкурентноспроможним фахівцем та мати можливість вибору праці у будь-якій країні. Однак, як виявляється, наша система освіти не позбавлена і певних недоліків. Серед них назвемо: 1) відсутність систематичної роботи студентів впродовж семестру; 2) низький рівень їх активності; 3) висока наповненість груп (у наших умовах 20 і більше студентів); 4) обмеження вибору студентом навчальних дисциплін; 5) можливість необ'єктивного оцінювання знань студентів.

Ми, не опонуючи, миримось з «тестовим» вивченням більшості проблем, передбачених навчальною програмою, і «тестовим» контролем

знань студентів. У цих питаннях теж є місце і право для серйозних дискусій. Ця думка не скерована проти когось чи чогось. Її мета – привернути увагу до ситуації, що склалася навколо викладання суспільних дисциплін, зокрема економічної теорії. По можливості, виправити її і не втратити можливості обґрунтовано і ефективно використати кредитно-модульну систему в підготовці висококваліфікованих фахівців.

Вітчизняна система освіти, незважаючи на намагання реформувати її за Європейським зразком, в основному лише виглядає європейською, але не є такою за суттю. Однією з вагомих причин цього є незадовільний стан економічної освіти.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЮРИСТІВ

ПИВОВАРОВ В. М.

Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», м. Харків

Мовна компетенція – це потенціал лінгвістичних знань людини, сукупність правил аналізу і синтезу одиниць мови, які дають можливість будувати й аналізувати речення, користуватися системою мови з метою спілкування. Стосовно професійної мовної компетенції юристів – це лінгвістичний потенціал правника користуватися українською мовою з метою не тільки спілкування з фахівцями, але й суб’єктами професійної діяльності.

Уведення Д. Хаймсом [8] поняття комунікативної компетенції суттєво наближено до особливостей мовної ознаки в професійній діяльності юристів, тобто теорія комунікативної компетенції Д. Хаймса спрямована на

визначення того, як має знати мову правник, щоб бути компетентним у спілкуванні.

Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні (проект) [2] передбачає, що основним її завданням є підготовка кваліфікованих фахівців у галузі права, які працюють для утвердження в суспільстві верховенства права та розвитку правової свідомості й правової культури громадян, яка вимагає якісної професійної мовної підготовки.

Мова виступає засобом мислення [7] і має індивідуально-суспільну форму, саме завдяки якій суб'єкти в процесі комунікації розуміють одне одного.

Прокурорам, слідчим, адвокатам та всім, без винятку, працівникам правоохоронних і судових органів треба найперше добре знати те, що має першорядне значення для розв'язання різноманітних юридичних справ, тобто зміст конкретних законодавчих актів, порядок здійснення юридичних процедур, що неможливо без формування професійної мовної компетенції юристів.

Для спеціаліста нового покоління правників надзвичайно важливою ознакою професіоналізму є вільне володіння мовою. Необхідно, щоб він умів не лише висловлюватись на професійному рівні, оперуючи при цьому юридичною термінологією, а й досконало володів загальновживаною лексикою [7]. Тому виховання особистості лише на основі професійної підготовки, не приділяючи уваги комплексному розвитку її, є вузьким і обмеженим розумінням формування сучасного спеціаліста.

Удосконалення мовної підготовки майбутніх фахівців-юристів у вищих навчальних закладах спрямоване на набуття навичок правильного використання мовних засобів залежно від мети висловлювання і в суворій відповідності до чинних норм української літературної мови, що, безумовно, дасть можливість підвищити рівень культури усного й

писемного мовлення майбутніх працівників. Об'єктивно оцінюючи ситуацію в Україні, треба констатувати, що не можна знімати з порядку денного проблему володіння державною мовою й сьогодні, коли минає двадцять років з дня проголошення незалежності нашої держави [5].

Практичний курс української мови професійного спрямування має стати, на думку деяких авторів, [6] підготовчим етапом до вивчення курсу юридичної лінгвістики в вищих навчальних закладах юридичного профілю.

Для доведення чи спростування цього твердження необхідно розглянути посадові інструкції, наприклад, працівників юридичного профілю (юриста та начальника юридичного відділу) [1], у яких відсутня пряма вимога знання професійної мови, але опосередковано в завданнях та обов'язках при забезпеченні методичного керівництва, підготовці матеріалів до суду, відповідей на запити, організації довідково-інформаційної роботи та ін. без якісного знання юридичної лексики виконати ці завдання на високому професійному рівні майже неможливо.

Отже, під час вивчення української мови за професійним спрямуванням, якою складаються всі правові документи, необхідно звертати особливу увагу на питання юридичної лінгвістики, а також можливе введення спецкурсів за вибором студентів «Мова права», «Мова правничої стилістики» та ін.

До того ж необхідно оптимізувати й питання мовних комунікативних компетенцій, знання стилістики та правильного застосування лексичних форм у юридичних документах. Навчальний посібник з ділової української мови [4], розроблений для підготовки майбутніх юристів, побудований таким чином, щоб поєднати ці дві складові формування професійної мовної компетенції юристів, де відображені питання стильової різноманітності української мови і усного ділового спілкування.

Це дало змогу уточнити завдання, які необхідно виконати в процесі опрацювання навчальної дисципліни «Українська мова (за правознавчим спрямуванням)»: сприяти формуванню позитивної мотивації до вивчення мови, орієнтувати на мовленнєву діяльність, властиву працівникам юридичної сфери, розвивати здатність до аналізу власного і чужого мовлення, удосконалювати навички самостійної роботи.

Криськів М. Й., проаналізувавши творчі роботи новоприйнятих студентів юридичного напряму підготовки – переказу фрагмента з художнього тексту, в якому йдеться про правоохоронну діяльність, і твору про мотиви вибору профілю професійної підготовки, дійшла висновку про недостатню готовність до засвоєння професійних аспектів мовного курсу, відсутність навичок самостійної ліквідації недоліків у своїх мовних знаннях і мовленнєвих уміннях. Нею була розроблена [3] експериментальна методика, якою враховано можливості індивідуальної та самостійної роботи студентів, використання професійно зорієнтованих текстів, насичених визначеними темою мовними засобами, різнобічний (комунікативне призначення, структура, мовне оформлення) аналіз тексту, різноманітні конструктивні, корекційні, трансформаційні, мовленнєві, ситуативні вправи на його основі. Цілісність курсу і послідовність його опрацювання визначалися структурними одиницями рівнів мовної системи, але в іншому, ніж у шкільній програмі, порядку – від вищих рівнів до нижчих, що відповідає завданням компетентнісного підходу. Така побудова курсу давала можливість постійно тримати в полі зору текстознавчі питання, у разі необхідності повторювати будь-які лінгвістичні відомості.

Особлива програма може бути застосована для підготовки майбутніх правоохоронців, що має важливе значення для якісної підготовки документів, які мають чи можуть мати вирішальне значення, наприклад, при винесенні вироків у кримінальних справах. Співробітники

правоохоронних органів є безпосередніми представниками державної влади, з якими громадяни мають пряме спілкування. Саме правники, юристи першими дають оцінку різноманітним кримінальним діям відповідно до вимог закону та реагують на них. Тому будь-яке порушення загальноприйнятих морально-етичних норм працівниками правоохоронних органів, зокрема, з причини недосттанього знання мови зазнає належної реакції громадськості [7]. Це свідчить про те, що образ правника, правоохоронця, юриста має бути сформований з урахуванням таких якостей, як освіченість, майстерність, професійний досвід, моральна зрілість, зразкова поведінка, мовна культура.

При підготовці працівників органів юстиції можливе створення спеціальних мовних спецкурсів з техніки юридичного нормотворення. Саме ця вимога може бути вирішальною у визначенні змісту, виборі форм, засобів, методів і прийомів навчальної роботи. Пріоритетну роль слід надавати самостійній пошуковій роботі студентів [3], створенню і розв'язанню проблемних ситуацій, адекватних тим, які виникають у практичній діяльності юриста. З-поміж методів опрацювання змісту професійної освіти можна надати перевагу самостійному опрацюванню правничої інформації законів, нормативних актів, найрізноманітнішим аналітичним вправам. Виклад матеріалу в готовому вигляді бажано звести до мінімуму, застосовувати його лише у випадку опрацювання зовсім нової для студентів інформації, але і в цьому разі використати його як передумову для подальшої активної практичної роботи.

Мова як система мовних засобів, необхідних для спілкування та передачі досвіду від покоління поколінню, має властивість культурного та соціального призначення професії юриста. Основним завданням навчання мови у вищих навчальних закладах на сучасному етапі є не просто навчити студентів користуватися нею як засобом спілкування в усіх видах

мовленнєвої діяльності в різноманітних ситуаціях, а використовувати мову в усіх видах мовленнєвої діяльності в ситуаціях професійної діяльності, оскільки ефективність навчання безпосередньо залежить від ступеня наближення процесу передачі знань, формування навичок і вмінь до реальних умов їх практичного застосування у правничій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зразки посадових інструкцій / Є. К. Пашутинський. – К. : КНТ, 2007. – 254 с.
2. Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні (проект) / / Юридичний журнал. – 2009 – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3358
3. Криськів М. Й. Формування професійного мовлення майбутніх юристів : Дис... канд. наук : 13.00.02 – 2008. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/342390.html
4. Пивоваров В. М. Ділова українська мова / В. М. Пивоваров, Ю. І. Калашник, Л. Г. Савченко. – Х. : Право, 2008.– 120 с.
5. Пономарів О. Слово про мову: відкрите обговорення «Концепції мовної освіти» / / Урядовий кур'єр. – 2011.– С. 1, 7.
6. Савченко А. О. Удосконалення мовної підготовки майбутніх правознавців – нагальна вимога часу / А. О. Савченко, О. І. Камаєв, П. І. Филипенко. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.net/ book_z1699_page_8.html
7. Сковронська І. Ю. Мовна культура та проблеми виховання майбутніх правників (за матеріалами ЗМІ) / І. Ю. Сковронська. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1478
8. Hymes D. On communicative competence / D. Hymes. – Harmondsworth : Penguin, 1972. – P. 269–293.

ВІД ІНТЕГРАЛЬНОЇ НАУКИ ДО МОНІСТИЧНОЇ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ПОЛІТОЛОГІЇ

ПОГОРІЛИЙ Д. Є.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Вітчизняна політична наука є дуже молодою – як самостійна наука та навчальна дисципліна вона одержує своє визнання лише у 1989 році, а в Україні отримує новий імпульс свого розвитку з проголошенням

незалежності та початком переходу українського суспільства до демократії. З 90-х рр. XX століття стала активно розвиватися національна школа політології, виникла велика кількість політичних наукових та дослідницьких центрів. З введенням політології до системи вузівської освіти було створено кафедри політології, здійснено дослідження в галузі викладання політичних наук, перекладено значну за обсягом кількість першоджерел світової політичної думки. У той же час, при розробці методичного забезпечення та викладанні політології ще й досі відчуваються значні труднощі, серед яких можна виділити вкрай невисокий рівень навчальної літератури. Це пов'язано, насамперед, із тим, що більшість підручників, виданих як у 90-х роках XX століття, так і у минулому десятилітті, були «вільним перекладом» підручників, виданих за кордоном кілька десятиліть тому. В них, зрозуміло, не враховувалася (і не могла враховуватися) специфіка політичних процесів, які відбувалися в Україні, та й, взагалі, у сучасному світі, не розглядалися нові політичні концепції (при тому, що наприкінці XX – на початку XXI століття у світовій політичній науці суттєво змінилися як пріоритети у напрямках дослідження, так і власне методи дослідження політичних явищ і процесів). [1] При цьому роль навчальної літератури (і, зокрема, – підручників) в навчальному процесі залишається досить великою, враховуючи спрямованість на збільшення саме самостійної роботи студентів в рамках кредитно-модульної системи навчання. Підручник є провідним видом навчальної літератури, що передбачає системне викладення основи знань відповідної галузі на *сучасному рівні* досягнень науки і культури. Як вид навчальної літератури підручник має багато спільного з літературою як суто наукового характеру, так і з навчально-методичною літературою. З одного боку, він надає знання з позиції останніх досягнень в даній галузі наукового знання, з іншого – ці знання

викладаються у відповідності з вимогами сучасної методики. А це потребує зосередження уваги на ключових питаннях предмету наукової дисципліни за допомогою найсучасніших підходів та методів наукових досліджень.

У цьому зв'язку слід зауважити, що у сучасній вітчизняній (і не тільки українській, а й взагалі – пострадянській) політичній науці досі немає єдиного підходу до визначення предмету політології, що суттєво (і вкрай негативно) позначається на якості навчально-методичного матеріалу. Можна виділити декілька розповсюджених точок зору на предмет політичної науки, що істотно різняться між собою. Так, одні вчені вважають, що політологія є лише однією з наук про політику, а її предмет охоплює далеко не всі галузі політичної сфери суспільства, ототожнюючи, таким чином, політологію або із кратологією, або з політичною соціологією – найзагальнішою наукою про політику. В межах даного підходу зустрічаємо, наприклад, такі визначення політології: *«Політологія – наука про політику, основні тенденції та шляхи її розвитку, процеси державного життя, державну владу та владу взагалі»* [2:46]; «*Політологія – це наука, що вивчає політичні відносини, явища і процеси в їх розвитку і безперервному русі та оновленні*» [3:7]; «*Предмет політології становить дослідження тенденцій та законів функціонування й розвитку політичного життя соціальних спільнот, що відображують реальний процес включення їх у діяльність з реалізації політичної влади та політичних інтересів*» [4:11].

Інші автори розглядають політологію як загальну, інтеграційну науку про політику в усіх її проявах. Відповідно до цього підходу складовими частинами предмета політології є окремі суспільні дисципліни, як-то: політична філософія, політична історія, політична соціологія, політична психологія, політична географія, політична антропологія та ін. Так, можна

зустріти такі визначення політології: «*Політологія є інтегративною наукою, що поєднує в собі всю сукупність політичних знань, зібраних різними дисциплінами*» [5:10]; *«Політологія – інтегрована наука, що об'єднує науки, котрі досліджують різні рівні та сторони політичної дійсності»* [6:13]; «*Інтегруючи окремі підходи, методологічні та методичні прийоми, політологія розташовується на перетині соціальних наук і являє собою міждисциплінарну науку*» [7:41].

Такі підходи до визначення предмета політології є дуже спірними і мають дуже сумнівні та вразливі місця. Тому деякі автори намагаються виділити політологію в «широкому» і «вузькому» розумінні: *«Політологія – загальна інтегральна наука про політику в усіх її проявах; у широкому розумінні – це наука, що вивчає політику та її відносини з людиною та суспільством, у вужчому значенні предметом політології є політична влада: природа і сутність, зміст і механізми здійснення»* [8:10]; *«Виділяють «широкий предмет політології» – весь «світ політичного» (політологія постає тут загальною інтегративною наукою про політику, що містить в собі такі складові, як політична соціологія, політична філософія, політичну географія, політична психологію та ін.), і «вузький предмет політології» – політичну владу, закономірності її становлення та розвитку (політологія – як одна з наук про політику)»* [9:15].

Складності при визначенні предмету політичної науки цілком зрозумілі – така проблема взагалі виникає практично в кожній науці і в кожній країні у певний час: питання про автономний характер предмету постає, як правило, в період інституціоналізації певної галузі наукового знання як особливої академічної дисципліни. Дискусію про те, що повинна вивчати політична наука, першими пережили США ще наприкінці XIX ст. У першій половині XX ст. цей шлях пройшли європейські країни, і вже наприкінці сторіччя справа дійшла до СРСР та України, коли на початку

90-х років у вузах країни стали читатися академічні курси з політології, а в наукових журналах з'явилися публікації про її предмет, структуру та методи.

Важливу роль у вирішенні питання про предмет політології та в інтернаціоналізації її академічного визнання відіграв відомий Міжнародний колоквіум з питань політичної науки (Париж, 1948), скликаний з ініціативи ЮНЕСКО. Політологи різних країн домовилися про єдиний міжнародний стандарт у розумінні об'єкта та предметного поля політичної науки, відповідно до якого остання повинна містити в собі такі основні компоненти:

1) політичну теорію (теорію політики та історію політичних ідей);
2) теорію публічних (державних) інститутів;
3) теорію політичної участі та політичного тиску (партії, групи інтересів, суспільна думка);
4) теорію міжнародних відносин (міжнародні організації та світова політика) [10:11].

Таким чином, спочатку політологи пішли шляхом «сумарного опису» предмета політичної науки за допомогою простого перерахування тих сфер, які, вочевидь, вона повинна досліджувати. Цей шлях і призвів згодом до розповсюдженої точки зору на «сумарне» визначення предмета політичної науки – політологія стала сприйматися як інтегральна дисципліна, що являє собою міждисциплінарний комплекс філософських, історичних, соціологічних, психологічних і всіх інших видів знань про політичне життя (схема 1).

Схема 1

Політологія як інтегральна (міждисциплінарна) наука

Але такі визначення предмета політології як «науки (наук) про політику» або «того, що вивчають політологи» [11:9] є тавтологічними і релятивними; можна відразу ж помітити, що вони, по суті, ставлять під питання саму можливість специфічної ідентичності та необхідність автономного існування політології. Адже навіщо взагалі потрібна ще одна суспільна наука, яка являє собою певний еклектичний набір з різних галузей знань? Крім того, замість теоретичного пошуку внутрішніх зв'язків і пояснення глибинних механізмів і залежностей політики на передній план виходить завдання максимально докладного, ретельного опису різних сторін і явищ політичного життя (психологічних, ідеологічних, інституціональних, соціокультурних та ін.) [10:12].

Крім того, очевидною помилкою в такому визначенні політології як науки є ототожнення будь-яких наукових знань про політику з політологією. Об'єктом політології, дійсно, є політика, політична сфера. Але самостійна наука відрізняється від усіх інших своїм предметом, а в цьому випадку політика є одночасно і об’єктом, і предметом політології.

Вирішити дану проблему в межах інтегративного підходу виявляється

принципово неможливою справою, про що свідчать спроби деяких вітчизняних авторів, які намагалися розвести об’єкт та предмет політології, максимально відходячи від прямого визначення їх через політику. Так, зустрічаємо, наприклад, таке визначення: «*Об'єкт політології становить пізнання й теоретичне осмислення спонукальних сил, внутрішніх механізмів і закономірностей, які управляють процесами та явищами в політичному житті суспільства; політологія як наука служить стрижнем складного комплекту політичних наук, кожна з яких має свій предмет і метод; зазначені дисципліни перебувають у взаємодії, вони досліджують різні сторони, закономірності, тенденції розвитку й функціонування політичного життя*» [3:8].

Подолання даного протиріччя у визначенні предмету політичної науки пов’язане із виникненням та застосуванням у світовій політичній науці системного підходу, який дав змогу представити політологію як *самостійну, автономну науку* про політику в усіх її проявах і взаємодії з іншими сферами суспільного життя (схема 2).

Єдиним *об'єктом* вивчення поличної науки є *політика*, зміст якої становлять відносини з приводу реалізації влади (у той час, як для інших наук політична сфера є лише одним з низки досліджуваних об'єктів). А *предметом* політології як самостійної науки стає, таким чином, вивчення не окремих аспектів політичного життя (зокрема, як досліджує політичні відносини соціологія; політичні інститути – правознавство, конституційне право; політичну культуру – психологія, культурологія), а всієї сфери політики в цілому, що знаходить найбільш повне відображення в категорії "*політична система*" (яка поєднує в собі політичні інститути, політичну свідомість, політичні відносини та політичні процеси). Тільки в цьому сенсі політологія, як загальна теорія зі своїми концептами, що охоплюють всі аспекти виміру політики (від державних інститутів до психології та

культури володарювання), акумулює та інтегрує наукові результати, отримані за допомогою наукового арсеналу інших видів суспільствознавства.

Схема 2

Політологія як самостійна (автономна) наука

Відповідно до такого моністичного підходу до трактування її предмету, *політологія* визначається як *наука про сутність, форми й закономірності виникнення, функціонування та розвитку політичних систем* [12:30]. Саме у такому змісті політологія визначається у сучасних західних підручниках та наукових виданнях. Так, Л. С. Саністебан відзначає, що політологія як наука «*дає обґрунтовані знання про структуру і функціонування політичних систем*», за визначенням М. Дюверже політична наука спрямована на «*опис і характеристику політичних систем*» [2:44], а класик теорії політичних систем Д. Істон визначає головним завданням політичної науки «*дослідження політичних систем як механізмів функціонування влади, що визначають порядок розподілу ресурсів і цінностей у суспільстві*» [1:118]. Серед вітчизняних авторів також можна знайти (нажаль, поодинокі) приклади такого,

сучасного, розуміння політичної науки як автономної, самостійної науки з власним об'єктом та предметом дослідження: *«Об'єктом науки про політику виступає політична сфера суспільства, всі явища і процеси, що в ній відбуваються; предметом – політична система суспільства, політичні дії і явища, політичні відносини»*. [13:18]; «*Предметом політології є зміст, структура і функції, місце і роль політичної системи в розвитку та функціонуванні суспільства*» [14:16]; «*Політологія вивчає не окремі аспекти політичного життя, а розглядає його як багатомірну цілісну систему*» [15:19].

Безумовно, мова не йде й не може йти про будь-яку ізоляцію (або самоізоляцію) політології як науки і наукової дисципліни – це було б згубним як для послідовного розвитку самої політичної теорії, таки й для політичної практики, що орієнтується на неї. Політологія тією чи іншою мірою взаємодіє з усіма іншими соціальними науками, однак робить це вона згідно з її *власним предметом* та відповідно до власних, специфічних цілей та завдань, під своїм кутом зору, використовуючи свої методи дослідження. Чітке визначення предмета і методів політичних досліджень повинне знаходити своє відбиття у викладанні загальних курсів з політології, у підготовці підручників і навчальних посібників, у виробленні навчальних планів і програм. Цілком логічним кроком у зв'язку з цим уявляється підготовка єдиного комплексного науково-методичного видання, а також авторитетного енциклопедичного словника з політології, які стали б необхідною базою для навчально-методичного забезпечення викладання політичної науки у вищих навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Истон Д. Новая революция в политической науке / / Социально-политический журнал. – 1993. – № 8. – С. 115–128.
2. Політологія : навчально-методичний комплекс / За ред. проф. Кирилюка Ф.М. – К. : ЦНЛ, 2004.– 704 с.
3. Политология : Учебное пособие / Под ред. С. А. Матвеева. – Х. : Одиссей, 2006. –

320 с.
4. Політологія у запитаннях і відповідях : Навч. пос. / І. Г. Оніщенко, Д. Т. Дзюбко, І. І. Дуднікова / За заг. ред. К. М. Левківського. – К. : Вища школа, 2003. – 263 с.
5. Зайончковский Ю. Политика, политическая система, государство. – Х. : Парус, 2006. – 232 с.
6. Політологія / За заг. ред. Ю. І. Кулагіна, В. І. Полуріза. – К. : Альтерпрес, 2002. – 612 с.
7. Гаджиев К. С. Политология : учебник. – М. : Высшее образование, 2007. – 460 с.
8. Рудич Ф. М. Політологія. – К. : Либідь, 2005. – 480 с.
9. Политология : Курс лекций / Н. П. Денисюк, Т. Г. Соловей, Л. В. Старовойтова. – Минск : ТетраСистемс, 2007. – 384 с.
10. Дегтярев А. Основы политической теории. – М. : Высшая школа, 1998. – 239 с.
11. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія. Навч. пос. – К. : Каравела, 2002. – 344 с.
12. Погорілий Д. Є. Політологія : кредитно-модульний курс. – К. : ЦНЛ. – 2008. – 432 с.
13. Політологія. Підручник / / за заг. ред. проф. Кремень В. Г., проф. Горлача М. І. – К.–Х. : Єдінорог, 2002. – 640 с.
14. Політологія. Підручник / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – К. : Академія, 2003. – 528 с.
15. Шляхтун П. П. Політологія. Підручник. – К. : Либідь, 2002. – 576 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «БІОТЕХНОЛОГІЯ»

ПОСТОЛОВА І. В., ТОМАРЄВА Н. О.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

В Україні латинська мова є складовою навчальних програм у багатьох навчальних закладах різних напрямків. Викладання цього предмету завжди має свою специфіку залежно від спеціалізації студентів: є відмінності в обсязі граматичного матеріалу, підборі тренувальних вправ, видів самостійної роботи. Істотно відрізняється і лексичне наповнення. У навчальних закладах медичного та фармацевтичного профілю склалась своя традиція викладання латини: головним чином увагу зосереджено на спеціальній термінології, рецептурних прописах, граматичний матеріал

подається обмежено. Біотехнологія є суміжною спеціальністю, що має бути враховано у тому числі при укладанні курсу латинської мови для студентів-біотехнологів.

Актуальність нашої теми полягає у тому, що на сьогодні існує необхідність у забезпеченні студентів цієї спеціальності підручниками та навчальними посібниками з латинської мови, які б у повній мірі враховували особливості викладання предмету. Вважаємо недоцільним використовувати в цьому випадку методичні матеріали для інших спеціальностей, навіть у межах одного напрямку. Метою нашого дослідження є показати особливості викладання латинської мови для студентів спеціальності «Біотехнологія». Для досягнення нашої мети необхідно вирішити наступні задачі:

1. аналіз та відбір лексики на основі наукових дисциплін. З якими студенти працюватимуть у майбутньому;
2. коригування граматичного матеріалу, необхідного для роботи з цією лексикою;
3. виділення основних видів тренувальних вправ з урахуванням особливостей лексики і граматики.

Об'єктом дослідження є латинська мова, що використовується у медико-фармацевтичній сфері, предметом – «біотехнологічна» латина.

Проаналізувавши типовий курс латини фармацевтичного напрямку, ми виділили основні моменти, які варто використовувати для спеціальності «Біотехнологія», а також ті теми, викладання яких не буде доцільним у даному випадку.

Як і для спеціалістів з фармації, для біотехнологів граматика латинської мови має бути подана у стислому обсязі, достатньому для роботи зі спеціальною термінологією. Головним чином студенти працюватимуть з іменниками та прикметниками, тому відповідний

граматичний матеріал має бути детально опрацьований на заняттях. Необхідно розкрити поняття граматичних категорій цих частин мови, розібрати принципи відмінювання іменників і прикметників, поділу їх на відміни, узгодження іменника з прикметником. Маємо ознайомити студентів із п'ятьма відмінами іменників та двома групами прикметників.

Окрему увагу слід приділити такій граматичній конструкції як неузгоджене означення, що є основою для утворення багатьох термінологічних назв. Також маємо ознайомити студентів з основними прийменниками і сполучниками, правилами їх вживання. Також будуть достатньо широко вживатись дієприкметники активного і пасивного стану, але тут головний акцент варто зробити на їхній граматичній подібності до прикметників, коротко вказавши при цьому, що утворюються вони від дієслів.

Лексику, яку відбираємо для подальшого вивчення студентами і використання у тренувальних вправах, можна умовно поділити на загальну – характерну для фармацевтичної латини (herba, ae f – трава, extractum, i n – екстракт, solutio, onis f – розчин, siccus, a, um – сухий, fluidus, a, um – рідкий, sterilis, e – стерильний) і на специфічну саме для біотехнологів (microflora, ae f – мікрофлора, coccus, i m – кок, infectio, onis f – інфекція, faecalis, e – фекальний, pallidus, a, um – блідий).

Важливим моментом є те, що студенти-біотехнологи не мають необхідності працювати із рецептурою, тому ця тема фактично виключається із курсу латинської мови, що у свою чергу, зменшує обсяг граматичного матеріалу, зокрема щодо вивчення дієслова. Цей матеріал подається стисло, достатнім може бути ознайомлення студентів із неозначеною формою дієслова, та з принципами утворення окремих форм дійсного і наказового способу (при обмеженості у часі цю тему можна подати факультативно у мінімальному обсязі або запропонувати для

самостійного опрацювання).

Серед інших граматичних тем можна зупинитись на особливостях утворення ступенів порівняння прикметників і прислівників, звернути увагу на такі частини мови як займенник, прислівник, числівник, відпрацювати вживання виразів із прийменниками, але такі моменти є скоріше факультативними, і виходити потрібно перш за все із часових можливостей, кількості годин, передбачених для аудиторної та самостійної роботи студентів.

Так само, як і для спеціальності «Фармація», для біотехнологів важливим є приділити увагу правилам утворення і написання назв лікарських препаратів, ознайомити із типовими частотними відрізками, що використовуються у таких назвах. При цьому необхідно врахувати, з якими саме препаратами працюватимуть майбутні біотехнологи, надавши цій темі практичного застосування. На наш погляд, акцентувати увагу слід на препаратах біологічного походження, антибіотиках, антисептиках, вітамінах, гіберелінах, гормональних і ферментних засобах [2, 77–91].

У назвах деяких лікарських засобів після найменування форми ліків указується прізвище автора препарату. Чоловічі прізвища відносяться до другої відміни, жіночі – до першої. Прізвища вчених широко використовуються також у мікробіологічній номенклатурі, в назвах родів та видів бактерій, грибків, вірусів та ін. Причому за допомогою різних суфіксів і закінчень від прізвищ утворюються як іменники, так і прикметники (Rickettsia, ae f – рикетсія, Metschnikowia, ae f – мечніковія, Salmonella, ae f – сальмонела, Candida guillermondii – кандіда Гіллермона, Pasterella, ae f – пастерела (рід патогенних бактерій); Clostridium pasterianum – клостридій Пастера) [2, 64–65].

Для класифікації мікроорганізмів існує міжнародна бінарна номенклатура латинською мовою. Латинська назва складається з назви

роду та назви виду. Найбільш поширеними є дві моделі назв мікроорганізмів: неузгоджене означення (назва роду виражена іменником у називному відмінку, назва виду – іменником в родовому відмінку) та узгоджене означення (назва роду – іменник, назва виду – прикметник) [3, 35–38]. Таким чином, студенти-біотехнологи мають бути добре знайомі з такими граматичними конструкціями, що допоможе їм орієнтуватись у назвах мікроорганізмів. Зрозуміло, що розібрати всі назви в межах курсу латинської мови неможливо, втім такої мети курс і не має. Головне – відпрацювати основний принцип перекладу назв мікроорганізмів, ознайомити студентів з найбільш типовими іменниками і прикметниками, які зустрічаються у подібних назвах. Це можуть бути як лексичні одиниці, характерні для загального курсу латинської мови для фармацевтів flavus, a, um – жовтий (Micrococcus flavus); infans, ntis m, f – дитина (Bibidobacterium infantis); lac, lactis n – молоко (Leuconostoc lactis);
так і специфічні, як наприклад: faecalis, e фекальний – (Streptomyces faecalis); equus, i m – кінь (Streptococcus equi).

Крім того, маємо вказати студентам на наявність типових суфіксів, префіксів, коренів, що вживаються із певним значенням – терміноелементів. Орієнтуючись у таких морфемах, студент зможе краще запам'ятати, зрозуміти навіть назву, досі йому незнайому.

Наприклад, phil- схильність, -lyt- руйнуючий, -haem- кров, -troph- живлення, -gen- породжуючий, -oid- подібний, -ens- назва місцевості (Staphylococcus haemolyticus, Streptococcus pyogenes, Vibrio navarrensis, Bacillus mycoides, Lactobacillus amylotrophicus). Маємо відзначити, що на сьогоднішній день немає уніфікованої української мікробіологічної номенклатури, не кожну назву можна перекласти дослівно, тому саме знання словотвірних терміноелементів допоможе орієнтуватись у латинській мікробіологічній номенклатурі.

При вивченні особливостей латинської мікробіологічної номенклатури необхідно звернути увагу на принцип утворення назв родин мікроорганізмів, тут варто також зазначити, що аналогічним чином утворюються назви родин і в ботанічній номенклатурі, і латинські назви родин у тваринному світі. (Streptococcaceae – родина стрептококів (мікробіол.), Papaveraceae – родина макові (бот.). На сьогоднішній день виділяють лише декілька родин мікроорганізмів [8].

Окремою темою є назви вірусів, родин вірусів, що також є важливою складовою знань студента-біотехнолога (Adenoviridae, Picirnaviridae, Rotaviridae) [4, 39].

Хімічну й ботанічну латинську номенклатуру, на нашу думку, слід подавати залежно від часових можливостей курсу, у більш стислому обсязі, ніж для спеціальності «Фармація», але зовсім оминути цю тему неможливо. Знову ж таки, мова йде не про безліч конкретних назв, а про загальні принципи. Студент має володіти навичками утворення латинських назв кислот, оксидів, солей, знати назви найважливіших хімічних елементів (особливо зважаючи на те, що сучасна українська хімічна термінологія тяжіє до латинської, коли мова йде про назву хімічного елемента, при цьому паралельно вживається «стара» назва на позначення простої речовини, наприклад «ферум – залізо, арсен – миш'як, сульфур – сірка»). Те саме стосується і ботанічної номенклатури, назв ботанічних родин, алкалоїдів та глікозидів. Стосовно останніх варто проаналізувати, з якими саме речовинами рослинного походження працюють студенти-біотехнологи, для цього необхідна співпраця між різними кафедрами. Наприклад, можна виділити такі назви, як Strychnos nux-vomica (Strychninum), Atropa belladonna (Atropinum), Papaver somniferum (Morphinum0, ephedra equisetina (Ephedrinum) тощо [2, 183-194].

Важливою складовою курсу є на нашу думку клінічна термінологія.

Можливо, назви органів, захворювань, станів організму людини не є першочерговими для цієї спеціальності, але такі знання є невід'ємною ознакою освіченої людини, яка мала змогу вивчати латинську мову, особливо у навчальних закладах медичного чи фармацевтичного профілю. Крім того, подібні знання мають велике прикладне значення, не викликає сумніву їхня корисність у подальшому житті (nephr – нирка, hepar – печінка, encephal – головний мозок, ophthalm – око, -oma – пухлина, -itis – запалення, osis – захворювання незапального характеру) [2, 272–276].

Крім того, враховуючи специфіку нашого курсу, доцільно буде включити до переліку лексики назви найбільш поширених інфекційних захворювань, паралельно вказавши їхніх збудників (tuberculosis, is f – Mycobacterium tuberculosis; diarrhoea, ae f – Escherichia coli, Campylobacter jejuni; meningitis, itidis f – Neisseria meningitidis) [4, 39–42]

Таким чином очевидними є особливості викладання латинської мови для студентів спеціальності «Біотехнологія», які стосуються як лексичної, так і граматичної частини курсу. Враховуючи ці особливості можна зазначити, що існує гостра потреба у розробці спеціального курсу з латинської мови саме для цієї спеціальності, у чому бачимо широку перспективу для подальшого дослідження та впровадження методичних розробок у навчальний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світлична Є. І. Studemus Latinam. Вивчаємо латину : [навч. посібник для студентів вищ. фармац. учбових закладів] / Є. Світлична, І. Толок. – Х. : Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2002. – 177 с.
2. Латинська мова : [підручник] / Є. І. Світлична, І. О. Толок, В. І. Базарова, О. Л. Фель. – Х. : Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2001. – 216 с.
3. Латинська мова : [підручник] / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – [2-ге видання]. – К. : ВД «Професіонал», 2005. – 400 с.
4. Латинська термінологічна мікробіологія / [А. Я. Циганенко, Н. В. Павленко, І. Р. Іоненко та ін.] ; за ред. акад. А. Я. Циганенка. – Х. : 2006. – 104 с.
5. Лекарственные препараты Украины. 1999 – 2000 : в 3-х т. – Х. : Прапор, 1999. – Т. 1. – 622 с.; Т. 2. – 638 с.; Т. 3. – 464 с.
6. Машковский М. Д. Лекарственные средства : пособие для врачей : [В 2 ч.] /

М. Д. Машковский. – 15-е изд., перераб. испр. и доп. – М. : Новая волна, 2008. – 731 с.
7. Микробиология: Руководство к лабораторным занятиям : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / [И. Л. Дикий, И. И. Сидорчук, И. Ю. Холупяк и др.] – Х. : Изд-во НФаУ : Золотые страницы, 2002. – 444 с.
8. Определитель бактерий Берджи / [Дж. Хоулт, Н. Криг, П. Снит и др.] / под ред. Берджи ; пер. с англ. – в 2-х т. – М. : Мир, 1997. – 800 с.
9. Светличная Е. И., Толок И. А. Этимологический словарь латинских ботанических лекарственных растений / Е. Светличная, И. Толок. – Х. : Изд-во НФаУ : Золотые страницы, 2003. – 288 с.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УЧЕБНИК КАК СРЕДСТВО ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

САВИНА В. В.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

Сегодня во всём мире дистанционное обучение является очень популярной формой образования. Пять континентов покрывает сеть университетов и колледжей, обучающих дистанционным методом. Создана Международная Академия Информатизации. Дистанционная форма обучения способствует индивидуализации обучения, даёт возможность получить образование лицам, лишённым возможности обучаться традиционно в силу тех или иных причин, а также использовать в обучении эффективные электронные ресурсы и в некоторой степени сокращает расходы на обучение.

Развитие информационно-компьютерных технологий (ИКТ) и электронного оборудования открывает новые возможности дистанционного обучения. ИКТ служат активизации познавательной деятельности обучающихся за счёт возможности построения открытой системы образования, обеспечивающей каждому индивиду собственную траекторию обучения и самообучения; создания эффективной системы

управления информационно-методическим обеспечением образования; использования компьютера для процедур диагностики и мониторинга; способствует интенсификации всех уровней учебно-воспитательного процесса, повышению его эффективности. Использование компьютера по праву можно считать одним из средств развития личности, повышения эффективности процессов самопознания, самоутверждения, самоопределения, самореализации творческих способностей обучающихся. В очной системе образования главным интерпретатором знаний выступает преподаватель. При дистанционной форме интерпретатором в большей мере являются сами студенты. И поэтому в целях повышения качества обучения последних крайне необходимо внедрение в учебный процесс ИКТ, способствующих усвоению большего по объёму и по качеству учебного материала. Лидером среди нового поколения средств обучения является электронный учебник.

Существует два варианта электронных учебников:

- электронная версия традиционного учебника или методического пособия;

- электронный или мультимедийный учебник.

Электронная копия учебника – это электронный текст, оглавление которого является системой быстрого перехода на разделы и главы учебника. Каждая электронная страница дополнена графическими изображениями или анимацией, функциями перелистывания «вперёд-назад» и «возврат к оглавлению».

Электронный учебник – это программно-методический комплекс, который предназначен для изучения дисциплины в целом или отдельных её разделов и обычно содержит вопросы и задачи для самоконтроля и проверки знаний, а также обеспечивает обратную связь. Электронный учебник сочетает в себе качества учебника, справочника, задачника и

лабораторного практикума. Но важно помнить, что использование электронного учебника является целесообразным в комплекте с другими системами, не отрицая, а взаимно дополняя печатные издания.

Электронные учебники помогают решать такие задачи, как:

- начальное ознакомление с предметом, освоение его базовых понятий и конструкций;
- базовая подготовка на разных уровнях глубины и детальности;
- контроль и оценивание знаний и умений;
- развитие способностей к определённым видам деятельности;
- восстановление знаний и умений.

При создании электронного учебника должны учитываться следующие требования:

- предоставление курса как совокупности разделов (тем);
- модульность и свободный доступ к фрагментам содержания;
- включение в модуль системы образовательных действий, системы самоконтроля с диагностикой ошибок, системы самокоррекции учебной деятельности;
- использование различных видов информации;
- универсальность изложения материала;
- соответствие учебного материала действующей программе курса, рекомендованной Министерством образования и науки Украины;
-адаптация содержания учебного материала к конкретным условиям и к особенностям обучаемых;
- сопровождение текстового материала аудио- и видеоинформацией;
- поиск по ключевому слову, словосочетанию, строке;
- материал учебника должен быть доступен для копирования и печати;
- электронный учебник должен быть открыт для коррекции и

усовершенствования его авторами, а также иметь систему защиты от несанкционированных изменений учебника.

Электронный учебник содержит тщательно структурированный учебный материал, предоставляемый обучаемому в виде блоков. Гипертекстовая структура позволяет обучающемуся определить не только траекторию изучения материала, но и удобный темп работы, и способ изложения материала, соответствующий психофизиологическим особенностям его восприятия. В электронном учебнике может быть предусмотрена возможность протоколирования действий обучаемого для их дальнейшего анализа преподавателем.

Достоинствами электронного учебника являются:

- многовариантность, многоуровневость и разнообразие проверочных заданий, тестов;
- интерактивность и мультимедийность;
- доступность и мобильность;
- постоянное обновление информационного материала;
- мгновенная обратная связь;
- быстрый поиск информации (в том числе контекстный поиск);
- интерактивная система самопроверки;
- эмоциональный комфорт (индивидуальный темп, отсутствие боязни сделать ошибку);
- существенно экономит время при многократных обращениях к гипертекстовым объяснениям.

Главным же достоинством электронного учебника по сравнению с печатным – это возможность интерактивного взаимодействия между пользователем и компонентами учебника.

Но у электронного учебника есть и некоторые недостатки. В первую очередь это возможность повышенной утомляемости при работе даже с

качественным монитором. А также более высокая стоимость по сравнению с книгой, потому как для каждого обучаемого необходимо наличие компьютера с соответствующим программным обеспечением и подключение к сети Интернет.

Подводя итог, можно отметить, что в целом электронный учебник позволяет индивидуализировать процесс обучения и контроля; увеличить мотивацию студентов; создать необходимые условия для самостоятельной работы; выработать самооценку обучаемых; создать комфортную среду обучения. Таким образом, несмотря на то, что новые ИКТ появились в учебном процессе сравнительно недавно, по сравнению с традиционными формами, методами и средствами учебно-методического обеспечения позволяют значительно повысить технологичность преподавания и освоения знаний.

ЛИТЕРАТУРА

1. Галкин В. И. Информационные технологии открытого образования : учеб. пособие для студентов вузов / В. И. Галкин, П. Г. Бабаевский, С. Л. Лобачёв и др. – М. : Интермент Инжиниринг, 2004. – 208 с.
2. Осин А. В. Мультимедия в образовании : контекст информатизации / А. В. Осин. – М. : Агенство «Издательский сервис», 2004.– 320 с.
3. Мбого И. А. Программно-технологическая среда для создания научно-образовательных информационных ресурсов в гуманитарной сфере / И. А. Мбого, П. Г. Мицов, Т. М. Шеломова, А. В. Чугунов / / Технологии информационного общества – Интернет и современное общество. – Спб. : Филологический факультет СПбГУ, 2005. – С. 106– 110.
4. Казанская О. В. От дистанционного обучения к электронному / / Информационные технологии в образовании, Ежеквартальный бюллетень НГТУ Ассоциации «Сибирский открытый университет», №1, март 2009. URL: http://bit.edu.nstu.ru/arhive/issue-1-2009/ot_distantsionnogo_obusheniya_k_elektronno_212

ДИСЦИПЛІНА «ЛАТИНСЬКА МОВА» – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

СВІТЛИЧНА Є. І.
Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Як тільки постає питання про те, потрібно чи не потрібно вивчати латину у медичних та фармацевтичних вищих навчальних закладах коло спеціалістів розділяється рівно на дві половини: одні кажуть «Так, бо рецепти треба приписувати латиною»; інші кажуть «Ні, бо рецепти треба приписувати рідною мовою». Таким чином, для багатьох питання мови виписування рецепту стає наріжним каменем у вирішенні мовної проблеми взагалі. Ми спробували проаналізувати ситуацію у світі, у тому обсязі у якому вона виявилася для нас доступною на сьогодні. Латина була обов'язковою і єдиною у Європі та США мовою виписування рецептів до ІІ Світової війни. Після війни ситуація поступово почала змінюватись. В основному, сьогодні у більшості країн існує практика виписування рецептів як латиною, так і національною мовою; є країни, де державною вимогою є застосування латинської мови у рецептах; країни, де офіційно дозволено застосування двох, або й трьох мов, включаючи латину; і країни, де рецепти виписуються тільки однією з романських мов (правда за попередніми даними). Латинська структура рецепта зберігається завжди. Розглянемо це питання детальніше. Офіційною мовою виписування рецепта латина є у всіх пострадянських країнах, і країнах Центральної Європи: Польщі, Чехії, Словенії, Словакії, Болгарії, Венгрії.

зразок російського рецепта

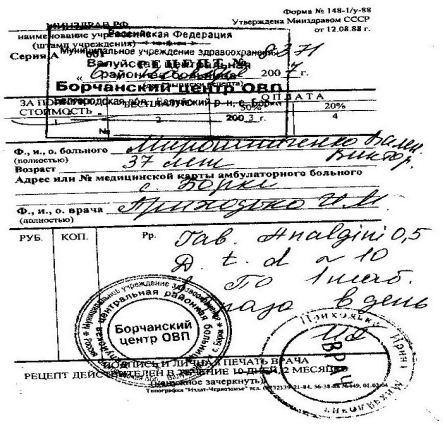

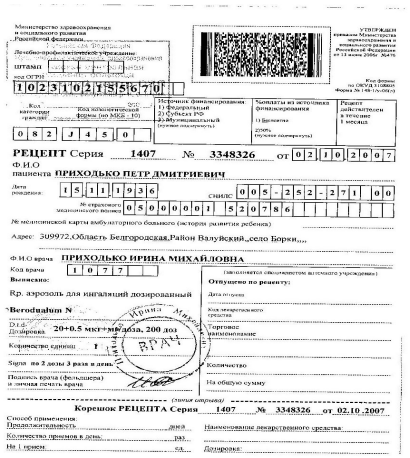

Виписуються національною мовою та латиною лікарські засоби у Німеччині, Франції, Італії, Австрії. Показова у цьому плані Німеччина, де ситуація різниться в залежності від регіону.

Так, у Гамбурзі, наприклад, нам однозначно відповіли, що рецепти виписуються тільки латинською мовою. У Баварії латиною прописуються екстемпоральні ліки, та ті, що належать до списку А, готові лікарські засоби виписуються німецькою мовою. У Саксонії активно впроваджується комп’ютеризація аптечної мережі, рецепти виписуються німецькою мовою, і, якщо інформація передається через комп’ютер, взагалі втрачають свою традиційну форму.

зразок німецького рецепта

Рецепт прописується англійською мовою, а signatura – латиною у скороченні у США, Великобританії, Ізраїлі, Канаді, хоча й у цих країнах

рецепт може виписуватись виключно латиною.

зразок рецепта США

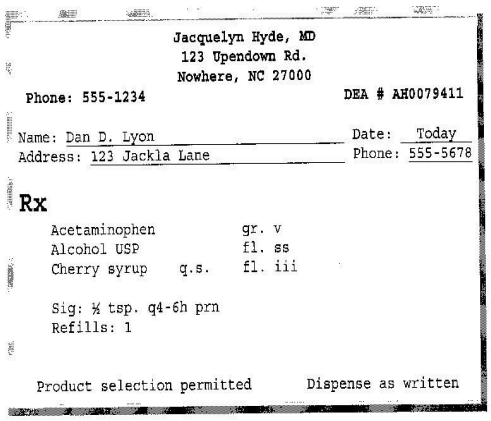
Jacquelyn Hyde, MD
123 Upendown Rd.
Nowhere, NC 27000
Phone: 555-1234
DEA # AH0079411
Name: Dan D. Lyon
Date: Today
Address: 123 Jackla Lane
Phone: 555-5678
Rx
Acetaminophen gr. v
Alcohol USP fl. ss
Cherry syrup q.s. fl. iii
Sig: ½ tsp. q4-6h prn
Refills: 1
Product selection permitted
Dispense as written

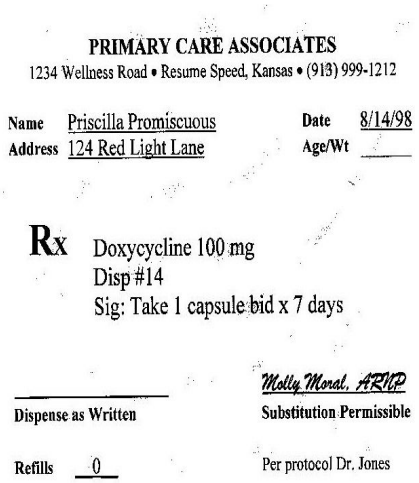
PRIMARY CARE ASSOCIATES
1234 Wellness Road • Resume Speed, Kansas • (913) 999-1212
Name Priscilla Promiscuous
Date 8/14/98
Address 124 Red Light Lane
Age/Wt
Rx Doxycycline 100 mg
Disp #14
Sig: Take 1 capsule bid x 7 days
Molly Moral, ARNP
Dispense as Written
Substitution Permissible
Refills 0
Per protocol Dr. Jones

Пересічному пацієнту розуміти призначення, написані латиною у скороченні, дуже важко. Для спеціалістів та широкого загалу в Internet постійно друкуються списки, де розшифровуються такі скорочення. При видачі рецепта медичний персонал зобов’язаний пояснити пацієнту значення латинських скорочень.

Останнім часом в США йде бурхлива дискусія в Internet про необхідність переходу до написання сігнатури англійською мовою із-за можливої плутанини у інтерпретації латинських скорочень. Національна координаційна Рада США з попередження медичних помилок, ще у 1996 році рекомендувала уникати вживання скорочень у назвах препаратів та вказівок з застосування на латинській мові. Однак, на сьогодні ситуація зберігається.

Однак, треба зазначити, що у всіх вказаних країнах розширюється практика комп’ютеризації у роботі лікарень та аптек. Рецепт часто не видається на руки хворому, а по комп’ютеру направляється лікарем в аптеку. Звісно, це призводить до певної зміни рецептурного бланку.

У Китаї рецепти можуть бути виписані трьома мовами: китайською, англійською або латиною; або знову ж таки, сумішшю китайської та

латини.

зразок китайського рецепта

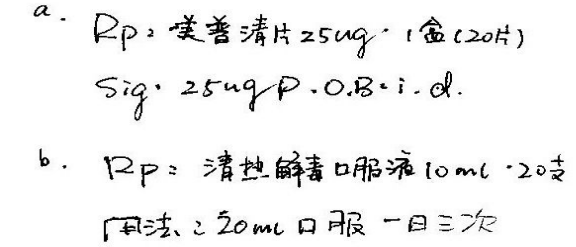
a. Rp: 美普清片 25ug · 1盒(20片)
Sig: 25ug P.O.B.i.d.

b. Rp: 清热解毒口服液 10ml · 20支
用法: 20ml 口服 一日三次

У Японії єдиного стандарту для написання рецепта також немає. Японські лікарі виписують рецепти або латиною, або англійською, або німецькою, з одним загальним, але не без виключення, правилом – латинські назви препаратів записуються японською абеткою для запозичених слів – КАТАКАНА. Виключенням є винахід японців запису назв латинських препаратів сумішшю японських ієрогліфів з латинським алфавітом. Так, звуки **р** та **л** в японській мові не розрізняються. Тому назву, наприклад, Аринамін пишуть або абеткою КАТАКАНА, або ж з застосуванням ієрогліфа, що значить «є; існує», але який звучить як АРИ.

зразок японського рецепта

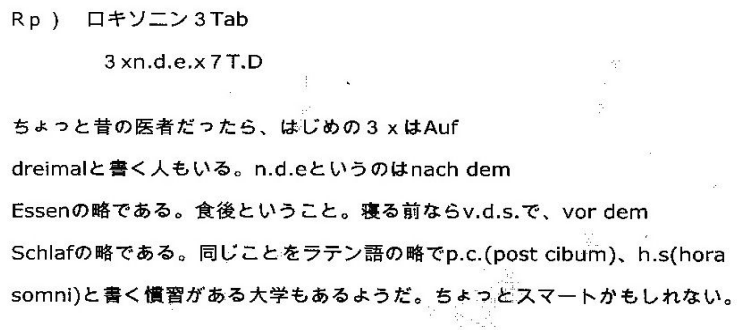
Rp) ロキソニン3Tab
3xn.d.e.x7T.D

ちょっと昔の医者だったら、はじめの3xはAuf dreimalと書く人もいる。n.d.eというのはnach dem Essenの略である。食後ということ。寝る前ならv.d.s.で、vor dem Schlafの略である。同じことをラテン語の略でp.c.(post cibum)、h.s(hora somni)と書く慣習がある大学もあるようだ。ちょっとスマートかもしれない。

До речі, вживання німецької мови у рецептурі і медицині у Японії широко розповсюджено тому, що традиційна медицина як навчальний

предмет була започаткована в Японії голанцями у 16 ст. Мова медицини довго була німецькою, а після Другої світової війни її місце зайняла англійська.

За попередніми даними в Індії, Пакистані, Австралії, Новій Зеландії, Південній Африці та деяких інших азіатських та африканських країнах рецепти виписуються англійською або французькою мовою залежно від того, чиєю колонією була раніше країна.

Але треба пам'ятати, що є міжнародна практика, яка передбачає виписування рецепта виключно латиною, і цього дотримуються лікарі усіх країн світу. Ми консультувалися з одним із провідних в Україні дитячих невропатологів, до якої постійно звертаються пацієнти із різних країн, в основному, – Німеччини, Ізраїлю, Австралії, Австрії, Канади, США. Всі історії хвороб, які вона отримувала, були написані національною мовою; діагнози або національною, або латиною, але все, що стосується препаратів – виключно латиною. Вона сама виписує рецепти для таких пацієнтів тільки латиною, і за цими рецептами хворі купують ліки у цих країнах.

У Голландії є навіть закон, за яким, іноземець, що в'їзжає в країну й приймає якісь ліки, повинен мати при собі рецепт, написаний латинською мовою.

Питання форми і мови виписування рецепта час від часу стає предметом дискусії то в одній, то в іншій країні. Про те, якою мовою виписувати рецепт сперечалися у Радянському Союзі. Це питання знову стало на порядку денному в Росії декілька років тому. На Другому всеросійському з'їзді фармакологів президент Російської наукової спілки фармакологів, академік РАМН Д. А. Харкевич виступив sз доповіддю, основними тезами якої є:

- вилучити латину із рецептів і все писати російською;
- відмовитися від складних словосполучень, які нагадують заклинання;

• ввести нову форму рецептурного бланка.

Мета нововведень – економія часу студентів, який вони даремно витрачають на вивчення рецептури, та спрощення роботи лікаря.

У відповідь мені хотілося б навести думку відомого російського фармаколога Т. А. Лебедевої. Причину появи проблеми вона бачить не у архаїчності латини й латинського рецептурного пропису, а в недостатній увазі до проблем рецептурної справи з боку науковців та розпорядчих органів, що призводить до колосального розриву між практикою й змістом навчання студентів. Серед нагальних вона виділяє декілька проблем:

1. Необхідно своєчасне і раціональне утвердження найменувань лікарських форм, що наявні на ринку. Позначення їх словарних скорочень необхідно швидко і регулярно вводити в навчальний процес у фармакологію, латинську мову і фармацію. Наприклад, сублінгвальна таблетка, лінгвальна таблетка, мікротаб, рапідиск – як загальні поняття об'єднати. Варіантом пропису може бути Tab. lingual.

2. Звернути увагу на хаотично сконструйовані ФПН (фірмові патентовані назви). Зараз вони відтворюють лише інтереси реклами, і ніяк не відповідають стандартам назв препаратів. Наприклад, Баю-Бай – не відповідає стандартам, але хоча б несе елементи психотерапії, інші – набагато гірше.

3. Вирішити, нарешті, спрей (англ.) чи аерозоль (лат.), і чи називати краплі drops (англ.)? Приймати участь і надалі у глобальному поширенні американізмів у всіх галузях культури чи, використовуючи латину, протистояти цьому натиску хоча б у рецептурі? Для довідки: за поширенням й популярністю – російська мова на сьомому місці, а іспанський (вульгарна латина) – на другому, після китайського. Яку мову виберемо для рецептів?

4. У вивчення рецептури необхідно включити тему міжнародного

фармацевтичного маркетинга. Знання фірмових особливостей зараз дуже важливе, інакше UPSA стане у нас формою замість фірми.

5. Уточнити велику кількість назв упаковок (нових і не дуже): карпули, картриджі, небули, мікрошприці, мікроклізми, ректокапсули і т. п. Ввести їх раціональні скорочення в таблицю. Необхідно мати зручні і точні методи оформлення прописів трансдермальних лікарських форм (TTS).

6. Признати на офіційному рівні вже сконструйовані і загальноприйняті вдалі найменування форм, наприклад, Solutab (від ф. Яманучі), laguer та інші. Позначити грануляти, лікувальні шампуні та лосьйони і т. п.

7. Серед неоднозначних питань рецептури слід виділити оформлення аерозолів і всього, що використовується для інгаляцій, небулізацій.

8. І, нарешті, глобальна проблема: навчитися прописувати БАД!

(Т. А. Лебедева, Латынь из моды вышла ныне..?, 2004)

«І як не дивно, вирішуючи саме подібні задачі, зі здивування бачимо, що латинізована схема рецепта тут раціональна. Вона не перешкода, а підмога. Класичний спосіб рецептурного пропису відпрацьовувався 500 років (з XIV – XVI століть), і пройшов шлях від давніх алхіміків, але й зараз він працює так же успішно, як і раніше.

Все геніальне – просто – це можна віднести і до структури рецепта. Класична схема створює комфорт для лікаря і завжди однозначна!»

(Т. А. Лебедева, Латынь из моды вышла ныне..?, 2004)

Я тому так повно цитую російського фармаколога, бо аналізуючи проблеми лише рецептури, вона розкриває саму суть більш широкої проблеми – проблеми вживання латини взагалі. Латина – це мова з унікальною долею, значення якої, зокрема, у термінотворенні важко переоцінити. Замінити її повністю, на разі зараз, не зможе ні одна із

функціонуючих сучасних мов. Але як «мертва» мова латина розвивається виключно штучно і потребує постійної уваги й великої спільної роботи спеціалістів і філологів. Причому спеціалістам необхідно володіти досить високим рівнем термінологічної культури. А для цього мову треба вчити.

Для того, щоб вірно оцінити ситуацію з вивченням латинської мови у спеціальних вищих навчальних закладах Європи, Америки та Азії, подивимось, перш за все, як її вивчають у школах, коледжах, гімназіях та ліцеях.

У 2004 році ЮНЕСКО було проведено анкетування школярів та студентів 20 ліцеїв, гімназій та вузів у 10 країнах Центральної Європи з метою визначення місця в системі освіти латинської та давньогрецької мов, організації навчального процесу з цих предметів та оцінки ефективності навчання. Анкетування виявило, що класичні мови широко й ґрунтовно вивчаються у цих країнах. Обминемо аналіз стану спеціальної освіти та подивимось на довузівську підготовку.

Польща	Латинська та давньогрецька мови вивчаються протягом 2 або 3 років (150–200 год.).
Венгрія	В залежності від профілю ліцею давньогрецька та латинська мови вивчаються протягом 2 або 6 років.
Словенія	Латина та давньогрецька мова вивчається у початкових школах, ліцеях (240 год. – латина, 240 год. – давньогрецька).
Чехія та Словакія	В ліцеях та гімназіях вивчають літературу та філософію античності (20 год.), історію античності (20–30 год.). Латинська мова є обов’язковим предметом протягом 2 років (2 год. на тиждень).
Кіпр	Латинську мову вивчають в ліцеях протягом 3 років.
Естонія та Литва	Латина вивчається у багатьох ліцеях 2–3 роки.

У Франції давньогрецьку та латинську мову починають вивчати після початкової школи l'école primaire та вчать протягом 7 років: 4 роки – collège, 3 роки – у системі lycée général, після чого учні складають іспит bachelier. Позитивна оцінка надає випускникам право вступу до вищих навчальних закладів Франції.

Латину, в тому числі й спеціалізовану, вивчають у школах Німеччини та скандинавських країн, протягом останніх трьох років навчання (10–13 класи). Вчать також у Португалії, Іспанії та Італії.

Латину та давньогрецьку мову вчать у всіх кращих школах Великобританії та коледжах.

<table>
<tr><td>Bromsgrove School
(Бірмінгем)</td><td rowspan="5"><u>Предмети на GCSE</u>: історія цивілізацій, мистецтво і дизайн, образотворче мистецтво, біологія, бізнес, хімія, інформатика, драма, дизайн, електроніка, географія, історія, математика, вища математика, музика, фізичне виховання, фізика, релігія, наука, англійська література, англійська мова, французька, німецька, італійська, латинська, іспанська мови (44,7 % учнів склали в 2002 році іспити GCSE на A* (на відмінно) і A).

<u>Предмети на A-level</u>: історія цивілізацій, образотворче мистецтво, біологія, бізнес, хімія, дизайн, економіка, загальні науки, географія, політика, історія, математика, вища математика, музика, фізика, статистика, англійська література, латинська, англійська, французька, німецька, іспанська мови (69,1 % учнів склали в 2002 році іспити A-level на A і B).</td></tr>
<tr><td>Cheltenham College
(Четленхем)</td></tr>
<tr><td>Dean Close School
(Четленхем)</td></tr>
<tr><td>Malvern Girl's College
(Грейт-Молверн)</td></tr>
<tr><td>Oakham School
(Лестершир)</td></tr>
</table>

Латина є обов’язковою складовою підготовки до вступу у вищі медичні та фармацевтичні заклади Європи та Америки. У довідці для абітурієнтів фармацевтичних коледжів США «Becoming a Pharmacist: Preparation for Study» у розділі «Basic Education Requirements» зазначено, що студенту необхідно мати, серед іншого, підготовку з давньогрецької мови та латинської мови:

PURDUE School of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences
College of Pharmacy, Nursing and Health Sciences

Becoming a Pharmacist: Preparation for Study

Requirements and Selection Criteria for Admission into Purdue's Pharm. D. Program

PLase see the Pharm.D. Program website for informaiotn on admission into Purdue's professional pharmacist program.

Basic Education Requirements

1. Six semester hours of American history.
2. Six semester hours of American government, including Texas government.
3. Three semester hours of coursework in fine arts or humanities, chosen from archaeology, architecture, art (including art history, design, studio art, visual art studies), classics (including classical civilization, Greek, Latin), fine arts, humanities, music (including music, instruments, ensemble), philosophy (excluding courses in logic), or theatre and dance.

Довідку-пораду, як треба готуватися до вступу до медичних та фармацевтичних факультетів у Великобританії я хочу показати повністю.

Educational Consultation

Print this page for future reference

Services include: How to get into medical school, top medical schools, best med schools, best pre med degrees

Medical School Preparation:

Tips for getting into elite and

top-tier medical schools.

How to prepare for medical school:

1) Have at least 2 years of college Latin, preferably 4 years. This is the most important element.

2) Take a course in Greek and Latin roots in medical terminology. (Click on text: *Medical Terminology* (Dunmore & Fleischer)).

3) An understanding of the history of medicine / science is advantageous (e.g. Aristotle's Biology, Hippocrates, Galen, et al.)

4) Take prerequisite science courses (e.g. chemistry, biology, anatomy, et al.).

5) Most medical schools like students who are well-rounded and well read. (See reading list.)

6) Have a high GPA

7) Do well on the MCAT

Best Pre-Med degrees / majors:

Most people major in a hard science like chemistry, biology or physics.

Best *science* pre-med degrees:
chemistry, biology, physics, anatomy, etc.
http://www.optimates.us/medschool.htm

На

ведених прикладів, на наш погляд, досить, щоб зрозуміти, що європейські та американські студенти приходять до вищих медичних та фармацевтичних закладів вже маючи дуже високий рівень підготовки з класичних мов, який дозволяє їм без проблем засвоювати латинську термінологію паралельно з вивченням спеціальних предметів. Однак, незважаючи на це, латинська мова як навчальний предмет, у тому, або іншому обсязі, зазначена у навчальних планах медичних і фармацевтичних вузів.

Жодна країна на пострадянському просторі від вивчення латини на фармацевтичних факультетах не відмовилась.

Таблиця №1

Країна	***Назва предмету***	***Кількість навч. годин***	***Термін навчання***	***Форма підсумк. контр.***
Росія	*Лат. мова і основи фарм. термінології*	*148 год.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Білорусь	*Латинська мова*	*140 (108г – ауд. зан.)*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Вірменія	*Латинська мова*	*210 (144г. – практ. 66г. – сам.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*

		робота)		
Узбекистан	*Латинська мова*	*148 год.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Казахстан	*Латинська мова*	*133 год.*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Естонія	*Латинська мова*	*ESTS -6 (180 год.)*	*1к., I, II сем*	*Іспит*
Литва	*Професіональна термінологія: основи проф. терм. латинською мовою*	*ESTS 4,5*	*I-II курси*	*I курс – тестовий іспит II курс – елективні курси*

У всіх країнах Центральної Європи латина вивчається також.

Таблиця №2

Країна	***Назва предмету***	***Кількість навч. годин***	***Термін навчання***	***Форма підсумк. контр.***
Польща	*Латинська мова*	*ESTS - 2 (60 год.)*	*I курс I,II сем*	*Диф/залік*
Чехія	*Латинська мова*	*ESTS - 4 (120 год.)*	*I курс I,II сем*	*?*
Болгарія	*Латинська мова*	*ESTS -2 (60 год.)*	*I курс*	*?*
Словакія	*Основи латинської мови*	*ESTS - 4*	*I курс I сем*	*Іспит*
Венгрія	*Латинська мова*	*2 рази на тиждень*	*1к., I, II сем*	*Іспит*

У меншому обсязі, але латинська мова вивчається у більшості вузів Західної Європи та США. Однак, підхід до цього диференційований. Не тільки у кожної країни, але й у кожного вузу є свої традиції, які ретельно зберігаються. Майже в кожному вузі – своя програма.

Таблиця №3

Голандія, Фінляндія, Швеція, Данія	У программах фармацевтичних факультетів латина введена як вибірковий курс ─ ESTS-1 (30 год.).
Великобританія, Уорвик університет (Warwick University)	Вивчається курс “Латинський рецепт”.
Німеччина	У більшості вищих навчальних закладів на фармацевтичних факультетах вивчають курси «Фармацевтична і медична термінологія» або «Термінологія» у обсязі 14 год. (1 год. на тиждень). У деяких вузах курс обов’язковий і закінчується іспитом (м. Марбург), у деяких ─ елективний курс.
Франція	
Італія	На фармфакультетах латину вивчають на першому курсі протягом року 2 год. на тиждень.
Мальта	Вивчається курс «Клінічна термінологія» вивчається на 1 курсі у II семестрі.

Австралія, Monash University	У курсі «Professional Pharmacy» є розділ «Рецепт», де вивчаються рецептурні вирази та скорочення.
Індія (University of Raijasthan, Jaipur)	Вивчається латинський рецепт та фармакологічна термінологія на факультеті Pharmacentics-II (Dispensing of Medication).
Турція, Ankara University, Faculty of Pharmacy	Вивчається професійна латинська мова, 1 курс ESTS-2.
Австралія	Вивчається курс «Латинський рецепт».

Навчальний процес звичайно добре забезпечений якісною навчальною літературою. Так, у підручнику Terminologie für Pharmazeuten викладена граматика латинської мови, а також представлені розділи: словотвір, номенклатура технології ліків, хімічна номенклатура, біологічна, мікробіологічна, ботанічна, медична (анатомія, патологія, клініка) номенклатури, рецептура, латинські крилаті вислови, медичні скорочення.

Таблиця №4

США

Навчальний заклад	Назва предмету	Зміст навчання та кількість навчальних годин
The University of Connecticut School Of Pharmacy	Фармацев-тична латина	1 курс
University of Notre Dame	Фармацев-тична латина	
Southwest School Of Botanical Medicine	Фармацев-тична латина	Вивчається медична та ботанічна номенклатура, назви рослин, тварин, готових лікарських засобів, лікарської сировини, рецептура etc.
U. S. Army Medical departament center and School Fort Sam Houston, Texas	Фармацев-тична латина	Вивчаються фармацевтичні терміни та латинські рецептурні прописи і скорочення
Vashington State Community College	Вступ до медичної термінології Вступ до медичної термінології (елективний курс)	3 год. - лекції 6 год.- самостійна робота 22 год. Форма контролю - іспит
Medical schools administreted (подібні факультети функціонують у 126 вузах США)	Латинська мова (рекомендується як особливо важливий елективний курс)	
National University	Медична та фармацевтична термінологія	Вивчають основи термінологічних систем, рецептурні скорочення. Курс рекомендований до вивчення студентами спеціальності «Лабораторна фармація» («Pharmacy Technician»). По закінченні курсу студент повинен розрізняти і знати особливості мед. і фарм. термінології, розуміти рецептурні скорочення

The University of South Dakota	Медична термінологія	Вивчається студентами спеціальності «Маркетинг у фармації» («Pharmaceutical Sales»). По закінченню курсу студент повинен знати загальну медичну, клінічну і фармацевтичну термінологію, рецептурні скорочення.

У Китаї латинську мову вивчають у медичних університетах та академії на медичних і фармацевтичних факультетах на I або II курсах у середньому 19 годин.

Форма контролю – іспит.

Однак, перед цим її вивчають у коледжах. Наприклад, у Вечірньому коледжі Тьянтінського медичного університету (Evening Tianjin medical University) на спеціальності «Фармакологія» латина є одним із 23 базових предметів, на які загалом відведено 1920 навчальних годин.

Звертає на себе увагу те, що документі «The education of Traditional Chinese Medicine in China», де аналізується ситуація навчання у сфері нетрадиційної китайської медицини та визначаються стратегічні напрямки навчання у XXI ст., латина зазначена як один з обов’язкових предметів.

У Японії на фармацевтичних факультетах предмет «Латинська мова у фармації», найчастіше, є вибірковою дисципліною й вивчається, в основному, один семестр на першому або другому курсі. В середньому 15 занять по 80–90 хвилин.

Вивчаються основи латинської мови, рецептурні скорочення, фармацевтична лексика. До цього латину вчать у коледжах.

Таблиця №5

Японія

Токійський медичний університет	1 курс, I семестр	30 год.

Мейжи фармацевтичний інститут	2 курс, I семестр	30 год.
Медичний університет Асахикава	1 курс, I семестр	30 год.
Медичний коледж м. Кіото (спеціальність: секретар-фармацевт)	2 курс, I семестр	Вивчаються латинські назви хвороб і препаратів. Вся лексика вивчається паралельно з японськими та англійськими варіантами.

Треба мати, також, на увазі, що у багатьох вузах латина може бути у навчальних планах не винесена як окрема дисципліна, але ж латинська термінологія обов'язково вивчається паралельно зі спеціальними предметами.

І нарешті, оцінюючи різне ставлення до латини й традиції її вживання в тих, чи інших країнах, а також потребу її вивчення у вузах, треба пам'ятати про походження мов. Романські мови формувалися на основі латини. У французькій та італійській від 85% до 95% слів латинського походження, в англійській 90% загальновживаної лексики – грецько-латинські запозичення. В російській та українській серед загальновживаної лексики їх відповідно 2% і 3%. Тобто урівнювати ситуацію, пов'язану з функціонуванням латини у країнах Західної та Східної Європи, не можна.

Ми придивляємося, якою мовою виписують рецепт у різних країнах, але вживання латини цим не обмежується. Питання латини треба розглядати не у площині рецептурного пропису, а у площині термінотворення.

«Не можна відділяти науку від термінології, ні термінологію від науки, тому що кожна природнича наука обов'язково складається із трьох моментів: із ряду фактів, що формують її зміст; із ряду уявлень, які ними викликані; і із термінів, якими ці уявлення виражаються».

(А. Лавуазьє «Основні міркування про хімію»)

Історично склалося так, що протягом багатьох століть латинська мова, яка увібрала в себе лексичне та словотвірне багатство давньогрецької мови, відігравала ключову роль у професійній діяльності лікарів, фармацевтів, біологів та науковців інших галузей знань. І сьогодні це значення зберігається.

Алфавіт, фонетика, морфологічні, словотвірні, синтаксичні та лексичні ресурси латинської мови продовжують активно функціонувати у якості наднаціональної знакової системи у мовах різних наук та сфер наукового знання. Давньогрецька та латинська мови, класичні мови античного світу, які справили величезний вплив на культурний та науковий розвиток людства, залишаються одними з основних джерел для поповнення нової природничої, медичної, фармакологічної, фармацевтичної термінології.

Традиційною особливістю цієї термінології продовжує залишатися застосування так званих termini technici – термінів, графічно та граматично оформлених латинською мовою. Завдяки їм здійснюється ідентифікація об’єктів спеціалістами, які розмовляють різними мовами. Таким чином, у XXI столітті зберігається одна з найголовніших функцій мови – номінативна, тобто функція називання об’єктів засобами латинського алфавіту, фонетики та граматики. Саме у цій функції латина застосовується як метамова у цілому ряді міжнародних номенклатур. Сьогодні функціонують:

- ***Міжнародна анатомічна номенклатура (PNA)***

Прийнята на IV Міжнародному конгресі анатомів у Парижі у 1955 р. Вміщує назви більше 5600 об’єктів.

- ***Міжнародна гістологічна номенклатура (LNH)*** Прийнята на IX Міжнародному конгресі анатомів у Ленінграді у 1970 р. Вміщує

назви більше 2750 об’єктів.

- ***Міжнародна латинська біномінальна ботанічна номенклатура***

Започаткована працею Карла Ліннея «Specierum plantarum» у 1753 р.

- ***Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури*** прийнято на Міжнародному конгресі ботаніків у 1867 р.
- ***Міжнародний кодекс зоологічної номенклатури***

Вперше опублікований у 1905 р. Прийнятий на XX Генеральній асамблеї Міжнародного союзу біологічних наук.

- ***Міжнародний кодекс номенклатури бактерій***

Створений 131 автором із 15 країн. Прийнятий у 1974 р.

- ***Міжнародний класифікатор ферментів***

Вперше виданий у Брюсселі у 1955 р. Вміщує назви 3500 об’єктів.

- ***Міжнародний класифікатор вітамінів***

Запропонований у 1913 р.

- ***Міжнародна латинська ембріологічна номенклатура***

Як факультативний засіб латинські termini technici застосовуються також у термінології хвороб та патологічних станів поруч з еквівалентними термінами на національних мовах.

Латиною зазначаються назви лікарських засобів у Міжнародній Фармакопеї, Європейській Фармакопеї та більшості національних фармакопей та формулярів. Особливо послідовним вживанням латини відзначаються національні фармакопеї Німеччини, Португалії, Швейцарії, Словакії, Чехії, Польщі, країн СНД, Японії та Китаю.

Зазначимо також, що латина є єдиною міжнародною термінологічною мовою у гомеопатії від моменту її заснування Ганнеманом у 1796 р. по сьогоднішній день. Причому, вживання латинських термінів у гомеопатії відзначається надзвичайною консервативністю, а сфера застосування гомеопатичних ліків інтенсивно

розширюється.

Сучасна наукова медико-біологічна термінологія складається у великій мірі : а) зі слів грецького та латинського походження; б) із штучно утворених слів на основі грецьких та латинських словотвірних елементів – основ, префіксів та суфіксів. Саме цей величезний словотвірний фонд є безцінним скарбом для сучасного наукового термінотворення. Особливу, першочергову, роль він відіграє у номенклатурі лікарських засобів.

Класичний підхід до творення назв препаратів передбачає активне застосування комбінацій грецько-латинських словотвірних елементів. У цьому відношенні «мертві» мови надають великі можливості, бо вони не використовуються як розмовні, тому значення окремих коренів, префіксів та суфіксів вже не змінюється й за ними закріплюється точно визначене однозначне значення, якого вони у мові давній не мали – тобто, значення термінологічне. Використання та знання грецько-латинських словотвірних елементів, які отримали загальноприйняте, міжнародне значення, по-перше, дозволяє конструювати більшість назв препаратів за певними узгодженими правилами; а по-друге, допомагає розуміти походження ліків, їх хімічний склад, належність до певної фармакологічної групи чи їх терапевтичний ефект.

Академік РАМН М. Д. Машковський пише: «Величезна кількість, що постійно збільшується, нових ліків, і особливо, їх численних назв, не тільки ускладнюють їх запам’ятовування, але й можуть привести до неточностей у виборі потрібного засобу та його заміні у випадку необхідності іншим препаратом. Щоб розібратися у джунглях ліків та їх назв, у теперішній час необхідні певні зусилля». Якщо до цього ми додамо ті труднощі, що виникають в аптечній торгівлі в умовах різкого зростання безрецептурного відпуску ліків, то стане очевидним, наскільки важлива попередня підготовка до сприйняття інформації лікарськознавчого та

медико-біологічного характеру, пов'язана з назвами ліків.

Студент, який не оволодів елементами латинської фонетики, граматики та термінологічними основами латинської мови не просто не зможе продуктивно використовувати на практиці термінологію міжнародних латинських номенклатур, для нього за сьома печатками залишиться багато що з тої інформації, яка так часто закладається у латинську назву.

Так, звичайно, разом з розвитком науки термінологія змінюється: одні терміни відмирають, з'являються інші для нових об'єктів та нові номенклатурні назви; інколи старі знакові форми наповнюються новим змістом. Такі зміни треба відслідковувати, вивчати та кодифікувати.

Для сучасної фармацевтичної термінології актуальне питання синонімії, епіцентром є номенклатура лікарських засобів.

В умовах дуже заплутаної номенклатурної реальності усвідомлена необхідність забезпечити ідентифікацію кожної активної лікарської речовини за допомогою єдиної й загальноприйнятої у глобальному масштабі непатентованої назви визріла ще на початку XX ст. Вперше про це заявила Міжнародна фармацевтична федерація, коли утворила у 1915 р. Комітет з міжнародної фармацевтичної номенклатури. У 1949 р. на засіданні експертного комітету з уніфікації фармакопей у рамках ВООЗ була розпочата розробка Програми (WHO's INN) з відбору Міжнародних непатентованих назв лікарських речовин (фармацевтичних субстанцій). Номенклатурні комісії ряду країн паралельно почали займатися уніфікацією своїх національних номенклатур. Експертний комітет ВООЗ розробив основні правила з номенклатури й представив план, ухвалений резолюцією Асамблеї ВООЗ у 1950 р. Саме з цього року почала свій розвиток нині діюча система INN, яка зарекомендувала себе за останні десятиріччя дуже позитивно, відігріваючи вирішальну роль у практиці

безпечного застосування лікарських засобів і режимі їх дозування, а також у професійній комунікації й обміні інформацією між спеціалістами у світовій спільноті. З 1950 по 2000 рр. були опубліковані 86 списків INN, до яких увійшли більше 7000 INN. У середньому, кожного року кількість їх збільшується на 120–150 назв. З 1987 р. списки публікуються у журналі «WHO Drug Information» й приводяться на 4 мовах: латинській, англійській, французькій та іспанській. INN наводяться в міжнародній і національних фармакопеях, при маркуванні лікарських препаратів; при здійсненні контролю за обігом лікарських засобів; при ліцензуванні та реєстрації у науковій літературі; а також як назви для генеричних лікарських препаратів.

ВООЗ у 1955 р. розробила документ під назвою «General principles for guidance in devising International Nonproprietary Names for pharmaceutical substances» – «Основні принципи, якими слід керуватися при складанні Міжнародних непатентованих назв лікарських засобів».

У пункті 9 документу записано:

«Групові взаємовідносини у INN необхідно при можливості відтворювати шляхом застосування « спільних основ»(common stems).

Останній за часом кумулятивний список спільних основ зібраний у документі WHO/ EDM/ QSN/ 99.6 «The use of common stems in selection of International Nonproprietary Names (INN) for pharmaceutical substans», May 2001.

«Спільні основи» створюються із матеріалу назв: фармакологічних груп, хімічних визначень, біологічних об’єктів. Але всі вони мають грецько-латинське походження. І значення їх надзвичайно важливе для кожного спеціаліста, якою б сферою фармацевтичної діяльності він не займався.

«У фармацевтичній термінології латина і надалі, як і раніше,

залишиться дієвим засобом міжнародної комунікації, навіть незважаючи на посилення у майбутньому впливу національних мов, гарантом чого виступає Європейська Фармакопея, а також корпус міжнародних непатентованих назв (INN)».

(Elena Mareckovà, František Simon, Ladislav Cervený. Latin as the language of medical terminology: some remarks on its role and prospects. SWISS MED WRLY, 2002).

Так, сьогодні це актуальне питання – тотальний вплив на спеціальну термінологію, головним чином, англійської мови. Її повсякчасне вживання на практиці, у науковій літературі, Internet, а особливо широке розповсюдження біологічно активних добавок та їх англомовне позначення чинять могутній вплив на номенклатуру ЛЗ. До неї все частіше проникають назви, побудовані на основі англійської мови, яка намагається витіснити латину й зайняти місце міжнародної метамови фармації та медицини.

Про майбутнє міжнародної наукової термінології та латинської мови зокрема багато пишуть та говорять у світі. У серпні 1984 р. Міжнародна термінологічна асоціація провела міжнародну конференцію, присвячену проблемам термінології, що пов’язані з технологічним, соціальним,

Terminological problems involved in the process of exchange of new technology between developing and developed countries

(Study on recent developments in the relationship between science, technology and society in different economic, social and cultural contexts.)

Prepared for the Division of Economic and Social Sciences, the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris.

by Professor J.C. Sager and Blaise Nkwenti-Azeh

Centre for Computational Linguistics UMIST

unesco

економічним та науковим прогресом у розвитку суспільства.

Мета – досягти уніфікації міжнародної термінології у контексті цього процесу.

Проблема розвитку наукової термінології визначена у документі як питання глобального значення. Представлено детальний та високопрофесійний аналіз проблем її розвитку та сучасного стану. Акцентовано велике значення латинської та грецької мов як термінологічної бази, особливо в медицині, біології та фармації. Чітко сформульовані термінологічні питання, які необхідно вирішувати країнам, що відносяться авторами до «термінологічних експортерів» (Англія, Франція, Німеччина) та країнам «термінологічним імпортерам» (африканські та азіатські країни). І що надзвичайно важливо, підкреслюється обов'язковість введення базових термінологічних курсів у систему освіти та необхідність державної політики щодо регулювання принципів творення, кодифікації та стандартизації термінології. Але висновки та рекомендації проекту ЮНЕСКО носять і дещо дискусійний характер. По-перше, про слав'янські мови, навіть російську, не згадується, проблеми Центральної та Східної Європи до уваги не беруться взагалі. Використання латини та грецької мови рекомендується у номінативній функції – для назв конкретних об'єктів та понять, а у фразах – використання сучасних мов. Однак, найцікавіше те, що шлях подальшого розвитку сучасної міжнародної термінологічної мови, говорячи загалом, автори бачать у створенні на основі грецько-латинських інтернаціональних термінів, національних регіональних та сучасних європейських мов, штучних термінологічних мов-гібридів, на зразок суахілі, або мови

Khubchandani у Індії.

Цікаво, що такі мови-гібриди реально з'являються. Щодо медичної термінології, то вони, в основному, характерні для клінічної термінології у зв'язку, зокрема, з комп'ютеризацією медицини. Мова йде про так звані Englatin, Czenglish та інші. Обов'язковість таких клінічних номенклатур сумнівна. Основний процент лікарів, головним чином не англомовних, до них не звертається, продовжуючи відстоювати чистоту вживання латини. Цікавим, щодо цього, є досвід клінічного факультету у Брно, де ще у 1998р. створена комп'ютерна програма, яка повністю базується на латині й доводить, що латинська лексика та латинські команди багатофункціональні й абсолютно підходять для комунікації як у науці, так й у інформаційній сфері.

Отже, «за латиною майбутнє», – як сказала одна молода американська мати, відповідаючи нам на питання, чому вона змушує свою восьмирічну дитину вивчати відразу так багато мов: іспанську, німецьку, французьку і латину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебедева Т. А., Лебедев А. В. Рецептура. Лекарственные формы. Правила прописей (Классика и современность). – Ярославль, 2000. – 150 с.
2. Лебедева Т. А. Латынь из моды вышла ныне...? http://www.rusvrach.ru/articles/farm-02-2004str37-38
3. Martin Bultmann. Terminologie für Pharmazeuten. J.M.B. Verlag, 2003. – 105 p.

ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР «ИСТОРИИ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ» В СИСТЕМЕ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

СЕМЕЙКИНА Н. Н.

Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

Одна из главных целей гуманитарных дисциплин, изучаемых в средней и высшей школе, – влиять на формирование личности человека, расширять его кругозор, определять его нравственные ориентиры, а также способствовать широте его мышления. Вплоть до конца XX века гуманитарные науки по шкале ЮНЕСКО занимали главенствующее место среди других наук. В конце XX века ситуация существенно изменилась. В настоящее время большинство зарубежных ученых озабочены проблемами гуманизации и гуманитаризации образования в западном мире, несмотря на существование во всех крупных европейских странах и американских городах не только гуманитарных факультетов в университетах и небольших учебных заведений гуманитарного профиля, но и множества национальных и региональных программ и фондов поддержки гуманитарного направления. В постсоветских странах, в частности в России и Украине, ученые констатируют кризис гуманитарного образования. Обращается внимание на резкое сокращение читающего населения, утрату интереса и умения воспринимать серьезную литературу и искусство, выражается озабоченность все возрастающим влиянием на читателей особенно юного возраста массовой культуры, стадного увлечения молодежи одними и теми же «культовым» авторами, типа Коэльо, Маруками, Сорокина, Плевина и др. и модными музыкальными авторитетами. Статистические данные по России за 2011 год свидетельствуют: 42 процента россиян только иногда читают, а 35 процентов не читают книг вообще, особенно молодежь. Аналогичная ситуация наблюдается в Украине. Вследствие утраты способности к вдумчивому чтению и в самом образовательном процессе происходит смещения акцента с освоения книжного знания, т. е. умения системно работать с учебниками, монографиями, статьями, на аудиовизуальное либо получение разрозненной информации о предмете изучения. В конечном

итоге создается не традиционная гуманитарная культура, а «мозаичная культура» которая и «складывается из беспорядочно поступающей информации» [1]. Не будем вдаваться в подробный анализ причин такого в целом опасного для будущего наших стран положения вещей, и изложению часто взаимоисключающих точек зрения на проблему. Обратим внимание лишь на одну из них. На практике вполне очевидных успехов достигла теория глобализации, внедряемая в массовое сознание последние десятилетия и нацеленная на создание унифицированного, стандартного, прагматичного человека постиндустриальной эпохи с его ярко выраженными потребительскими запросами. В этом «успехе» не последнюю роль сыграли современные информационные технологии (телевидение, кино, реклама) и, главным образом, все разрастающаяся сеть Интернет. Она буквально «пожирает» миллионы пользователей, подменяющих нередко свою реальную жизнь виртуальной. «По прогнозам экспертов, в ближайшие два года объем информации в мире будет ежегодно увеличиваться в шесть раз, а объем корпоративных данных в 50 раз. При этом объем информации во всемирной сети будет удваиваться каждые 11 часов!» [2]. Информационные потоки самого разного качества превращаются в «девятый вал», с которым неокрепшая нравственность, несформированное сознание юного поколения просто не сможет бороться. Утверждается новый язык интернетовского общения (некое техническое эсперанто), который подменяет богатство национальных языков, а задача такого «новояза – сузить горизонты мысли», как мудро подметил Дж. Оруэлл в романе «1984».

В этой ситуации одним из важнейших противовесов разрушительному воздействию на человека, идущему извне, обязана стать современная система среднего и высшего образования и ее очень важная составляющая часть – гуманитарная. Однако, в условиях затянувшегося

перехода от советской общественно-экономической модели к не четко обозначенной «другой», в Украине, как собственно и в России, так и не создана разумная, научно обоснованная и логически продуманная, а главное, незаполитизированная модель образования. Принято уже немало государственных документов: закон Украины «О высшем образовании», разработанная и утвержденная Президентом Украины «Национальная доктрина развития образования Украины в XXI веке», одобренная Вторым Всеукраинским съездом работников образования еще в октябре 2001 г. и др., однако они остаются документами на бумаге, а на практике продолжается лихорадочное метание из стороны в сторону. То это необоснованное разрушение достаточно качественной (судя по востребованности в мире наших специалистов) советской модели просвещения, которая с некоторыми отступлениями оставалась восприемницей старой дореволюционной, то это искусственное внедрение в уже серьезно разрушенную советскую систему – европейской – Болонской, отношение специалистов к которой далеко неоднозначное. По нашему мнению, для гуманитарных и общеобразовательных циклов Болонская система во многом неприемлема, поскольку ратует за узкую специализацию и вытесняет фундаментальные общеобразовательные дисциплины на второй план. Они преподаются в недопустимо сжатом виде на первых курсах, когда юные умы не в состоянии глубоко понять их содержание и значения для своей профессиональной и человеческой жизни. Большинство тем вынужденно выносится на самостоятельное изучение. Все меньше времени остается на общение преподавателя и студента, а сам преподаватель постепенно выдавливается из обучающего процесса. Таким образом, сместив акцент с фундаментального базового образования на прикладное, высшее образование из «общественного блага» превращается в «общественную услугу», по так называемой

«методологии форсайта», ничего общего не имеющей с нашей системой ценностей и насущными задачами национального становления. Наше образование всегда считалось «полноценным не только потому, что оно сохраняет национальные традиции, но обращается ко всему человечеству». [3]. Да и широко распространенный метод тестирования неприемлем для оценки знаний гуманитарного цикла, кроме, возможно, языковых дисциплин или отдельных тем по общеобразовательным предметам, поскольку исключает проверку умения студентов думать, выстраивать логику ответа, сопоставлять разные факты, грамотно и на вузовском уровне излагать материал. Короче говоря, перед высшей школой в Украине все еще стоит очень важная задача – создать, исходя из запросов и особенностей развития нашей страны, а также с учетом положительного мирового и нашего прошлого опыта, свою собственную не подражательную модель образования. Гуманитарное знание обязано занять достойное место в ряду других фундаментальных дисциплин и успешно влиять на формирование интеллектуальной элиты общества.

Среди гуманитарных дисциплин «Истории мировой литературы» должна занимать одно из центральных мест, благодаря заложенной в ней глубоко познавательной, воспитательной и интеграционной природе. Литература, по признанию профессора В.М.Акаткина, – один из самых универсальных и действенных предметов, особенно в кризисные эпохи, а «изучение литературы, по мнению английского критика Ливиса, уже само по себе является образованием, которое охватывает и содержание, и ценности» [4:27].

Цель данной статьи – показать значение «Истории мировой литературы» как фундаментальной дисциплины и раскрыть ее интеграционный характер в контексте гуманитарного знания.

Понятие «мировая литература» ввел в научный обиход великий

немецкий поэт И.В.Гете конце XVIII – начале XIXв.в., подчеркнув преемственность и взаимосвязь историко – литературных эпох и национальных литератур. Это безбрежное море имен, произведений, художественных явлений, которые, конечно, ничего общего не могут иметь с учебной дисциплиной. Курс же «Истории мировой литературы» традиционно ограничен изучением своеобразия историко-литературных эпох в их хронологической последовательности, т. е. с древних времен до наших дней, рассмотрением причин возникновения и развития основных родов литературы (эпос, лирика, драма) и производных от них жанров, литературных стилей, направлений и методов, а также анализом творчества писателей, чей авторитет признан всем миром, и их литературных шедевров, т.е записных и имеющих общественную значимость текстов. Следует понимать, что каждая литература, а с возникновением наций каждая национальная по-разному позиционирует себя в мире в разные эпохи. Если литература Древней Греции стала фундаментом всей европейской и не только, то литература Греции последующих веков ничем не удивила человечество. В эпоху Возрождения ярко раскрылась литература Италии, Франции, Испании, Англии, чего нельзя сказать о других странах. В середине XX века впервые мир узнал о латиноамериканском романе. Только лишь в XIX веке мощно влилась в мировую русская литература, заняв равноправное место с английской, французской, немецкой и др. и оказав сильнейшее влияние на мировой литературный процесс XX в. Без И. Тургенева, Л. Толстого, Ф. Достоевского, А. Чехова невозможно понять искания и модернистов, и реалистов не только Европы и США, но и восточных стран. Поэтому совершенно непрофессиональным кажется спор вокруг концепции преподавания литературы в средней школе, предложенной Министерством образования Украины в 2010г. Этот спор получил чисто идеологический

характер, как в советские времена, вылился в шквал политических обвинений в русификации, якобы вытеснении и умалении украинской литературы. Чтобы понимать истинное положение вещей, надо много читать и хорошо разбираться в историко-литературной ситуации. Тогда станет понятным, какое сильное влияние русская литература XIX века оказывала на украинских писателей этого периода, помогая им обрести свой национальный голос и претендовать на место в мировой. Выдающийся классик украинской литературы И. Франко называл русских писателей «великими светочами в духовном царстве» [5:41]. «Произведения русских писателей, – говорил Франко, – мучили нас, воздействовали на нашу совесть, будили в нас человека, будили любовь ко всем угнетенным» [5:170]. Кроме того, народы России и Украины на протяжении всей своей истории жили в едином государстве (кроме западных регионов), поэтому это их общая во многом история и литература. Многие писатели, родившиеся на Украине (Н. Гоголь, М. Булгаков и др.) писали на русском языке, но от этого их связь с родной землей не становилась менее прочной, напротив, шло взаимообогащение двух национальных литератур. Как раз необоснованным нам представляется сокращение изучаемых имен и произведений русских писателей в нынешних программах по литературе. Это сужает восприятие общего славянского мира молодыми людьми, которые все равно вынуждены жить в одном геополитическом и культурном пространстве и воспринимать многие созданные мировые шедевры, особенно русских художников, как собственное достояние. Следует прислушаться к мнению ученого Ю. Ищенко: «Не будет преувеличением сказать, что подавляющая часть гуманитариев Украины стоит за полнокровное развитие научных, культурных и образовательных связей с Россией. Это отвечает самой диалогической природе гуманитарного знания и образования» [6].

Курс истории мировой литературы плотно увязан с другими гуманитарными предметами такими, как всемирная и отечественная история, философия, эстетика, этика, история культуры, стилистика языка, но демонстрирует эти связи в своей собственной образно – художественной системе координат. Лучшие образцы литературы, предлагаемые в этом курсе как относящиеся к классике, так и к современности, глубокие по содержанию и форме, пробуждают воображение человека, обогащают его эмоциональный мир, развивают познавательные и когнитивные способности, вырабатывают эстетический вкус и креативный подход к действительности, воспитывают нравственные идеалы и ценности, чувство патриотизма и гражданственности. Процесс чтения такой литературы не только глубоко интимный, но и диалогический, поскольку втягивает читателя даже помимо его воли в активный разговор с писателем. А большой писатель, по мнению Л. Толстого, должен думать о коммуникативной функции своего труда, «заразить других своими чувствами, привнести в их души нечто чужеродное.» Или, по И. Бунину, «слить все души в единстве», «открыть путь от таинственных высот к таинственным глубинам» [7: 21].

Дух истории, живая жизнь людей и реалии определенной исторической эпохи и ее культуры лучше постигаются через литературные произведения прошлого. «Энциклопедией древности» назвал «Илиаду» Гомера ее лучший переводчик на русский язык Н. И. Гнедич. Быт рыцарей, феодальных замков, описание одежды, оружия и т. д. раскрывают героический эпос средневековья, рыцарские романы, а потом и исторические романы, например, В. Скотта. Философию истории создает в своей дилогии «Юные и зрелые годы короля Генриха IV» Г. Манн, написав ее в годы распространения в Европе фашизма. Он, как и многие авторы исторических произведений, пользовался афористичной мыслью Н. Гоголя

«Бей в настоящее прошлым». Литературное произведение средствами сюжета, композиции, системы персонажей позволяет убедить нас в такой истине, что история – это процесс и ее творит народ, а также показать сложную связь между историей и отдельным человеком, как в хрониках Шекспира, в таких эпопеях, как «Человеческая комедия» Бальзака, «Жизнь Клима Самгина» Горького, «Тихий Дон» Шолохова, трилогия о Сноупсах Фолкнера и др.

Литература – это искусство слова. «Миф» и «эпос» и «логос» переводились как «слово», за которым скрывается определенное понятие и начинается процесс мышления. В Библии говорилось: «Сначала было слово, и это слово был Бог». На этих «словах», а точнее на античной мифологии и библейской мифологии построено все здание мировой литературы, культуры и искусства. Литературный текст – это знаковая система, которая порождает множество смыслов, подталкивает к их раскрытию и побуждает к размышлению. Тем самым развивается когнитивная способность человека. Чтение по-настоящему выдающегося произведения – это не только эмоциональное сопереживание героям, обстоятельствам их жизни, это и напряженный интеллектуальный когнитивный процесс, который человека возвышает над тварным миром, рождает самоуважение и самоосознание. Например, до сих пор остается очень популярным постмодернистский роман П. Зюскинда «Парфюмер». Неискушенный и малоразвитый читатель ограничится верхним срезом произведения – детективной сюжетной основой, а более любознательный займется раскрытием интертекстуальных смыслов и обнаружит, что автор предлагает свое видение известных ситуаций таких, как охотник и добыча, гений и злодейство, палач и жертва, творец и потребитель. Читатель сможет обнаружить ассоциативный ряд с произведениями Шекспира, Мольера, Пушкина, Гофмана, Булгакова, Уэллса и т.д.

В основе художественного творчества лежит философское начало, на что указывал М. М. Бахтин в своей работе «К философским основам гуманитарных наук». Великий писатель – это и приверженец неких философских взглядов и сам большой философ, т. к. объектом его исследования является человек, общество и природа в их сложных взаимодействиях и противоречиях. Писатели разных литературных направлений и методов предлагают богатство вариантов такого единства. Гуманисты Ренессанса ставят в центр Вселенной человека и прославляют его духовную и плотскую красоту, возвеличивают любовь человека к человеку, мужчины к женщине, открывают гармонию природы и человеческих чувств. В то же время великие Шекспир и Сервантес показывают неразрешимость в рамках этой эпохи «гамлетовской» «донкихотовской» проблемы, выводя ее в плоскость вечных. Поэты барокко позволяют воспеть человека, который ищет себя тогда, когда «непостоянство постоянством» стало, т. е. в кризисные эпохи. Просветители апеллируют к разуму, видя в нем путь совершенствования человека, а романтики, отстаивая самоценность личности, отдают предпочтение чувственности над рацио, отождествляют поэзию и природу и т.д. В самой литературе выделяется философское и интеллектуальное направление, к которому относятся произведения А. Франса, Т. Манна, Г. Гессе, У. Фолкнера, Ж.-П. Сартра, А. Камю, А. Мердок, У. Голдинга и др.

В основе классической литературы лежит единство истинного, прекрасного и нравственного. Разное понимание прекрасного и безобразного, комического и трагического, высокого и низкого, элитарного и массового, добра и зла писателями разных эпох позволяет на конкретных художественных примерах лучше освоить эти главные категории эстетики и этики. Разрыв этого единства ознаменовал приход эпохи декаданса и далее модернизма, начало дегуманизации, которое достигло своего апогея в

условиях информационного общества постмодерна и разгула массовой культуры.

«История мировой литературы» как учебный предмет «обладает огромным потенциалом в речевом развитии личности. Художественная речь благодаря своей организованности, богатству выразительно-изобразительных средств на несколько порядков выше любых других языковых систем, а сам процесс восприятия художественных произведений является процессом активного учебного общения с завершенными текстами» [8]. В условиях засорения национальных языков сленгами, англицизмами и американизмами, очень важно не только много читать «хорошей и разной» литературы, но и учить на память как можно больше стихотворений, выписывать и заучивать цитаты, писать сочинения на вольные темы, изучать словари. Практика последних десятилетий, к сожалению, показывает неумение студентов кратко изложить сюжет и ведущие мотивы произведения, его скрытый второй план и символику, выявить идею и проблематику прочитанных текстов, связать содержание произведений с контекстом эпохи и творчеством его создателя. Причина этому кроется в сокращении часов на изучение гуманитарных дисциплин и литературы в школе, перенасыщенности программ подчас не самыми нужными для школьников художественными текстами, широким использование дайджестов, т. е. простом пересказе сюжета произведений без их глубокого понимания и анализа, замене сочинений и изложений простым тестированием.

Таким образом, гуманитарное образование в целом и преподавание такого интегрального предмета, как «История мировой литературы» в частности, напрямую связаны с развитием личности, эмоциональной, когнитивной, эстетической, нравственной ее составляющих. Недооценка этого факта уже привела к большим потерям в области человеческого

капитала в Украине и на постсоветском пространстве. Стремясь уравнять систему образования европейскую и нашу, следует не просто подстраиваться под евростандарт, но и предлагать свое видение проблемы. Возвращение гуманитарным дисциплинам функции базовых и фундаментальных в будущей модели среднего и высшего образования позволит избежать окончательных потерь в духовной и интеллектуальной сфере нашего общества.

ЛИТЕРАТУРА

1. Акаткин В. М. Гуманитарное образование и литература. [Электронный ресурс] http://www.rciabc.vsu.ru/irex/pubs/akatkin1.htm
2. Денисов С. Чего ждать от информационных и сетевых технологий? – Еженедельник «2000» №8 от 25 февраля – 3 марта 2011.
3. Гуревич П. С. Личностный рост как проблема высшего образования. [Электронный ресурс] http://pravmisl.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=504
4. Цит. По : Бриггс Э. Сколько культур / / Высшее образование в Европе. 1989. – Т. 14. – № 1.
5. Пархоменко М. И. Франко и русская литература. – М., 1950.
6. Ищенко Ю. А. Гуманитарное образование в Украине. Конференция в Екатеринбурге, 2006. [Электронный ресурс] http://pravmisl.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=507
7. Сливицкая О. В. Повышенное чувство жизни Мир Ивана Бунина. – М., 2004.
8. Клочек Г . Королева искусств – на задворках образования – «Зеркало недели» №44, 17 ноября 2007. – [Электронный ресурс] http://www.zn.ua/newspaper/articles/51916#article

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

СИДОРЕНКО О. В.

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя

Один із базових методологічних критеріїв навчального процесу за кредитно-модульною системою полягає в домінуванні особистісно-орієнтованої форми навчання, яка має на меті стимулювати студента до

самоосвіти, спонукати до творчої, евристичної діяльності загалом, а також дає змогу кожному студентові корегувати якість своєї успішності зокрема. До таких стандартів навчання, зорієнтованих на реалізацію особистісно-орієнтованої системи освіти, належить індивідуальна робота студента. Зауважимо, значимість цієї освітньої технології, разом із самостійною роботою студента, визначається хоча б тим, що займає більшу половину навчального навантаження (залежно від конкретної дисципліни становить від 1/3 до 2/3 навчального часу).

Індивідуальна робота являє собою таку організацію навчального процесу, при якому залучаються ті технології навчання, які передбачають створення найоптимальніших умов для реалізації творчих можливостей студентів через розвиток їх здібностей та науково-дослідну діяльність. Ефективною вона вважатиметься тоді, коли студент буде спроможним організовувати свою навчальну діяльність, визначатиме самостійно стимули працювати не лише на заняттях, але й у позаурочний час, матиме внутрішню потребу до пошукової діяльності. Найбільш дієвою вона є при наскрізному застосуванні: починаючи з першого курсу на всіх дисциплінарних циклах. Безперечно, на молодших курсах це повинно забезпечуватися контролем з боку викладача, однак на старших курсах систематичний контроль має бути відсутнім. Лише за таких умов індивідуальна робота сприятиме поглибленню і розширенню знань, стимулюватиме інтерес до навчальної діяльності, до оволодіння прийомами процесу пізнання.

Крім навчального і пізнавального значення, індивідуальна робота має і важливе виховне навантаження, адже формує самостійність не лише щодо оволодіння знаннями, але й як рису характеру особистості, майбутнього фахівця в умовах науково-технічного прогресу. У наш час, як зауважує В. Жигірь: «Зникає поділ життя людини на період набуття знань (період

навчання) та наступний етап їх застосування. Освіта людини не встигатиме за новими відкриттями й науковими теоріями, не відповідатиме вимогам часу, практики, якщо вона не спиратиметься на активність і самостійність особистості та розвиток її творчого потенціалу».

Усе вищезазначене має прямий перегук із викладанням дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у вищих навчальних закладах медичного профілю. Попри наявні методичні розробки, запропоновані класифікації видів робіт, передовий педагогічний досвід налагодити належним чином індивідуальну роботу студентів вкрай важко. Пояснюється це, перш за все тим, що маємо справу із першокурсниками, у яких, як правило, взагалі відсутній досвід самостійної роботи при оволодінні навчальним матеріалом, крім того відсутнє розуміння професійно-прикладної значимості окремих дисциплін, зокрема суспільно-гуманітарного циклу. Тому одним із головних завдань є належна організація індивідуальної роботи, яка має починатися із формування фахового інтересу до предмета.

Не менш важливим завданням є диференціація студентського колективу залежно від рівня їх підготовленості, а відтак градуювання індивідуальних завдань, що дозволяє залучати до самостійного навчального процесу всіх студентів. Зрозуміло, що і система оцінювання має бути диференційованою – співвіднесеною зі складністю завдань. У зв’язку з цим, варто виокремлювати наступні типи індивідуальних робіт:

- репродуктивний;
- евристичний або пошуковий;
- пізнавально-практичний;
- творчий.

Кожен із задекларованих типів реалізується через конкретні завдання. Зауважимо, що одне й те ж завдання, залежно від рівня складності,

наявності варіативних рішень, може належати до різних типів робіт. Завдання, у свою чергу, можуть мати не лише індивідуальний характер, але й комплексний, коли для їх виконання залучається група студентів. Принагідно ще раз наголосимо, що на молодших курсах доцільно поєднувати індивідуально роботу та консультацію з викладачем, на яких студент отримує відповіді не на конкретні запитання, а пояснення теоретичних положень, певних аспектів практичних рішень тощо.

До найпоширеніших індивідуальних завдань можна віднести конспекти з тієї чи іншої теми, що є справді дієвими за відсутності лекційних занять. Цей вид робіт може мати різні форми ускладнення: конспект за готовим планом; конспект за планом, складеним студентом; конспект за наданим списком літератури; конспект за самостійно підібраним списком літератури та ін.

Для студентів із низьким рівнем якості успішності можна запропонувати оформити папку з основними зразками документації, що сприятиме формуванню навиків оформлення та написання текстів офіційно-ділового стилю, підвищуватиме культуру писемного мовлення, актуалізуватиме глибше засвоєння мовних норм.

На покращення мовної компетентності студентів спрацьовує й індивідуальне виконання вправ різного рівня складності. Цей різновид завдань логічно взаємопов’язаний із розробкою і розв’язуванням тестових завдань, оскільки тим самим студенти мають змогу готуватися до майбутнього іспиту: спочатку формується аналітичне мислення, застосовується творчий підхід до вирішення мовних завдань, який змінюється репродуктивним підходом. Тестові завдання варто застосовувати різнорівневі, зокрема: на знаходження логічних пар; тести на підстановку; з вибором групи правильних відповідей; знаходження правильної послідовності.

Доцільним видом індивідуальних робіт є написання рефератів як за темою модуля, так і з вузької проблематики. Закономірно, що кожний реферат повинен бути презентованим і захищеним перед аудиторією. Критерії оцінювання реферату будуть залежати від його ускладненості: традиційний реферат; реферат, захист якого доповідач логічно виводить у дискусію; реферат, при презентації якого студент використовує посутні питання (самостійно сформовані) для перевірки знань і компетенції аудиторії.

Суголосним до певної міри з попереднім завданням є анотація прочитаної наукової літератури з дисципліни, пошук нових джерел (або навчального матеріалу), логічним продовженням їх може стати складання бібліографії, термінологічних словничків зі свого майбутнього фаху (перекладних, тлумачних, орфографічних).

Оригінальним індивідуальним творчим завданням може стати робота з текстом, коли студент отримує на початку вивчення дисципліни текст і працює з ним впродовж усього вивчення предмету. Залежно від навчальної теми, студент виконує ті чи інші завдання, наприклад, текст може бути російською мовою, тому одне із завдань перекласти його українською або видозмінити стилістику, свідомо переписати текст із помилками, використовуючи помилки типові для студентської аудиторії (кальки, діалектизми, граматичні неузгодженості, порушення різних мовних норм), класифікувати лексику тощо.

При якісних зрушеннях в оволодінні матеріалом завдяки тим чи іншим завданням нижчого рівня складності, студенти можуть брати на виконання складніші індивідуальні завдання, засвідчуючи тим самим зростання своєї компетентності.

Зважаючи на те, що викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» реалізує не лише професійно-прикладний

аспект, а й культурницький, патріотичний, морально-етичний, бачиться доцільним зараховувати до індивідуальної роботи студентів участь у різнорівневих мовно-літературних конкурсах, олімпіадах, конференціях, публікації (наукові дослідження, художні твори), участь у літературно-мистецьких заходах, написання сценаріїв тощо.

Перелік індивідуальних завдань вище перерахованим не вичерпується, однак і він дає змогу усвідомити роль і місце даного різновиду навчального процесу при підготовці майбутніх фахівців. Практична їх реалізація доводить високу ефективність індивідуальної роботи. Вона сприяє формуванню глибоких і систематизованих знань, забезпечує послідовну і безперервну підготовку спеціаліста, розвиває у студентів самостійність, активізує пізнавальну діяльність, сприяє набуттю дослідницьких навичок та мобілізує їх на досягнення кінцевого результату.

КРИЛАТІ ЛАТИНСЬКІ ВИСЛОВИ ТА АФОРИЗМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

СИНИЦЯ О. О.

Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», м. Харків

Розвиток сучасних інформаційних технологій і жорстка конкуренція на ринку праці вимагають від молодого фахівця, зокрема в галузі права, високого рівня професіоналізму, обов’язковою складовою якого є професійна мовнокомунікативна компетентність.

Під комунікативною компетентністю ми розуміємо здатність вирішувати за допомогою іноземної мови, у нашому випадку латини, актуальні професійні питання під час спілкування: використовувати вузькоспеціалізовану тематику, пов’язану з майбутньою спеціальністю;

реалізовувати лінгвістичну компетенцію (оволодіння фонетикою, небхідною лексикою) в різних умовах мовленнєвого спілкування.

Зважаючи на важливість проблеми формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх спеціалістів, вітчизняні науковці І. М. Кочан, А. С. Токарська, Л. І. Мацько, Л. В. Кравець неодноразово зверталися до цього питання у своїх працях, в яких висвітлювали теоретичні й практичні основи формування культури професійної комунікації, визначали її складники й особливості мовного оформлення.

Цілком погоджуємося з думкою Л. І. Мацько і Л. В. Кравець у тому, що «слово є одним з інструментів професійної діяльності правозахисників…» [2: 11], тому нам видається актуальним дослідження ролі латинських крилатих виразів та афоризмів у формуванні мовнокомунікативної компетентності майбутніх юристів. Значна увага при вивченні латинської мови студентами юристами приділяється фразеології, яка, в свою чергу, передбачає знайомство з автобіографіями видатних істориків, філософів, юристів античного світу, таких як Цицерон, Катон, Юліан, які безпосередньо були авторами великої кількості спеціальних юридичних термінів. Латинська фразеологія була і залишається невичерпним джерелом збагачення інтернаціонального фразеологічного фонду. У зв’язку з цим нам необхідно дослідити можливість ефективного використання латинської фразеології на практичних заняттях з латинської мови зі студентами юридичних спеціальностей з метою вироблення у них професійних мовних і комунікативних навичок та вмінь.

Ми підтримуємо думку Н. Г. Корж та Ф. Й. Луцької [1: 27] про те, що вивчення латинських висловів доцільно починати вже з перших занять. Наприклад, вивчаючи тему «Правила вимови й наголосу» як ілюстративний матеріал для виконання вправ і завдань з акцентуації й орфоепії доречно подати прості за граматичними ознаками латинські

афоризми: persona grata – бажана персона; persona non grata – небажана персона; pro forma – заради форми; alibi – алібі, непричетність; de facto – фактично; de iure – юридично; status quo – існуючий стан речей. Пояснюючи такі теми, як «Іменники відміни», «Прикметники відміни», доцільно навести, наприклад, такі сентенції:

а) перша відміна іменників:

persona, ae f – особа, персона

camera, ae f – камера; кабінет слідчого

б) друга відміна іменників:

advocatus, i m – запрошений, адвокат

argumentum, i n – доказ, аргумент

actum, i n – дія, акт

decretum, i n – рішення стосовно судових справ

в) третя відміна іменників:

apellatio, onis f – оскарження судового рішення

iurisdictio, onis f – юрисдикція

conventio, onis f – угода, договір, конвенція

г) перша та друга відміни прикметників:

privatus, a, um – приватний, особистий

iustus, a, um – справедливий, законний

Отже, залучення наведеного та аналогічного лексичного матеріалу на кожному занятті дає студентам можливість зрозуміти походження багатьох юридичних термінів, допомагає при читанні спеціальних фахових текстів, сприяє веденню професійно-орієнтовної бесіди.

Особливу увагу латинським висловам слід приділяти при вивченні найбільш складних тем з граматики (герундій, герундив, вживання кон’юнктиву в незалежних реченнях), оскільки це полегшить їх вивчення. Наприклад: quod erat demonstrandum – що необхідно показати; pacta sunt

servanda – договори повинні виконуватись; audienda et altĕra pars – повинна бути вислухана і інша сторона.

Навчальний матеріал кожного заняття дозволяє нам використовувати латинські афоризми не лише як номінативну одиницю, а й як наочність, «живий організм», досліджуючи який можна простежити, як реалізуються усі закони мови: принципи граматичного керування чи узгодження, особливості лексичної валентності, правила наголошення й вимови. Усе це дозволить виробити у майбутніх спеціалістів нові мовні навички й удосконалити раніше набуті вміння, що сприяє розвитку їх мовної компетентності як необхідної складової професійної майстерності.

Навички професійної комунікації формуються на основі мовної компетентності, і її вироблення повинно ґрунтуватися на створенні відповідних професійних діалогічних ситуацій. Тому традиційне механічне заучування крилатих висловів і таке саме їх механічне відтворення не сприяють формуванню у студентів-юристів професійної комунікативної компетентності.

На нашу думку, формування навичок професійної комунікації має відбуватися у навчальному середовищі, максимально наближеному до реального професійного середовища. Цього можна досягти завдяки введенню основної теми заняття комунікативної мікротеми, в межах якої конструюються відповідні комунікативні ситуації. Форми і види аудиторної і самостійної роботи студентів можуть бути різноманітними. Наприклад, комунікативна мікротема заняття «Порушення авторського права в сучасному книгодрукуванні», яку викладач реалізує у вигляді науково-практичного семінару. Відповідно кожний студент повинен розкрити один з аспектів визначеної проблеми у доповіді, в текст якої обов’язково вводить латинські крилаті вислови. Або може бути проведена рольова гра «Судові дебати» (тему слід обирати відповідно до фахових дисциплін, які студенти

вже вивчили), де адвокат-захисник готує свою промову як відповідь на обвинувальну промову прокурора. Якщо перша комунікативна ситуація розрахована на домашню роботу студентів, то друга ситуація професійної комунікації розрахована тільки на роботу в аудиторії. Викладач оголошує тему (викладає сутність судової справи), студенти розподіляють ролі і в своїх промовах обов'язково використовують латинські крилаті вислови та афоризми, звертаючись до стародавньої мудрості. Крім того, студентам можна запропонувати скласти діалоги, взяти участь у проведенні бесід і дискусій, готуючись до яких майбутні юристи ознайомлюються з латинською фразеологією й обов'язково вживають її у своїх репліках.

До того ж, для майбутніх правників буде корисним укладання мінісловника найбільш уживаних у сучасній юриспруденції латинських крилатих висловів та афоризмів, організованого за тематичним принципом. Кожна словникова стаття такої добірки, крім варіантів перекладу виразу, його тлумачення й походження, повинна містити комунікативний коментар, що допоможе в подальшому використовувати той чи інший фразеологізм влучно і без комунікативних помилок.

За результатами нашого дослідження можна зробити висновок щодо важливості латинських крилатих висловів та афоризмів при вивченні латинської мови студентами юридичних спеціальностей, а також визначити їх як один із ефективних засобів формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх юристів. Вільне володіння латинськими афоризмами, крилатими висловами та юридичними термінами свідчить про культуру правника, а також значно полегшує спілкування юристів різних країн.

Оскільки невід'ємною складовою загальної і професійної культури фахівця є його виховання, у наших подальших розвідках бути з'ясування виховного значення латинських крилатих висловів.

ЛІТЕРАТУРА
1. Корж Н. Г. Із скарбниці античної мудрості / Н. Г. Корж, Ф. Й. Луцька. – К. : Вища школа, 1994. – 352 с.
2. Мацько, Л. І. Культура української фахової мови: Навчальний посібник / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ «Академія». – 360 с.
3. Осмоловська, О. Ю. Латинська мова як складова вищої юридичної освіти / О. Ю. Осмоловська / / Значення українознавчих та мовних дисциплін у системі вищої освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 11–12 листопада 2004 р.). – Х. : Вид-во НФаУ, 2004. – С. 189–191.
4. Разбєгіна, Н. В. Значення латинської мови у формуванні мовної культури студентів-юристів / Н. В. Разбєгіна / / Значення українознавчих та мовних дисциплін у системі вищої освіти : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Х. : Вид-во НФаУ, 2004. – С. 189–191.
5. Токарська, А. С., Кочан, І. М. Культура фахового мовлення правника: дисциплін у системі вищої освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Х. : Вид-во НФаУ, 2004. – С. 172–174.
6. Хоміцька, З. М. Латинська мова: Підручник / З. М. Хоміцька. – Х. : Право, 2004. – 256 с.
7. Хоміцька, З. М. Словник латинських юридичних висловів / З. М. Хоміцька. – Х. : Право, 2005.– 270 с.

ЗМІНИ ЕТНІЧНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ (за матеріалами переписів 1989 та 2001 рр.)

СКЛЯР В. М.

Національний технічний університет «ХПІ», м. Харків

Сучасний етап розвитку України ставить перед науковцями нові завдання, пов’язані з вивченням українського суспільства. Доволі актуальними залишаються етнологічні студії, присвячені дослідженню етнічних процесів. Здобуття Україною незалежності призвело до змін етнічного складу її населення, істотно відмінних від радянських часів.

Порівняльний аналіз статистичних матеріалів переписів 1989 та 2001 рр. [1, 2, 3]. дозволяє встановити основні тенденції цих змін напередодні здобуття та в перше десятиліття незалежності України. Однак незважаючи на доробок науковців, етнічний склад населення із важливої наукової проблеми постійно перетворюється на засіб політичної боротьби.

Радянська міфологема про зростання «багатонаціональності» (поліетнічності) населення України доповнена сумнівним міфом «про 130 етносів». Першою серед українських етнологів проти спекуляцій навколо кількості представників окремих етносів в Україні рішуче виступила В. К. Борисенко [4].

Оприлюднення лише кількості етносів (130) – вирваної з контексту цифри, як аргументу на підтвердження «поліетнічності» населення України, без урахування чисельності кожного з них, а також терміну перебування, країни походження, типу розселення, рівня ендогамії, є фактично спробою збереження ілюзій радянської пропаганди й немає нічого спільного з реальними етнічними процесами. Формально безпосереднє виникнення міфу «про 130 етносів» пов'язане з опублікуванням результатів Всеукраїнського перепису населення 2001 року, де був поданий перелік етносів із 132-х найменувань. У матеріалах перепису 1989 року, опублікованих ЦСУ СРСР у 1991 році, представлені лише 17 найбільших за чисельністю етносів України (понад 30 тис. осіб кожен) [5, С. 78].

Українці складають абсолютну більшість серед усього населення України, і хоча до його складу входять також і представники інших етнічних груп, однак не всіх з них можна віднести до етнічних меншин. Для малочисельних етнічних груп найбільше підходить термін «представники окремих етносів», запропонований українським етнологом В. Б. Євтухом [6, С. 6]. За Ф. Капоторті поняття «етнічна меншина» визначається наступним чином: «група населення, яка відрізняється від основної групи населення своїм етнічним походженням чи то своєю національністю, чи то своєю мовою, чи то своєю релігією; за своєю кількістю поступається основній групі населення; не займає домінантної позиції в країні; демонструє бажання зберігати свою самобутність і свою

культуру, традиції, релігію чи мову; не складається з недавніх іммігрантів або біженців; має глибоке коріння в країні проживання (як правило громадяни цієї країни)» [7, С. 5].

Отже, *найважливішими критеріями визначення етнічної меншини* можуть бути насамперед, *чисельність*, що впливає на можливість етнічного самовідтворення, і *термін перебування* на території України, тобто рівень укоріненості. *Представники окремих етносів – недавні мігранти та біженці до етнічних меншин не належать*. Таким чином, ***етнічна структура населення України складається з етнічної більшості (українців) й меншинних груп, які об'єднують етнічні меншини та представників окремих етносів.***

На динаміку чисельності населення України протягом 1989 – 2001 рр. впливали депопуляційні процеси. Демографічну кризу загострила й масова трудова міграція, що посилилася із другої половини 90-х рр. XX ст. Етнічна структура населення залежить не лише від міграційних та депопуляційних процесів. Вона змінювалася також і під впливом процесів етнічної асиміляції, тобто зміни етнічної самоідентифікації представників окремих етносів.

Позитивний вплив на збереження власної ідентичності для меншин має компактний тип розселення, що сприяє збереженню оптимальної вікової структури і домінуванню моноетнічних (ендогамних) шлюбів. Навпаки, дисперсний тип розселення призводить до розповсюдження міжетнічних (екзогамних) шлюбів, і як наслідок цього, обмежує перспективи відтворення у власному етнічному середовищі, сприяє мовній та етнічній асиміляції.

Загальна чисельність населення України зменшилася з 51 452 034 осіб у 1989 році до 48 240 902 осіб у 2001 році, тобто на 6,24% (3 211 132 особи). За цей же час, спостерігався, хоча й незначний, приріст числа

українців – на 0,33% (122 640 осіб), з 37 419 053 осіб до 37 541 693 осіб. Скорочення загальної чисельності населення за 1989 – 2001 рр. відбулося *винятково* за рахунок етнічних меншинних груп. Сукупна їхня чисельність зменшилася з 14 032 804 осіб до 10 510 570 осіб, тобто на 25,10% (3 522 234 особи).

Протилежні напрями змін чисельності українців та меншинних груп призвели до змін етнічного складу населення України. Частка українців збільшилася з 72,73% у 1989 році до 77,82% у 2001 році, тобто на 5,09%. За цей же час частка етнічних меншинних груп скоротилася з 27,27% до 22,18%.

За походженням з 131-го етносу України: 19 – вихідці з *Європи*: болгари, угорці, румуни, поляки, греки, німці, словаки, чехи, албанці, шведи, іспанці, фіни, серби, італійці, французи, голанці, хорвати, австрійці та англійці. Останні 9 – поодинокі представники, фактично іноземці. 17 етносів походили з *Азії*: корейці, араби, в'єтнамці, турки, ассирійці, китайці, курди, «народи Індії та Пакистану», «афганці», перси, уйгури, дунгани, халха (монголи), белуджі, японці. Переважна більшість із них іноземці – мігранти останніх десятиліть. А також давні вихідці з Азії – євреї та цигани, які через країни Європи потрапили до України. 6 – із *Америки*: американці (громадяни США), канадці, кубинці, чилійці, а також ескімоси та алеути.

Усі інші **85 етносів походили з території *колишнього СРСР***. Зокрема, білоруси та молдовани; 4 із країн *Балтії*: литовці, латиші, естонці, ліви (етнос-релікт); 6 із *Закавказзя*: вірмени, азербайджанці, грузини, абхази, грузинські євреї, турки-месхетинці. Останні депортовані із Грузії в 1944 році до Середньої Азії, а звідти з кінця 80-х рр. XX ст. почали переселятися в Україну. Вихідцями із *Середньої Азії* є 7 етносів: узбеки, казахи, таджики, туркмени, киргизи, каракалпаки, середньоазійські

(бухарські) євреї.

Історичною Батьківщиною для 66 етносів (50% загальної кількості меншинних груп в Україні) є територія Російської Федерації. Зокрема, росіяни, 8 етносів Поволжя та Уралу: татари, чуваші, мордва, удмурти, башкири, марійці, комі, комі-перм'яки, калмики. 23 етноси Північного Кавказу: осетини, лезгини, чеченці, даргинці, аварці, лакці, табасарани, кумики, удіни, кабардинці, інгуші, ногайці, адигейці, балкарці, черкеси, карачаївці, рутульці, талиші, абазини, агули, цахури, тати, гірські євреї. Інші 35 етносів походили з півночі Європейської Росії, Сибіру та Далекого Сходу: карели, буряти, якути, ненці, хакаси, алтайці, ханти, мансі, тувинці, долгани, чукчі, у т. ч. 22 *етноси-релікти*: ороки, іжорці, нівхи, орочі, вепси, чуванці, саамі, евени, ульчі, коряки, селькупи, негідальці, евенки, нганасани, нанайці, удегейці, кети, шорці, енці, ітельмени, тофалари, юкагири.

Етноси-релікти не мають писемності власною мовою і більшість із них асимільовані за мовою не лише в Україні, але й на власних етнічних землях. До речі, 20 мов цих малочисельних етносів занесені до Червоної книги мов Російської Федерації й віднесені до категорії тих, що зникають [8, С. 128]. З точки зору етнологічної науки, дослідження етносів-реліктів має важливе значення. Однак який стосунок мають поодинокі їхні представники до етнічного складу населення України? Жодного.

На теренах сучасної України, окрім українців, відбувся етногенез кримських татар, караїмів, кримчаків та частково гагаузів, і вони не мають власних державних утворень за межами України. Чисельність караїмів та кримчаків незначна й складала в 2001 році, відповідно, 1196 та 406 осіб. Абсолютна більшість етносів (128 із 131-го) походили з інших країн. До того ж, 49 із них мають власну державність, а 44 – автономію. За терміном перебування в Україні більшість серед вихідців із території колишнього

СРСР складають мігранти радянських часів. Серед етносів, що походили з Азії, переважали мігранти останніх двох десятиліть, що опинилися на теренах України як іноземці, до речі, як і інші поодинокі громадяни країн Європи та Америки. Отже, ***переважна більшість із загальної кількості 131-го етносу є фактично мігрантами в першому поколінні, що стали громадянами України, а також іноземці.***

За чисельністю представники 131-го етносу поділяються на дві нерівні групи. 17 із них належать до етнічних меншин України: росіяни, білоруси, молдовани, кримські татари, болгари, угорці, румуни, поляки, євреї, вірмени, греки, татари, цигани, азербайджанці, грузини, німці та гагаузи. Чисельність кожної з них істотно відрізнялася. Серед усіх меншин одна (росіяни) є найбільшою – 8 334 141 особа в 2001 році. Чисельність інших істотно менша й становила: від 31 923 гагаузів до 275 763 білорусів.

Ще століття тому в кордонах сучасної України перебували три великі за чисельністю меншини: євреї, росіяни та поляки. За підрахунками етнолога В. І. Наулка наприкінці XIX ст. в Україні росіяни за чисельністю поступалися євреям, відповідно, 2 401,0 тис. осіб та 2 615,3 тис. осіб [9, С. 48]. Політичні катаклізми XX ст., міграції та асиміляційні процеси призвели до перетворення євреїв, поляків, а також німців, з багаточисельних меншин, які мали ареали компактного розміщення в Україні, на малочисельні етнічні групи з переважно дисперсним типом розселення.

Із 17-ти меншин лише для кримських татар і частково для гагаузів територія України є історичною Батьківщиною. 6 меншин походять із країн, які межують з Україною: росіяни, білоруси, молдовани, угорці, румуни, поляки. ***4 з них мали ще в XX ст. статус домінантної меншості***: угорці – на Закарпатті, румуни – на Буковині та в Придунав'ї, поляки – у Галичині та на Волині, росіяни – на всій території України до

1991 року.

За часом перебування на території України етнічні меншинні групи також істотно різняться. В. С. Крисаченко запропонував розподілити етнічні меншини України на дві частини: історичні та новітні. Критерієм такого поділу був визначений термін їхнього перебування на теренах України – не менше 200–250 років. За його визначенням: «протягом 8 – 10 поколінь, життя яких протікає на одній і тій же географічній території, формуються деякі спільні для всієї етнічної групи адаптивні (генетичні), діяльнісні (спосіб господарювання), культурні та ментальні ознаки» [10, С. 193].

Беззаперечно до традиційних (історичних) меншин належать молдовани, румуни, болгари, угорці, поляки, євреї, греки, цигани, гагаузи. Росіяни, білоруси та вірмени за формальними ознаками належать до традиційних етнічних меншин, однак складаються переважно з мігрантів другої половини XX ст. та їхніх нащадків у першому поколінні, тобто, є *фактично новітніми меншинами*. За переписом населення 2001 року лише 59,55% росіян та 25,77% білорусів народилися в Україні. З мігрантів складаються ще три етноси – азербайджанці, грузини та татари.

З точки зору адаптації до українського суспільства, в неоднозначному становищі опинилися представники етнічних груп, депортованих з України за часів сталінського тоталітаризму, насамперед це стосується кримських татар та німців. Майже 50 років вони перебували не за своєю волею за межами України. Тому переселення дійсно стало поверненням на історичну Батьківщину лише для старшого покоління цих двох меншин. Отже, із 17 етнічних груп лише 9 можна віднести до традиційних етнічних меншин. Інші 8 складаються переважно з мігрантів та їхніх нащадків у першому поколінні.

Усі інші етноси, за незначним винятком (караїми, кримчаки, чехи,

словаки, албанці, естонці, шведи), також належать до новітніх представників окремих етносів (мігрантів), які з'явилися в Україні нещодавно – лише в XX ст., насамперед у другій його половині. *Поява переважної більшості представників цих етносів стала безпосереднім наслідком перебування України в складі СРСР*. Виняток складають представники азійських етносів, що опинилися на теренах України за часів незалежності як іноземці.

Важливе значення для оцінки етнічного складу населення має аналіз територіального розміщення меншинних груп в Україні та типу їхнього розселення. За просторовим виміром усі 17 етнічних меншин України є регіональними меншинами. Жодна з них не домінує за чисельністю серед усього населення окремих областей. Росіяни також не мають суцільної етнічної території в Україні. Вони складають абсолютну більшість серед населення лише в Криму (й то лише за рахунок міського населення), а також у кількох містах обласного підпорядкування в Донбасі та трьох прикордонних районах: Краснодонському та Станично-Луганському Луганської, Путивльському Сумської області. Переважна більшість росіян зосереджена не в прикордонних районах, а в містах у глибині України, в оточенні українського населення прилеглих сільських округ. Територіальне розміщення росіян в Україні досить нерівномірне. У 2001 році майже 2/3 їхньої загальної чисельності припадало лише на чотири області (Донецьку, Луганську, Одеську й Харківську) та Крим. Розселення росіян у абсолютній більшості областей належить до дисперсного типу.

Крім росіян, ще 4 етнічні меншини мають незначні ареали малокомпактного розселення в одній – двох областях, до того ж не на всій території цих областей, а лише в окремих районах. Так, *угорці* складають абсолютну більшість серед усього населення Берегівського району Закарпатської, *румуни* – Герцаївського Чернівецької, *молдовани* –

Новоселицького Чернівецької, *болгари* – Болградського Одеської області.

Кримські татари, греки, гагаузи, хоча й мають ареали малокомпактного розселення, однак не домінують за чисельністю в жодному районі. Кримські татари розселені в районах АР Крим, греки в південних районах Донеччини (Першотравневому, Володарському, Тельманівському та Старобешівському), а гагаузи – у Болградському районі Одещини. Більшість кримських татар, угорців, гагаузів, румунів, молдован, болгар зосереджені в селах.

Серед решти 9-ти меншин переважає міське населення й відповідно дисперсний тип розселення й у жодному місті обласного підпорядкування чи районі вони не домінували за чисельністю. Таким чином, основним ареалом територіального розміщення меншинних груп в Україні стали південні та східні області, де переважало дисперсне розселення в урбаністичному середовищі, а також західні – Чернівецька та Закарпатська. Варто погодитися зі слушним висновком українського етногеографа М.С. Дністрянського про те, «що Україна за етнотериторіальною структурою населення належить до типу переважно моноетнічних держав, понад 80 % території яких – це ареал розселення одного етносу…, а розселення етнічних меншин має переважно малокомпактний та дисперсно-змішаний характер» [11, С. 223].

Найбільшою за чисельністю етнічною меншиною в Україні є росіяни. Їхня чисельність скоротилася з 11 355 582 осіб у 1989 році до 8 334 141 особи в 2001 році, тобто на 26,61% (3 021 441 особу). Безпосередній вплив на досить стрімке скорочення числа росіян в України мали не депопуляційні та міграційні процеси, а насамперед зміни етнічної самоідентифікації частини представників цієї меншини, які походили з екзогамних родин. За рахунок росіян (85,78%) скоротилася сукупна чисельність етнічних меншинних груп. У результаті інтенсивного

зменшення чисельності росіян, зазнала скорочення і їхня частка в етнічному складі населення України: з 22,07% у 1989 році до 17,28% у 2001 році, тобто на 4,79%. Внаслідок того, що загальна чисельність меншинних груп в Україні скорочувалася дещо повільніше, ніж чисельність росіян, змінювалася й структура етнічних меншин. Частка росіян становила в 1989 році 80,92% сукупної чисельності меншин, а в 2001 році – 79,29%. Однак незважаючи на це скорочення. Тобто, ***4 із 5-ти представників меншинних груп в Україні є росіянами за етнічним походженням***.

Сукупна чисельність представників інших 130-ти етносів також зменшилася з 2 677 222 осіб у 1989 році до 2 176 429 осіб у 2001 році, тобто на 18,71% (500 793 особи). Скоротився також і рівень їхньої частки серед населення України з 5,20% до 4,51%, і навпаки, збільшився серед загального числа меншин з 19,08% до 20,71%, за рахунок зниження рівня частки росіян.

Впродовж 1989 – 2001 рр. спостерігалося зростання чисельності 5-ти із 17-ти етнічних меншин. Найбільш істотно зросла чисельність кримських татар – на 430,24% (201 386 осіб), вірменів – на 84,30% (45 694 особи), грузинів – на 45,28% (10 659 осіб), азербайджанців – на 22,23% (8 215 осіб). Приріст чисельності всіх цих 4-х меншин став результатом масових міграцій на терени України. Кримські татари з кінця 80-х рр. XX ст. поверталися до Криму із Середньої Азії, куди вони були депортовані ще в 1944 році. Масове переселення вірменів, грузинів, азербайджанців спричинене міжетнічними конфліктами в Закавказзі в 90-х рр. XX ст. Внаслідок зміни етнічної самоідентифікації частини молдован, насамперед на Буковині, збільшилася й чисельність румунів на 11,99% (16 164 особи).

Серед решти 11-ти меншин, чисельність яких зазнала істотного скорочення протягом 1989 – 2001 рр., перше місце посідали євреї. Їхня

чисельність зменшилася з 486 326 осіб у 1989 році до 103 591 особи, тобто на 78,70% (382 735 осіб). Скорочення числа євреїв в абсолютних показниках було навіть більшим, ніж усіх етнічних груп, окрім росіян, разом взятих. Тому, якщо в 1989 році за чисельністю євреї були другими серед меншин після росіян, то в 2001 році – уже дев'ятими. Ці зміни стали результатом масової міграції євреїв, особливо на початку 90-х рр. XX ст. Міграційні процеси вплинули також на зменшення числа німців – на 9,64% (3 650 осіб), греків – на 7,15% (7 046 осіб). Унаслідок етнічної асиміляції скоротилася чисельність білорусів на 37,33% (164 282 особи), поляків – на 34,34% (75 049 осіб), молдован – на 20,31% (65 906 осіб), болгар – на 12,50% (29 226 осіб). Істотно зменшилася також і чисельність татар – на 15,62% (13 571 особу), з 86 875 осіб до 73 304 осіб. Чисельність циганів та гагаузів фактично не змінилася. Спостерігалася й така тенденція: менш інтенсивного скорочення чисельності зазнали ті традиційні меншини, які мали компактний тип розселення, насамперед у сільській місцевості. І, навпаки, чисельність тих меншин, які дисперсно розселені в містах, скорочувалася інтенсивніше.

Серед усього населення України рівень частки кожної з меншинних груп залишався досить незначним. У 2001 році частка білорусів, найбільшої за чисельністю після росіян меншини, становила лише 0,57%. Ще нижчим є рівень часток інших меншин: молдован – 0,54%, кримських татар – 0,51%, болгар – 0,42%, угорців – 0,32%, румунів – 0,32%, поляків – 0,30%, євреїв – 0,21%, вірмен – 0,21%, греків – 0,19%, татар – 0,15%, циганів – 0,10%, азербайджанців – 0,09%, грузинів – 0,07%, німців – 0,07%, гагаузів – 0,07%.

За чисельністю представників інших 114 етносів варто поділити на дві окремі групи. ***Частка всіх цих разом взятих етносів (114) у загальній чисельності населення України в 2001 році складала лише 0,37***

%.

До ***першої групи,*** що складається із двох підгруп, входять етноси, чисельність яких перевищувала 1000 осіб (36 найменувань). До *першої підгрупи* (від 5-ти до 12-ти тис. осіб) належать 11 етносів: корейці, узбеки, чуваші, мордва, турки, литовці, араби, словаки, чехи, казахи, латиші. *Друга підгрупа* (від однієї до 5-ти тис. осіб) має 25 етносів: осетини, удмурти, лезгини, таджики, башкири, марійці, в'єтнамці, туркмени, албанці, ассирійці, чеченці, естонці, китайці, курди, даргинці, комі, карели, аварці, «народи Індії та Пакистану», абхази, караїми, комі-перм'яки, киргизи, лакці, «афганці».

Із 36-ти етносів *першої групи*: 8 – представники союзних республік, 15 – автономних республік і є мігрантами радянських часів, 9 – мігранти з Азії останніх двох десятиріч. 4 етноси розселені на теренах України ще до радянських часів: словаки – на Закарпатті, чехи – на Волині, караїми в Криму та Галичині, албанці – у Буджаку. Протягом 1989 – 2001 рр. зменшилася чисельність 23-х етносів – переважно вихідців із пострадянського простору. Навпаки, збільшилася чисельність за рахунок міграцій представників азійських країн. Так, чисельність турків зросла в 33 рази, курдів та «народів Індії та Пакистану» – удев'ятеро, в'єтнамців – увосьмеро, арабів – уп'ятеро, китайців та «афганців» – утричі. При цьому, приріст їхньої чисельності в абсолютних показниках досить незначний. Усі ці етноси не мали ареалів компактного територіального розміщення, а розселені дисперсно переважно у великих містах південно-східних областей. Лише серед чехів, словаків та албанців залишалося представництво сільського населення.

До ***другої групи*** входили представники інших 78-ми етносів, чисельність кожного з яких *не досягала й 1000 осіб.* Частка цієї групи (78 етносів) становила серед населення України в 2001 році лише 0,17%**.** Цю

групу етносів за чисельністю варто поділити на три підгрупи.

До *першої підгрупи* належать представники 21-го етносу із чисельністю від 300 до 1000 осіб: табасарани, іспанці, ороки, іжорці, фіни, кумики, американці, серби, удіни, нівхи. кабардинці, інгуші, італійці, перси, кримчаки, буряти, ногайці, адигейці, турки-месхетинці, калмики, якути. *Другу підгрупу* складають представники 29-ти етносів із від 100 до 300 осіб: орочі, вепси, кубинці, французи, ліви, чуванці, ненці, балкарці, черкеси, уйгури, карачаївці, шведи, гірські євреї, хакаси, ескімоси, голанці, рутульці, саами, дунгани, талиші, абазини, хорвати, каракалпаки, австрійці, англійці, агули, грузинські євреї, евени, халха. До складу *третьої підгрупи* належали поодинокі представники 28-ми етносів із чисельністю менше 100 осіб кожен: ханти, цахури, алтайці, ульчі, коряки, тати, селькупи, негідальці, канадці, у т. ч. 19 – менше 50 осіб кожен: евенки (48), нганасани (44), японці (44), мансі (43), тувинці (43), нанайці (42), удегейці (42), кети (37), шорці (33), белуджі (31), чукчі (30), долгани (26), енці (26), ітельмени (18), тофалари (18), середньоазійські євреї (13), чілійці (13), юкагири (12), алеути (6).

Друга група (78 етносів) складалася з окремих представників етносів, розселених дисперсно в урбаністичному середовищі й складалася з мігрантів, за винятком кримчаків. До складу цієї групи входили представники автономних утворень РФ, етноси-релікти Сибіру та Далекого Сходу, іноземці – вихідці із країн Європи, Азії та Америки, а також етнографічні групи євреїв. Виявилася й така закономірність: *скоротилася чисельність представників пострадянського простору, за винятком вихідців із Кавказу, водночас зросла чисельність представників далекого зарубіжжя*.

Таким чином, протягом 1989 – 2001 рр. відбулися істотні зміни в етнічному складі населення України. За цей час зросла чисельність та

частка українців у загальній чисельності населення України. Тобто спостерігалася тенденція до зростання етнічної однорідності, а не «поліетнічності» населення України. Це зростання стало наслідком змін етнічної самоідентифікації частини меншин та представників окремих етносів. Тому скорочення загальної чисельності населення України відбулося за рахунок меншинних груп. Найбільш істотного скорочення зазнала найбільша за чисельністю етнічна меншина – росіяни.

Отже, враховуючи чисельність та територіальне розміщення українців, а також тип розселення, походження та термін перебування етнічних меншин та представників окремих етносів, цілковито відсутні підстави для визначення України, як поліетнічної держави. Поліетнічний склад населення має лише Крим та окремі райони Донбасу, Одеської, Закарпатської, Чернівецької областей. Зарахування до складу етнічних меншин декількох десятків найменувань поодиноких представників етносів-реліктів та іноземців, які волею долі опинилися в Україні як мігранти, з наукової точки зору є некоректним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний склад населення України. Частина І (за даними Всесоюзного перепису населення 1989 року). – К. : ООП ГВЦ Мінстат України, 1991. – 219 с.
2. Національний склад населення України. Частина ІІ (по Кримській АРСР та областях) : за даними Всесоюзного перепису населення 1989 року. – К. : ООП ГВЦ Мінстат. України, 1992. – 509 с.
3. Національний склад населення України та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року / За ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2003. – 246 с.
4. Борисенко В. К. Міф про поліетнічність України / В. К. Борисенко / / Пам’ять століть. – 2002. – № 2. – С. 3–7.
5. Национальный состав населения СССР. По данным Всесоюзной переписи населения 1989 г. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 160 с.
6. Євтух В. Б. Етнонаціональна структура українського суспільства / В. Б. Євтух, В. П. Трощинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова. – К. : Наукова думка, 2004. – 344 с.
7. Цит. : Євтух В. Б. Вказана праця.
8. Алпатов В. М. 150 языков и політика : 1917 – 2000. Социолингвистические проблемы СССР и постсоветского пространства / В. М. Алпатов. – М. : Крафт, 2000. – 224 с.
9. Наулко В. І. Динаміка етнічного складу населення України в ХХ ст. / В. І. Наулко /

/ Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність. – К. : Голов. спец. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2001. – 423 с.
10. Крисаченко В. С. Етнічна палітра сучасного українського соціуму / В. С. Крисаченко / / Український соціум. – К. : НІСД, 2005. – 368 с.
11. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики / М. С. Дністрянський. – Львів : Літопис, 2006. – 490 с.

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ (із практичного досвіду)

ТЄЛЄЖКІНА О. О.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Високий рівень професійної мовної компетентності – це чи не найважливіша вимога до кваліфікованих фахівців на сучасному ринку праці, який формується не без участі вчорашніх випускників ВНЗ. Саме невід’ємний компонент гуманітарної складової сучасної вищої освіти – українська мова за професійним спрямуванням – покликаний сприяти всебічному розвитку особистості майбутнього фахівця, давати відповідні знання з теорії професійної комунікації, формувати практичні уміння та навички професійного мовлення.

І тому майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил і кодекс норм: вона повинна стати для них засобом і способом самовираження та самовдосконалення як особистості і самовизначення та самореалізації як висококваліфікованого фахівця.

Уміння спілкуватися мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися у реальній професійній діяльності.

Успішність професійного спілкування безпосередньо буде залежати від рівня опанування різних формам професійної комунікації. Для вільного

володіння усною і писемною формою професійного спілкування студенти вищих навчальних закладів повинні мати якомога більший активний запас фахової термінологічної лексики, адже мовленнєва специфіка наукового стилю визначається передусім значною кількістю термінів, які активно обслуговують сферу професійно-виробничої діяльності.

Запорукою успішного створення спеціальної лексичної бази майбутніх фахівців є розгляд термінолексики як невід'ємної складової лексичної системи сучасної літературної мови, а також мови як цілісної системи.

Тому (враховуючи обмежену кількість академічних годин, відведених на аудиторне вивчення української мови, і певну комплексність навчального курсу) вважаємо за доцільне розглядати термінологічний матеріал, додаючи його до загальнотеоретичних тем уже сформованого курсу.

Вивчення загальних питань правопису

Під час опрацювання матеріалу цього розділу вбачаємо за доречне і виправдане подавати термінологічну лексику як ілюстрацію до загальномовних правил (теми: «Чергування голосних», «Вживання м'якого знака», «Вживання апострофа», «Подвоєння та подовження приголосних», «Правопис префіксів», «Правопис слів іншомовного походження», «Правопис складних слів»). Наприклад:

А. Тема «Чергування голосних»:

1) о, е з і (у відкритому і закритому складі):

— чергування у корені при зміні форми слова: *біль – болю, звіробій – звіробою, корінь – кореня, глід – глоду, настій – настою, збір – збору*;

— чергування у суфіксі при зміні форми слова: *стійкість – стійкості, міцність – міцності, змішуваність – змішуваності, гігроскопічність – гігроскопічності*;

2) чергування «о», «е» з нулем звука: *хребет – хребта, барвінок – барвінку, любисток – любистку, ялівець – ялівцю, краплі – крапель, таблетки – таблеток, ку́льки – ку́льок*.

Б. Тема «Вживання м'якого знака»:

1) після м'яких д, т, з, с, ц, л, н та дз у кінці слова та складу: *молярність, ласкавець (золотистий), (щавель) кінський, (марена) красильна, (горіх) волоський, бедринець (ломикаменевий), ємність; сальні (залози)*;

2) у буквосполученні «ьо»: *дьоготь, сльозогінний, больовий, ліктьовий, осьовий, внутрішньо піхвовий, (талабан) польовий*;

3) у суфіксах -ськ-, -зьк-, -цьк-: *(шавлія) лікарська, (гравілат) міський, (копитняк) європейський, (мох) ісландський, (софора) японська*.

Лексика сучасної літературної мови

Матеріал цього розділу дозволяє подавати терміноутворення не лише як ілюстрацію, а й розглядати їх як матеріал для окремої теми.

1. Терміноутворення як ілюстрація

А. Матеріал теми «Лексика української мови з погляду її походження» дозволяє розглянути наукові терміни як генетичну одиницю. Акцентуємо увагу студентів на тому, що терміни як компоненти лексичної системи української мови можуть бути власне українського походження (*нагрівання, сечогінний, проціджування, очищення, присипка, настоянка*) і запозиченими (*паренхіма, перколяція, субстанція, препарат, мацерація, екстрагент*).

Б. Під час вивчення теми «Багатозначні та однозначні слова» слід зауважити, що в термінологічній системі наявні як однозначні слова (*екстракція, сироп, спирт, глікозид*), так і багатозначні, що проявляються у переважній більшості на міжгалузевому рівні (*період* (математика, хімія, технологія), *корінь* (математика, лінгвістика, медицина, ботаніка), *реакція*

(медицина, хімія, технологія), *морфологія* (лінгвістика, біологія).

В. При опрацюванні матеріалу з теми «Синонімія, антонімія, омонімія, паронімія» потрібно наголосити на тому, що, незважаючи на тяжіння до однозначності й уникнення різночитань, терміни також можуть виступати синонімами, антонімами, омонімами і паронімами, утворюючи відповідну пару лише з компонентів терміносистеми.

Синонімія

Абсолютні синоніми (ідентичне значення – носії різного походження) – оцінюються за такими ознаками:

1) за походженням виділяються такі схеми утворення синонімічних пар:

— власне українське – запозичене: *сечогінний – діуретичний, свічка – супозиторій, витяжка – екстракт, коливання – вібрація*;

— запозичене — запозичене: контроль — моніторинг.

Заслуговує окремої уваги таке явище, як відповідність одному власне українському слову кількох запозичених, проте їх не завжди можна вважати абсолютними синонімами. Наприклад, слова *фільтрація, коляція, перколяція, реперколяція* в українській мові мають відповідник *проціджування*, але запозичені компоненти не виступають синонімами один до одного, зважаючи на особливості технологічного процесу виготовлення лікарських препаратів, і тому цей перелік не можна назвати синонімічним рядом.

2) за структурою визначаються такі схеми утворення синонімічних пар:

— слово – слово: *відхаркувальний – муколітичний, проникнення – ресорбція, седативний – заспокійливий*;

— слово – сполука: *назальний – для носа, ректально – через пряму кишку, перорально – через рот*.

Антонімія

Явище антонімії виявляється як внутрішньогалузеве й у терміносистемі простежується на рівні слів і на рівні словосполучень:

— на рівні слів: *толерантність – інтолерантність* (до препарату), *розчинник – згущувач*, *раціональний – ірраціональний*, *баланс – дисбаланс*, *ентеральний – парентеральний*, *розчинний – нерозчинний*;

— на рівні словосполучень: *легка фракція – важка фракція*, *одноступенева екстракція – багатоступенева екстракція*, *порошки для внутрішнього застосування – порошки для зовнішнього застосування*.

Омонімія

Явище омонімії виявляється як внутрішньогалузеве і міжгалузеве, у терміносистемі простежується на рівні слів:

— внутрішньогалузеве: *сірка* (речовина і виділення з вушних раковин), *акція* (цінний папір і захід);

— міжгалузеве: *стан* (обставини, умови – суспільні науки; машина, система машин, машинний пристрій – технічні науки), *титан* (хімічний елемент – хімія; кип'ятильник особливої конструкції – техніка), *хром* (хімічний елемент – хімія; м'яка тонка шкіра – легка промисловість), *хрящ* (гнучка і пружна тканина, що з'єднує частини кістяка – анатомія; грубий пісок –будівельне).

Паронімія

Явище паронімії реалізується переважно як внутрішньогалузеве і простежується на рівні слів: *абсорбція* (поглинання речовини із розчину чи суміші газів твердим тілом чи рідиною; відбувається в усьому об'ємі поглинача) – *адсорбція* (поглинання речовини із розчину чи газу поверхневим шаром рідини чи твердого тіла), *абсорбент – адсорбент*, *абсорбер – адсорбер*, *глікоген* (тваринний крохмаль – основний запасний вуглевод тварин і людини) – *глюкагон* (гормон підшлункової залози),

сахароза (вуглевод) – *сахараза* (фермент), *вегетативний* (пов'язаний із ростом і живленням рослин та низькоорганізованих тварин: вегетативна нервова система) – *вегетаційний* (пов'язаний з розвитком і ростом рослин: вегетаційний період); *випромінювальний* (який щось випромінює: випромінювальний пристрій) – *випромінюваний* (який випромінюється чимось: випромінювана енергія).

2. Окрема тема

У розділі «Лексика сучасної літературної мови» доречно і виправдано розглядати окремо тему «Терміни та номенклатурні назви у професійному мовленні», де доцільно подати повний опис фармацевтичної терміносистеми, схарактеризувавши її за такими ознаками: а) належність до галузі; б) походження; в) особливості структурної організації; г) одиниця морфології; д) одиниця словотвору.

Розглядаючи систему номенклатурних найменувань, слід наголосити на тому, що входить до складу номенклатури лікарських засобів.

Номенклатура лікарських засобів складається з кількох великих груп, які різняться між собою кількістю складових та їх особливостями.

1. Назви лікарської сировини рослинного і тваринного походження. Лікарську сировину розуміють як матеріал, який є джерелом отримання препаратів. До них належать частини та органи рослин (листя, квітка, трава, плоди, корені, кореневища), а також продукти первинної обробки (олії, смоли, соки, камеді).

2. Найменування лікарських препаратів, які являють собою екстракти з рослинної сировини (настої, екстракти, настоянки).

3. Умовні (тривіальні) найменування органічних хімічних речовин: органічних речовин, які екстрагуються з рослин (глікозидів, алкалоїдів, флавоноїдів), і синтетичних речовин або їх сполук (солей, оксидів, ефірів).

4. Найменування лікарських препаратів із позначенням визначеної

форми ліків (таблетки, мазі, пасти).

5. Найменування сироваток, вакцин та анатоксинів.

6. Фармакопейна хімічна номенклатура (найменування елементів, оксидів, кислот, солей, ефірів).

Морфологія сучасної літературної мови

Опрацьовуючи теми, присвячені вивченню частин мови, потрібно обов'язково звертати увагу студентів на те, що термінологічні утворення функціонують як одиниця морфології і належать до різних повнозначних частин мови (іменник, прикметник, прислівник, дієслово (дієприкметник, дієприслівник)). Повторне нагадування про це (говорилося у темі «Терміни та номенклатурні назви у професійному мовленні») потрібно для того, щоб:

а) розглянути особливості їх реалізації саме як одиниць морфології;

б) розглянути особливості творення термінологічних назв залежно від їх значеннєвого наповнення.

Незважаючи на те, що вузівська програма не передбачає вивчення морфеміки і словотвору, з міркувань формування цілісної системи знань про термінологію цьому необхідно приділити увагу, розглядаючи термін як одиницю морфології.

Вивчення цього матеріалу полягає в тому, що визначаються семантичні групи термінів і засоби та способи їх творення відповідно до їх значення.

Крім того, на нашу думку, методично виправданим буде вивчення матеріалу цього розділу у нерозривному зв'язку з перекладом. Оскільки умови навчання української мови до певної міри штучні (студенти у своїй переважній більшості не перебувають в україномовному середовищі поза межами навчальної аудиторії) і у зв'язку з цим початковий процес формування українського професійного мовлення передбачає не

вироблення системи мислення, а її засвоєння, що взаємодіє зі сформованим мовним кодом рідної (домінантної російської мови), то на цьому етапі необхідно створити паралель «термін певного значення, виражений відповідною частиною мови, у російській мові — термін-відповідник в українській мові» і на основі цього проаналізувати відповідність морфемних і морфологічних засобів термінологічної системи в обох мовах.

Реалізація як одиниці морфології. Іменник

Розглядаючи термінологічний матеріал у такому аспекті, особливо слід звернути увагу студентів на таке.

Тема «Відмінювання іменників»:

а) родовий і місцевий відмінок множини іменників різного роду I та II відміни;

б) родовий і орудний відмінок однини іменників III відміни з основою на один приголосний і на групу приголосних;

в) родовий відмінок однини іменників II відміни чоловічого роду – необхідно давати значеннєві групи відповідно до фаху, а не загальномовний матеріал.

Особливості творення термінологічних назв залежно від їх значеннєвого наповнення

Вивчення цього матеріалу полягає в тому, що визначаються семантичні групи термінів-іменників і засоби та способи їх творення відповідно до їх значення.

Наприклад:

а) іменники, що позначають процеси і дії творять від дієслів доконаного і недоконаного виду за допомогою додавання до дієслівної основи суфіксів -нн-, -енн-, -анн-, -тт-: *обґрунтувати* + *-нн-* → *обґрунтування; обґрунтовувати* + *-нн-* → *обґрунтовування; клонувати* + *-нн-* → *клонування; зміцнити* + *-енн-* →*зміцнення; покращити* + *-енн-* →

покращення; лити + -тт- → лиття; вити (крутити) + -тт- → виття;

б) іменники, що позначають опредмечену дію чи результат процесу, творяться шляхом додавання до дієслівної основи суфікса -к-: *перевозити + -к- → перевозка, розробити + -к- → розробка; та суфікса -івл-: торгувати + -івл- → торгівля, заготовлювати + -івл- → заготівля*;

в) іменники, що передають наслідки процесу, творяться від дієслів шляхом усічення дієслівної основи: *перетинати → перетин; розливати → розлив; розподіляти → розподіл*.

При перекладі іменників на позначення процесу чи його результату з російської мови на українську необхідно враховувати контекст використання того чи іншого слова, його значення і спосіб творення в російській мові.

1. Утворені в російській мові суфіксальним способом віддієслівні іменники на позначення самого процесу і його результату українською мовою зазвичай передаються як віддієслівні іменники на позначення тривалості процесу: *шлифовать→шлифование, шлифовка – шліфувати→шліфування; очищать→очищение, очистка – очищувати→очищування; сцепить→сцепка, сцепление – зчепити→зчеплення*.

І лише в окремих випадках такі іменники передаються українською мовою із двома значеннями: *оценивать→оценивание, оценка – оцінювати→оцінювання* (процес), *оцінка* (результат процесу).

2. Утворені у російській мові безафіксним способом віддієслівні іменники українською мовою передаються так:

а) тільки іменником із значенням тривалості дії: *заносить→занос заносити→занесення*;

б) іменником, який передає назву процесу, перебіг процесу і результат процесу: *зажимать→зажим – затискати→затискання,*

затискувати→затискування, затиск; оттекать→отток – відтікати→відтікання, відтік.

Синтаксис сучасної літературної мови

Опрацювання цього матеріалу актуальне в аспекті вивчення особливостей узгодження і керування у термінологічних сполуках, особливості поєднання термінологічних і нетермінологічних одиниць у словосполученнях; функціонування термінологічної одиниці чи сполуки у реченні. Матеріал цього розділу так само, як і розділу з морфології, доречно вивчати у нерозривному зв'язку з перекладом.

Представлений варіант розгляду фармацевтичної терміносистеми апробований на заняттях з української мови за професійним спрямуванням у Національному фармацевтичному університеті.

За результатами апробації можна зробити висновок, що пропонований шлях вивчення термінологічної лексики методично виправданий і дає певні позитивні результати.

ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ВИКЛАДАННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

ХАРИТОНОВА Н. В.

Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», м. Харків

Вивчення латинської мови у правових вузах є одним з найважливіших засобів приєднання української юридичної освіти до міжнародної юридичної системи з її пріоритетом прав людини. Діяльність юристів у багатьох випадках залежить від системи підготовки майбутніх

спеціалістів у вищих навчальних закладах.

При навчанні юристів латинській мові, викладач активно використовує фразеологічний матеріал, який допомагає глибше зрозуміти державно-політичний устрій, ідеологію, мораль і культуру давнього Риму і співвіднести їх з сучасними правовими системами.

У даній роботі розглянуто питання про вивчення юридичної та загальновживаної латинської фразеології студентами-правниками на основі термінології та норм римського права.

Викладання латинської мови є невід'ємною частиною навчальних робочих планів у юридичних вузах. У наш час відсутність чітко нормованих державних стандартів в освіті щодо викладання дисципліни відкриває широкі можливості викладачам того чи іншого навчального закладу самостійно вирішувати питання, пов'язані з викладанням латинської мови.

Слід зазначити, що публікацій на тему вивчення юридичної фразеології в українських юридичних вузах не існує, але є досвід російських колег, що стосуються методики викладання латинської мови [3, 4]. Можна звернути увагу на те, що існує велика кількість підручників з латинської мови, у яких подано граматичний матеріал і латинські фразеологізми з перекладом різної тематики для запам'ятовування. Іноді у підручниках подано афоризми, у яких використані граматичні форми, що вивчаються у розділах підручника (як правило загальнокультурного вживання) для самостійного перекладу.

Окрім засвоєння граматичних форм, вивчення латинських афоризмів сприяє засвоєнню правових та морально етичних норм римського суспільства, що має значення при вихованні правової культури європейського формату.

Нагадаємо, що головним складником фразеологічної системи мови

є фразеологічна одиниця або фразеологізм. До об'єму фразеології науковці відносять усі словосполучення, які викликаються з пам'яті як готові одиниці мови, а не утворюються у процесі спілкування. (інакше це: ідіоми, крилаті вирази, термінологічні вирази, фразові дієслова, прислів'я та приказки).

Вивчення змістовних, лаконічних, влучних латинських висловів відіграє важливу роль у художньо-естетичному вихованні студентів, прищеплює навички мовної культури, навчає стисло, чітко, яскраво і дохідливо висловити свої думки. Афористична стислість і влучність латинської літературної мови пов'язана з бурхливим розвитком ораторського мистецтва у Римі, яке набуло там великого політичного значення. Римські державні і політичні діячі вважали за потрібне вставляти у свої промови сентенції і афоризми, а також влучно і дотепно відповідати на серйозні питання політичного характеру. Навіть формули римського права, зафіксовані в різних юридичних збірках і кодексах часто нагадують своєю структурою і чіткістю повчальні сентенції, а деякі з цих формул в узагальненому значенні також почали згодом вживатися як крилаті вислови.

Ius est ars boni et aequi (Право є мистецтво добра і справедливості) – латинський вираз, що належить римському юристу Цельсу, відображає головну роль закону у світорозумінні давніх римлян. Право, законність, справедливість були для римлян невід'ємною частиною благополуччя народу.

Повага до закону є психологічним фоном соціального життя громадян. Salus populi suprema lex – «благо народу – найвищий закон» (існують інші перефразовані варіанти цієї формули: Salus patriae suprema lex; Salus rei publicae suprema lex; Voluntas populi suprema lex), Iustitia – fundamentum regni – «правосуддя – основа держави», Aequum et bonum est lex legum – «справедливість і благо є законом законів», Lex est norma recti –

«закон є панування того, що є правильним», Lex iubet ea, quae facienda sunt, prohibetque contraria – «закон схвалює те, що належить робити, й забороняє протилежне», Legum servi esse debemus, ut libĕri esse possĭmus – «ми повинні бути рабами законів, щоб бути вільними», Dura lex, sed lex – «закон суворий, але це закон», Legis virtus haec est: imperare, vetare, permittĕre, punire – «сила закону полягає в тому, щоб наказувати, забороняти, дозволяти, наказувати», Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem – «знати закони – значить пам'ятати не їхні слова, а їхнє значення й чинність». Виразність латинської мови у цих та інших висловлюваннях зіграла чималу роль у формуванні правової культури середньовічної Європи.

Слід зазначити, що у латинських виразах проявляється більш поважне ставлення до права і закону, ніж в українських та російських сентенціях (*закон – що дишло, куди повернеш – туди й вийшло; если бы не закон, не было бы преступника; закон, что паутина, шмель проскочит, муха увязнет)* [4].

Фразеологізми з одного боку розкривають погляди народу на світ, з іншого – мають вплив на формування понять про добро та зло, про належне та неналежне, про заборонене та дозволене. При вивченні латинської мови повинен використовуватися потенціал «мертвої мови», під впливом якої сформувалася світова правова культура.

Римське право створило безліч категорій і понять, що мають «позачасовий характер» і якими юриспруденція користується протягом тисячоліть. Досить хоча б згадати положення римського та сучасного права, що вивчаються в курсі латинської мови: Audiatur et altera pars – «слід вислухати і протилежну сторону» (юридичний принцип, що передбачає об'єктивність, неупередженість при розгляді судових справ і будь-яких суперечок); Cogitationis poenam nemo patĭtur – «ніхто не несе покарання за

думки» (положення, виражене у «Дигестах» – збірці уривків з римських юристів, що становила одну з частин кодексу римського права, виданого за часів Юстініана (VI ст. до н. е.), так званого Corpus iuris civilis); Testis unus, testis nullus – один свідок – не свідок (положення, яке пізніше було використано в законодавчих актах багатьох європейських країн); Tres faciunt collegium – троє створюють колегію (положення, що вказує на мінімальну кількість людей необхідну для створення і юридичного визнання будь-якого об'єднання, положення теж зустрічається у «Дигестах»); Suum quique tribuĕre – віддавати кожному своє (принцип suum quique заперечував можливість втручання у чужу сферу права і бере початок від визначення справедливості у Цицерона); Res iudicata pro veritate habetur – вирішена справа вважається за істину (вказує на авторитет судового рішення, принцип сформульований Ульпіаном)

Багато сентенцій римських юристів, а також положення римського права з часом не тільки не втратили свого правового значення, а й стали використовуватися у різноманітних життєвих ситуаціях і, фактично, повторюють латинські сентенції: Nemo debet bis puniri pro uno delicto – «ніхто не може бути двічі покараний за одну провину» *(с одного вола две шкуры не дерут)*; Dura lex, sed lex – «суворий закон, але ж це закон» (*закон є закон*); Lex et regio – «закон і країна» *(со своим уставом в чужой монастырь не суйся)*; Novus rex, nova lex – «новий цар – новий закон» *(новая метла по-новому метёт)*; Par pari referto – «призначайте рівне за рівне» (*око за око, зуб за зуб, катюзі по заслузі)*; Qualis rex, talis grex – «який цар такі і підлеглі» *(який піп така і парафія)*; Pacta sunt servanda – «договорів слід дотримуватися» *(уговор дороже денег)*; Lex prospĭcit, non respĭcit – «закон дивиться вперед, а не назад» *(закон не пишется задним числом)*; Prior tempore, potior iure – «перший за часом, сильніший за правом» *(кто поспел, тот и съел)*; Unum castigabis, centum emendabis –

«одного покараєш, сотню виправиш» (одному вред – всем навет) і т.п.

Ці та багато інших афоризмів видатних римських юристів увійшли у скарбницю світової правової культури і стали надбанням сучасної юриспруденції.

Латинська фразеологія залишається невичерпним джерелом збагачення інтернаціонального фразеологічного фонду. Однак, відбиваючи явища й поняття віддаленої від нас епохи, вона потребує відповідних пояснень. Бажано було б використовувати разом з підручником латинської мови словник латинських юридичних висловів з правовими поясненнями фразеологічних виразів, або надати можливість студентам самім готувати доповіді за фразеологією, щоб вони змогли порівнювати латинські юридичні терміни з іншими дисциплінами, що вивчаються у вузі (кримінальне право (corpus delicti – склад злочину, locus criminis – місце злочину, nullum crimen sine lege – немає злочину не зазначеного в законі, vim vi repellere licet – насильство дозволено відбивати силою) , міжнародне право, сімейне право, римське право тощо...). Хотілося б звернути увагу на те, що при вивченні юридичної фразеології використовується словник [1], виданий українською мовою, що описує основні норми римського та середньовічного права, але не пояснює значення багатьох вказаних термінів. Можна запропонувати поєднати вивчення латинських виразів не з граматикою, а з окремими термінами, або концептами [3] (наприклад, концепт право (*ius* civile, *ius* naturale, *ius* non scriptum, *ius* vitae necisquae, *ius* gentium**,** *ius* est ars boni et aequi, praesumptio *iuris*, *iuris* consultus, de *iure*...і т.п.). Концептів може бути багато: концепт закон, правосуддя, людина, договір, спадкоємець тощо. У такому випадку у студента виникає мотивація до вивчення «мертвої» мови, оскільки він може вивчати і граматичні форми і терміні, а також порівнювати процесуальні терміни, що були використані на заняттях з іншими іноземними мовами, які вивчаються

у вузі.

Отже, вивчення латинської мови у юридичних внз сприяє розвитку правової культури студентів, поглибленню знань про джерела права, створює умови для формування європейського ставлення до норм моралі та права. Причому, з метою формування позитивної навчальної мотивації до вивчення латинської мови та для поглиблення асоціативних зв'язків між спеціальними дисциплінами та латинською мовою бажано дотримуватися ряду принципів:

1) Розміщення юридичних правил та афоризмів за тематичним принципом (наприклад, за різними галузями права). Можна розмістити юридичні терміни за принципом концепту, що дасть змогу глибше і системніше ознайомитися з різними сторонами суспільно-політичного життя римського народу, його культури. Крім того, таке розміщення матеріалу набагато полегшить його використання і засвоєння.

2) Для підвищення пізнавальної цінності наведеного фразеологічного матеріалу у більшості випадків подавати коментарі історичного, історико-літературного характеру і там, де можливо, вказувати першоджерело вислову та історію його подальшого розвитку. Що стосується юридичної термінології і фразеології, доречно було б подавати пояснення правового характеру, і, якщо це доцільно, інформацію про галузі права, в яких зустрічається даний вислів.

Вільне володіння латинськими афоризмами, висловлюваннями, термінами, які вже стали універсальними для всього світу не тільки свідчить про культуру правника, а й значно полегшує спілкування юристів різних країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хоміцька З. М. Словник латинських юридичних висловів. – Х. : Право, 2005. – 272 с.
2. Корж Н. Г., Луцька Ф. Й. Із скарбниці античної мудрості. – К. : Вища школа, 1994.

– 351 с.
3. Лысак Е. А. Методика преподавания латинского язика, основанная на сравнительном анализе концептов права в русском, латинском и английском языках.
4. Овчинский А. С. Латинский язык при подготовке юристов в ракурсе информационных воздействий.
5. Латинский словарь юридических терминов и выражений / Сост. В. А. Минасова, И. Ю. Губина. – Ростов н/Д : изд-во «Феникс», 2000. – 320 с.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

ХОДАКОВСЬКА О. О.

Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», м. Харків

Наслідком світової глобалізації інформатизації є значний розвиток інформаційних технологій. Розвиток та удосконалення інформаційних технологій позначилося, насамперед, й на освіті. Новітні програми, метою яких є розвиток навичок з певної галузі науки чи техніки, є однією зі складових підготовки сучасного фахівця.

Завдяки сучасним Інтернет-технологіям створено оптимальні умови для дистанційного навчання. Перевагою такого виду навчальної діяльності є те, що студент може працювати та консультуватися з тьютором (викладачем) у зручному для нього режимі в бібліотеці, вдома, комп’ютерному класі тощо. При цьому використовується електронна пошта, онлайн телеконференції і т. ін. Сприяє кращому засвоєнню матеріалу й прямий (он-лайновий) доступ до навчального матеріалу, який пропонується у різних формах: тексти, графіка, відеофрагменти, тести.

Поняття «дистанційне навчання» ґрунтується на трьох складових: відкрите навчання, комп’ютерне навчання та активне спілкування з викладачем та студентами з використанням сучасних телекомунікацій [1: 4]. Передумовами дистанційного навчання є розгалужена система

навчальних центрів як безпосередньо в країні, так ї за її межами.

Дистанційна форма – це не форма заочної освіти, тому що визначними рисами першої є гнучкість і модульність навчальної інформації, економічна ефективність навчання, спрямована на розвиток контролю якості освіти, нова роль викладача, використання інформаційних технологій і засобів [1]. На сьогодні існують два типи дистанційних курсів. До першого типу відносять такі курси, які містяться на сайті, мають безкоштовний доступ та створені для самостійного навчання студентів. Як зазначають дослідники, кількість таких курсів зростає, але їх головний недолік полягає у тому, що вони не надають сертифікат про якість отриманих знань [1: 8].

На курсах другого типу навчається група студентів. Отримання освіти такого типу передбачає спілкування студентів та викладача, такі курси платні, але перевага в тому, що вони надають сертифікат, включені до системи підготовки бакалавра, фахівця чи магістра.

Слід пам’ятати про те, що дистанційна форма навчання, так само як будь-яка інша не може бути відокремлена від загальної системи освіти [4: 300]. Система освіти з кожної навчальної дисципліни містить в собі базовий курс, фахове навчання та додаткову освіту. Останні два курси пов’язані з першим та обумовлюються ним.

Дистанційне навчання має один суттєвий недолік. Йдеться про значне обмеження усної практики. Виконання усних вправ та безпосереднє спілкування лишаються поза можливостями сучасних інформаційних технологій. Отже, мова може йти про поєднання очної та дистанційної форми навчання. Формування навичок читання, письма — це дистанційна форма, говоріння – заняття в аудиторії.

Звертають на себе увагу певні проблеми, які пов’язані з використанням всесвітньої мережі. На сьогодні існує велика кількість сайтів, які забезпечують достатню інформаційну базу для створення моделі

дистанційного навчання. Є загроза надлишкової інформації або надлишкового захоплення інформаційними ресурсами Інтернету. Друга проблема в роботі з Інтернетом полягає у тому, що захоплення інформаційними технологіями призводить до того, що учень забуває про мету навчання. Щоб запобігти цій проблемі, слід залучати інформаційні ресурси всесвітньої мережі лише з урахуванням першочерговості усної практики.

У світі існує мережа курсів дистантного навчання, які спрямовані на:

— надання можливості учням вдосконалювати свої навички та вміння в межах діючих освітніх програм або автономно;

— надання атестату про освіту, той чи інший кваліфікаційний ступінь (бакалавріат, магістратура) на підставі результатів відповідних іспитів (це впроваджено лише в закордонних навчальних закладах);

— надання сертифікату про підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у галузі методики викладання іноземних мов.

Для того, щоб курси іноземних мов були ефективними, слід дотримуватися таких положень:

1) курси дистанційного навчання іноземним мовам передбачають більш детальне та ретельне планування діяльності учня, її організацію, чітке усвідомлення мети й завдань навчання, надання необхідних учбових матеріалів поступово, після виконання попередніх завдань;

2) інтерактивність – ключове поняття освітніх програм дистанційного навчання. Курси дистанційного навчання повинні забезпечувати максимальну інтерактивність між учнем та викладачем, зворотній зв’язок між учнем та навчальним матеріалом, надавати можливість групового навчання, оскільки специфіка предмета полягає в постійному спілкуванні, в інтерактивності власне процесу;

3) надзвичайно важливо передбачити високоефективний зворотній

зв’язок, для того, щоб учні могли бути впевнені у правильності свого просування шляхом від незнання до знання. Такий зв’язок може бути як пооопераційним, оперативним (на етапі формування навичок), так і відкладений у вигляді зовнішньої оцінки викладача;

4) мотивація – найважливіший елемент будь-якого курсу дистанційного навчання; у курсі іноземних мов вона головним чином досягається за рахунок міжкультурного компонента, а також можливостей використання спілкування з носіями мови. Слід згадати про те, що для дистанційного навчання властивим є значне посилення соціально-значущих мотивів: ділового, пізнавального, співробітництва, самореалізації та розвитку та ін.;

5) структурування курсів дистанційного навчання має бути модульним, для того щоб учень мав можливість чітко усвідомлювати своє просування від модуля до модуля, міг обирати будь-який модуль на свій розсуд чи на розсуд викладача, залежно від рівня вивченого. Великі за обсягом модулі помітно знижують мотивацію навчання;

6) для курсів іноземних мов велике значення має звуковий та ілюстративний супровід [4].

В центрі процесу вивчення іноземних мов знаходиться самостійна пізнавальна діяльність того, хто навчається. Саме самостійна діяльність є специфікою цієї галузі знань. З огляду на це, необхідною є більш гнучка система освіти, яка б дозволила отримувати знання тоді й там, де це зручно учневі.

Контроль за виконанням завдань, засвоєнням матеріалу, вмінням застосовувати його у певних ситуаціях має бути систематичним, будуватися як на основі оперативного зворотного зв’язку так і бути віддаленим у часі.

Таким чином, в основі дистанційного навчання іноземним мовам має бути самостійна практика кожного учня з того виду мовленнєвої

діяльності, якою він займається.

Діяльність кожного учня має проходити під керівництвом досвідченого педагога, тобто має бути інтерактивною. Учбова діяльність повинна бути побудована таким чином, щоб вчитель мав можливість систематично протягом всього курсу прослідкувати, коректувати, контролювати та оцінювати діяльність учнів.

Самостійна робота учня потребує ефективного зворотнього зв'язку як по відношенню до учбового матеріалу, що використовується (пооперацiйний зворотній зв'язок), так і стосовно зовнішнього зворотнього зв'язку при роботі в групах, контактах з викладачем. Види самостійної роботи учнів мають бути різними: індивідуальними, парними, груповими – навчання в маленьких групах за принципом співпраці (cooperative learning), з усією групою курсу (конференції, колективні обговорення).

Основними методичними принципами, що мають концептуальне значення для організації такої системи освіти, є такі

— комунікативний принцип, який забезпечується не лише при контактах з викладачем (не дужу частих), але головним чином у маленьких групах співпраці, коли використовуються різні проблемні завдання, при розробці сумісних проектів, у тому числі й міжнародних, з носіями мови, при роботі з різноманітною інформацією, яку отримують з різних баз даних у тому числі й з Інтернету, наукових бібліотек тощо;

—принцип свідомості, який передбачає опору на певну систему правил, що перевіряють формування навички та у своїй сукупності дають уявлення про систему мови, що вивчається;

— принцип опори на рідну мову учня, що має знайти відображення в організації ознайомлення учнів з новим мовним матеріалом, при формуванні орієнтувальної основи дій;

—принцип наочності, який передбачає застосування великої кількості

різних видів та форм наочності: мовну наочність, зорову наочність, слухову наочність;

— принцип доступності, що забезпечується, насамперед, шляхом інтерактивністю;

— принцип позитивного емоційного фону, який формує стійку мотивацію навчання для кожного учня.

Такі фактори мають концептуальне значення для організації процесу дистанційного навчання:

1) добір та організація мовного матеріалу відповідно до мети та завдання курсу (це має бути лише автентичний матеріал);

2) структурування курсу, його методологічна та технологічна організація (гіпертекстові технології, web-сторінки);

3) чітке планування роботи групи (організація маленьких груп, конференцій, у тому числі, якщо це можливо, аудіо- та відеоконференцій, організація систематичної звітності – індивідуальної та групової);

4) організація систематичних консультацій з викладачами та кураторами сервера;

5) встановлення та підтримування позитивного емоційного фону як в цілому у групі, так і в кожного учня окремо.

Дистанційні курси іноземних мов можуть бути різними, оскільки існує багато напрямків вивчення іноземних мов, а саме: базовий курс з іноземної мови, курс другої іноземної мови, курс поглибленого вивчення іноземної мови, курси з читання, письма, бізнес-курс, іноземна мова для науковців, курс країнознавства, історії країни, мова якої вивчається тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кухаренко В. М., Рибалко О.О., Сиротинко Н. Г. Дистанційне навчання. Умови застосування. – Х., 2002.
2. Орлов П. И., Струков В. И., Горелов Ю. П. Методические аспекты дистанционного обучения: визуализация информации. Учебное пособие. – Х., 2000.
3. Современные языки : изучение, обучение, оценка. Общеевропейская компетенция.

(Modern Languages : Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference). – 1997.
4. Теория и практика дистанционного обучения : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева; под ред. Е. С. Полат. – М., 2004.

МЕТОД ПРОЕКТІВ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

ШЕВЧУК Н. В.

Львівська філія Європейського університету, м. Львів

Одним із шляхів, що допоможуть оптимізувати засвоєння лінгвістичних знань, зроблять цей процес ефективнішим і приємнішим для студентів, є використання технології міжнародних освітніх Інтернет-проектів. Вони надають можливість об’єднати зусилля студентів і викладачів із різних країн, знайти однодумців, партнерів для реалізації ідей і, звичайно ж, вдосконалити свій рівень володіння іноземною мовою. Крім того, сама по собі спільна діяльність стимулює, створюючи впевненість в тому, що це комусь потрібно, цікаво. Такі проекти завжди виходять за межі предметного змісту, переходять на рівень соціально значущих результатів. Ще однією особливістю міжнародних комунікаційних проектів є глибока інтеграція знання, яка передбачає не тільки вивчення власне предмету досліджуваної проблеми, але й знайомство з особливостями національної культури партнера, його світовідчуття. Це завжди – діалог культур .

Ймовірно найпершою освітньою мережею була мережа iEARN, яка виникла ще у 1989 році. Можна сказати, що iEARN зародилася в свій час завдяки радянсько-американським телемостам у 1988–1989 роках. Величезний інтерес, який тоді країни відчували одна до одної, спонукав учасників продовжити спілкування, причому екзотичним тоді способом –

при допомозі електронної пошти. Далі прийшла черга різноманітних ініціатив, проектів, котрі з часом досягли колосального розмаху. Сьогодні учасниками міжнародної освітньої мережі iEARN є учні, студенти, вчителі та викладачі з понад 20 000 навчальних закладів із 115 країн світу.

Для полегшення пошуку проекту створюються спеціальні Інтернет-ресурси, що об'єднують десятки напрямків із різних країн світу, що дозволяє викристалізувати нову ідею, знайти помічників. Так, наприклад, міжнародний Інтернет-проект Lingu@net Europa був створений з метою сприяння викладанню іноземних мов за допомогою багатомовного віртуального ресурсного центру в Інтернеті.[3:143] На сьогоднішній день сайт існує французькою, голландською, англійською та німецькою мовами. Він запрошує до співпраці викладачів, методистів, керівників, дослідників і студентів. Lingu@net Europa дає своїм відвідувачам доступ до унікального ресурсного фонду – дидактичних матеріалів, форумів, планів заходів, документів про політику та перспективне прогнозування у лінгвістиці та бібліографію з обраних тем.

На сайті багатомовного міжнародного Інтернет-проекту Viadeo можна стати учасником однієї чи кількох близьких вам за інтересами груп і взяти участь у їхній роботі. Тематика груп сайту цікава і багатогранна; вона торкається питань культури і мистецтва, економіки та підприємництва, інформатики та телекомунікації, професійної діяльності у найрізноманітніших галузях, політичних та соціальних проблем, спорту, дозвілля і т.д.

Як підготовку до участі в Інтернет-проектах можна використати ігрові методи, що розвиватимуть вміння студентів спілкуватися іноземною мовою зі своїми віртуальними співрозмовниками, а також навички використання комп'ютера та Інтернет-мережі зокрема. Для цього можуть бути застосовані наступні завдання:

Завдання 1. Учасники отримують частини загального повідомлення, наприклад поезії, яку необхідно зібрати з цих фрагментів. Завдання учасників – надіслати кожному свій фрагмент, скласти все повідомлення повністю з отриманих частин і відправити його на адресу електронної пошти викладача. Переможцем вважається той, хто прислав повідомлення повністю, зібране у правильному порядку.

Завдання 2. Учасники розбиваються на мережеві групи по 3 – 4 осіб. Групам видається наступне завдання. Кожен учасник групи є членом команди корабля, на борт якого потрапила пляшка з сигналом лиха від капітана Гранта. Кожен учасник отримує невеликий фрагмент повідомлення з проханням про допомогу, описом географічних, біологічних особливостей місця аварії корабля, тваринного світу і традицій місцевого населення. Завдання групи – зібрати повідомлення повністю, спілкуючись тільки за допомогою електронної пошти, вияснити, де знаходиться капітан Грант, і відправити повідомлення на адресу викладача.

Ці завдання підготують студентів до роботи у телеконференціях та форумах, що проводяться іноземною мовою .

Завдання 3. Підготовку до роботи в чаті можна провести наступним чином. Учасники заходять в час під «ніками» казкових чи літературних героїв і намагаються в ході бесіди «розкрити» співрозмовників і не бути розкритими самим, при цьому відверто відповідаючи на запитання.

Завдання 4. Учасник повинен уявити, що перебуває сам у порожній квартирі одного з французьких міст, у котрій нема нічого, крім комп’ютера і виходу в Інтернет. Він повинен віртуально «прожити» повноцінним життям певний проміжок часу і знайти відповіді на наступні запитання:

- Чи є в цьому місті віртуальний Інтернет – магазин і чи можна замовити в ньому продукти харчування, одяг, меблі.
- З’ясувати, які сьогодні є сеанси кіно.

- Знайти в цьому місті вакансії на роботу в мережі Інтернет.

- Відправити привітальну листівку друзям.

- Познайомитися і поспілкуватися з мешканцями цього міста у чаті.

Перш ніж перейти до роботи над проектом, науковий керівник із консультантом з нових інформаційних технологій повинні чітко визначити мету участі у ньому, вибір проблемної галузі, завдання, які вони перед собою ставлять, кінцевий вид проблемного продукту, який передбачається створити, його призначення і коло користувачів, сформувати склад проектної бригади і розподілити обов'язки. При цьому слід враховувати інтереси студентів, поставити посильне для них завдання, яке сприяло б їх розвитку. У результаті цього підготовчого етапу обирають тема проекту, визначають вид його завершеної форми та готують його коротку анотацію [3:150]

Робота над проектом, як правило, передбачає наступні етапи:

1) створення візитної картки учасників;

2) збір і обмін інформацією між ВНЗ-партнерами по кожному з питань, заявлених у проекті, над якими працювали групи;

3) всі учасники проекту створюють дайджест (у вигляді WWW-газети).

Оскільки телекомунікаційні проекти відносяться до міжпредметних проектів, що вимагають інтегрованого знання й комунікативних умінь, для використання подібного роду проектів рекомендується створення Координаційної ради. Вона коригуватиме роботу великої кількості учасників, задіяних у проекті. Координатори формують колектив учасників, розподіляють ролі серед викладачів і студентів, здійснюють координацію виконання етапів проекту, допомагають викладачам, що керують певними напрямками проекту і т. д.

У проекті задіяні викладачі-предметники, наприклад, викладач

іноземної мови (допомога в перекладі текстів), викладач інформатики (він консультант у технічних питаннях створення WWW-сторінок) та ін.

Працюючи над проектом, студенти вчаться ввічливо і грамотно складати листи в партнерську школу. Що стосується технічних питань, вони повинні вміти увійти в мережу і відправити (одержати і зберегти) E-mail; увійти в мережу як активний учасник конференції; уміти розмістити в мережі свої матеріали; користуватися пошуковими системами і базами даних.

Показовим результатом роботи студентів над проектом є спільний мережевий журнал. Для оцінки їхньої роботи варто використовувати критерії, за якими можна відстежити її ефективність. Так, наприклад, можна оцінювати діяльність учасників на основі аналізу робочих матеріалів проекту, результатів анкетування й інтерв'ювання. Також оцінюється регулярність виходу на зв'язок зі студентами-партнерами, змістовність і якість (повнота, грамотність) повідомлень, що надсилаються. Крім того, студентам для відповіді може пропонуватися список запитань, відповіді на які будуть використовуватися як для зовнішньої оцінки, так і для самоаналізу. Питання можуть бути, наприклад, такими:

Як ви організували свою діяльність?

Який вид робіт ви обрали і чому?

Якими видами інформації користувалися, як її відбирали?

Чи досить часу було відведено для роботи?

У яких видах робіт ви брали участь додатково?

Яким чином використовувався комп'ютер?

Хто допомагав вам при систематизації інформації?

Чому ви навчилися в результаті роботи над проектом (як збирали необхідну інформацію, в яких формах вона може бути представлена, як правильно написати листа закордонним партнерам, як вести дискусію і

т.п.)?

Що нового ви довідалися про себе і своїх товаришів у групі; про закордонних партнерів?

Що було для вас цікавим, що – ні?

Чи зазнали ви труднощів у спілкуванні?

У ході роботи над проектом студентам слід запропонувати проміжні етапи оформляти у вигляді коротких есе, котрі можна розміщати на форумі сайту навчального закладу в мережі Інтернет.

По завершенні роботи над проектом студенти переходять до етапу його попереднього захисту. На даному етапі здійснюється перегляд попередньої версії створюваного проекту, виявляються недоопрацювання, намічаються шляхи усунення виявлених недоліків, відбувається коригування програмного продукту, готується його документація.

Тут найперше завдання наукового керівника в тому, щоб організувати процес своєрідного тестування програмного продукту.

Студенти подають проекти в письмовому вигляді, оформленому за стандартами рефератів. Процес оформлення рефератів здійснюється під керівництвом викладачів-кураторів.

Монологічне і діалогічне мовленні необхідне студентам при захисті проекту. Звертається увага на вміння використовувати лексико-граматичний матеріал, розмовні кліше. На даному етапі розробляється план захисту.

Під час захисту протягом 2–3 хвилин студенти відповідають на питання, що не повинні становити для них труднощів, оскільки у процесі роботи над проектом вони на проміжних етапах писали есе, добре знають лексику, що стосується проекту, зміст проекту (вся проміжна робота велася іноземною мовою).

Завершальним є етап презентації або публічного захисту проекту. На

цьому етапі відбувається захист проекту студентами у вигляді курсових робіт, есе, Web-сторінок.

Проект треба оцінювати як з точки зору втілення дидактичної авторської ідеї, так і з точки зору користувача, для якого створюється програма.

При створенні Web-сторінок необхідно звернути увагу на єдність стилю. Графічне рішення теми має відповідати її змісту, відображати її суть. Вибрані елементи оформлення повинні відповідати вибраній візуальній темі, гармонійно «вписуватися» в загальний дизайн, а не виглядати чужорідними елементами.

У процесі проектування освітніх веб-ресурсів є ряд вимог, дотримання яких може розглядатися як дотримання авторами правил хорошого тону. Насамперед для мереженого проекту мають значення:

- простота і узгодженість, особлива привабливість титулу (за статистикою, якщо користувач веб-ресурсів, завітавши на ваш сайт, не затримався там довше 30 секунд, не варто сподіватися на те, що зможете заволодіти його увагою надалі);

- правило двох «кліків» (клацань) у маршрутизації (гіперссилки – на початок тексту);
- яскравість та цікавість: слід уникати «нудних» формулювань, незрозумілих абревіатур;
- правильність, грамотність мовлення;
- повага до авторських прав, культура цитування;
- послідовність у візуальному поданні матеріалу.

Загальні вимоги до дизайну: вмілий підбір кольорової гами, підбір шрифтів і поєднання їх з формами та розмірами, вибір оптимального формату і розміру графічних об’єктів, що забезпечать «читабельність»

тексту, високу якість вставлених аудіо- та відео фрагментів [5:6]. На захисті проекту присутні дирекція навчального закладу, викладачі іноземних мов, викладачі інформатики, студенти, що вивчають іноземну мову. Захист проекту проводиться іноземною мовою, супроводжується демонструванням таблиць, схем, графіків, малюнків, аудіо- та відеоматеріалів.

Важлива роль усіх міжнародних комунікаційних проектів є в тому, що вони допомагають подолати пасивність, інертність студентів, їх зневіру у власних силах, дають можливість відчути необхідність власних знань. У процесі навчання особистість не готується до життя, а живе і здобуває нові компетенції. .[2:718] Актуалізація особистості студента шляхом пізнання чужої для нього дійсності і сприйняття іншої культури відбувається за посередництвом соціокультурного підходу, інтегрованого країнознавства, лінгвокультурології і, безумовно, міжкультурної комунікації, враховуючи її міжособистісну природу та вихід на порівняння і виявлення відмінностей психо-соціо-когнітивних засад носіїв інтеракції.[1:9] Участь у таких проектах допомагає студентам застосувати свої знання іноземної мови, а також проявити своє вміння співіснувати в загальному життєвому просторі, проявляючи чуйність і зацікавлення до явищ іншої ментальності та чужої культури, порівнюючи їх з власним світоглядом і культурним досвідом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.
2. Проектна діяльність / / Енциклопедія освіти / Гол. ред.В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 717–718.
3. Романовська М. Б. Метод проектів у виховному процесі (методичний посібник). – Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2007. – 160 с.
4. Сагитова Г. В. Формирование у старшеклассников проектно-исследовательских и коммуникативных технологий. Электронный журнал «Вопросы Интернет образования». http://vio.fio.ru/vio_33/cd_site/Articles/art_2_4.htm.
5. Скалій Л. І. Використання інформаційних технологій у формуванні професійної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов / / Іноземні мови. – 2003. – № 4. – С. 5–9.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

ШУТАК Л. Б., СОБКО І. О.

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Відмінність мови і мовлення полягає у тому, що мова – явище загальне, абстрактне, відносно стабільне, довговічне і загальноприйняте. А мовлення – конкретне, динамічне і унікальне, непередбачуване й індивідуальне. Проте і мова, і мовлення тісно пов'язані між собою, оскільки основна функція мови – бути засобом спілкування, у процесі якого люди користуються мовленням не для того, щоб демонструвати своє вміння говорити, а щоб передати потрібну інформацію. Мова ж, у свою чергу, не тільки породжує мовлення, а й живиться ним, змінюється, розвивається під його впливом.

Безпосередньо спостерігати мову неможливо. Саме тому лінгвіст має справу з мовленням, а його основним завданням є – «добути» з мовлення мову, дослідити й вивчити її закони й закономірності, а також навчити цієї мови інших. Завдання ж викладача-філолога іноземної мови ще більш відповідальне – навчити мови іноземної, тобто з'ясувати основні принципи функціонування мови, яка є абсолютно незнайомою. Це означає – навчити не лише мінімальному лексичному запасові та основним правилам читання чи письма, а й основним принципам «складання» слів у словосполучення, фрази, особливостям зв'язку слів у реченнях тощо. Іноземець повинен навчитися розуміти та правильно використовувати у своєму мовленні основні лексико-граматичні та синтаксичні конструкції чужої йому мови, а

навчає і спонукає до цього викладач, який сам є носієм мови, що вивчається.

Навчання мови – це цікаве і відповідальне завдання. Оскільки природа мови та її складні процеси все ще залишаються предметом дискусій та суперечок, а психологи та педагоги повинні ще багато зрозуміти про те, як набувається мова – рідна чи іноземна – викладачі-мовники мають необмежені можливості експериментувати, апробовувати різноманітні методи та підходи у навчанні, запроваджувати нововведення, використовуючи все раціональне, що набуто попереднім досвідом. Методологія навчання іноземній мові повинна відповідати сучасним дослідженням у педагогіці, психології та лінгвістиці [1:43]. При підході до вибору методів і форм навчання української мови як іноземної, зокрема у медичному вищому навчальному закладі, де мова є непрофільним, а для іноземців (наприклад, іноземних студентів БДМУ) ще й факультативним навчальним предметом, важливо брати до уваги насамперед психолого-педагогічний аспект. Незаперечним фактом є те, що існує єдина українська мова, яка є державною мовою України, мовою її органів влади та усіх державних інституцій, засобів масової інформації, освіти і науки, армії тощо. Проте кожен із тих, для кого українська мова є рідною, користується нею по-своєму, адже ситуація в Україні щодо вивчення української мови досить складна. Насамперед – це білінгвальна практика, тобто активне чи пасивне використання російської мови, що зумовлене цілою низкою причин: історичним минулим, геополітичною ситуацією, розвитком національної культури, зрештою, особливостями української ментальності. Двояке ставлення до такої ситуації виникає у нас, українців, – громадян України. Щодо людини, яка вперше потрапляє до України, то проблема двомовності у практичному повсякденному житті з’являється одразу, вона переростає у нерозуміння причин того, чому у багатьох регіонах країни у більшості сфер

повсякденного життя домінує російська мова – мова іншої, сусідньої держави, яка, до того ж, не вивчається у навчальних закладах України. Через це виникає неабияка складність у доведенні необхідності вивчення української як іноземної мови, створення необхідної мотивації до навчання.

Саме тому іноземний громадянин опиняється у ситуації невизначеності та двоякості. З одного боку, опанування державною мови країни, у якій ти навчаєшся, завдання звичайне і усім добре зрозуміле. А з іншого, що ж робити з цією мовою і навіщо її вивчати, якщо мовне середовище навкруги якесь не зовсім зрозуміле для іноземця – «наполовину російсько-україно-російське»? У зв'язку з цим першочерговим завданням для педагога стає мотиваційне завдання – виклик та стимулювання мотивації іноземних громадян, «тобто переконання у необхідності вивчення та засвоєння» української мови як іноземної [1:16]. І від того, наскільки студент зануриться у навчання, з'ясує його мету, умови і організує себе, залежить кінцевий результат.

Оскільки курс української мови для іноземців є практичним, то і його основна мета лежить у практичній площині: оволодіння мовою, отримання необхідної мовленнєвої компетенції. Вона полягає у формуванні комунікативно-значущих умінь та навичок у сфері повсякденного та навчально-професійного спілкування іноземних студентів-медиків, тобто комунікативний аспект є основним фактором, що формує методичний підхід викладача-мовника до викладання української мови іноземним студентам, а отже, викладання і навчання мови має комунікативну спрямованість.

У процесі формування комунікативних умінь щодо вивчення української мови іноземцями, найбільш дієвою та ефективною можна вважати таку організацію навчання, яка забезпечувала б залучення студентів до комунікативної діяльності. «Комунікативний підхід

передбачає вихід у такі ділянки комунікації, де проявляються наміри та інтенції мовця, його рольові характеристики, особливі стратегії мовленнєвої поведінки. В центрі уваги опиняються питання, пов'язані з використанням мови у конкретних мовленнєвих актах, явища мовної та мовленнєвої варіантності» [2:26].

Розвиток комунікативних навичок у процесі вивчення української мови іноземцями має деякі особливості, зокрема новий матеріал має опиратися на вже вивчений, і це дещо обмежує форми роботи, якщо основа, на яку можна опиратися, відсутня. У найновіших методиках рекомендується вводити нову інформацію чи нову лексику так, щоб її можна було зрозуміти з контексту. Викладач має подати її таким чином, щоб якомога менше використовувати мову-посередник, у нашому випадку – англійську мову. Для цього повинні застосовуватись всі можливі аудіовізуальні засоби, міміка, жести, творчий потенціал. Тобто викладач має не просто подавати нову інформацію, а наштовхувати на її розуміння. Крім того, оскільки відмінності говоріння і письма вагомі, то на заняттях з української мови, мета яких розвинути комунікативні навички студентів, викладач повинен враховувати ці особливості і вчити студента висловлюватися правильно.

Комунікативна мовна компетенція передбачає оволодіння правильною артикуляцією та здатністю підбирати відповідні мовні засоби, виходячи з комунікативних намірів. У цьому процесі можна розрізнити такі основні компоненти, як *лінгвістичні* (говоріння, читання, аудіювання, письмо); *прагматичні* (підбір вербальних та невербальних засобів відповідно до конкретного мовного акту); *соціокультурні* (вивчення культури та звичаїв країни, мова якої вивчається).

Взаємодія цих компонентів забезпечує здійснення вдалого комунікативного акту, тобто взаємопорозуміння. Вивчення української мови

іноземними студентами має на меті успішне спілкування з носіями мови, а також сприйняття українських текстів, отже практичне користування мовою. Оволодіння мовою на достатньому рівні означає досягнення поставленої мети та якнайкраще взаємопорозуміння. При цьому вивчення мови завжди пов'язане з вивченням культури відповідної нації. Ми повинні розуміти, що ті, хто вивчають мову, є відповідно мотивованими, а викладач потребує певних стратегій для того, щоб підтримувати цю мотивованість щодо вивчення української мови впродовж тривалого часу. Для цього рекомендуються такі стратегії: *ситуація на занятті* повинна бути повністю використана; текстові матеріали повинні підбиратись таким чином, щоб вони містили *цікаві теми та розмовні моделі*; *комунікативні вправи* повинні проводитись регулярно, але завжди за допомогою коротких фаз; слід особливо наголошувати на тому, що українська мова потрібна для *щоденного спілкування*.

З перших занять повинна практикуватись вільна комунікація, тобто вираження власних думок, пропозицій, суджень, пояснень, запитань у незапланованих ситуаціях. Викладач може починати заняття із запитань, які безпосередньо стосуються життя студентів: «Як ваші справи? Що ви робили вчора? Як ви провели вихідні? Який фільм ви переглядали вчора?»

Для активізації раніше вивченої лексики та розвитку креативних здібностей на початку заняття можна проводити різноманітні вправи: *асоціограми, навчальні картки, ланцюжкові ігри, маленькі кросворди, вправи на зразок питання – відповідь* тощо. А подальшою формою розвитку комунікативних навичок є короткі діалоги, які базуються на мовних моделях, але містять власні судження студентів. Дуже часто ці вправи вимагають *роботи у парах*, під час якої студенти-іноземці спілкуються між собою українською мовою. Важливо звернути увагу на те, щоб партнери у діалогах

змінювалися.

Ще одним видом комунікативних вправ є *рольова гра*, яка використовується для відображення побутових ситуацій, наприклад: дорожня пригода, покупка, планування вільного часу тощо. До рольової гри належить також посилене використання стимуляції. Для цього студенти розподіляються на групи за інтересами та визначаються функції учасників. Спільним для цих вправ є те, що вони повинні *розвивати креативні здібності студентів*, активізувати їх фантазію та акторський потенціал, який прихований майже в кожній людині. Проведення занять має викликати приємні емоції, що сприяють засвоєнню навчального матеріалу.

Ефективність процесу формування комунікативних умінь та навичок також може забезпечуватись шляхом залучення студентів до діяльності, яка максимально моделює навчальний процес і створює умови для професійно орієнтованого спілкування. У вирішенні даних проблем доцільно було б запроваджувати такі елементи комунікативної діяльності, як *ситуативне мовлення* та *комунікативні блоки*. Коли мова йде про оволодіння професійною термінологією, цей процес може відбуватися на основі прикладів мовленнєвих ситуацій, *діалогів та полілогів*, *інтерактивних методів навчання*. Щодо мовленнєвої ситуації, то необхідною умовою є той факт, що вона має бути якнайповніше *наближена до умов природного спілкування* і стимулювати студента до мовленнєвої діяльності. Доцільним є створення комунікативних ситуацій у формі діалогу, оскільки саме він передбачає природне та повне використання аудіо- та мовленнєвих вмінь.

Діалоги можуть бути різної *тематики*, зокрема: розмова між *лікарем і пацієнтом* у лікарні; розмова між *лікарем і родичами пацієнта*; розмова між *аптекарем і покупцем* у аптеці; розмова між *продавцем і покупцем* у магазині; розмова *касира і клієнта* у банку тощо. При такій формі роботи студент-іноземець вчиться висловлювати свої думки, судження з приводу

різних життєвих ситуацій, отримувати необхідну інформацію. Добре і вміло організована бесіда чи дискусія найвищою мірою може сприяти введенню, розкриттю значення і закріпленню того чи іншого терміна, лексичного виразу чи мовного кліше. На нашу думку, за допомогою саме таких видів роботи може відбуватись найбільш активне засвоєння термінологічної та професійної лексики студентами медичних спеціальностей.

Отже, у нашій статті ми намагались висвітлити основні проблеми формування умінь та навичок при вивченні української мови студентами-іноземцями та можливі шляхи їх вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вєтохов О. Самостійне опанування іноземної мови. Психологічний аспект / О. Вєтохов / / Рідна школа. – 1998. – № 4. – С. 63.
2. Кубрякова Е. С. Коммуникативная лингвистика и новые задачи теории словообразования / Е. С. Кубрякова / / Сб. науч. трудов МГПИ ин. яз. им. М.Тореза : Проблемы коммуникативной лингвистики. – М., 1982. – С. 118.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
4. Шутак Л. Б. Вчимося української / Навч. пос. для студентів-іноземців вищих мед. навч. закладів I-IV рівня акред. / / Л. Б. Шутак, І. О. Собко, І. В. Нікоряк. – Чернівці : Вид-во БДМУ, 2009. – 231 с.
5. Яковлева Н. В. Дослідження психічного стану студентів з метою виявлення комунікативних бар’єрів у процесі вивчення іноземної мови / Н. В.Яковлева / / Актуальні проблеми психології. Т. 5 : Психофізіологія. Медична психологія. Генетична психологія. Частина 1. / За ред. Максименка С. Д. – К. : Нора-прінт, 2002. – С. 137–141.

Тези

О НЕКОТОРЫХ УМЕНИЯХ И ПРОБЛЕМАХ В УСЛОВИЯХ БИЛИНГВИЗМА

БАБАЙ Л. В.

Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства им. П. Василенко, г. Харьков

Второй язык очень важен для студентов, приехавших учиться в нашу страну. Исследование языковой коммуникации предполагает процесс изучения двуязычия в искусственной среде. Конкретным результатом исследований в этой области может быть разработка методов формирования искусственного билингвизма. Проблема двуязычия это деятельностный подход к изучению неродного языка. Умения и навыки, получаемые студентами на занятиях по изучению чужого языка, рассматриваются как взаимосвязанные части единой системы, что позволяет учитывать «возможность возникновения новых видов деятельности, умирание одних действий и операций и рождение других», а

также помогать билингву пользоваться двумя языковыми системами. Очень большое значение приобретают умения воспроизводить смысловой анализ структуры текста и умения логически правильно строить высказывания. Если эти умения недостаточно сформированные, то это вызывает определенные трудности при пользовании двумя языковыми системами. Овладение чужим языком предполагает правильность использования механизма переноса, т. е. способность учитывать предшествующий опыт владения языком для организации речевой деятельности на изучаемом языке. Этот опыт используется для прогноза предстоящих речевых ситуаций и восприятия изучаемого языка. Можем сделать вывод, что знания, умения и навыки, приобретаемые в процессе учения вообще и процессе обучения иноязычной речи в частности, расширяются и углубляются на базе уже известного. Отсюда следует, что явление переноса позволяет человеку использовать то, что ему уже известно, при совершенно новых или относительно новых обстоятельствах. Формирование речевой деятельности на изучаемом языке оказывает влияние и на пользование учащимися родным языком. Это позволяет учащемуся расширять словарный запас, расширять свой кругозор. В условиях искусственного билингвизма владение умениями и навыками различных языковых систем происходит с различных исходных точек. Ведь не все учащиеся в достаточной степени владеют родной языковой системой. Они продолжают усовершенствовать умения и навыки родного языка и развивают умения и навыки пользования языковой системой второго языка. Этот процесс протекает в одном направлении и как показывает опыт, чем лучше билингв владеет родным языком, тем успешнее проходит процесс осваивания чужим. На начальном этапе обучения, когда учащийся владеет языковой системой родного языка и начинает осваивать языковую систему изучаемого, родной язык занимает

доминирующее положение. Иноязычная речь оказывается неправильной, несформированной. Билингв еще не достиг достаточного уровня владения чужим языком, и родной язык стоит на первом месте. Но для успешного обучения чужому языку так не должно быть. Первостепенная роль отводиться изучаемому языку, ведь на занятиях учащиеся должны как можно больше находиться в сфере чужого языка и как можно меньше обращаться к родному. Преподаватель сосредоточивается на одной из сторон искусственного двуязычия – на развитии навыков и умений, необходимых учащемуся при речевой деятельности на изучаемом языке. Навыки и умения, полученные при изучении родного языка, играют второстепенную роль. Очень часто эти навыки не усовершенствуются при изучении чужого языка, что вызывает не восприятие учащимися чужой языковой системы. А ведь чужой язык воспринимается через призму родного языка, ведь учащиеся сопоставляют и выявляют сходства и различия в языках. В дальнейшем это приводит к значительным ошибкам, которые делают учащиеся при написании и устном общении.

На завершающем этапе обучения уровни владения языками постепенно выравниваются, и билингв начинает более свободно владеть двумя языковыми системами. Знание родного языка помогает усвоить чужой язык, овладеть им на высоком уровне, пользоваться им в любых ситуациях общения. Но возникает немало трудностей даже на том уровне, когда, казалось бы, язык выучен. Мы наблюдаем у билингов трудность при логичном изложении. То есть, когда учащиеся начинают говорить на чужом языке, они медленно осваивают навыки логичности изложения своих мыслей. При построении собственного высказывания на основе интерпретации текста, факта, проблемы, отношения к лицам, отмечается трудность в формировании таких навыков и умений. Очень часто возникают трудности при вычленении главной информации. Важным

видом деятельности является овладение учащимися вузов различными видами чтения: изучающим, ознакомительным, реферативным, просмотровым. Нужно выработать умение у студентов быстро переключатся с одного вида чтения на другой. Это дает возможность добиться хороших результатов при чтении на чужом языке и добиться прекрасного уровня владения чужим языком.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

БАЗАРОВА В. І.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Курс латинської мови має багаті можливості для формування у студентів-фармацевтів діалектико-матеріалістичного світогляду на підставі суспільно-політичної термінології, греко-латинського походження афористики, що стала надбанням усього людства.

Підготовка висококваліфікованого лікаря та фармацевта, виховання патріота і громадянина — одне з найбільш важливих завдань вищої медичної школи. При визначені змісту навчання та виховання в медичному вузі не можна не враховувати того, що майбутній лікар або провізор не може бути обмежений лише рамками своєї професійної діяльності. Йому потрібен широкий кругозір і висока культура.

Виховна спрямованість курсу латинської мови містить такі основні аспекти: моральний, трудовий, правове та естетичне виховання, тобто передбачає комплексний підхід до справи виховання.

На кожному практичному занятті з курсу латинської мови поряд з вивченням граматичного і термінологічного матеріалу слід приділяти увагу і термінології суспільних наук. Це завдання полегшується тим, що більшість суспільно-політичних термінів, подібно медичним термінам, утворені від одних і тих же словоутворюючих елементів греко-латинського походження. Курс латинської мови не може обійти і латинську афористику. Латинські афоризми та крилаті слова, що випереджують мудрість багатьох поколінь, і в наші дні можуть служити точною і всеохоплюючою характеристикою багатьох суспільних явищ, правових і моральних норм.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

БЕСАРАБ Т. П.

Національний університет «Юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого», м. Харків

Процес глобалізації, зміни, спричиненні розвитком науково-технічної революції, постійні зміни оточуючого світу – все це впливає на життя сучасного суспільства. У зв’язку з тим, що постійно відбувається зростання обсягів навчальної інформації, виникає потреба самостійно знаходити та застосовувати її за допомогою інформаційних технологій. Коли виникає потреба швидко знайти будь-яку інформацію краще за все з цим завданням краще може впоратись такий вид технічних засобів навчання як комп’ютер, який може бути використаний не тільки в структурі аудиторних занять, а й в умовах позааудиторної самостійної роботи. Цей засіб навчання є дуже важливим в електронній педагогіці, або дистанційній освіті.

Дистанційне навчання – це форма відкритої освіти через використання комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів і студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі, більшість з яких підготовлена викладачами. Важливість такої форми освіти обумовлена тими істотними змінами в системі освіти України, які відбуваються зараз. Прямуючи до Європи, наша держава прагне змін не лише в економіці, політиці, а й в соціальній та інших сферах життя суспільства. У зв'язку з цим повинна відбуватися модернізація освітянської діяльності за вимогами Європейського Співтовариства. За умовами Болонського процесу, ключовими завданнями є розширення мобільності освіти, впровадження ефективних систем забезпечення якості навчання. Дистанційна освіта є важливою складовою у розв'язанні цих завдань.

Система дистанційного навчання має на меті впровадження сучасних освітніх технологій та контроль за процесом навчання на всіх рівнях. Впровадження сучасних технологій дозволяє створити будь-які курси з використанням можливостей інтернет-технологій, таких як мультимедіа, тексти та зображення.

Переваги системи дистанційного навчання у простоті доступу до навчального матеріалу завдяки можливості модифікування матеріалів он-лайн. Студенти мають змогу навчатися у зручний для них час, а також одночасно звертатися до багатьох джерел навчальної інформації та спілкуватися за допомогою телекомунікаційного зв'язку між собою та з викладачами.

Однак, система дистанційного навчання має і певні недоліки. Перш за все вони пов'язані з обмеженням її функціональності, що обумовлено використанням інтернет-браузерів. Дуже важливою у цьому питанні є роль викладача. Незважаючи на впровадження освітніх технологій та практичне

використання комп'ютерних навчальних програм, вона залишається досить суттєвою оскільки тільки викладач здатен забезпечити цілісність та системність навчання. Викладач спрощує або ускладнює подання матеріалу, а також змінює послідовність вивчення розділів з дисципліни залежно від творчого або інтелектуального потенціалу студента, його самоорганізації та прагнення до знань. Викладач стає наставником-консультатом для студентів, він координує та удосконалює пізнавальний процес, підвищує творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведення та інновацій. Викладач визначає необхідний для студентів перевірок-тест, контрольна робота, іспит та проводить їх.

СВІДОМО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ МЕТОД ПРИ НАВЧАННІ ЛАТИНСЬКІЙ АНАТОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛОМОВНИХ СТУДЕНТІВ

БІКУЛОВА М. Г., ТІТІЄВСЬКА Т. В.

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя

Викладання спеціальної дисципліни «Латинська мова та основи медичної термінології» для студентів-іноземців на англійській мові переслідує ту ж мету, що і викладання цього предмету російською або українською мовами: підготовка висококваліфікованих спеціалістів-лікарів, здатних грамотно та свідомо застосовувати медичну термінологію в професіональній діяльності. Латинський алфавіт, фонетичні, морфологічні, лексичні та словоутворювальні ресурси латинської мови з елементами грецької продовжують відігравати ведучу роль в збагаченні медичної термінології.

Робота над розділом «Анатомічна термінологія» в курсі латинської мови за часом співпадає з початком вивчення предмету «Анатомія людини», тому робота над анатомічними термінами як лексичними одиницями латинської мови провадиться паралельно з опрацюванням цих же термінів як семантичних одиниць на практичних заняттях з анатомії. На основі латинських анатомічних термінів розглядаються основні граматичні правила латинської мови і особлива увага приділяється структурним мовним типам анатомічних термінів:

1.Single anatomical terms (one word anatomical terms) – терміни, що є іменниками в формі називного відмінку однини чи множини. Багато англійських термінів співпадають за орфографією та значенням з латинськими. Наприклад: uterus (англ.) – uterus, i m (лат.); vertebra (англ.) – vertebra, ae f (лат.) і т.д. При вивчені цієї групи термінів важливо привертати увагу англомовних студентів на терміни, що перекладаються. Наприклад: head (англ.) – caput, itis n(лат.); neck (англ.)– collum, i n (лат.); knee (англ.)– genu, us n(лат.) і т.д. Водночас з вивченням лексичних одиниць студенти знайомляться з розподіленням латинських іменників за відмінами.

2.Composed anatomical terms – складені анатомічні терміни. Ці терміни будуються за допомогою неузгодженого означення (Uncoordinated Attribute) та узгодженого означення (Coordinated Attribute) і вимагають вивчення ще однієї теми «Латинські прикметники» (Latin Adjectives). Практичне застосування спеціальних таблиць до цієї теми є найбільш оптимальним для побудови латинських анатомічних термінів. Виходячи з практичного вживання термінів в курсі «Анатомія людини», на практичних заняттях з латинської мови доцільно вивчати тільки два відмінки іменників та прикметників – називний та родовий (the Nominative and the Genetive), тому що абсолютна більшість анатомічних термінів будується за

допомогою цих відмінків. Особлива увага приділяється перекладу термінів з узгодженим означенням, тому що в англійській мові поняття «узгодження прикметника з іменником» відсутнє. Дуже важливо, щоб студенти свідомо вживали родові закінчення латинських прикметників згідно роду іменників, до яких вони належать – для іменників жіночого роду – відповідні закінчення прикметників -a або -is; для іменників чоловічого роду – -us або -is; для іменників середнього роду – -um або -e (всі ці закінчення подані в відповідній таблиці). При перекладі термінів з узгодженим означенням корисні також порівняльні таблиці суфіксів англійської та латинської мови.

При перекладі термінів з неузгодженим означенням особлива увага приділяється формі англійського анатомічного терміна з відповідною граматичною структурою. Треба пов'язувати вживання родового відмінку в латинських термінах з двома типами англійських анатомічних термінів, що будуються: а) за допомогою прийменника of: bones of the head – ossa capitis (кістки голови); б) за допомогою атрибутивної конструкції, де іменники виконують роль означення: muscle tendon – tendo musculi (сухожилок м′язу).

Розподілення латинських анатомічних термінів за структурними типами, порівняння з англійськими анатомічними термінами, використання граматичних та порівняльних таблиць разом зі спеціальними вправами щодо кожної структурної групи сприяє швидшому засвоєнню анатомічної термінології в цілому та свідомому вживанню граматично правильно оформлених термінів на практичних заняттях з анатомії.

ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

БІЛОЦЕРКІВСЬКА Н. Г.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Гуманізація освіти, як проблема дослідження, має міждисциплінарний характер, оскільки визначення її сутності актуальне для всіх гуманітарних наук і включає психологічний, педагогічний, історичний, етичний, естетичний, гносеологічний, методологічний, а також філософський аспекти. Особливого значення набувають філософські проблеми гуманізації освіти, успішне вирішення яких потребує розробки її філософської концепції. Однак вона не може бути абсолютно вільною від соціальної проблематики й неминуче буде соціально-філософською, оскільки в освітньому процесі діалектика одиничного й загального, зокрема, індивіда й суспільства, має визначальне значення.

Адже система освіти саме як соціальний інститут формує ціннісні орієнтири нових поколінь у формі узагальненого образу людини, її життєдіяльності, призначення, розуміння індивідом власної й родової сутності, загальних способів її здійснення й інші соціально значущі якості. Інакше кажучи, аналіз освіти – феномена сугубо соціального – не може здійснюватися поза соціальною тематикою.

Існуюча парадигма освіти, що робила акцент на підготовці до професії, зжила себе, виявившись породженням технократизму, який дегуманізує освіту, ігноруючи відповідність запитам особистості, соціуму, часу. Така освіта не сприяє становленню повноцінного фахівця, оскільки, випускник такого типу не знає самого себе, тому що не знає, хто є людина взагалі, у чому її сутність, як її реалізовувати. Він не знає своїх творчих можливостей, самостійності, радості творчості, змісту й засобів

самореалізації.

Технократична парадигма в межах своїх концепцій не акцентує увагу, що життя людини не гуманно обмежувати сферою професійного, а тому освіта кожної людини має слугувати її самореалізації як суб'єкта багатьох форм соціальної активності, а не тільки професійної. У цьому плані застаріло традиційне розуміння терміну "професійна підготовка" і воно потребує глибокого переосмислення. До нього в контексті нової гуманістичної парадигми треба включити людинознавство, формування розвинених людських якостей молоді. Способом досягнення цієї мети саме й служить гуманітаризація й гуманізація освіти.

Нова парадигма освіти має принципову орієнтацію на формування людини, компетентної в різних сферах практики – в галузі професійного, у міжособистісному спілкуванні, життєдіяльності в цілому. Завдяки своїй універсальності, вона сприяє подоланню кризи людини, забезпеченню цілісності особистості, реалізації власного призначення .Тому гуманістична парадигма розуміється як програма дослідження освіти, загальна методологія її докорінного перетворення, альтернатива технократизму. В ній, як у ядрі філософської концепції перебудови освіти, обґрунтовується висновок, відповідно до якого сутність гуманізації освітнього простору являє собою спосіб і механізм виявлення для студента його інтелектуально- морального потенціалу, формування розумно-ціннісного ставлення до нього й освоєння шляхів реалізації своїх можливостей.

Розглянута парадигма демонструє, що техногенна цивілізація стає все більш антропоцентричною. Це означає, що в новій епосі центральну й вирішальну роль буде відігравати людина, розвиток людської особистості й стосунки людей, а не держави, класи, партії, війни й класові конфлікти. Гуманізм же споконвічно антропоцентричний. Тому власне кажучи сам час

перетворює концепцію інтегративного гуманізму в парадигму нової освіти, а, значить, – нову систему мислення, світогляду, дії. Така парадигма стане дієздатною, якщо вузівська підготовка забезпечить єдність високого професіоналізму і гуманних якостей фахівця. Подібне осмислення категорії й феномена цілісності особистості, її ролі в становленні індивіда, підготовленого до роботи в умовах ринкових відносин, перетворює концепцію цілісності у важливий методологічний принцип модернізації освіти. Таж парадигма дозволяє усвідомити, як найважливішу, методологічну установку Канта, що людина є "найголовніший предмет у світі й для себе своя остання мета "Дана установка виявляється вирішальною у визначенні цілей, змісту, методів навчання й виховання сучасної освіти.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ИНТЕРАКЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

БОЖКО Н. М.

Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства им. П. Василенко, г. Харьков

Важнейшей особенностью системы современного образования в Украине является активное увеличение его инокультурной составляющей. Сегодня около 50 тысяч иностранцев приехали к нам для получения знаний.

Этот, весьма многочисленный контингент, попадая в незнакомую, подчас вызывающую активное неприятие культурную, социальную и языковую среду, проходит сложный процесс межкультурной адаптации с

целью достижения определенного уровня совместимости с нею.

Межкультурная ***интеракция*** (межкультурная коммуникация) происходит между ее участниками, принадлежащими к разным культурам и прекрасно это осознающими. При этом важным моментом является информация о степени сходства/различия между культурами участников контакта. Для оценки степени сходства культур используется так называемый ***индекс культурной дистанции,*** который учитывает язык, культуру, религию, структуру семьи, уровень образования, оценку уровня материальной комфортности, климат, пищу, одежду. При этом такая оценка не обязательно бывает адекватной.

В настоящее время общепринятым является изучение иностранного языка одновременно с ознакомлением с культурой, традициями, особенностями ментальности не только народа – носителя изучаемого языка, но и ***инофона*** – представителя народа, который его изучает.

Еще М. И. Бахтин писал, что осуществлению собственной языковой деятельности предшествует этап ориентировки в условиях деятельности: осознание усваиваемых фрагментов «чужой культуры» в терминах своего лингвокультурного опыта. Национально-культурная специфика тех или иных лингвокультурных общностей, влияющих на процесс коммуникации, оказывает влияние на результативность и эффективность общения.

Сегодня в таких университетских центрах, как Харьков, получают высшее образование значительное число выходцев из Туркменистана. История развития системы образования этой страны требует специальных комментариев. Сам данный, весьма многочисленный контингент вызывает сегодня активное недовольство работающих с ним преподавателей и сотрудников. В учебном процессе и вне его с ними возникают множество проблем, причины которых кроются в низком уровне общеобразовательной подготовки, определенной мотивационной дезориентации,

разбалансированности социальных и идеологических стереотипов.

Преподаватель, работающий с данным контингентом, должен знать, что только с начала XX столетия, туркмены неоднократно изменяли свои социальные ориентиры и переписывали свою историю. Даже алфавит менялся 4 раза: от арабского – к латинице, от латиницы – к кириллице, от нее – опять к латинице. В начале XXI века в стране были проведены абсолютно губительные реформы в системе образования, закрыты библиотеки, театры, газеты фельдшерские пункты и т. д. В гуманитарной и политической сфере стали насаждаться идеи об исключительном вкладе туркменской нации в евразийскую культуру и создавался культ личности пожизненного президента Туркменистана. При этом этническая самоидентификация туркменов продолжает сочетаться с сохраняющимся племенным сознанием, что не способствует консолидации внутри самого землячества и затрудняет контакты с ним.

РОЛЬ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ В ФОРМИРОВАНИИ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

БОРБУНЮК В. А.

Харьковская государственная академия дизайна и искусств, г. Харьков

Формирование речевой культуры личности – одна из наиболее актуальных задач современной системы высшего образования. Начинающему специалисту очень важно уметь строить свое устное высказывание, понимать и адекватно реагировать на чужую речь, убедительно отстаивать собственную позицию, соблюдая речевые и этико-психологические правила поведения.

Учёные так определяют специфику существования человека: «Я живу в мире чужих слов. И вся моя жизнь является ориентацией в этом мире, реакцией на чужие слова (бесконечно разнообразной реакцией), начиная от их освоения (в процессе первоначального овладения речью) и кончая освоением богатств человеческой культуры (выраженных в слове или в других знаковых материалах)» [1:367–368]. Речевая культура личности всегда отражает её индивидуальность. Личность, с одной стороны, опирается на культуру общества, с другой – каждый человек впитывает из культуры общества то, что в наибольшей степени соответствует его индивидуальности (например, цитирует те или иные книги, фильмы и т.д.).

Наиболее сильное влияние на формирование языковой личности оказывают прецедентные тексты, которые являются обязательным элементом всех видов коммуникации: литературной, естественной, научной, эпистолярной, публицистической и др. Ю. Караулов называет прецедентными тексты, «(1) значимые для той или иной личности в познавательном и эмоциональном отношениях, (2) имеющие сверхличностный характер, т. е. хорошо известные и широкому окружению данной личности, включая её предшественников и современников, и, наконец, такие, (3) обращение к которым возобновляется неоднократно в дискурсе данной языковой личности» [2:216].

Отсутствие в дискурсе той или иной языковой личности прецедентных текстов указывает на неспособность не только создавать, но и воспринимать тексты, характеризующиеся структурно-языковой сложностью, глубиной и точностью отражения действительности. Вошедшие в речь из литературных источников краткие цитаты, образные выражения, изречения исторических лиц, имена мифологических и литературных персонажей, ставшие нарицательными (например, Геркулес, Тартюф, Хлестаков), представляют собой лаконические формулировки

идей и представлений, вызывая в нашем сознании ряд ассоциаций. Незнание или неправильное употребление и воспроизведение прецедентных текстов может привести к нарушению взаимопонимания в пространстве межкультурной коммуникации.

Проблема повышения речевой культуры решается в рамках дисциплин гуманитарного цикла. Так, программа по «Риторике» включает обучение прецедентным текстам как разновидности чужой речи, которая вносит в высказывание особый содержательный и выразительный аспект. Для повышения эффективности работы по формированию у студентов коммуникативных умений, связанных с овладением прецедентными текстами, актуализируются фоновые знания. Задания по формированию умения уместно употреблять прецедентные тексты учитывают специфику речевых ситуаций в будущей профессиональной деятельности.

Таким образом, высокий уровень речевой культуры наряду с качественной профессиональной подготовкой является одним из основных условий подготовки конкурентоспособного специалиста.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 264 с.

ОБ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИСТОРИИ УКРАИНЫ

ВОЛОБУЕВА Е. А., МАЛЮТИНА О. К.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

В последнее время все чаще говорят о возросшей роли

гуманитарного образования в деле подготовки специалистов. Однако в действительности ситуация в этой области оставляет желать лучшего. Это утверждение особенно актуально, когда речь идет об обучении иностранных студентов, причем об обучении иностранных студентов гуманитарным дисциплинам.

Часы на гуманитарные предметы уменьшаются. Сокращаются лекционные часы при увеличении часов на семинарские занятия и на самостоятельную работу.

В этой ситуации единственным выходом для преподавателей гуманитарных дисциплин является использование разнообразных форм работы, что способствует повышению интереса к предмету и тем самым повышению успеваемости студентов.

Организовать эффективную работу в группах иностранных (англоговорящих) студентов по предмету «История Украины» помогают следующие формы роботы:

1. Доступная, легкая для понимания подача материала.
2. Наглядность – лекции с мультимедийным сопровождением позволяют продемонстрировать большое количество иллюстративного материала, карты, схемы, таблицы, комфортное для восприятия выделение главного;
3. Использование интерактивных методов обучения;
4. Систематический контроль знаний студентов.

Интерактивные формы работы включают следующие виды деятельности:

•Так называемая «лекция с ошибками».

Студентам дается задание самостоятельно ознакомиться с той или иной темой, при этом преподаватель предупреждает студентов, что в следующей лекции будут сознательно допущены ошибки, и задача студентов найти эти ошибки, используя знания, полученные самостоятельно.

Такой метод значительно повышает как интерес студентов к теме и предмету в целом, так и успеваемость по предмету.

•Показ анимационных фильмов с комментариями.

Во время занятия студенты получают комментарий к фильму и время на ознакомление с ними, затем демонстрируется фильм, сюжет которого комментирует преподаватель. Закрепить материал позволяет опрос.

3. Составление студентами собственной лекции и ее презентация;

Подобная лекция имеет четкие правила оформления, поэтому требует от студента тщательной подготовки. Студент презентует свою родину, рассказывает об истории, традициях и т. д. Презентация выполняется в Microsoft Point, после презентации выступающему задаются вопросы. Сам докладчик так же готовит вопросы одногруппникам для проверки усвоения ими информации. После окончания презентации студенты оценивают выступление, обсуждают насколько раскрыта тема и выполнено задание.

Получение оценки серьезная мотивация в процессе обучения. Разнообразные формы контроля позволяют объективно оценить знания студентов:

- Тесты (multiple choice) с карточкой (с заданием описательного характера);

Выполняется после фронтального опроса и проработки соответствующей темы на семинарском занятии. Эта форма работы приучает студента к дисциплине и порядку. На каждое занятие студент должен иметь конспект лекции и учебник, иначе он не сможет ответить на вопросы и выполнить задания.

- Stop and Check – итоговый контроль по нескольким темам.

Эта форма работы позволяет закрепить пройденный материал. Преподаватель читает вопрос, который студенты видят на слайде, их задача выбрать и записать правильный вариант ответа.

- Специальные задания обобщающего характера. Они разработаны таким образом, что позволяют оценить, насколько студенты поняли суть исторического процесса, его детали и последствия. Задача – научить студентов ориентироваться в больших потоках информационными, выделять главное, отличать частности.

Благодаря таким видам работы удается поддерживать достаточно высокую мотивацию студентов при изучении курса «История Украины» и добиваться эффективности обучения.

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ З «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

ГОЛОД Р. Б.

Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ

Типову програму з «Української мови (за професійним спрямуванням)» (автори – доктор філол. наук, проф. Голод Р. Б., канд. філол. наук, доц. Мельничук О. М., канд. філол. наук, доц. Сілевич Л. І., ст. викл. Василевич Р. Я.) створено для студентів вищих медичних закладів освіти України III – IV рівнів акредитації, спеціальностей «лікувальна справа», «педіатрія», «медико-профілактична справа», «стоматологія», «медична психологія» відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) та освітньо-професійних програм (ОПП) підготовки фахівців, затверджених наказом МОН України від 16.04.03 №239, експериментального навчального плану, розробленого на принципах Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) і затвердженого

наказом МОЗ України від 31.01.2005р., № 52.

Вивчення курсу здійснюється впродовж 1-го року навчання.

Програму структуровано на модуль, змістові модулі, теми відповідно до вимог «Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін» (наказ МОЗ України від 12.10.2004 р. № 492).

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» як навчальна дисципліна:

а) ґрунтується на отриманих під час навчання у середній загальноосвітній школі базових знаннях із сучасної української літературної мови й інтегрується з дисциплінами українознавчого спрямування та з іншими дисциплінами на рівні використання фахової нормативної лексики (медичної термінології);

б) закладає основи вивчення студентами сучасної української літературної мови та формування умінь застосовувати знання з української мови у процесі подальшого навчання та у професійній діяльності;

в) закладає основи підготовки спеціалістів із високим лінгвістичним рівнем грамотності та культури усного й писемного професійного мовлення.

Програму дисципліни структуровано на 1 модуль («Культура усного та професійного мовлення. Призначення та класифікація документів. Основні вимоги до укладання й оформлення текстів документів»), до складу якого входять 2 змістові модулі («Культура усного та писемного професійного мовлення»; «Призначення та класифікація документів. Основні вимоги до укладання й оформлення текстів документів»).

Загальний обсяг навчального навантаження студентів передбачає 40 годин практичних занять і 50 годин самостійної роботи (всього – 3 кредити).

Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при

засвоєнні модуля – 200, в тому числі за поточну навчальну діяльність – 120 балів, за результатами підсумкового контролю – 80 балів. Студент допускається до підсумкового модульного контролю при виконанні умов навчальної програми, якщо за поточну навчальну діяльність він набрав не менше 40 балів. Максимальна кількість балів за індивідуальну роботу – 6.

Підсумковий модульний контроль відбувається у формі тестування з розрахунку: 75 тестів (по 1 балу за кожну правильну відповідь); 1 практичне завдання з укладання формуляра документа (максимум – 5 балів за завдання).

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ ТА ВИХОВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

ДЕМКОВА Т. М.

Харківський національний автомобільно-дорожний університет, м. Харків

Вища школа відіграє особливу роль у формуванні української особистості в усіх її можливих складниках – мовних, загальнокультурних, світоглядних. Серед навчальних дисциплін важливу роль у цьому процесі відіграють гуманітарні чинники освіти вищої школи – політологія, філософія, культурологія, соціологія та інші. Їх дієвість зумовлюється різними причинами, зокрема все більшим інтересом до умов і механізмів функціонування суспільства, до питань комунікації між владою і народом, різними інституціями держави й особистістю. У цьому зв’язку необхідно зазначити, що більшість дисциплін передбачає знайомство та опанування суспільно-політичною лексикою і термінологією.

Останнім часом науковці вичленовують із загалу нову гуманітарну

дисципліну, так звану *політичну лінгвістику* – науку, що вивчає мову як засіб боротьби за політичну владу та уніфікує засоби впливу на суспільну свідомість. Політична лінгвістика тісно пов'язана і з науками, які вивчають індивідуальне, соціумне і національне пізнання: з соціальною психологією, культурологією, соціологією, політологією, етнографією. Така дисципліна у вищій школі покликана сформувати зі студента як власне науковця, так і значною мірою свідому, культурну та політичну особистість.

Суспільно-політична термінологія є конститутивним, організуючим елементом політичної свідомості, що передбачає формування знань про цінності суспільного життя, ідеали, норми, державний устрій, місце і роль партії та людини в політичному житті соціуму.

Суспільно-політична термінологія у своїх системно визначених координатах містить інформацію про політичний стан суспільства, політичну картину світу, і в межах рідної мови вона формує політичну компетенцію студента в нерозривному зв'язку із загальнолюдськими цінностями, цільовими настановами та діяльнісними практиками людини.

Суспільно-політична лексика як складова термінологічного апарату відповідних гуманітарних дисциплін містить базові поняття, без знання яких усвідомлення їх справжнього змісту та онтологічної цінності важко переоцінити. Йдеться, зокрема, про такі поняття, як *демократія*, *свобода*, *солідарність*, *рівність*, *Вітчизна*. Світ сприймається крізь призму системи відповідних понять, що позначають різні аспекти світогляду особистості, державні адміністративні організації, заклади, уявлення про права і свободи громадян.

Уся система понять суспільно-політичної термінології формує наукову картину світу. Розглянута під знаменниками *«незалежність»*, *«державність»*, *«право на самовизначення»*, така система виявляється надзвичайно потужним чинником становлення політичної свідомості

україномовної особистості.

Суспільно-політична лексика і термінологія репрезентує ідеологічні концепції. На мовному рівні вона виражає ознаки та зміст відповідних ідеологій як специфічних форм суспільної свідомості. При різних ціннісних настановах, що реалізуються в межах відповідних курсів, суспільно-політична термінологія може виявитися тим необхідним комунікатором, що відкриває широкі горизонти і перспективи національної самобутності українського суспільства.

ВИКОРИСТАННЯ БЛОГІВ ЯК ОДНОГО З ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

ДЕРКАЧОВА М. Ю.

ІСМВ «Харківський колегіум», м. Харків

За допомогою інформаційно-комунікативних технологій такі засоби навчання як чати, електрона пошта, форуми та блоги, теле- та відео конференції стають невід'ємною частиною спілкування для більшої кількості людей. З часом рівень сформованості іномовної комунікативної компетенції студентів ймовірно буде визначатися не тільки вмінням спілкування іноземною мовою за особистою присутністю учасника спілкування, але й вмінням спілкуватися за допомогою різноманітних сервісів та служб мережі Інтернет.

Більш докладно розглядається впровадження блогів у навчання іноземної мови. Цієї проблеми вже торкнулися такі науковці як Ю. С. Яценко, О. В. Горбатко, Є. Ю. Лукаш, О.Н. Міщенко, Е. Кемпбелл, Дж. М. Грохол.

Існує велика кількість визначення поняття «блог». Ми виділяємо найбільш прийнятне: блог – це сторінка сайту, яка представлена у вигляді журналу-щоденника або календаря, і яка має доволі зручну форму зберігання інформації – хронологічні записи та категорії, та ведеться автором або групою авторів. Ерон Кумпбелл виділяє 3 основних типи блогів, що використовуються при викладанні мовної дисципліни:

•the tutor blog, що підтримується викладачем;

•the class blog, що підтримується спільними зусиллями викладача та студентів;

•the learner blog, що ведеться студентом індивідуально.

Серед блогів необхідно окремо відмітити особливий тип – аудіо блоги, так звані підкасти (від анг. Podcast або Podcasting). Англійське слово Podcast походить від слов i-Pod (MP 3 плеєр) та broadcast (радіомовлення, трансляція).Підкасти – це мережеві щоденники, але тільки з наявністю аудіо файлів. Існують наступні види підкатів:

- аутентичні підкасти (файли з записом носіїв мови);
- підкасти, що створені викладачами для своїх учні;
- студентські підкасти.

Важливість інтеграції блогів в навчальний процес полягає у тому, що вони дозволять студентам удосконалювати навички письмової та усної мови, аудіювання, читання; ознайомлять студентів з мережевими ресурсами, що пропонують багато цікавої та корисної інформації з теми, що вивчається; забезпечать реальну необмежену аудиторію для студентських робіт, що підвищує мотивацію та відповідальність за зміст; стимулюватимуть самостійну активність студентів; підвищать мотивацію для обговорення тем та дискусії мовою, що вивчається у позакласний час. За допомогою такого способу комунікації викладач працює зі студентами автономно, надаючи свободу вибору виконання завдань, але у той же час,

спрямовуючи, контролюючи та корегуючи процес навчання іноземній мові, що, безумовно, впливає на продуктивність та якість роботи, що виконується.

Використання блогів відкриває можливості для вступу людей, що вивчають іноземну мову, у живу комунікацію у реальному часі та з відстрочкою у часі; активної впровадження студентів у середовище та подолання мовного бар'єру; удосконалення комунікативної та міжкультурної компетентності.

Таким чином, блоги як один з інноваційних засобів навчання та комунікації є продуктивною технологією пізнання іноземної мови у контексті розвитку сучасного суспільства. Вони можуть використовуватися на заняттях іноземної мови, сприяючи закріпленню та удосконалення мовних навичок та вмінь студента будь-якого рівня.

ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ ЯЗЫКУ СПЕЦИАЛЬНОСТИ

ДОЛГАЯ Е. А.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

Актуальной в настоящее время остается проблема создания языковой базы студентов-иностранцев для активного их участия в учебном процессе по избранной специальности.

Задача преподавателя русского языка в высшем учебном заведении состоит в том, чтобы подготовить студентов-иностранцев к свободному чтению научной и учебной литературы, слушанию и записи лекций по специальности, обучить студентов определенным коммуникативным

навыкам, т. е. развить не только их языковую способность, но и языковую активность – коммуникативную компетентность.

При восприятии научных текстов студенты сталкиваются с рядом трудностей, которые являются помехой в овладении языковыми ресурсами научного стиля: это и сложность понимания самих фактов науки, и особенность научной терминологии, и различная научная компетенция, и индивидуальные особенности студентов. Кроме того, с одной стороны, научный стиль речи в учебном процессе должен быть представлен так, как он существует, функционирует, с другой – должен быть упрощен и редуцирован, а самое главное – методически организован так, чтобы максимально обеспечить практическое пользование им. Все это трудности не только студента-иностранца, но и преподавателя русского языка, компетентность которого в области специальности студента очень ограничена.

Существенно важным в повышении эффективности обучения иностранных студентов научному стилю речи и специальной терминологии является осуществление межпредметной координации, организация совместной учебно-воспитательной деятельности кафедр русского языка и специальных дисциплин. Участие преподавателей специальных кафедр в сложном процессе овладения студентами-иностранцами языком специальности подчеркивает важность глубокого проникновения в эту специальность, необходимость систематического усвоения ее языка.

Практика работы показывает, что обучение языку специальности должно быть теснейшим образом связано с обучением специальным учебным дисциплинам на каждом факультете по планам межкафедрального сотрудничества.

Для повышения эффективности обучения иностранных студентов языку специальности необходим широкий и разносторонний контакт

кафедр русского языка и общенаучных дисциплин, который заключается в: 1) целенаправленном привлечении материалов лекций специальных кафедр; 2) использовании на занятиях по русскому языку некоторых наглядных пособий, схем, таблиц; 3) совместной разработке тематики специальных текстов для специалистов разных научных дисциплин; 4) совместной работе кафедр по созданию научно-методических пособий по профилю вуза с ориентацией на специальность студентов; 5) подготовительной, направленной работе кафедр по темам дипломных работ с предшествующим ей реферированием, рецензированием статей по специальности.

Значимость указанных факторов безусловна, что еще больше подчеркивает всю важность и ответственность, необходимость компетентного комплексного подхода к обучению иностранных студентов языку специальности, резервы которого мы видим в постоянном сотрудничестве преподавателей специальных кафедр и кафедры русского языка.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ ВНЗ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

ДРОЗДОВА І. П.

Харківська національна академія міського господарства, м.Харків

При аналізі особливостей мовної особистості студентів-нефілологів було відмічено важливу закономірність засвоєння мови і мовлення: чим вище рівень загальної культури, тим він вище і в рівні володіння мовою/

мовленням з професійною метою. Ця закономірність підтверджує думку Ю. Караулова [1] та М. Пентилюк [2], що мовна особистість – це поглиблення, розвиток, насичений додатковим змістом поняття особистості.

Процес навчання української мови за професійним спрямуванням у вищій школі виявив протиріччя між висхідною цільовою орієнтацією на підготовку висококваліфікованих фахівців і кінцевим результатом. Таке протиріччя, на наш погляд, зумовлено низкою причин: 1) переоцінкою традиційної концепції освіти студентів-нефілологів, зорієнтованою головним чином на вузьку спеціалізацію студентів зі слабким рівнем формування професійного мовлення; 2) відсутністю системи робіт із розвитку професійного мовлення студентів з 1 по 5 курс; 3) недосконалістю методики в галузі розвитку професійного мовлення засобами української мови. Усе сказане свідчить про необхідність систематичної роботи з розвитку професійних комунікативно-мовленнєвих умінь, під якими розуміються вербальні/ невербальні уміння, що формують здатність студента розв’язувати засобами сучасної української літературної мови і предметних знань і вмінь комунікативні завдання в різних ситуаціях професійного спілкування залежно від видів мовленнєвої діяльності.

Складовою частиною видової дефініції «комунікативно-мовленнєві уміння» є «професійно-мовленнєві уміння» (ПМУ), що акумулюють поняття «текстові» і «дискурсивні». Професійно-мовленнєві уміння – це засвоєний мовною особистістю, усвідомлюваний спосіб виконання професійно-мовленнєвих дій під час міжособистісного, групового й колективного професійного спілкування. ПМУ сприяють формуванню / розвитку усвідомлюваного ефективного впливу на адресата (реципієнта) за допомогою мовлення. Ми виділили два типи мовленнєвих умінь, що співвідносяться з а) аналізом текстів і створенням власних текстів за

фахом; б) опрацюванням термінологічних елементів у текстах за фахом наукового стилю мовлення.

Перший тип мовленнєвих умінь складається з 2-х рівнів:

І рівень – мовленнєвий аналіз тексту за фахом − формує первинний мовний досвід і уміння, пов’язані з аналізом тексту-зразка; ІІ рівень – створення тексту певного жанру і стилю, що формує потребу в удосконаленні власного висловлювання на фоні отриманих уявлень про ефективну професійну діяльність, що включає 4 групи вмінь, співвідносних із формуванням, формулюванням, вираженням думки, тобто зі створенням професійного висловлювання (тексту й дискурсу) в єдності змісту і форми.

Другий тип ПМУ співвідноситься з уведенням, вільним володінням термінологічних елементів у текстах за фахом різних жанрів і містить комплекс 1) прийомів впливу; 2) прийомів активізації уваги. Схарактеризуємо мовленнєві уміння (МУ) першого типу.

1. МУ, що співвідносяться з формуванням думки (визначають мовленнєву компетенцію, ідентичні текстовим умінням: студент виголошує промову, спілкується): знаходити тему, ідею, мету, задум промови; формулювати завдання виступу, підбирати матеріал для розкриття задуму, основних мікротем; застосовувати мовленнєвий або риторичний жанр і відповідний йому тип мовлення для ефективного спілкування; формулювати основну тезу (субтезу) виступу, визначати їх якість; добирати аргументи (факти, цифри, приклади, аксіоми, постулати), зв’язок між тезою (субтезою) і аргументами, а також мовні засоби, можливі мовленнєві кліше, що відповідають стилю, специфіці тексту; визначати тип адресата, особливості спілкування з ним, комунікативний намір адресанта й адресата.

2. **МУ**, що співвідносяться з формулюванням думки: складати план

тексту; продумувати логіку викладу; добирати слова-організатори на всіх рівнях мови відповідно до жанру та адресату; розташовувати факти/ матеріал/ аргументи відповідно до обраного типу мовлення, прогнозуючи враження від виступу; визначати способи доказів свого погляду і спростовування зворотного; продукувати вторинні тексти (тези, стислий план, конспект тощо); відзначати умови доцільності використання прямого або опосередкованого способу впливу; добирати найбільш придатний спосіб висловлення згоди, заперечення, відмови, спростування тощо.

3. **МУ**, що співвідносяться з вираженням думки (виявляють рівень досягнутої мовленнєвої компетенції і творчого потенціалу мовця, удосконалюють мовленнєві навички): визначати доречність уживання мовних одиниць у мовленнєвій ситуації; варіювати риторичними прийомами для ефективного професійного спілкування з метою точного і правильного висловлення думки і впливу на емоції слухачів/ учасників усного діалогу/ полілогу; виділяти голосом ключові слова, логічні наголоси і паузи; використовувати різноманітну інтонацію; застосовувати необхідні невербальні засоби; встановлювати зоровий контакт; уникати девіаційних помилок у спілкуванні, долати складні ситуації професійного характеру.

Запропонована класифікація є універсальною, оскільки вона розповсюджується на тексти усіх жанрів, наразі й професійні, тож типологія набуває особливості, що віддзеркалюють професійну спрямованість навчання, яка виявляється і в уміннях другого типу: уведення риторичних елементів до професійного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 262 с.
2. Пентилюк М. І. Концептуальні засади навчання рідної мови / М. І. Пентилюк / / Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Херсон, 2003. – Вип. 34. – С. 69–72.

СВЯЗЬ УСПЕВАЕМОСТИ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ С ОСОБЕННОСТЯМИ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ

ЖИДКИХ Б. Д., ПРИБЫЛОВА Н. Н., ПРИБЫЛОВ С. А.,
СИДОРЕЦ В. М., НЕРОНОВ А. Ф.

ГОУ ВПО Курский государственный медицинский
университет Росздрава, г. Курск

Введение. В последние годы среди исследователей растет интерес к изучению студенческой группы как целостной социально-психологической общности, которая обладает некоторым «внутренним» планом совместной деятельности [Штроо В.А., 2001]. Общение обеспечивает ситуативный психологический контекст для каждого из участников и, в случае неадекватных отношений, приводит к «блокировке» познавательно-эмоциональных систем обоих партнеров [Zayas V. et all., 2002; Riva G., 2002; Herpetz S. C., 2003]. Это познавательно-эмоциональное несоответствие наблюдается и внутри группы, и в межличностных отношениях с преподавателем, приводя эту систему к эмоциональной напряженности [Ширманова О. В., 2002]. Наибольшие проблемы в межличностном общении наблюдается у лиц с выраженной поведенческой активностью (тип А), которые характеризуются сверхвовлеченностью в работу, чувством нехватки времени, высокой мотивацией в достижениях. Соревновательность, амбициозность, агрессивность по отношению к субъектам, противодействующим осуществлению планов; в случаях неуспеха нередко причина видится во внешних обстоятельствах или соперниках; стремление к доминированию в коллективе или компаниях, легкая фрустрированность внешними обстоятельствами и жизненными трудностями [Карвасарский Б. Д., 2002].

Цель. Изучить успеваемость у студентов 6 курса лечебного факультета с особенностями межличностных отношений.

Материалы и методы. Успеваемость студентов оценивалась на основании среднего балла зачетки и коррелировалась с результатами психологических тестов. Роль в межличностном взаимодействии определялась с помощью теста Т. Лири (Райгородский Д. Я., 2001), поведенческая активность исследовалась с помощью теста Дженкинса (Карвасарский Б. Д., 2002) и уровень самооценки диагностировался с помощью Q-сортировки (Бодалев А. А., и соавт., 1987; Карвасарский Б. Д., 2001). В исследовании приняли участие 188 студентов (92 женщины и 96 мужчин). Статистическая обработка материала была проведена с помощью критерия Спирмена. Разница считалась достоверной при $p<0,05$.

Результаты. На уровне личности у субъекта появляется потребность в самоактуализации – в труде, любви, спорте и так далее и реализуется с помощью ориентации на свои собственные способности, возможности, мотивы, что составляет основу самоотношения. Корреляционный анализ среднего балла зачетки студентов с результатами теста Q-сортировки не дал достоверных различий между исследуемыми параметрами ни у студентов-женщин, ни в группе студентов-мужчин.

При исследовании межличностных отношений с помощью теста Лири наиболее часто выделяются два фактора: доминирование-подчинение и дружелюбие-агрессивность. Именно эти факторы определяют общее впечатление о человеке в процессах межличностного восприятия. Корреляционный анализ выявил статистически достоверную зависимость по шестой шкале («зависимый») у мужчин при $r_s=-0,444$, $P=0,024$. При чрезмерно выраженном зависимом типе отношения к окружающим человек характеризуется как резко неуверенный в себе с наличием страхов и опасений, который тревожится по любому поводу, что способствует

зависимости от других, чужого мнения.

На основании статистической обработки среднего балла зачетки с баллами теста Дженкинса выявлена отрицательная корреляционная зависимость показателей в обеих группах (у женщин коэффициент ранговой корреляции составил -0,232, при P=0,026, а у мужчин -0,331, P=0,001).

Заключение. Таким образом, в обучении на лечебном факультете оценка не выступает в виде стимулирующего фактора в формировании адекватной самооценки, основных социальных ориентаций и высокой мотивации в достижениях, что обязывает к поиску способов саморегуляции студентов-медиков с целью управления их учебной мотивацией с использованием психогигиенических мероприятий в условиях больших учебных и эмоциональных нагрузок.

ВІЛЬНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ

ЖУК В. А., ПЄНКІН Ю. М.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Питання використання інформаційних (комп’ютерних) технологій в мовній підготовці, у тому числі з української мови, є актуальним як для середньої так і для вищої школи України. Це обумовлено тим, що використання інформаційних технологій не обмежується тільки впровадженням нових технічних засобів. Вони визначають також нові форми та методи викладання, нові підходи до процесу навчання.

Основною метою мовної підготовки, незалежно від методу що використовується, є формування і розвиток комутативної культури студента, навчанню практичному володінню мовою. При цьому виділяють етапи: розвиток навичок усного мовлення, поповнення активного словникового запасу, вивчення граматики, перевірка знань (тестування). На всіх етапах навчання програмне забезпечення (ПЗ) є ефективним інструментом що дозволяє почути живу мову, тренуватися у вимові, виконувати граматичні вправи. Найвища ефективність застосування комп'ютерних інформаційних технологій у мовній підготовці досягається при їх комплексному, системному використанні. При цьому існує можливість реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні мовам кожного конкретного студента, тому що багаторазове повторювання тих, або інших вправ при самостійній роботі є не лімітовано у часі.

Існує багато професійного ПЗ яке використовуються як для створення навчальних елементів, так і безпосередньо в процесі навчання. Однак не кожен навчальний заклад може собі дозволити придбання пропрієтарного ПЗ в зв’язку з їх суттєвою вартістю. В доповіді проведено аналіз існуючого програмного забезпечення що вільно поширюється, яке може бути використано на всіх етапах мовної підготовки.

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ФОРМУВАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ

ЗАГРІЙЧУК І. Д.

Українська державна академія залізничного транспорту, м. Харків

У вузах України, як і в інших країнах, важливою складовою

підготовки бакалаврів та магістрів є вивчення соціальних та гуманітарних дисциплін. Така практика склалась давно, до неї звикли. З цієї причини суспільство, як правило, сприймає таке становище речей як щось само собою зрозуміле. Навіть причетні до організації навчального процесу не часто задаються питанням про важливість присутності у навчальних планах філософії та інших гуманітарних дисциплін. Правда, таке сприйняття наук гуманітарного профілю у вузах має місце лише тоді, коли вища освіта розвивається в умовах стабільності, в умовах, коли віднайдені і впроваджені принципи освіти відповідають цілям підготовки та задовольняють своїми результатами. Але час від часу, зміни, що відбуваються в суспільстві, вимагають вдосконалення навчального процесу. Тоді в порядку денному постають проблеми реформи, оптимізації структури навчальних дисциплін, впровадження нових та скорочення обсягу чи навіть вилучення тих навчальних курсів, без яких нібито можна обійтись. Сьогодні ми переживаємо саме такий момент. Про відміну гуманітарних курсів хоч і не йдеться, однак ми є свідками скорочення обсягу гуманітарних дисциплін, в тому числі й філософії.

Варто нагадати, що в історії такі прецеденти були. У 50-х роках у Російській імперії з навчальних планів вже вилучали вивчення філософії, мотивуючи це тим, що «вред от ее изучения очевиден, а польза сомнительна». Однак, пройшло не більше 10 років і філософію прийшлось повернути в університети Росії, так як виявилось, що за цей короткий час інтелектуальний розвиток випускників значно впав у порівнянні з попередниками. Даний експеримент, який поставила сама історія, підтверджує велику евристичну функцію філософії, її неоціненне значення у розвитку інтелектуальних здібностей студентів, у підвищенні продуктивності навчальної праці, що проявляється у більш глибокому та швидкому засвоєнні інших наук. Філософія сприяє формуванню творчих

здібностей людей з вищою освітою, що виливається врешті решт у прискорений розвитку наук і суспільства взагалі. Не випадково курс філософії присутній у навчальних планах за різними напрямками підготовки.

Філософія, не дивлячись на постмодерні атаки на неї, залишається важливим способом формування теоретичного мислення та цілісного світогляду. Вона зводить воєдино знання з різних сфер наукового пізнання, формує цілісну картину світу, завдяки чому все знання, здобуте людиною через вивчення природничих та технічних наук, стає узгодженим та несуперечливим, внутрішньо обґрунтованим. Так виникає система наукового знання, в якій всі складові взаємозалежні та взаємообумовлені.
Цілісне знання, знання узгоджене в собі є необхідною передумовою становлення розвиненої особистості, або, як іноді кажуть, Людини з великої букви, людини цілісної, а значить також і моральної. Правда, особливо слід підкреслити, це всього лише необхідна умова постання особистості, але недостатня. Будь-яка людина стає по-справжньому розвиненою особистістю, коли набуте знання вона реалізує в житті, зокрема в житті суспільному як громадянин.

Громадянин з розвиненим теоретичним мисленням, філософськи освічений та навчений діяти у відповідності з цілісним знанням, громадянин, який не тільки знає, але й бажає та вміє діяти за найвищими принципами, не може бути байдужим ні до долі держави, ні до долі окремих людей. Така особистість завжди буде свідомою своїх суспільних завдань, вона не може не бути національно свідомою, адже національна свідомість – це є синтез та зведення в цілісну систему дрібних і великих інтересів спільноти, до якої, попри своє бажання, належить кожний. Цілісність будь-чого – це особлива якість. У випадку з національною свідомістю маємо справу з духовним утворенням, змістом якого є

національна ідея, як синтез усіх інтересів народу-нації. В національній ідеї висвічує гармонійність суспільного буття спільноти, носії якої свідомі своєї національної ідентичності уподібнюють свої особисті інтереси з інтересами нації і готові до узгодження власних національних інтересів з інтересами інших націй.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ ВЫСОКОЙ ДУХОВНОЙ И ЯЗЫКОВОЙ КУЛЬТУРЫ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ

ЗАПОРОЖЕЦ И. В., КРАСНИКОВА С. А.

Харьковский национальный медицинский университет, г. Харьков

Одной из основных задач учебного процесса кафедры языковой подготовки иностранных граждан является сопряжение образовательных и воспитательных целей. Система планирования учебного материала и формы реализации планов направлены на формирование профессионально и социально адаптированной личности высокой культуры.

Учебными планами предусмотрено изучение материалов локального страноведения в цикле занятий, посвященных истории ХНМУ. Знакомясь с выдающимися учеными, работавшими в ХНМУ, студенты приобретают опыт понимания жизненных, морально-этических приоритетов великих людей нашего прошлого. Безусловно, прошлый опыт должен быть подтвержден положительными примерами сегодняшнего дня. Не следует забывать, что молодые люди воспринимают модель поведения преподавателя как некий образец. А образец должен соответствовать высоким критериям,

составляющим понятие «преподаватель высшей школы»: знания, педагогическое мастерство, культура речи, эрудиция и др. Это сочетание качеств преподавателя мотивирует выход на необходимый уровень общения учителя и ученика, способный сделать их единомышленниками.

Особенно это важно для иностранных учащихся, находящихся в отрыве от родной среды и родной культуры. Потенциал различия культур и традиций не должен привести к шокирующим последствиям. Главенствующая роль в элиминации конфликта принадлежит преподавателю.

Неоценимую услугу в процессе гуманизации обучения оказывает русская художественная литература, способствующая формированию высокого уровня духовной и языковой культуры обучаемых. На уроках русского языка иностранные студенты воспринимают идеи и ценности, исповедуемые классиками русской литературы: А. С. Пушкиным, М. Ю. Лермонтовым, Л. Н. Толстым, А. П. Чеховым, М. А. Булгаковым.

В рамках обсуждения произведений преподаватель расставляет необходимые акценты, направляя мысль обучаемых в нужное русло, но в то же время сохраняя диалог культур. В этом общении мы видим преимущества межкультурной коммуникации, выявляющей элементы тождества и различия культур и обогащающей обе стороны общения, выявляя при этом аспекты взаимной идентичности.

Говоря о формах внеаудиторной работы, следует отметить работу СНО, главной задачей которой является подготовка студентов к участию в межвузовской конференции молодых ученых и студентов «Медицина третьего тысячелетия» и к ежегодной кафедральной конференции «Методология и практика лингвистической подготовки иностранных студентов».

Работа кружка, направленная на детальное изучение творчества отдельных писателей либо на описание интересных лингвистических

явлений, в конечном итоге выводит на высокий уровень общения преподавателя и студента в контексте межкультурной коммуникации.

Нельзя не сказать о формах внеаудиторной работы, предполагающих проведение тематических экскурсий по Харькову с посещением музеев, выставочных залов, а также встреч с писателями, интересными людьми – мероприятиями, которые обогащают внутренний мир студентов.

Таким образом, мы акцентируем внимание на приоритетном значении личности преподавателя как проводника гуманных идей, нравственных ценностей, культурных традиций.

Мы подчеркиваем важность сохранения преемственности поколений в деле воспитания молодых врачей. Для реализации этой задачи считаем целесообразным привлечение к учебному процессу и внеаудиторной работе исторического опыта прошлого, а также произведений русской классики и искусства как художественного осмысления общечеловеческих ценностей.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИЛЛЮСТРАТИВНОЙ НАГЛЯДНОСТИ НА ЗАНЯТИЯХ РКИ

ЗОЛОТУХИНА Н. А.

Харьковская государственная академия дизайна и искусств, г. Харьков

Современный этап развития методики преподавания РКИ ведущие специалисты называют «обучением иностранному языку (изучение языка) в диалоге культур» (Пассов Е. И., Митрофанова О. Д.).

Особенностью языковой подготовки иностранных студентов в Харьковской государственной академии дизайна и искусств является безусловная ее ориентированность на принцип соизучения языка и культуры,

определяемая спецификой вуза.

В процессе обучения русскому языку одной из важных задач является формирование культуроведческой компетенции, которая, по определению А. П. Щукина, подразумевает знание студентами национально-культурных особенностей социального и речевого поведения носителей языка: их обычаев, этикета, социальных стереотипов истории и культуры страны, а также способов пользоваться такими знаниями в процессе общения. Формирование данной компетенции проводится в контексте диалога культур с учетом различий в социокультурном восприятии мира, и, в конечном счете способствует достижению вторичной (иноязычной) языковой личности.

Одним из эффективных средств развития русской речи является активное использование на занятиях иллюстративной наглядности – репродукций произведений живописи. Картина, представляя собой предметный план речи, своими конкретными образами помогает студентам осваивать незнакомые реалии, вводить новые для себя слова в контекст профессиональной коммуникации. Обладая богатыми коммуникативными возможностями, картины выполняют важную роль в активизации всех видов речевой деятельности (слушания, говорения, чтения и письма). Студенты получают не только необходимые сведения для коммуникации, но и извлекают факты культуры, как из содержания картины, так и из искусствоведческих интерпретирующих текстов. Работа с иллюстративной наглядностью включает в себя: отбор произведений живописи, позволяющих решать коммуникативно-обучающие задачи; отбор искусствоведческих и специальных текстов, помогающих понять изображенное на картине и средства выражения замысла художника; использование репродукций в сочетании с искусствоведческими текстами и текстами по специальности как средств взаимосвязанного обучения

студентов всем видам речевой деятельности; создание системы искусствоведческого текста, упражнений на материале иллюстраций, позволяющих реализовывать формирование коммуникативной и культуроведческой компетенции студентов.

Произведения живописи содержат в себе не только огромный потенциал для изучения студентами языка и культуры, отражают историю страны, социально-общественные и морально-этические, психологические нормы и ценности русского народа, но и предоставляют возможность углублять полученные знания и умения по специальным дисциплинам: «История искусств», «Цветоведение», «Живопись», «Рисунок», «Композиция» и т. п.

ІНФОРМАТИКА В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

ІВАНОВ В. Г., ЛЮБАРСЬКИЙ М. Г., КОШЕВА Н. А.,
ГВОЗДЕНКО М. В., МАЗНИЧЕНКО Н. І.

Національний університет «Юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого», м. Харків

У доповіді відмічено, що наступає новий період розвитку інформатики як міждисциплінарного наукового напряму, який виконуватиме інтеграційні функції для інших напрямів, як природничонаукових, так і гуманітарних. Інформатика передає їм свою наукову методологію, головними досягненнями якої сьогодні слід вважати методологію інформаційного моделювання, а також інформаційний підхід до аналізу об'єктів, процесів і явищ в природі і суспільстві.

З розвитком інформаційного суспільства ростуть потоки інформації, швидкості її обробки і розповсюдження. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність в захисті інтересів суб'єктів, що використовують інформацію в своїй діяльності, природа якої не укладається в звичні форми предметів правових відносин. Тому інтенсивне зближення інтересів права і інформатики, що ми спостерігаємо сьогодні, є об'єктивним і закономірним процесом, який показує гостру необхідність у взаємному використанні результатів новітніх досягнень, отриманих цими науками, і що має два взаємозв'язані аспекти: прикладний і змістовний. Тобто використання останніх досягнень в області інформаційних технологій, пристосованих або спеціально розроблених для розвитку і функціонування юридичної науки і практики з одного боку і юридичному закріпленні питань, пов'язаних з впровадженням в будь-яку сферу суспільних відносин цих інформаційних технологій, з іншого.

Інформатизація освіти, у тому числі і юридичної – це процес підготовки людини до повноцінного життя і професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

При цьому абсолютно нові можливості для викладачів і учнів юридичних вузів відкривають Internet і телекомунікаційні технології, що містять в своїй основі глобальні телекомунікаційні мережі і інтелектуальні комп'ютерні системи. Об'єднання таких систем і мереж вже сьогодні складає основу нової інфраструктури планети- інфосфери. Перехід до усвідомлення нових реальностей зрушує і базові освітні орієнтири в юриспруденції. Відбувається перехід від лінійного, послідовного представлення інформації до мережевого: гіпермедійні і мультимедійні засоби презентації і навчання, електронні телеконференції з права, сервери правових новин, баз даних і юридичних послуг. Це дозволяє фахівцям вступати в дискусії, аргументувати свої точки зору і аналізувати доводи

інших, здійснювати законотворчість в режимі on-line.

Нам представляється, що учбові курси з основ інформатики для студентів юридичних вузів повинні бути достатньо гнучкими і максимально орієнтуватися на практику. Тут доцільно виділити два рівні підготовки – базовий і спеціальний.

Причому, вивчення інформатики необхідно тісно пов'язати із засвоєнням загальних і спеціальних юридичних дисциплін. Такий взаємозв'язок може бути досягнуто шляхом включення в зміст останніх окремих питань і тем, що стосуються застосування ЕОМ. Поява таких міждисциплінарних зв'язків предметів, що вивчаються, і математизація загальнонаукових і спеціальних дисциплін дозволить студентам гуманітарних вузів оволодіти сучасними методами і засобами наукової діяльності. При цьому комп'ютер вже виступатиме переважно як засіб, інструмент навчання юридичним дисциплінам, але разом з тим заглиблюватимуться знання про нього самого, закріплюватимуться практичні навики роботи з ЕОМ і тим самим реалізовуватиметься принцип безперервності вивчення інформатики, що дасть можливість студентам отримати необхідний сучасний рівень інформаційної компетентності.

О РОЛИ ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

ИВАНОВА К. А.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

В условиях формирующейся новой цивилизации система образования должна суметь преодолеть устаревшие конструкции и

нежизнеспособные методологические принципы, чтобы подготовить людей к новым условиям и формам жизни. В этих условиях закономерно усиливается потребность во всестороннем осмыслении сложнейшего процесса реформирования образования как основы интеллектуального и гражданского становления специалиста, фактора его профессионального продвижения.

Участие образования во вторичной социализации личности определяет активную роль этого института в воспроизводстве общества, но образование по своему содержанию обязательно связано с новыми знаниями и нацелено на их получение, поэтому, как отмечал Энтони Гидденс, воспроизводство и производство здесь предстают единым целым. Не случайно при анализе общества употребляется понятие «поколение». Именно этот рубеж определяет тот сдвиг, то новое, что появляется в обществе. И при этом, как отмечал Пьер Бурдье, каждое поколение приходит в уже заданные условия существования, имеет определенные границы развития, поэтому процесс воспроизводства доминирует над процессом производства.

Значимость образования для молодых людей особенно возрастает в современную эпоху, поскольку усложнение всех форм жизни, внедрение высоких технологий требуют продвижения результатов человеческой деятельности. Переходный характер процессов, происходящих в нашей стране, экономические, политические и социальные реформы, связанные с демократизацией общества, не могли не наложить отпечатка на развитие, с одной стороны, содержания, технологий образования, а также совершенствование его методик, с другой стороны, это привело к формированию новых образовательных стратегий современной молодежи.

На современном этапе развития Украины для овладения профессиональным мастерством требуется широкое гуманитарное

образование. Связано это с тем, что сегодня, как никогда, любой вид деятельности гражданина государства тесно связаны с культурой общества. При этом грани профессионального мастерства пересекаются с историей, политикой, экономикой, социологией, педагогикой и психологией.

Для должного понимания своего дела профессионал обязан представлять, каким образом оно связано с другими областями знаний, а также как эти области знаний могут быть использованы в его целях. Он по-настоящему не разовьёт своих аналитических способностей, интуиции и воображения, если будет тренироваться только в исполнении профессиональных обязанностей. Роль естественных наук в деле воспитания образованных, культурных людей неоценима, но бесспорно, что общая образованность и культура человека напрямую связаны именно с уровнем его гуманитарного знания.

Именно при изучении философии, социологии, экономики и других обществоведческих дисциплин закладываются основы общей методологии профессиональной деятельности. По существу в процессе преподавания общественных дисциплин осуществляется формирование гуманитарного сознания гражданина Украинского государства. Таким образом, главная задача высшей школы – не формирование человека по заданным образцам, а помощь в самореализации, в раскрытии и развитии личностного потенциала, в принятии и освоении собственной свободы и ответственности за жизненные выборы. Способствовать раскрытию и развитию сущности человека, его позитивного потенциала. Для любого обучающегося принятие себя начинается с безусловного позитивного принятия его тем, кто вовлекает его в образовательный процесс.

КОМПАРАТИВНЫЙ МЕТОД ИЗУЧЕНИЯ ТЕРМИНОЛОГИИ КАК СПОСОБ ОПТИМИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

ИОНЕНКО И. Р.

Харьковский национальный медицинский университет, г. Харьков

Актуальность обращения к компаративному методу изучения терминологии обусловлена многими факторами. Прежде всего, это возрастание роли терминологического словоупотребления в связи со стремительным развитием наук, интернационализация терминов, расширение межнациональных профессиональных связей. Для медицинских вузов необходимость такого подхода к изучению специальной лексики диктуется еще и увеличением числа иностранных студентов (особенно англоговорящих), желающих получить образование в нашей стране.

Основной целью изучения латинского языка в медицинском вузе является обеспечение терминологической грамотности будущих специалистов. Для того чтобы достаточно скучный и рутинный процесс заучивания специальной лексики и постижения основ латинской грамматики стал интересным и эффективным целесообразно использовать в учебном процессе компаративный подход. Обращение к родному или известному иностранному языку для проведения параллелей с латинской терминологией, анализ структурных особенностей специальных терминов в каждом из языков, выявление общего и специфического позволяет значительно облегчить задачу усвоения терминологии и обеспечивает более глубокое и сознательное овладение ею.

Главной особенностью, на которую в первую очередь должно быть

обращено внимание студентов, является интернациональный характер медицинской терминологии, обусловленный ее греко-латинским происхождением. Поэтому при сравнительном анализе лексики следует большее внимание уделять общему в латинском и новых языках. Это касается, например, греко-латинских словообразовательных элементов (my-, nephr-, cardi-, hyper-, dys-, hemi-, -oma, -logia etc.), которые не меняют своего значения в силу своей исторически обусловленной семантической фиксированности; структуры клинических терминов (arthr**itis** - arthr**itis** *англ.*, arthr**ite** *фр.*, артр**ит** *укр.*, артр**ит** *русск.*; neur**osis** - neur**osis** *англ.*, neur**ose** *фр.*, невр**оз** *укр.*, невр**оз** *русск.*; encephalo**pathia** - encephalo**pathy** *англ.*, encephalo**pathie** *фр.*, енцефало**патія** *укр.*, енцефало**патия** *русск.*). Для объяснения основных норм латинской грамматики опорой могут служить украинский и русский языки, имеющие подобный латинскому грамматический строй. При работе с англоязычными студентами важно зафиксировать специфические способы выражения притяжательного отношения ***(***лат. ***Genetivus –*** англ. предлог ***of*** или притяжательный падеж***),*** непривычную для английского языка структуру латинского термина (существительное + согласованное определение). Важно обратить внимание на закономерности образования большинства английских прилагательных от соответствующих греко-латинских основ (cerebr**alis** – cerebr**al**, haemorrhag**icus** – hemorrhag**ic**, ven**osu**s – ven**ous,** cancero**genus** – cancero**genic**).

Важной составляющей компаративного метода преподавания медицинской терминологии является создание многоязычных учебных словарей. В этой сфере кафедра латинского языка и медицинской терминологии ХНМУ сотрудничает с теоретическими и клиническими кафедрами университета. В результате такого сотрудничества были изданы многоязычные учебные словари анатомо-гистологических,

микробиологических, клинических, стоматологических терминов.

Компаративный метод обучения выполняет еще одну важную задачу – демонстрируя место и роль латинского языка в современной медицинской терминологии и повседневной жизни, он служит усилению сознательной мотивации к изучению предмета.

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

КАЙДАЛОВА Л. Г.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Дисципліни гуманітарного циклу посідають особливе місце у підготовці сучасних фахівців фармацевтичної галузі, які є не тільки конкурентоспроможними, й культурними та освіченими фахівцями, оскільки проблеми здоров’я завжди посідали значне місце в суспільно-економічному та культурному житті. У зв’язку із цим про стан здоров’я піклується як сама людина, так і органи системи охорони здоров’я, медичні й фармацевтичні працівники.

Як показує аналіз досліджень, гуманітарна підготовка досліджена багатьма вітчизняними вченими і висвітлена в чисельних наукових публікаціях. Українські дослідники гуманізації вищої освіти Г. Балл, С. Гончаренко та ін., відстоюючи різні концепції гуманної освіти, солідарні в тому, що еволюція людини, її розвиток – це і є поступ гуманізму, це безальтернативний шлях розвитку вищої освіти [ ]

Важливим завданням діяльності вищих навчальних закладів є підготовка освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, а також формування системи цінностей, у якій одне з перших місць посідає цінність людського здоров'я, його збереження.

Сукупність етичних норм і правил є важливою складовою професійної етики в діяльності аптечних працівників. Велика роль у етичному вихованні майбутніх фахівців фармацевтичної справи належить викладачам вищих навчальних закладів. Вони як вихователі й наставники повинні бути справжнім прикладом відношення до службових обов`язків, в поведінці, в побуті. Виходячи з важливості деонтологічних проблем на практичних заняттях і на лекціях викладачам необхідно підкреслювати, що головним в роботі фармацевта (провізора) з погляду деонтології є бездоганне виконання свого професійного обов`язку, відповідальне відношення до своїх обов`язків, прояв гуманізму до хворого.

На наш погляд, скорочення гуманітарних дисциплін не є доцільним, оскільки фармацевтичні професії відносяться до типу „людина – людина".

За Є. Климовим цей тип професій визначається такими якостями людини, як стійкий стан самопочуття під час роботи з людьми, потреба у спілкуванні, здатність ставити себе на місце іншої людини, швидко розуміти наміри, думки, настрій інших людей, швидко розумітись на взаємовідносинах людей, добре пам'ятати і володіти знаннями про особистісні якості багатьох та різних людей тощо [3: 86].

Таким чином, при розробці нових навчальних планів підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю зі спеціальностей з напряму «Фармація» необхідно на основі принципів неперервності та інтеграції змісту враховувати комплекс важливих завдань, а саме: гармонійний розподіл навчального часу між професійними та гуманітарними

навчальними дисциплінами, розробка варіативних навчальних планів і програм (включаючи індивідуальні), поступовий перехід від занять великими групами до індивідуального навчання з використанням сучасних педагогічних технологій та засобів навчання, інтегрованих, стандартизованих і самостійних форм навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. О. Психологічні аспекти гуманізації освіти : кн. для вчителя / Г. О. Балл. – К. : – Рівне, 1996. – 128 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Климов Е. А. Образ мира в разнотипных профессиях / Е. А. Климов. – М. : Из-во Моск. ун-та 1995. – 223 с.

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИВЧЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ

КАЙДАЛОВА Л. Г., ЧЕРКАШИНА Ж. В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Національна доктрина розвитку освіти України визначає одним із основних положень створення і використання нових прогресивних методик і технологій навчання, інтегрування всіх етапів навчально-виховного процесу на основі кращих світових здобутків науки.

Вітчизняна теорія і практика підготовки іноземних студентів у світлі сучасних вимог також переживає зміни, реалізуючи нові технології, поєднуючи класичні й інноваційні підходи до навчання.

Актуальною стає проблема підготовки іноземних студентів вищих навчальних закладів України до вивчення професійної лексики, професійне становлення яких як майбутніх фахівців значною мірою залежить від швидкого й якісного оволодіння ними необхідним мовним професійним базисом.

Вивчення особливостей професійного навчання іноземних мов дозволило зробити висновок, що одним із кращих визнаних наукою й апробованих на практиці досягнень у досліджуваній сфері є комунікативний підхід. Його мета – спілкування в конкретних соціальних структурах або формування комунікативної компетенції, яка включає і граматичну, і соціолінгвістичну, і професійну компетентність. Комунікативний підхід дозволяє, враховуючи потреби іноземних студентів стосовно оволодіння іноземною мовою, індивідуалізувати цілі та зміст навчання і, відповідно, його методи й засоби. Він спрямований на створення необхідних умов для навчальної та професійної діяльності студентів. Підготовка іноземних студентів з урахуванням орієнтації на їхню майбутню спеціальність і критеріїв ефективності навчання мови, які розвивають усі чотири види мовної діяльності, сприятиме піднесенню навчання на якісно новий рівень.

Система професійної підготовки іноземних студентів потребує вдосконалення шляхом реалізації педагогічного процесу, що ґрунтується на таких принципах: полікультурного підходу, багатоканального сприйняття інформації, оптимізації навчальної діяльності. Готовність іноземних студентів до сприйняття професійної лексики при цьому становить визначальну умову їхнього успішного навчання.

Важливе методологічне значення у підготовці іноземних студентів має комунікативний підхід, оскільки саме він дає можливість оволодіти мовою як одним із найважливіших засобів їхнього професійного становлення й обґрунтувати загальні принципи навчання іноземних мов, зокрема російскої як іноземної.

Для навчання іноземних студентів професійної лексики доцільним є комунікативний підхід, оскільки саме він найповніше забезпечить оптимальну передачу інформації та сприятиме професійному становленню

майбутніх фахівців.

Комунікативний метод, що ґрунтується на комунікативному підході до вивчення мов, увібравши все позитивне, що було в традиційних методах, розвивається з врахуванням сучасних вимог. У ньому знайшли розвиток такі основні досягнення традиційних та новітніх методів, як: використання рідної мови студентів для розкриття значення навчального матеріалу, сприйняття мови у процесі навчання як засобу спілкування; розвиток усного мовлення при вивченні іноземної мови, усвідомлення необхідності вивчення граматики не в чистому вигляді, як це пропонувалося за традиційними методиками, а в мовних моделях (структурах), що сприяють засвоєнню мови тощо.

Науковці, які досліджували і розвивали комунікативний метод у процесі вивчення іноземних мов, виділяють такі основні його принципи: мовленнєвої спрямованості; особистісної індивідуалізації; ситуативності; новизни; функціональності [1, 2].

Таким чином, базові стратегії навчання іноземних мов на основі комунікативного підходу: активний обмін в системі «викладач – студент»; активізація іншомовного сприймання; контекстуалізація мовного матеріалу, який реалізувався через різні технології (рольові ігри, комунікативні типи діяльності тощо); інтеграція мовних навичок у вивчення професійної лексики; стратегічні «інвестиції» викладача студентам: розширення самостійності (автономне навчання), підвищення культурологічної свідомості; аналіз соціуму, де відбувається вивчення мови. Таким чином, вивчення російської мови на основі комунікативного підходу, які за своїми характеристиками цілеспрямованого впливу на формування мовленнєвих умінь і навичок іноземних студентів дозволяють їм користуватися мовою в конкретних ситуаціях і з конкретною практичною метою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пассов Е. И., Кибирева Л. В., Колларова Э. Концепция коммуникативного иноязычного образования (теория и ее реализация). Методич. пособие для русистов / Е. И. Пассов, Л. В. Кибирева, Э. Колларова. – Спб. : Златоуст, 2007. – 200 с.
2. Савченко О. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Савченко / / Компетентісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / За заг. ред. О. Овчарук. – К., 2004. – С. 34 – 46.

ГУМАНІСТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ

КВІТКІН П. В.*, МАРТИНЮК В. М.**

*Харківський університет Повітряних Сил імені І. Кожедуба, м. Харків

**Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка, м. Полтава

У сучасних умовах удосконалення системи вищої технічної освіти ключовим питанням є відродження культурно-творчої місії вищої школи, перехід до культуротворчої системи освіти в цілому. Необхідність такого оновлення пов’язана з тим, що існуюча система освіти не забезпечує вирішення поставленого завдання – формування культури майбутніх спеціалістів, в якій поєднуються високий професіоналізм і духовне багатство. Пошук нових пріоритетів пов’язаний із визначенням шляхів формування традиційних національних цінностей, що мають більше, ніж особистісне значення; критичним аналізом західних ціннісних орієнтирів; визначенням взаємозв’язку інформаційних ресурсів та особистісної культури людини.

У реалізації принципу гуманізації у функціонуванні системи вищої технічної освіти існують проблеми як загальні для системи вищої освіти в Україні, так і специфічні, зумовлені особливостями навчально-виховного процесу технічних ВНЗ. Науковці, аналізуючи сучасний стан освіти в Україні, звертають увагу на два основних аспекти, врахування яких прискорить гуманізацію вищої технічної школи. Перший — це забезпечення людиноцентризму дисциплін природничо-технічного профілю. Їх зміст має бути перебудований у такому контексті, щоб у процесі підготовки фахівця високої техніко-технологічної якості одночасно формувались гуманістичний світогляд і культура, моральні та естетичні цінності, любов до Батьківщини і повага до народів та культур світу. Техніко-технологічний екстремізм, сформований епохою науково-технічного прогресу, має поступитись місцем гуманістичному світогляду. суспільстві.

Другий аспект стосується викладання дисциплін гуманітарного профілю. Гуманізація вищої освіти передбачає нову якість підготовки викладача, вихователя, всього комплексу науково-методичного забезпечення технічного ВНЗ. Не втікаючи від ірраціональної проблематики, а розсудливо інтерпретуючи її в контексті науково визначеного знання, викладач повинен формувати раціональне мислення й культуру, формувати наукові знання про людину, природу та соціальний світ, розкривати його значення для особистості, виховувати в ній відчуття своєї особистої причетності до світу не лише як об’єкта соціальних впливів, а й як їх активного суб’єкта. Педагог повинен повсякчас переконувати своїх студентів у тому, що для кожної людини важливо бути в контексті подій, брати участь у житті колективу, суспільства, виражати себе через свою творчість, щось означати.

Як бачимо, проблема гуманізації вищої технічної школи не може бути

вирішена тільки шляхом реформ організаційно-управлінського й змістовного характеру. Всенаполегливіше постає питання про необхідність зміни парадигми освіти – з технократичної на гуманістичну. Це цілком закономірно, оскільки ми переживаємо період посиленої уваги до людини, коли формуються нові цінності гуманістичного спрямування.

У більш розгорнутому варіанті аналізована тенденція включає такі складові, як: національна спрямованість освіти; відкритість системи освіти; перенесення акценту з навчальної діяльності викладача на діяльність студента; перехід від репродуктивного навчання до продуктивного; самоствердження особистості за умов педагогічної підтримки; перетворення позицій педагога й студента в особистісно рівноправні; творча спрямованість навчального процесу; перехід від регламентовано-контрольованих способів організації навчального процесу до активно-розвиваючих; наступність та неперервність освіти.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОБОВ'ЯЗКОВИЙ КОМПОНЕНТ ФАХОВОЇ ГОТОВНОСТІ МЕДИКІВ

КОЗАЧУК А. А., ЛІСОВИЙ М. І.

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, м. Вінниця

У сучасних умовах, коли громадськість, засоби масової інформації піддають медицину і передусім її практичну діяльність суворій критиці, коли лунають голоси про кризу довіри до медицини, зниження престижу лікарської професії, проблеми моральності в медичній діяльності, лікарської етики, взаємостосунків лікаря з пацієнтами, культури

професійного мовлення медиків набувають особливої гостроти й актуальності. Великі вимоги ставляться до підготовки майбутніх спеціалістів у вищій медичній школі, зокрема до формування їхньої культури професійного мовлення, що є обов'язковим компонентом фахової готовності медика.

Аналіз лінгвістичної, педагогічної літератури дає змогу розглядати професійне мовлення як цілісне утворення, складовими якого є знання норм літературної мови, фахової термінології; уміння розуміти усні й писемні тексти зі спеціальності і вільно створювати власні тексти; уміння виражати одну й ту ж думку різноманітними (в ідеалі усіма можливими даною мовою) способами, адекватно реагуючи на ситуації дійсності за допомогою мовленнєвих дій (речень, фраз, текстів); уміння відрізняти адекватні обставинам спілкування висловлювання від неправильних і неадекватних; уміння зрозуміти й своєчасно сказати необхідні у відповідній ситуації слова.

Комплекс перерахованих знань і умінь є основою професійного мовлення, тому необхідно вважати, що дане поняття передбачає наявність у суб'єкта: *мовної компетенції* – знання норм літературної мови; сформованих механізмів сприйняття й продукування, закладених в поняття *мовленнєвої компетенції; комунікативної компетенції* – спроможності вибирати й реалізовувати програми мовленнєвої поведінки залежно від здатності людини орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, тобто її уміння оцінювати ситуації, враховуючи тему, завдання, комунікативні установки, що виникають в учасників до й під час бесіди. Підпорядковуючи собі мовну (лінгвістичну) та мовленнєву компетенцію, узгоджуючись зі знанням і функціонуванням системи мови, комунікативна компетенція виступає провідною до кінцевої мети навчально-пізнавальної діяльності, є центральним поняттям у формуванні професійного мовлення.

Характерною особливістю професійного мовлення медичних працівників є те, що їхній партнер – пацієнт, часто хвора людина або її близькі. Занепокоєння за стан здоров'я, очікування мало приємного повідомлення позначаються на емоційному стані пацієнта, загострюють сприйняття, роблять його дуже вразливим. Загальновідомо, що від якості мовленнєвої діяльності медичних працівників значною мірою залежить успіх лікування. Якщо недостатня професійна кваліфікація медичного працівника не завжди буває помітною хворим чи його близькими, то моральне обличчя лікаря, його невміння спілкуватися, недоліки в мовленні можуть одержати негативну оцінку населення. Це не сприяє успішному вирішенню тих важливих соціальних завдань, які стоять перед закладами охорони здоров'я.

Розмаїття функцій мовленнєвої діяльності медика свідчить про багатство мовного впливу медичного працівника й про те, що при вмілому користуванні всім діапазоном мовленнєвої функціональності, збагаченим професійним розумінням її переключень, її зовнішньої виразної атрибутивності, мовлення постає одним із найважливіших знарядь лікарської майстерності. Без високого рівня культури професійного мовлення медичних працівників не можна говорити про їхню готовність до фахової діяльності, про цілісність моделі фахівця медичної галузі.

Актуальним залишається питання про форми, методи й засоби організації навчальної діяльності студентів-медиків, які сприятимуть удосконаленню мовленнєвих умінь і навичок. Сформованість професійного мовлення майбутніх медичних працівників має бути результатом усебічної підготовки, орієнтованої на фахову майстерність спеціаліста.

ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН В ОДЕСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

КОЛТУНОВ О. Ю., СІКОРСЬКА О. О., УВАРОВА О. О.

Одеський національний медичний університет, м. Одеса

Викладання українознавчих дисциплін в Одеському національному університеті має свої традиції. Але зміни в суспільстві і у державній освітній політиці створюють нові вимоги до організації їхнього викладання. Сьогодні на кафедрі суспільних наук ОНМедУ викладають «Українську мову (за професійним спрямуванням)», «Історію України» та «Історію української культури» трьома мовами: українською – для вітчизняних студентів, російською та англійською – для іноземних студентів.

Важливим завданням під час вивчення української мови у нашому ВНЗ є підготовка вітчизняних студентів до використання мови як у професійному мовленні, так і у сфері невиробничого спілкування. Культура майбутнього лікаря визначається не тільки вмінням гарно говорити, а й грамотно писати, що є необхідним під час оформлення різних паперів, написання конспектів, рефератів. Для цього на кафедрі є достатня кількість навчально-методичної літератури, що допомагає їм постійно вдосконалювати рівень своїх знань і культури мовлення.

Труднощі у викладанні української мови виникають під час роботи зі студентами-іноземцями. Кількість та якість підручників з української мови для іноземців сьогодні не відповідають потребам навчання, крім того студенти мають різний рівень володіння мовою. Досить ефективним є використання на заняттях аудіо- та відеоматеріалів, використання схем або таблиць замість словесного опису, замість перекладу – малюнків або

слайдів. Як показує практика яскраві картинки сприяють кращому запам'ятовуванню будь-якого матеріалу. Разом з тим знайомимо студентів з культурою, мовою, звичаями українського народу позааудиторно. Це проведення вечорів українських пісень, танців, готування українських страв, відвідання музеїв. Студенти, зазвичай, охоче беруть участь у таких заходах.

Вітчизняні студенти, маючи базою шкільний курс «Історії України», знайомі з культурними досягненнями, традиціями та звичаями українського народу можуть сприймати більш вищий рівень викладання цих предметів, використовуючи різні форми – дискусії, круглі столи, реферати тощо, в той час як іноземці, а це переважно вихідці зі східних країн (Ірак, Індія, Ізраїль та ін.), не мають знань та уявлень про минуле України. До того ж останні спілкуються мовою-посередником – або російською, або англійською.

Для полегшення ознайомлення студентами з навчальними матеріалами в університеті створено електронну бібліотеку, де розміщені, розроблені викладачами, лекції, семінарські та практичні заняття, методичні рекомендації до самостійної роботи студентів, підручники, написані викладачами університету.

Наочний бік викладання історії країни та культури забезпечується електронними презентаціями за допомогою мультимедійного проектору, що є цікавим для вітчизняних і просто необхідним для іноземних студентів.

В умовах болонської системи є обов'язковим поурочне оцінювання студентів, для цього на кафедрі для трьох дисциплін розроблено брошури-практикуми, що містять тематичні завдання різного виду (тести, питання, завдання, логічні ланцюжки тощо) і використовуються на заняттях.

Таким чином, урізноманітнення видів навчальної діяльності сприяє

підвищенню зацікавленості й успішності студентів. Сучасне технологічне обладнання дозволяє покращити якість сприйняття та засвоєння інформації.

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІКАРСЬКОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ НА КАФЕДРІ ЗАГАЛЬНОЇ ХІРУРГІЇ

КСЕНОФОНТОВ С. С. , БІЛОЗЕРЦЕВ О. М.

Донецький національний медичний університет ім. М.Горького, м. Донецьк

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу відбувається модернізація освіти, яка, насамперед стимулює пошук і удосконалення педагогічних технологій, котра була і є предметом дослідження дидактики вищої школи. Головним завданням вищої медичної школи на сучасному етапі є визначення і обґрунтування моделі лікаря майбутнього. Освітньо-кваліфікаційна характеристика дає основні орієнтири для побудови принципів навчання на підставі удосконалення безперервної практичної професійної лікарської підготовки студентів. Якість цієї підготовки визначається основними принципами навчання, серед яких є впровадження ідеї компетентнісного підходу у професійну освіту – певної системи методів організації навчальної діяльності для досягнення поставленої мети – формування професійних компетенцій майбутнього фахівця. Компетентнісний підхід має виконати функцію формування у студентів досвіду самостійного вирішення пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних проблем, здатності вчитися й самостійно накопичувати і оновлювати знання, уміння та навички з ціллю підготовки фахівця, який би міг бути конкурентоспроможним на сучасному ринку

праці. І в цьому ланцюжку актуальність формування саме професійної мовної компетентності у майбутніх лікарів, як основи та базового підходу у сучасному навчально-педагогічному процесі, є вельми значущою.

Мета роботи – узагальнюючий погляд на впровадження сучасних педагогічних технологій на клінічній кафедрі для формування професійної лікарської мовної компетенції майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу та обговорення. На кафедрі загальної хірургії Донецького національного медичного університету ім. М. Горького існує методичне забезпечення у вигляді текстів лекцій, методичних розробок для студентів, збірника алгоритмів практичних навичок, методичних розробок для викладачів, банку тестів та ситуаційних задач за темами практичних занять, а також банку тестових завдань відповідних тестовим завданням «Крок» українською та англійською мовами. Все це існує у паперовому та електронному варіанті, і студенти мають до цього вільний доступ. Під час практичного заняття поряд із вирішуванням тестових завдань, ситуаційних задач, усного опитування, проводиться робота студентів при розгляданні конкретної клінічної ситуації із конкретними тематичними хворими, в об'ємі встановлення належного комунікативного контакту (особливо це стосується підготовки студентів – іноземних громадян, що обумовлено мовним бар’єром при спілкуванні з хворими), накреслення можливих тактичних та вирішення доцільних, у даному клінічному випадку, лікувально-діагностичних схем. На наше переконання, саме на початку учбового етапу вузівської клінічної підготовки, перевага повинна надаватися методиці навчання, яка сприяла б розвитку особистих здібностей студента, умінню логічно мислити, професійно-грамотною лікарською мовою вирішувати будь-які комунікативні проблеми, використовувати теоретичні знання у практичній діяльності. У зв'язку з

цим ми висуваємо сьогодні інші завдання, проводячи лекцію, – активізувати навчальний процес, залучити студента до активної комунікативно-мовної співпраці, виходячи з того, що така активізація лекції зацікавить і спонукає студентів до аналізу та зіставлення фактів, доведення чи заперечення суджень, формулювання висновків та перевірки їх правильності. Важливе значення при розробці таких лекцій ми приділяємо визначенню чіткого обсягу навчального матеріалу, структурі теоретичної і практичної частин, їх послідовності, підбору і постановці проблемних питань, практичних вправ, ситуаційних завдань, які викладаються з обов'язковим суворим дотриманням професійних мовних правил. Досвід проведення лекцій дає нам змогу бути впевненими у частині, яка наголошує, що застосування у межах лекції проблемного методу, використання елементів активного професійно-мовного спілкування, сучасних інформаційних технологій, дозволить уникнути її дидактичних недоліків. Вважаємо, що виклад навчального матеріалу у такій формі є доцільною педагогічною технологією при вивченні загальної хірургії та інших фахових предметів.

Висновки. Основними шляхами вдосконалення системи підготовки медичних кадрів в університетах є впровадження інноваційних педагогічних технологій, які сприяють у ході учбового процесу формуванню високо компетентних фахівців, і що забезпечують сприятливий особовий вплив учбової діяльності на формування у майбутнього лікаря професійних компетенцій, у тому числі й професійно-мовних.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ

ФОРМИ НАВЧАННЯ

КУДРЯВЦЕВ О. Ю.
Харківська національна академія міського господарства, м. Харків

В сучасних умовах використання новітніх технологій є обов'язковим для будь-якого навчального та освітнього процесу. Суспільні трансформації обумовлюють необхідність пристосування системи освіти до сучасних світових стандартів. Але, у той же час, існує необхідність збереження наступності освітньої системи задля поступового еволюційного розвитку.

В контексті вищеназваного питання впровадження дистанційної освіти і взагалі доцільності цієї форми виходить на якісно новий рівень. Досвід використання дистанційної форми навчання на базі Харківської національної академії міського господарства викриває неоднозначний характер цього питання. З одного боку, дистанційна форма навчання має беззаперечні переваги, яких немає жодна інша форма. До них, перш за все треба віднести доступність навчання, не детермінованого географічно, вільний графік (не в усіх формах), відносну доступність (порівнюючи з денною формою), наявність усіх необхідних дедеактичних матеріалів. Але, поряд з тим, у системи дистанційного навчання є й очевидні недоліки, і особливо вони помітні при спробі впровадження закордонних моделей у нашу систему освіти. По-перше, і найголовніше, якість освіти в даному випадку залежить не стільки від викладача, скільки від сумлінності студента, його усвідомленої потреби у здобутті якісних знать, а не лише документу. Ця проблема вирішується по різному, проте остаточно зняти її неможливо. По-друге, дистанційна форма передбачає наявність відносно сучасного технічного забезпечення та швидкісного доступу до мережі (стосується вебінарів та інших колективних заходів у рамках курсу). По-

третє, дистанційна форма вимагає якісно нового підходу до самої концепції освіти і це є однією з найважливіших проблем та перепон на шляху до впровадження останньої.

Найбільша помилка, яку можна зробити – це намагатися замінити дистанційною формою інші форми навчання. Враховуючи низький рівень усвідомлення сучасними студентами необхідності отримання дійсно якісних та всебічних знань намагання замінити очну форму освіти дистанційної може призвести до суттєвого падіння освітнього рівня майбутніх випускників. З іншого боку при розумному підході до освітніх реформ існує можливість пристосування багатьох елементів дистанційної освіти до очних форм. Одним з таких елементів є тестування, яке в межах дистанційної форми є найважливішим способом перевірки знань студентів. Сучасний рівень проникнення новітніх технологій і зокрема ПК у повсякденне життя дозволяє говорити про умовну відсутність перепон тестування студентів у домашніх умовах. При цьому очевидні й переваги цього компоненту навчального процесу. Перш за все, це:

- вільній графік виконання роботи (на модульний тест студентам відведено три доби),
- можливість підготуватися,
- в деякий тестах надається кілька спроб проходження.

Разом з тим, викладач, при подібній формі роботи сприймається не як опонент, а швидше як арбітр.

Отже, дистанційна форма отримання освіти довела своє право на існування у світовій практиці та вітчизняній освітній системі, але разом з тим існує багато нових проблем, пов’язаних з впровадженням нехарактерної та спершу досить специфічної освітянської моделі. Успішне впровадження системи дистанційного навчання передбачає розумний зрілий підхід до реформ та відсутність зловживань і спекуляцій з боку

зацікавлених осіб.

К ВОПРОСУ ОБ АКТУАЛЬНОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ НА УКРАИНЕ

КУДРЯВЦЕВА К. А.

Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина, г. Харьков

Отдаленность от образовательных центров часто отражается и на наличии, и на качестве услуг в сфере образования. В определенной степени, эту проблему позволит решить система дистанционного обучения.

Качественное образование – средство достижения общественного признания, оно повышает уровень социальной мобильности личности. Актуальность данного вопроса заключается в том, что дистанционное обучение в современном мире является альтернативным и принципиально новой формой коммуникации в формате «обучающий – обучаемый». Информационно-коммуникативные технологии открывают возможности более эффективно использовать и материально-техническую базу, и педагогические методики. Благодаря технологии дистанционного обучения можно существенным образом уменьшить материальные и временные расходы на образование. Разработка и использование системы дистанционного обучения является первоочередной задачей современной украинской высшей школы.

Проблема дистанционного образования сегодня является модной, если рассматривать поверхностно, и сложной для реального внедрения в образовательную систему.

Непременным условием применения информационных технологий

обучения является заинтересованность педагога в их использовании. Это означает, что преподаватель должен увидеть, что данная технология помогает ему решать некоторые педагогические задачи обучения более эффективно. Например: раскрыть важность изучаемого материала, повысить интенсивность его усвоения, развить и закрепить навыки практической работы, управлять учебной деятельностью, регистрировать результаты усвоения учебного материала, способствовать формированию у студентов рефлексии своей деятельности и т. д. Также, есть возможность освободить время за счет автоматизации рутинных этапов педагогической деятельности нетворческого характера (например, сообщение начальных сведений по изучающимся разделам, проверка практических работ, проведение тестов и т.п.). К сожалению, следует отметить тот факт, что в отдельных высших учебных заведениях работа по созданию информационных технологий обучения не носит централизованный характер, а реальные трудозатраты преподавателей не учитываются в их индивидуальных планах работы.

Особого внимания заслуживает подготовка молодых преподавателей, которые только готовятся заняться педагогической практикой. Для них очень важно получить максимум психолого-педагогических знаний о применении информационных технологий обучения уже на начальном этапе своего профессионального становления. Для этого целесообразным было бы введение специального раздела «Информационные технологии обучения в образовательном процессе высшего учебного заведения» в программу подготовки магистров и на факультете повышения квалификации.

Кроме того, необходимо при высшем учебном заведении создавать курсы повышения квалификации педагогов для более эффективной работы с ПК и дистанционными технологиями. Примером данных курсов может

служить программа повышения квалификации преподавателей Харьковской национальной академии городского хозяйства, подразумевающая ознакомление и изучение преподавателями системы дистанционного обучения MOODLE.

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ

КУЗНЕЦОВА І. В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Проблема формування мовної компетентності майбутнього лікаря обумовлена особливостями сучасного освітнього процесу, що здійснюється на фоні активних інновацій у соціальній і економічній сферах життя нашого суспільства, що й висуває на перший план проблему підготовки конкурентоспроможних фахівців якісно іншого рівня, здатних нести особисту відповідальність як за власне благополуччя, так і за благополуччя суспільства.

У відповідності з цим, сучасна медична освіта, основною тенденцією якої є гуманізація, припускає розв'язок двох взаємозалежних завдань:

1) гуманізація процесу викладання всіх загальнотеоретичних і спеціальних дисциплін у вузі, що припускає збагачення цих дисциплін матеріалом сучасних наукових концепцій, інтеграції медичного знання в зміст навчання, забезпечуючи тим самим різноманітність, повноту знань, з одного боку, і професіоналізм, з іншої; залежність прогресу медичної науки й охорони здоров'я від особистісних якостей майбутнього медика, його творчих здібностей, адекватний світовому рівень загальної й професійної культури, що виражається в з'ясуванні системи загальнолюдських

цінностей, визначенні пріоритетів фахівця-медика;

2) профілізація викладання соціально-гуманітарних дисциплін через уведення спеціальних курсів, що доповнюють базовий зміст типових навчальних програм, через аналіз актуальних проблем медичного знання й діяльності як соціокультурного феномена.

Праця лікаря – один з найбільш складних видів професійної діяльності людини, у якій мова відіграє значну роль, тому професія лікаря пред'являє підвищені й досить специфічні вимоги до бажаючих працювати в ній.

Провідною тенденцією сучасної методики навчання іноземним мовам є комунікативна спрямованість, метою такого навчання є формування іншомовної комунікативної компетенції, найважливішим компонентом якої вважається мовна компетенція. Розширення міжнародних контактів вимагає подолання мовного й культурно-ментального бар'єрів . Усунення цих бар'єрів є однією з основних цілей мовної підготовки.

Досягненню мети сприяє комунікативний підхід, який повинен дати знання й сформувати вміння, які дозволять упевнено користуватися іноземною мовою в реальному житті, де підкреслюється розвиток навичок спілкування, тобто активізація мовної діяльності студентів.

Майбутній лікар повинен мати професійну компетенцію для здійснення професійної діяльності, володіти комунікативною компетенцією як основою його ефективного ділового спілкування, і освітньою, що дає можливість для самоосвіти й самовдосконалення протягом життя. У цей час росте потреба в умінні безпосереднього спілкування, в основному в умовах наукової конференції, у випадках обміну досвідом роботи, ознайомлення з конкретними методиками, знайомства з роботою медичних установ. Крім того, іноземна мова необхідна медикам для опосередкованого професійного спілкування, тобто для читання

спеціальної літератури: періодичні видання, монографії, підручники, довідники, реферативні видання і т. д.

Сьогодні усе більш доступні й можливі комунікативні контакти із представниками різних держав у різних сферах діяльності, що робить головною метою навчання іноземній мові в медичних Вузах – оволодіння мовою як засобом спілкування, формування умінь іншомовного професійного спілкування, тобто є потреба навчити майбутніх лікарів використовувати іноземну мову в професійній сфері спілкування.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОГО ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ

КУЗЬМІНА Л. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків

На сьогоднішній день існує суперечність між можливостями комп'ютерного навчання, особистісними потребами студентів у такому навчанні та реальною педагогічною практикою, яка будується в основному на традиційних підходах і не використовує комп'ютерний ресурс повною мірою. Як свідчить аналіз досліджень у цій галузі, інформаційні технології навчання (ІТН) розглядаються або у вузько прагматичному аспекті (навчання орфографії, граматики, лексики та ін.), або як реалізація традиційних технологій за допомогою нових засобів навчання. Але ж ІТН можуть повною мірою реалізовувати такі принципи сучасної освіти:

Принцип єдності навчання і розвитку. ІТН відрізняються від традиційного навчання не методами пізнання, а засобами його реалізації,

типом управління, формами організації. Навчання студентів засобами комп'ютера сприяє їхньому інтелектуальному розвитку, оволодінню різними типами мислення, що необхідні для формування професійного мовлення, – образного, логічного й творчого. Ефективно реалізувати цей принцип можна за допомогою таких завдань:

- завдання на виявлення протиріч;
- завдання на рецензування, перекладання;
- алгоритмічні завдання;
- логічні завдання;
- дослідницькі та творчі завдання.

Принцип зворотного зв'язку полягає в можливості комп'ютерних навчальних програм оперативно реагувати на будь-яку введену інформацію.

Принцип модульності. ІТН становлять закінчений блок інформації, який включає цільову програму дій і методичне керівництво, що забезпечує досягнення поставлених дидактичних цілей. Модульне навчання має специфічні риси: чітко визначені цілі, завдання та рівні вивчення модуля; заздалегідь спроектовану послідовність вивчення матеріалу; чітку систему вимірюваності знань студента. Принцип модульності дає можливість упорядкувати інформацію відповідно до визначеного критерію. Інформаційний, тестово-інформаційний, проблемний блоки, блок самоперевірки й корекції є складниками, за допомогою яких можна створювати програми з різною структурою.

Принцип варіативності враховує індивідуальні пізнавальні потреби й можливості студентів. Кожний учасник навчального процесу може обирати той чи інший спосіб вивчення матеріалу, раціональний рівень складності, форми контролю й завдання для корекції. Цей принцип узгоджується з

принципом адаптивного навчання, відповідно до якого студент стає активним учасником освітнього процесу.

Принцип формування позитивної мотивації. Використовуючи ІТН, викладач-словесник залучає студентів до активної пізнавальної діяльності, створює умови для формування пізнавальних і самоорганізаційних мотивів. Для цього ІТН мають низку можливостей: створення елементів новизни у вивченні мовного курсу; урізноманітнення завдань та контролю знань; застосування різнорівневих вправ тренувального й узагальненого характеру; індивідуалізація навчально-пізнавальної діяльності; можливість для студента самостійно приймати рішення, розглядаючи різні шляхи розв'язання завдань за допомогою ПК.

Комп'ютер у навчальному процесі не є «замінником» викладача, а лише засобом розширення можливостей оволодіння новими знаннями. Високий рівень викладання може бути забезпечений за умови вмілого поєднання ІТН і традиційних засобів та методів навчання.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

КУЛАКОВА О. М.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Мовна комунікація, усвідомлюють це її учасники чи ні, завжди спрямована на вирішення культурологічної проблемної ситуації певного рівня – від загальносуспільного до особистісного. Необхідність вирішення цих ситуацій і єдність принципів такого вирішення, що становить основоположний аспект культурологічної складової мовної комунікації,

приводить до виникнення спільнот, які є носіями культури і діяльність яких створює культурний простір.

Згідно із сучасним уявленням про принципи і форми спілкування й взаємодії в межах певного культурного простору, регулятивною формою цього спілкування є менталітет, тобто сукупність установок, схильностей і готовність особистості певної спільноти діяти, мислити, відчувати й сприймати світ таким чином, що всі ці особливості діяння і сприйняття світу є проявом певної форми культури. В сучасних умовах національно-культурний менталітет як регулятивне явище стосовно культурологічних аспектів мовної комунікації пов'язується з національно-культурним аспектом підходу до нього. Мовно-культурні процеси виявляють свою ефективність через становлення і розвиток національно-культурного менталітету. Одночасно з цим національно-культурний менталітет є формою і рушійною силою культурологічних аспектів мовної комунікації.

Одним із найпоширеніших засобів реалізації на практиці культурологічних аспектів мовної комунікації є мовно-культурний конструкт. Згідно зі змістом загального поняття конструкта мовно-культурний його різновид характеризує культурно зумовлене відбиття взаємозалежності характеру спілкування і дій комунікації та культурну і діяльнісну сумісність їх дій. Отже, мова як засіб комунікації стосовно культурного життя людини має не лише відбиваючу дійсність ознаку, але також самостійний креативний характер, причому ця креативність має реальну природу, оскільки здатна вплинути на рівень засвоєння культури і зумовлені цим дії.

Особливе і визначальне місце у процесі комунікації посідає слово, оскільки в ньому відтворені всі тонкощі сприйняття людьми культури та можливостей користуватися її багатством, що перетворює слово в знаряддя розвитку і творення культури. Роль слова як знаряддя комунікативної

форми існування культури виявляє себе в тому, що слово є: а) знаряддям закріплення певних культурних досягнень, відкриття в них нових комунікативних можливостей, що є одним з вирішальних факторів переходу культури до нової якості; б) воно остаточно оформлює і визначає не лише гносеологічний (пізнавальний) аспект істини, але й її культурний зміст, доцільність і можливість існування в певному культурологічному аспекті; воно надає можливість здійснення мовою її культурно-комунікативної функції; в) оскільки слово – реалізація певного рівня культури, воно є засобом відчуття людини як самостійної мислячої і культурно гідної особистості, тобто фактичним знаряддям культурної самоідентифікації і відповідної їй поведінки.

При функціонування мовної комунікації виникають певні суперечності. Системостворюючими суперечностями є: суперечності між зовнішньою комунікацією типу «адресант і адресат» і автокомунікацією, тобто такою, що спрямована адресантом на самого себе; між представниками різних культур і мов; суперечності, що пов’язані з культурними можливостями і вимогами конкретних мовних особистостей. Основою системного вирішення цих суперечностей є орієнтація на культурно-мовну особистість та її цінності, а основними закономірностями вирішення їх у сучасних умовах фундаментальних культурних змін є реалізація принципу свободи у сфері культури і нелінійність підходу до мовно-комунікативного спілкування як форми опанування культури.

КАТЕГОРІЯ ІНФОРМАТИВНОСТІ У ТЕКСТАХ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

КУЧИК Г. Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Одним з головних завдань створення будь-якого тексту є передача інформації. Загальна кількість інформації, яка міститься в тексті, власне є його інформаційною насиченістю. При цьому кожен текст як єдине ціле можна проаналізувати за різними критеріями, основним серед яких є інформаційно-структурна якість тексту. До цього критерію відносять логічність, цілісність, точність та доступність.

Логічність тексту передбачає такі його якості як послідовність викладу матеріалу, відсутність суперечливих думок, чіткість і достатність аргументації, співвідношення загального і одиничного. Логічність думки виражається у правильності відображення фактів дійсності, а також їх зв’язків і взаємовідносин. Найчіткіше логічність думки виявляється в наукових, політичних, текстах нормативно-правових документів тощо.

Цілісність визначається як загальний зв'язок компонентів тексту на змістовому рівні. Вона підтримується ключовими словами та їх замінниками. Цілісність тексту виявляється у понятійній послідовності викладу. У даному випадку, ключові слова – це понятійні вузли тексту. Вони соматично значущі та несуть певний зміст та інформацію.

До інформаційних якостей тексту відноситься також точність, яка може відображати факти дійсності за допомогою слова. Безперечно, що точність використання слова (у відповідності з його значенням) є незаперечною перевагою тексту, з одного боку, а також необхідною умовою для адекватного його сприйняття. Неточність у застосуванні слова (терміну), як правило, призводить до невірного тлумачення змісту викладеної думки. А в міжнародно-правових документах така неточність може призвести до викривленого (неточного) сприйняття предмету домовленостей між сторонами.

Критерій зрозумілості і доступності тексту зорієнтований виключно на адресата (читача). Зрозумілість тексту – це можливість адресата чітко визначити зміст тексту. У міжнародно-правових документах – це чіткість виписаних умов договору, які однаково трактуються його учасниками. Цей критерій безпосередньо пов'язаний з ефективністю сприйняття тексту. Тексту міжнародно-правових документів характерна ясність змісту та чіткість викладу думки, неясність знижує зрозумілість тексту. Це може виникнути як при перенасиченості тексту компонентами вузькоспеціальної термінології, так і при ускладненості синтаксису. Для уникнення такого роду проблем в міжнародно-правових документах подається визначення тих чи інших термінів і понять. Необхідною умовою ясності умов договору (угоди) є використання однозначних понять, які є загальноприйнятими на комунікативному рівні.

Усі вище зазначені критерії пов’язані із змістовністю тексту, спрямовані на адекватне сприйняття тексту адресатом. Для міжнародно-правових документів, це сторони учасники договору, які у чіткій та ясній формі виклали свої позиції або взяли на себе ті чи інші зобов’язання. При цьому сторонами однаково трактуються терміни та поняття договору, що призводить до його ідентичного сприйняття. Застосування ж у тексті спеціальної термінології, уникнення застосування неоднозначних трактувань та понять надає тексту документу не лише логічності та послідовності, а й інформаційної чіткості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 137 с.
2. Калюжна В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций. – К. : Наукова думка, 1982. – 122 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Политическая лингвистика : [учеб. пособие / А. П. Чудинов]. – 3-е изд., испр. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 256 с.

ОПТИМІЗАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ ЛІКАРЯ І ФАРМАЦЕВТА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ЛАНТУХ А. П.*, ХІРІНА Г. О.*, МИРОШНИЧЕНКО М. С.**

*Національний фармацевтичний університет, м. Харків
**Харківський національний медичний університет, м. Харків

Сьогодні вища школа вимагає до себе спеціального підходу. Інновації, які впроваджуються в освітянські процеси основані на вимогах техногенного суспільства. Так, гуманітаризація освіти, яка набрала вражаючих масштабів, є не просто примхою урядовців або керівного ешелону вузів, а є закономірністю, відповіддю на вимоги суспільства. Тому суспільство, яке є самостійною цілісністю, так чи інакше вирішує проблеми, що виникають перед ним, і гуманітаризація освіти – один із варіантів такого рішення. Що ж призначена вирішити у суспільстві гуманітаризація вищої освіти? Чому суспільство наполегливо потребує вирішення цієї проблеми? Як ця проблема впливає на підготовку сучасного лікаря і фармацевта?

Для більш наочного бачення проблеми гуманітаризації вищої освіти необхідно звернутися до концепції двох основних типів солідарності у суспільстві (Е. Дюркгейм). Механічна солідарність в примітивних суспільствах вимагає схожості індивідуумів. Тут люди хочуть жити в оточенні тих, хто поділяє їх погляди, звички, підтримує спільні традиції, говорить на їх мові. Органічна солідарність побудована повністю на інших засадах. Суспільство, що базується на ній, є організмом. Кожна його частина не може існувати без інших, і це підтримує цілісність суспільства. Але суспільство другого типу програє суспільству першого типу, оскільки

індивідууми перестають відчувати свою ідентифікацію з іншими, усвідомлювати зв'язок з ними. Послаблення цього внутрішнього відчуття цілісності призводить до послаблення самої цілісності. Щоб запобігти цьому суспільство потребує гуманітаризації освіти, яка усуває цей недолік на сучасному етапі розвитку. Саме предмети гуманітарного циклу допомагають усвідомити соціальні зв'язки між людьми і сприяють інтеграції суспільства.

Гуманітаризація вищої освіти, що почалася у 50–60 роки XX ст., стала обслуговувати перехід до інформаційного суспільства, тобто суспільства, де головним товаром є інформація. Тому на перший план виходить творча людина, яка здатна виробляти і ефективно використовувати наявну інформацію. А так як гуманітарні науки розвивають творчість і свободу мислення, то вони невідкладно стали затребуваними. Гуманітаризація освіти сприяє підтримці демократичної системи управління державою. Це відбувається за рахунок тієї ж незалежності мислення і здатності приймати рішення, брати на себе відповідальність за їх виконання, що в кінцевому результаті виховується гуманітарними предметами (усвідомлення інтерактивних зв’язків і взаємозалежностей). До речі, є повчальний досвід «трудових шкіл» Веймарської республіки, коли студенти вивчали тільки спеціальні предмети і більше нічого. Деякі дослідники вважають, що це і призвело до створення сприятливих умов для фашизму у Німеччині. Як ми бачимо, гуманітаризація освіти служить не лише загальнолюдським цінностям, але і досить прагматичним цілям обслуговування суспільства. Таку роботу виконує гуманітаризація вищої освіти на макро- рівні, тобто на рівні суспільства в цілому. Що стосується мікро- рівня, тобто особистісного, то гуманітаризація освіти повинна вирішити ряд проблем, які особливо викреслились сьогодні, коли Україна перейшла в площину ринкових

відносин. Зокрема, опитування 94 студентів другого курсу ХНМУ та НФаУ показало, що основна маса респондентів вважає, що гуманітарні науки потрібні (91,3 %) і що вони особливу увагу повинні приділяти проблемам особистості, соціальним конфліктам та соціальній взаємодії. Проте 8,7 % респондентів не бачать раціонального зерна в цих науках і пропонують обмежитися вивченням їх в середній школі. Однак обнадіює те, що самі студенти визначили більш популярні теми, які користуються попитом у молодіжної аудиторії: це любов, сім'я, сексуальні відносини, культура, психологія спілкування, візуальна діагностика. Багато студентів переконані у тому, що уся інформація повинна бути прикладною, тобто в подальшому використовуватися на практиці. Вони виступають за більш широке використання на практичних заняттях психологічних тестів та рішення рольових задач.

Проведене міні дослідження дозволить знайти резерви в оптимізації гуманітаризації освіти вищої школи. Це можливо здійснити за допомогою елективних курсів, спецкурсів, практичних задач. Особливу увагу слід приділити проблемам соціальної інтеракції, психології управління, конфліктології, тому що проблема спілкування майбутнього лікаря, фармацевта з пацієнтом, з його родичами, колегами, вихід на широкий ринок послуг робить ці проблеми не тільки актуальними, але й архіважливими в сучасних умовах виживання.

Безумовно, з часом, на V–VI курсах повстане і така проблема, як імідж сучасного лікаря, фармацевта. Тому в ВНЗ на старших курсах обов’язково повинен бути спецкурс з цієї проблематики. Практика сьогодення підказує і те, що проблема ділового спілкування теж є актуальною для молодого фахівця, що теж треба врахувати при викладанні старшокурсникам.

Таким чином, немає сумнівів, що крок, зроблений в бік

гуманітаризації медичної та фармацевтичної освіти, буде своєчасним, що допоможе мінімізувати проблеми, які повстали перед вищою медичною школою.

ЗАСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

ЛІТВІНОВА І. М.*, ЯВТУШЕНКО В. М.**

*Харківський гуманітарно-педагогічний інститут, м. Харків
**Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків

Навчання у вищому навчальному закладі – процес багатоаспектний. Одним з основних аспектів здобуття вищої освіти є самостійна робота, особливо це стосується студентів заочної форми навчання.

Самостійна робота характеризується тим, що завдяки ній людина здобуває знання в процесі розумового пошуку й самостійно застосовує їх при розв’язанні тих або інших теоретичних або практичних завдань. Якщо студент протягом навчання стикається тільки з ситуаціями, які потребують від нього лише відтворення знань, то в нього формується пасивно-споглядальний тип розумової діяльності, не розвиваються вміння

самостійно здобувати знання з різних джерел, свідомо застосовувати їх на практиці. Самостійна робота повинна не лише закріплювати в пам'яті знання, отримані при опрацюванні рекомендованої літератури, але й бути творчим процесом, прищеплювати необхідні навички самоосвіти.

Ефективність шляхів удосконалення самостійної роботи студентів зумовлена її організацією. Від рівня організації цієї роботи залежить формування в майбутніх фахівців інтересу до навчальної дисципліни, ступінь пізнавальної активності під час її вивчення, а отже, й формування постійного прирощення знань, умінь і навичок з виходом на рівень практичних умінь.

Одним з основних видів самостійної роботи студентів заочної форми навчання є виконання ними контрольних робіт. Виконання контрольної роботи повинно продемонструвати здатність студента не тільки вільно оперувати фактами, але й спроможність робити широкі узагальнення. Тому для виконання завдань контрольної роботи рекомендовано, окрім вказаної, залучати додаткову літературу, інтернет-ресурси та інші джерела з обов'язковим точним посиланням на них. Цитати та посилання оформлюються відповідно до загальних вимог до цитувань.

Завдання до контрольних робіт з повинні бути складенні таким чином, щоб здійснювались *пізнавальна, навчальна і виховна* функції самостійної роботи студентів.

Сутність *пізнавальної* функції полягає в тому, щоб поглибити й розширити ті знання, які студент отримав під час лекцій, семінарських занять.

Навчальна функція полягає в тому, щоб допомогти студенту-заочнику напрацювати певні навички і вміння користуватися навчальною і спеціальною літературою.

Виховна функція самостійної роботи полягає в тому, щоб знання студентів перетворити в глибокі особисті переконання, реалізувати основні напрямки національно-патріотичного виховання. Важливим фактором активізації виховної функції самостійної роботи є використання краєзнавчого матеріалу.

Завдання до контрольних робіт повинні бути розроблені таким чином, щоб студент не міг віднайти готову відповідь в навчальній літературі, а повинен був би сам зробити висновки й узагальнення. Ідеї активізації мисленнєвої діяльності студента-заочника повина бути підпорядкована й система контролю знань.

Таким чином, активізація самостійної роботи заочників полягає в активізації їхньої самостійної мисленнєвої діяльності. Велике значення в цьому процесі повинне приділятися кваліфікації й методичній майстерності викладача, який проводить заняття зі студентами заочної форми навчання.

ГУМАНІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ ОСВІТИ

ЛОСЄВ О. С., ЛОСЄВА О. С

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут, м. Харків

Гуманізація як теоретична проблема і як спосіб подолання кризи людини, суспільства за допомогою гуманістичного реформування освіти в останні роки стала предметом загостреної уваги вчених, філософів, педагогів. Гуманізація у функціональному плані відбувається як оцінка якості й тенденцій розвитку освіти з позицій гуманізму. Підхід до освіти з

погляду ідеалів гуманізму виявляє призначення, функції гуманізації, здійснення яких впливає на реформування освіти.

Термін «функції гуманізації освіти» інтерпретується в широкому розумінні цього слова як роль, завдання, мета й оптимізація шляхів «олюднення» процесу й результату освіти людини. Гуманізація освіти слугує рішенню визначальної мети суспільства перебудувати освіту, мати в якості суб'єктів всіх сфер діяльності цілісну, гуманістично розвинену особистість. Це робить актуальним дослідження гуманізму, його різноманітних типів, еволюції з метою формування інтегративної форми, яка стала адекватною новій парадигмі освіти. Гуманізація виступає як засіб переходу до нових технологій освіти, котрі максимально відповідають її сутності й цілям-сформувати в особистості потребу в саморозвитку цілісності, самостійності, творчості. Гуманістичне перетворення раціоналізує освітній процес, звужуючи спеціалізовану діяльність до формування власної самодостатності.

У виявленні функцій гуманізацій освіти дослідники враховують їх кореляцію зі способами її реалізації та взаємодію з іншими об'єктами-економікою, політикою, природою та інші. Тому вчені систематизують функції гуманізації освіти за об'єктами пливу функцій на: 1) соціумні або зовнішні стосовно освіти як системи. Їх об'єктами є економічні відносини в суспільстві, соціально-політичні інститути, відношення з природою й інші. Разом узяті, вони створюють певний фон гуманізованості соціально-природного середовища існування людини; 2) власне освітні, серед яких: а) гуманізуюча освіта як ціле, або зовнішні стосовно суб'єкта освіти; б) функції, об'єкт впливу яких-саме суб'єкт освіти. Підгрупа «а» гуманістично перетворює соціальний статус освіти, її цілі, методи, зміст й форми, відносини в системах: «загальноосвітня школа-ВНЗ», «ВНЗ-виробництво», статус у суспільстві інтелекту, статус викладачів,а також

економічні, соціальні, правові, політичні відносини в сфері освіти.

Гуманізація освіти дозволяє зрозуміти її місце й роль в культурі. Освіта як соціальний інститут і процес, результат формування людини виконує: 1) функції механізму, що транслює новим поколінням цінності культури; 2) роль агента соціалізації молодого покоління, що поєднує соціум й індивідів у цілісність; 3) роль інтерпретатора для того, хто навчається гуманності як сукупності цінностей, котрі гідні втілення в життя в інтересах суспільства й особистості; 4) роль механізму відтворення й гуманізації культури й історії людства.

Гуманізація виконує й дослідницьку функцію: аналіз освіти в контексти ідеалів гуманізму дозволяє розкрити в ньому проблеми, виявити їх джерела, загальні шляхи вирішення, здійснити проблематизацію ситуації в освіті. Така функція власне кажучи є прогностичною,тому що з’ясовує на теоретичному рівні - якою освіта може й повинна стати внаслідок перетворення, яку модель фахівця необхідно буде сформувати. Саме на рівні цієї функції гуманізації виявляється криза освіти, людини, соціуму, усвідомлюється потреба її подолання, потреба зміни парадигми освіти, виявляються причини кризи, обґрунтовуються механізми й засоби вирішення соціальних проблем освіти.

Дослідницька функція гуманізації освіти важлива для аналізу індивідуалізації й соціалізації особистості, проблеми їхнього сполучення освітніми засобами. Освіта - це не тільки процес формування особистості, але й соціальний інститут, покликаний виконати вирішальну роль у модернізації всіх сторін соціального життя України. Освіта, як об’єкт гуманізації, є найбільш діючим засобом росту економіки країни, демократизації життєдіяльності людей, агентом гуманізації суспільства, формування в суспільстві потреби забезпечити кожній людини необхідні умови її самореалізації.

РОЛЬ ДИСЦИПЛИНЫ «КОРПОРАТИВНАЯ КУЛЬТУРА ОРГАНИЗАЦИЙ» В ГУМАНИТАРНОЙ ПОДГОТОВКЕ ВЫПУСКНИКА ВУЗА

МЕДВЕДЕВА О. А.
Донбасская государственная машиностроительная академия, г. Краматорск

Национальная доктрина образования Украины одним из приоритетных направлений развития высшей школы определяет качество подготовки выпускника, его экономический ресурс, который включает профессиональные и личностные качества будущего специалиста. Сегодня выпускник вуза не только должен быть профессионально грамотным специалистом, но и культурным человеком, осознающим свою ответственность за обеспечение и поддержание цивилизованного характера отношений между людьми в сфере экономической деятельности и рыночных отношений Украины в целом. Обеспечить эту культурную составляющую современного высшего образования призвана дисциплина «Корпоративная культура организации».

Особенностью данного курса, с одной стороны, является культурологическая трактовка содержания и функционирования корпоративной культуры, а с другой – пристальное внимание к вопросам этики и социальной ответственности организаций, что ставится на повестку дня реалиями самой современной жизни.

Приобретенные в процессе изучения дисциплины знания и практические навыки должны обеспечить студентам умение самостоятельно и на достаточно высоком теоретическом уровне решать задачи, связанные с убеждениями, ценностями и моделями поведения

сотрудников, выявлять причины недостаточной результативности организации, грамотно выстраивать межличностные отношения.

ДУХОВНЫЕ ЦЕННОСТИ МОЛОДЕЖИ И СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

МЕЛЕНТЬЕВА Т. Н.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

В каком направлении не развивалось бы общество, оно всегда будет заинтересовано в формировании у молодого поколения определенного набора духовных ценностей. Духовные ценности определяют жизненную позицию человека, мотивацию его поступков. Это одно из условий полноценного существования общества. Обществу всегда нужны люди, которые могут правильно оценить существующую реальность, активно и творчески мыслить, принимать самостоятельные решения и отвечать за их выполнение.

Основную роль в решении этой важнейшей задачи всегда выполняло образование. Но в последние годы вся система образования в нашей стане стала активно реформироваться. Совершенно очевидно, что потребность в реформах назрела давно, т.к. устарели и методики преподавания и содержательная сторона многих учебных дисциплин, и методическое сопровождение системы обучения. Но анализ шагов по реформированию системы позволяет сделать вывод о том, что реформирование проводится непродуманно, бессистемно. В итоге снижается качество образования. Школы, и особенно вузы все меньше

внимания обращают на подготовку качественного специалиста, отдавая предпочтение количественным показателям. Сегодня контингент студентов в вузах формируется по принципу финансовых возможностей. И это можно понять, ведь система образования фактически оказалась в состоянии самовыживания. Возможно, идея Министерства образования о сокращении количества вузов и превращении оставшихся в большие образовательные центры частично поможет частично снять финансовые потребности вузов.

Но, на мой взгляд, есть еще немало проблем, без которых мы не сможем подготовить качественного специалиста.

Одна из таких проблем – мотивация студента и ученика к обучению и получению знаний. Складывается впечатление, что и у выпускников школ и выпускников вузов отсутствует внутренняя мотивация в получении качественного и системного образования, т. к. это предполагает серьезных усилий и напряженной работы. А школа и вузы убрали внешнюю мотивацию, заменив ее всевозможными формами тестирования и погоней за баллами. Причем значительную часть студентов вполне устраивает минимально необходимое количество баллов. Студент не видит связи между хорошей успеваемостью и хорошей работой в будущем. И пока работодатели не станут проявлять заинтересованность в перспективных выпускниках на стадии обучения, начиная с младших курсов, поощряя и стимулируя лучших, проблема не будет решена. Студент с первых дней обучения должен видеть перспективу и интерес в обучении. Тогда появится состязательность, стремление к получению реальных знаний, а не балов любыми способами. Такие студенты будут более требовательны и к качеству знаний, и качеству преподавания. А это – главное условие исключить коррупционную составляющую в образовании.

Еще одна проблема, о которой много лет говорят на разных уровнях, но которая до сих пор не нашла своего решения. Я имею в виду

перегруженность преподавателей. Решение этой проблемы возможно только административными мерами и увеличением доли бюджетного финансирования школ и вузов. Сейчас же наблюдается обратная тенденция, т. е. увеличение аудиторной нагрузки на одного преподавателя. Это не может не сказаться как на качестве обучения, так и снижения внимания преподавателя на воспитательный процесс. А без воспитательной работы сложно сформировать духовные ценности.

ОСВІЧЕНІСТЬ – КОМПЛЕКС ЗНАНЬ ЧИ ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ?

МОГІЛЬОВА С. В.

Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків

Про місце гуманітарної складової у сучасній вищій школі слід розмовляти, виходячи з головної мети вищої освіти, яка розуміється як формування всебічно розвиненої особистості, яка буде застосовувати здобуті знання в подальшому житті і, перш за все, у майбутній професійній діяльності. Природно, що на перший план у наданні вищої освіти виходить профільна компетенція майбутніх фахівців і, відповідно, акцентується значення спеціальних дисциплін. Гуманітарним дисциплінам традиційно відводиться виконання світоглядної функції. Але соціальні, інформаційні, технологічні та ін. зміни в сучасному світі потребують від освіченої людини не тільки володіння комплексом професійних знань та навичок, але й вміння успішно реалізуватися, набувати соціальної самостійності,

приймати нестандартні рішення. Тобто, сучасне суспільство вимагає фахівців з творчим, духовно-особистісним баченням світу. І гуманітарна думка має неабиякі надбання в цьому плані.

Для уточнення ролі та місця гуманітарних дисциплін в даному контексті хотілося б акцентувати деякі суттєві аспекти поняття «освіченість» і зробити це шляхом розглядання протилежного до нього поняття «неосвіченість».

Неосвіченість можна визначити як стан, протилежний обізнаності, тобто власне – знанню. В українській мові в цьому сенсі використовується слово «неуцтво». Також неосвіченість можна визначити як стан, протилежний до (зусиль) самореалізації. Більш менш виразно ці опозиції прослідкуються на всій дорозі розвитку філософської думки. Так, ще Платон в діалозі «Феаг» протиставляє неосвіченість мудрості (тобто – це відсилання до знання). В іншому діалозі («Протагор») Платон бачить неосвіченість у відмові від подолання власної відсталості, тобто як відмову від (зусиль) самоздійснення.

Навіть в епоху торжества раціоналізму (у Новий час) не втрачалася і друга лінія розуміння сутності цього явища. Так, наприклад, Г. Лейбніц вважав, що підґрунтям неуцтва є байдужість і нерішучість, а Ф. Бекон хибність наукової думки пов’язував не тільки з методологічними помилками вчених, але й з їх небажанням подолати такі властивості як заздрість, пихатість, плазування перед авторитетом і т. ін..

У східній філософії, де не була дуже розвиненою раціоналістична традиція, більш виразно акцентується саме етичний характер опозиції «освіченість – неосвіченість» (восьмеричний шлях особистісного самовдосконалення в буддизмі, конкретизація форм неосвіченості в індуїзмі: самообман, страх смерті, гнів тощо).

Таким чином, якщо неуцтво – це відсутність достатнього комплексу

(професійних) знань, то неосвіченість у більш широкому розумінні – це відсутність вольової діяльності, без якої неможливий процес самореалізації.

Досить завершений синтез цих двох форм розуміння неосвіченості зробив М. Фуко, аналізуючи «турботу про себе» як базовий принцип духовної раціональності. Він докладно обґрунтовує опозицію «неосвіченість – самореалізація» і акцентує увагу на ролі Іншого (наставника) як посередника в створенні суб'єктивності.

Таким чином, завдання гуманітарних дисциплін в сучасній системі вищої освіти вбачається в дусі компетентісного підходу: не тільки розширення світогляду, але і формування особистості, здатної гармонійно реалізуватись у злитті із соціальними практиками. Або, якщо перефразувати М. Фуко, це надання такої освіти, завдяки якій самореалізація стала б не тільки кінцевою метою людини, але і формою її існування.

РОЛЬ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

МЯСНИКОВА Н. А.

Одной из актуальных проблем в условиях современного мира является формирование профессиональной ответственности личности. Высшая школа как один из важнейших агентов социализации отыгрывает ведущую роль в данном процессе. Весьма ярко иллюстрируют актуальность данной проблемы такие области как, например, генная инженерия, область технико-технологической деятельности, что находит

своё отражения в рамках философского дискурса. Но абсолютно все области требуют ответственности профессионалов, и данный аспект детерминирует необходимость определённой системы её формирования.

Содержательно профессиональная ответственность предусматривает компетентное и добросовестное выполнение профессиональных обязательств. Её основу составляет зависимость между результатом профессиональной деятельности и последствиями, которые он может иметь для общества в целом. Таким образом, профессиональная ответственность связана с социальной ответственностью представителей той или иной профессиональной области.

Профессиональная ответственность не должна быть «формальным моментом», поскольку именно безответственность в любой профессиональной области приводит к дисфункциям. Современное украинское общество является носителем множества примеров профессиональной безответственности. В различных дискурсах понятие «ответственность» является часто употребляемым, но не находит своего реального воплощения.

Именно в рамках гуманитарных дисциплин раскрываются принципы профессиональной ответственности, и данный аспект должен быть воплощён в полной мере. Отметим основные пункты:

- Необходимо показывать сущность и специфику профессиональной ответственности в рамках конкретной области.
- Необходимо разрабатывать способы и методы формирования профессиональной ответственности в рамках высшей школы.
- Необходимо представить полную картину социальной реальности и позиционировать конкретный вид профессиональной деятельности и ответственности в сложной взаимосвязи с иными.
- Показать взаимосвязь профессиональной ответственности с другими

видами ответственности (социальной и ответственностью за бытие в целом, например).

Любая профессиональная деятельность связана с ответственностью, именно поэтому формирование профессиональной ответственности является весьма важным элементом деятельности высшей школы. Творчество, риск, неопределённость в рамках профессиональной деятельности детерминируют ответственность, недостаток которой приводит к крайне негативным последствиям.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

НАРАДЬКО А. В.

Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка, м. Полтава

Освіта є стратегічним ресурсом держави, системою, що спрямована у майбутнє. Саме тому розвинені країни активно розробляють, вдосконалюють та впроваджують інформаційні технології в освітню галузь.

В Україні упровадження інформаційних технологій набуває все більш масштабного і комплексного характеру. Сучасних студентів зараз вже мало цікавлять традиційні лекції – сьогодні молодь надає перевагу інтерактивним технологіям. До того ж ці методи, на думку викладачів, є дуже результативними. У результаті їх використання підвищується рівень успішності та якість навчання студентів.

Діяльність викладачів вищої школи переконує в тому, що сьогодні є необхідність не лише вільно володіти сучасними комп’ютерними

технологіями, а й уміло використовувати їх у своїй професійній діяльності.

Найзручнішим технічним засобом навчання для проведення занять з історії української культури є комп'ютер. З його допомогою можливо створення, відтворення та збереження ілюстративних матеріалів, тестів тощо. На нашу думку найбільш доцільним є використання під час проведення лекційних занять власноручно створених мультимедійних презентацій.

Презентація являє собою послідовність слайдів, що слідують по порядку. Найкраще показ слайдів здійснювати на великому екрані за допомогою мультимедійного проектора. Слайди можуть містити текст, фотографії, малюнки, діаграми, карти, відео- та аудіо-фрагменти, тощо. Для покращення сприйняття матеріалу презентації необхідно супроводжувати її коментарями викладача.

Краще сприймаються презентацій, які мають динамічне чергування матеріалу. За допомогою ефектів можна відобразити зміну культурних стилів та форм, поступово висвітлювати етапи та складові розвитку. Для підсилення наочності навчального матеріалу та акцентування особливо важливих моментів його змісту можуть використовуватися фотографії, схеми, діаграми. Основною вимогою до них є їх вчасне висвітлення на екрані для запобігання розпорошування уваги слухачів

Крім презентацій для супроводу лекцій використовують слайд-шоу без супроводу викладача або із записаним голосом.

Презентації дають змогу зацікавити студентів навчальною дисципліною. Виклад матеріалу стає більш емоційним та наочним. Особливо цінним є використання ілюстративного матеріалу для вивчення історії розвитку архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Презентації можуть бути використані студентами й у позаурочний час для самостійного вивчення та повторення навчального матеріалу.

Основною проблемою для використання презентацій під час навчальних

занять та самостійної роботи є необхідність наявності комп'ютерної техніки та спеціально обладнаних аудиторій.

Структурно мультимедійна презентація лекційного заняття повинна включати назву теми заняття, план, список літератури та розкривати зміст питань. Захоплення текстовими блоками призведе до перевантаження слухачів та зменшення їх уваги. Велика кількість фото- та відеоматеріалів відволікає увагу та налаштовує студентів на своєрідне «шоу». Необхідно прагнути до балансу між різними способами подачі інформації, для досягнення найбільшої ефективності сприйняття матеріалу.

Досвід використання мультимедійних презентацій на заняттях показав високу ефективність. Цей метод відкриває перед викладачем великі перспективи для творчості, активізує сприйняття матеріалу студентами, підвищує їх інтерес до навчальної дисципліни.

КОМПРЕССИЯ ИНФОРМАТИВНОГО СОДЕРЖАНИЯ ТЕКСТА ПРИ ОБУЧЕНИИ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ НА БАЗЕ ТЕКСТА

НЕМЕРЦОВА Е. Е. ЧЕРНЯВСКАЯ С. Н.

Национальный технический университет «ХПИ», г. Харьков

Среди умений оперировать содержанием текста одним из важных является компрессия текста – создание его краткого варианта без потери основной информации.

Навыки компрессии текста необходимы иностранным учащимся при выполнении таких заданий, как составление плана, краткий пересказ текста, конспектирование, они используются при дешифровке записи,

составлении обзора литературы, при поисковом, просмотровом и реферативном чтении, а также при реферировании, аннотировании и тезировании.

Основной работой по сокращению текста является, как известно, изучение разнообразных средств компрессии. С учетом основных параметров текста можно выделить четыре уровня компрессии. Вербальный (лексический) и морфосинтаксический уровни ограничены рамками конкретных предложений, формулирующих текст. Синтаксический уровень определяется взаимоотношениями частей текста, так называемых сверхфразовых единств. Семантический уровень отражает общий смысл текста и определяет части, на которые смысл распадается.

Работа по развитию навыков компрессии занимает определенное место на протяжении всего процесса обучения, и начинается она с компрессии слов и словосочетаний, т. е. с вербального уровня. Соответственно на этом этапе можно предложить учащимся упражнения на дешифровку закодированных терминов, общеупотребительных и часто встречающихся слов и словосочетаний, а также на обратное устное развертывание сжатой информации. Взяв на вооружение этот тип компрессии, учащиеся используют его при конспектировании и записи лекций. При определении морфосинтаксического уровня компрессии мы исходим из позиции Н. Д. Зарубиной [1:22], причисляющей к основной категории текста категорию последовательности, которая находит выражение в способах сочетания предложений. Предложения в тексте делятся на коммуникативно-сильные и коммуникативно-слабые. Последние отличаются от первых или неполнотой, или заменой каких-либо членов предложения различными субститутами, например: Он любит математику (коммуникативно-сильное). Я тоже (коммуникативно-слабое).

К синтаксическому уровню компрессии относится сжатие текста

путем трансформации предложений: несколько простых в сложное или одного сложного в несколько простых. Наибольший эффект компрессии достигается в первом случае.

Качественно иным видом компрессии по сравнению с названными выше является семантическая компрессия, основанная на смысловом анализе текста. Опираясь на положение О. И. Москальской [2:46], что целый текст характеризуется иерархией смысловых предикатов, а модель смысловой предикации позволяет выделить центральные и периферийные комплексы текстов или сверхфразовых единств, приходим к выводу, что простейшим видом семантической компрессии текста является сброс предложений, не несущих основной информации, а также удаление некоторых смысловых частей, которые не влияют на целостность текста и не лишают его тех категорий, которые типичны для него.

Самым сложным видом компрессии является сокращение развернутого высказывания до минимума и сохранение при этом его основной информации, что требует умения выделить предикативную связь, которая в русском языке конструирует предложение в качестве минимальной коммуникативной единицы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Зарубина Н. Д. Текст : лингвистический и методический аспекты. – М., 2001.
2. Москальская О. И. Грамматика текста. – М., 1998.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ВНЗ ЗАСОБАМИ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

ОЛЕКСІЄНКО Я. І.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Черкаси

Розвиток ринку праці в Україні зумовлює підвищення вимог до особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців. Сучасний працедавець вимагає від майбутнього спеціаліста не тільки високої професійної кваліфікації, але й достатнього рівня фізичного здоров'я. Молодий фахівець має витримувати тривале фізичне та інтелектуальне навантаження, часто працювати понаднормово, швидко відновлюватись.

Завдання фізичного виховання полягає у формуванні професійно важливих якостей у студентів, ліквідації негативних наслідків гіподинамії, у психологічній та фізичній підготовці до праці, адже молоді люди, які займаються фізичними вправами, менше хворіють, легше переносять різні навантаження, набувають певних рухових умінь і навичок. Саме завдяки заняттям фізичною культурою та спортом у студентів виховується впевненість у собі, наполегливість, витримка, формується висока працездатність, професійні навички, швидше відбувається психологічне пристосування до зовнішнього середовища, різних видів діяльності, без яких у сучасному світі досягти успіху дуже важко.

Для виходу з економічної, соціальної та політичної криз, які в даний час охопили наше суспільство, Україні потрібні професіонали та патріоти своєї держави. Формування професійних знань, переконань, умінь, навичок, особистісних та професійно важливих якостей у майбутнього фахівця безпосередньо відбувається у процесі навчання у вищій школі. І не останнє, а одне з перших місць у формуванні професійно важливих якостей у майбутніх фахівців належить професійно-прикладній фізичній підготовці (ППФП), яка і покликана формувати певні необхідні прикладні знання, професійні рухові уміння та навички, психофізичні та спеціальні якості. Окрім того, результативність багатьох видів професійної праці істотно

залежить не тільки від професійних навичок, а й від спеціальної фізичної підготовленості, що набувається шляхом систематичних занять фізичними вправами, адекватними вимогам даної професійної діяльності, функціональним та фізичним можливостям організму.

Підготовка майбутніх фахівців в нових ринкових умовах вимагає від ВНЗ вдосконалення навчальних, виховних, оздоровчих, інформаційних процесів та функцій, покликаних підготувати особистість до високоефективної професійної діяльності, до здатності швидко приймати самостійні рішення, до уміння самостійно вчитися і набувати певних професійних знань, умінь та навичок протягом усього життя щоб бути конкурентоспроможним.

Проведене нами дослідження [1] вказує на недостатнє розуміння суті ППФП як викладачами фізичного виховання, так і студентами у ВНЗ. А це, на нашу думку – не допустимо. Наприклад, у майбутніх педагогів слід покращити статичну витривалість основних м’язових груп, що пов’язані з прямостоянням, виробити уміння правильно дихати, покращити увагу, її концентрацію і переключення, сприяти тому, щоб зменшити вплив негативних факторів на здоров’я фахівця тощо. Під час подальших занять слід забезпечити професійно-прикладну фізичну підготовку, яка диференційована залежно від вимог майбутньої спеціальності. Адже професійна спрямованість педагога-мовника відрізняється від економіста, юриста, художника чи редактора. Специфічні особливості кожної професії необхідно враховувати при вирішенні завдань ППФП.

ЛІТЕРАТУРА

2. Фролов В. Д. Формування професійно важливих якостей у майбутніх фахівців на заняттях з фізичного виховання у ВНЗ / В. Д. Фролов, Я. І. Олексієнко, І. О. Дудник / / Вісник Черкаського університету. – Випуск 148. – Серія : Педагогічні науки. – Черкаси, 2009. – С. 95–97.

ВИКЛАДАЧ В НОВІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИТУАЦІЇ

ОСИПОВА Н. П.

Національний університет «Юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого», м. Харків

Особливості вищого навчального закладу базуються на тому, що він веде студента до спілкування з величезною кількістю найрізноманітніших людей, що торкаються один одного не лише на основі професій, а в знань і тієї атмосфери, в якій вони виникають, людей, що відібрані від загальної маси, серед яких багато талантів і не звичайних особистостей. Це судження є одним із аспектів щодо вирішення суперечності вищої освіти, яка все більше дає себе знати. Мова йде про певне відчуження в процесі набуття освіти, її формалізацію, які в інформаційному суспільстві є неминучими, але в той же час повинні мати мету, щоб не була зруйнована атмосфера культури, лише в межах якої може сформуватися не просто фахівець, а повноцінна в усіх відношеннях особистість. Сторонами цієї суперечності – між необхідними в сучасних умовах формами спілкування за допомогою техніки і тим, що це спілкування – значно обмежує спілкування між студентом і викладачем, є конкретні особистості, діяльність яких неможлива без живого спілкування з метою переходу на вищий щабель розвитку особистості. Ця суперечність повинна вирішуватися за допомогою методів опанування культурою і методикою викладання. Студент повинен постійно відчувати атмосферу культури вищого навчального закладу. А це досягається, якщо вони хоча б частково живуть в цій сфері разом зі своїми вчителями і для підготовки своїх випускників вищий навчальний заклад повинен бути не лише джерелом необхідних

знань, не фабрикою дипломів, а фабрикою наукових відкриттів і вузівської культури.

Для виходу із кризи освіти необхідні «еталонні центри культури – найважливіша передумова виживання суспільства в цілому, а особливо в періоди епохальних змін. У своїй сукупності ці еталонні центри є носіями певного ідеалу, без якого жодне суспільство існувати не може, а в умовах корінних змін просто приречене на загибель. Зважаючи на те, що еталонні центри культури призначені для формування нових практик, які з часом стають широким здобутком життя, то найбільш підходять для цієї ролі університети. До них не слід підходити виключно з прагматичної точки зору і очікувати баришів. Призначення композиторів або професорів полягає в тому, щоб вони *були,* оскільки без них неможлива культура. Спираючись на неї, вони прилучають до майбутнього нові покоління , тобто забезпечують безперервність не лише практичного, але й духовного життя, адже освіта – справа серйозна, вона в руках Учителя

На рівні відносин «викладач-студент» кризовий соціум виявляє себе в тому, що згортається діалог між студентом і викладачем. Дехто стверджує, що його майже немає в умовах сьогоднішньої інформаційної ситуації, коли студент може забезпечити собі знання, маючи комп’ютер, хорошу бібліотеку. Але найголовніший показник рівня освіченості, який може забезпечити навчальний заклад – це інтенсивність діалогу в професійному і гуманітарному аспекті між студентами з приводу того, про що йшла мова на лекції. Саме такий діалог з професійної точки зору є самим надійним критерієм якості отриманої освіти.

Набуття вищої освіти це складний процес реалізації життєвих прагнень, інтелектуального і культурного потенціалу особистості. Вона не може отримуватись «між іншим». І допомогти її отримати може викладач, ураховуючи особливості інформаційної ситуації, змінивши застарілий

погляд на лекції, семінарські заняття, зробивши їх цікавими і незамінними технікою.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРЕЗЕНТАЦІЇ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ГАЛУЗІ»

ПАРАФІЙНИК Н. І.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», м. Харків

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст. передбачає провадження в навчальний процес дисциплін за вибором студентів. Однією з таких дисциплін і є дисципліна «Презентації в науково-технічній галузі».

В інформаційному суспільстві презентація – це ефективний і комфортний спосіб привернення уваги споживачів до товарів і послуг, підвищення іміджу фірми. Все частіше звіти, проекти, бюджети представляються авторами через презентації, від успіху яких прямо залежить прийняття рішень з важливих питань. За допомогою них можна навчати співробітників, слухачів семінарів, студентів, надихати підлеглих на гарну роботу. Презентація являє собою суспільне представлення чогось-нового, чогось, що недавно з’явилося чи було створене.

Уміння проводити презентації необхідне для людей, які ведуть

активний, публічний спосіб життя: бізнесменів, акторів, політиків, громадських діячів, викладачів, керівників підприємств, громадських організацій.

Сучасні інформаційні технології дозволяють створювати презентації з використанням аудіо- та відео вставок, робити презентації динамічними та інтерактивними. Сучасна презентація являє собою сукупність комп'ютерної анімації, графіки, відео, музики, тексту, які організовані в єдине середовище. Вона завжди передбачає живе спілкування в режимі діалогу. Важливо, щоб презентації були добре сплановані й продумані.

Потужним засобом покращення презентації є наочні матеріали. Існують багато засобів візуалізації наочних матеріалів: дошки, плакати, комп'ютерні проектори. Вдале оформлення наочних матеріалів є запорукою ефективного сприйняття інформації аудиторією та отримання очікуваних результатів від презентації. За допомогою наочних матеріалів ілюструють кількісні дані, статистичні дані, організаційну структуру певного явища та об'єкту обговорення і т. п.

Для покращення сприйняття презентації сучасні інформаційні технології дозволяють створювати набори електронних слайдів з використанням текстів, графічних зображень, аудіо- та відеофрагментів, робити їх мультимедійними, динамічними, інтерактивними. Так, наприклад, PowerPoint – програма підготовки презентацій, що входить в пакет Microsoft Office дозволяє швидко і легко створювати презентації, використовуючи майстер автозмісту й готові шаблони; додавати в презентацію графіку, звук, анімаційні ефекти, гіперпосилання.

Презентація – це сучасний високотехнологічний спосіб представлення і донесення інформації про продукт (бренд, компанію, проект) до потенційних клієнтів, партнерів або інвесторів. Знання способів, методів і прийомів проведення презентацій стануть у нагоді у

професійній діяльності молодих спеціалістів.

Курс «Презентації в науково-технічній галузі» вчить студентів не тільки готувати промову, а вільно триматися перед публікою, бездоганно володіти голосом, жестами й мімікою, мати бездоганний зовнішній вигляд й безпомилково реагувати на поведінку аудиторії, використовувати сучасні інформаційні технології в проведенні презентації.

Отже, мистецтво презентації стоїть на одному із перших місць у низці навичок, які необхідні керівникові, викладачу, менеджеру.

ПОЛІТИЧНА НАУКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ І ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

ПОГОРІЛИЙ Д. Є., ФЕСЕНКО В. Ю.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Провідна роль у формуванні політичної свідомості та політичної культури особистості належить політичній освіті – цілеспрямованому, системному засвоєнню здобутків політичної думки. Спрямованість на сприйняття людини як першопричини, головної цінності і мети політики є базовою теоретичною і методологічною настановою політичної науки, що сьогодні визначає її гуманістичний характер.

Будь-які соціальні зміни починаються зі свідомості людей. Особливо це відчувається в умовах кардинальної посттоталітарної трансформації суспільства, адже перехід до демократії не може здійснитися, утвердитися і бути ефективним без відповідної політичної культури населення, отже –

без політичної освіти. Тільки політично освічене суспільство з розвинутим почуттям громадянської гідності і політичної відповідальності спроможне забезпечити становлення демократії і добробуту. Адже демократія – це не тільки розподіл влади чи альтернативні вибори, це ще (й чи не в першу чергу) певний стан суспільної свідомості, менталітету, коли люди пов'язують власний добробут не з «добрим правителем», а з власною активністю, бажанням та вмінням домагатися здійснення своїх прагнень. Тому для будь-якої сучасної демократичної країни політологія є не лише складовою частиною наукового знання, але й невід'ємним елементом організації наукового життя суспільства, не тільки авторитетною науковою дисципліною, яка викладається в усіх навчальних закладах, але й могутнім знаряддям формування громадянського суспільства.

Сьогодні для українського суспільства вкрай актуальним є пошук форм і методів стимулювання політичної свідомості, активності народу, сприяння духовному оновленню суспільства, здійсненню глибинних державотворчих процесів, формування цілісної системи ціннісних орієнтацій суспільства, вироблення загальнонаціональної (державної) ідеї. Процес політичного національного відродження, становлення демократичного громадянського суспільства, суверенної правової держави відбувається в системі існуючих міжнародних відносин, в умовах взаємозалежності сучасного світу. Але досягнення консолідації нації, її національне відродження неможливе без наукового пізнання політичних явищ та процесів, з'ясування їх особливостей та причин. Оволодіння політичними знаннями створює необхідні умови для ефективного здійснення демократичних перетворень, формування ринкових відносин в економіці, раціонального вирішення соціальних проблем, проблеми розбудови правової, демократичної держави. Спираючись на досвід історії, на знання теорії політики, історію політичних вчень, практику

національно-визвольного руху, можна знаходити оптимальні шляхи вирішення політичних проблем, національного відродження. Серед всього комплексу суспільних дисциплін саме політична наука є сьогодні тим необхідним засобом, що допомагає людині не тільки зрозуміти, з'ясувати свою роль у складній різноманітності політичних процесів сучасності, а й оволодіти навичками свідомої, активної політичної поведінки.

Доля кожної людини безпосередньо залежить від рівня її політичних знань, адже будь-які демократичні перетворення ґрунтуються, перш за все, на природних правах людини, на повазі до законів та на їх дотриманні, на свободі вибору ідей та переконань, терпимості до іншої думки, суджень. Оволодіння основами політичної науки і демократичної культури стає однією з найважливіших гарантій успіху політичних і економічних реформ в суспільстві, гуманізації політики.

ГУМАНИТАРИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ – ИМПЕРАТИВ XXI ВЕКА

РАДИОНОВА Л. А.

Харьковская национальная академия городского хозяйства, г. Харьков

Мир, в котором мы живем, становится все более взаимозависимым и сложным и один из важнейших его вызовов это риск потери духовности человека. Эта угроза исходит из общей либеральной стратегии развития.

С 10 по 14 октября 2007 года в Греции прошла V сессия диалога Мировой общественный форум мировых цивилизаций. В рамках сессии функционировала секция «Стратегия образования XXI в. – образование в новых условиях». Речь шла о господстве технократического знания в

ущерб знанию гуманитарному, которое как раз и передает смысл происходящего, позволяет вынести ему оценку и наметить реальные пути выхода из тех кризисов, которые мы имеем: глобальные кризисы – это кризис утраты смысла в мире человека, экологии, демографии, межцивилизационных отношений. Что нам дает новое знание техники? Новое знание науки? Очень многое в плане нашей экономической жизни, нашего физического существования, комфорта. Но при этом в техническом прогрессе растворяется смысл существования, очеловечивание прогресса не происходит.

З. Бжезинский в книге «Вне контроля. Глобальная смута на пороге XXI века» отмечает, что идеалы личности как тотального потребителя составляют суть морального и жизненного кризиса на Западе, что западный человек сверхозабочен собственным материальным и чувственным удовлетворением и становится все более неспособным к моральному самоограничению. И если общество окажется неспособными к самоограничению на основе четких нравственных критериев, под вопрос будет поставлено само выживание. Это самооценка того самого «западнизма», о котором мы не думаем, а встраиваемся в эту систему, не осуществляя анализа и не вынося оценку происходящему.

Важная задача гуманитарного знания заключается в том, чтобы заниматься не только инновациями, индустрией, но и человекостроением: будущее зависит от того, что происходит во внутреннем мире человека, поэтому так важен синтез научного и культурно-исторического знания, который бы разрабатывался в целостную образовательную систему.

Гуманитаризация образования в вузе не связана с будущей профессией, но по своей значимости для формирования специалиста с высшим образованием, для становления личности она в ряде случаев может оказаться даже более значимой, чем подготовка собственно по

основной специальности. Человек культуры не может быть просто знающим, интеллектуальным: он должен быть еще и социально вовлеченным, нравственным, т. е. быть «интеллигентом». Ему недостаточно хорошего исполнения своей профессиональной роли: он хочет проектировать сущее. Господствующая в настоящее время либеральная идеология не предполагает ценностных регуляторов социальности, а руководствуется только принципом разумного эгоизма, взаимной выгоды и обмена. Личность трансформируется в «актора». Интеллектуал – это актор, деловой человек, занятый в сфере умственного труда. У него есть разум, но нет выражаемого вовне мировоззрения и связанных с ним переживаний, а его духовность преобразовалась в менталитет. Обобщая, можно сказать, что если интеллигент – это субъект культуры, духовности, служения и морали, то интеллектуал – субъект науки и техники, носитель рационализма и технологий. Жизнь, к счастью, не до конца логична и можно видеть, как, в частности в Украине, устремившейся в рынок по пути глобализма и цивилизации, национальные традиции и культура борются, сопротивляются. Слишком сильна традиция и положительна аура интеллигентности. Высшая школа, диалектически связывая образование и воспитание, сохраняет традиции подготовки интеллигенции, сопротивляясь переходу к интеллектуализму.

З ДОСВІДУ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

САВЧЕНКО Н. М.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Проблема оптимізації навчального процесу та активізації аудиторної та самостійної роботи студента посідає сьогодні чи не найважливіше місце в роботі викладача.

У пошуках нових методів та підходів до рішення цього питання ми випробували та перевірили різні способи його реалізації.

Перше, що ми зробили, це забезпечили усіх студентів комплексом навчальних посібників, що дає можливість їм без додаткових затрат часу на пошуки навчальної літератури, якісно підготуватися до заняття, модульного контролю, заліку тощо.

Розуміючи, що важливим елементом у навчальному процесі є лекція, ми здійснили цілий ряд кроків, що мали зробити лекції більш цікавими, зрозумілими і доступними для студентів. Уже кілька років лекції з історії України читаються виключно з використанням слайдів і коротких фрагментів з фільмів відповідної тематики. Висновок цілком очевидний: наочність викладання сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Проте ми помітили, що студенти багато лекційного часу використовують, переписуючи і перемальовуючи таблиці, схеми, питання, погано сприймаючи те, що говорить лектор. Тому конспект лекцій студента виглядає виключно як набір слайдів, запропонованих лектором.

З'явилась ідея полегшити роботу студента і підготувати посібник: план-конспект лекції, де вже будуть готові слайди, а частина посібника з чистими аркушами буде слугувати конспектом для запису лекційного матеріалу.

Ідея знайшла розуміння і підтримку студентів, і ми впевнені, що комплекс різних засобів, у тому числі і збірник тестових завдань, які є на кафедрі, сприятимуть більш якісній гуманітарній підготовці майбутніх фахівців.

МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТА І СИСТЕМА ОСВІТИ

САДОВНІКОВ О. К.
Харківська національна академія міського господарства, м. Харків

Випускник школи, вибираючи майбутню професію, рівень і систему освіти, орієнтується на майбутнє, проводячи аналіз діючої в суспільстві ситуації. Старшокласник і його батьки далеко не завжди можуть адекватно визначити майбутнє і зробити вибір, який буде гарантувати певні і бажані блага. Відповідно вибираються спеціальності, які, ймовірно, повинні забезпечити можливість задоволення матеріальних потреб та надати гідного соціального статусу. Звертається увага на пересічні думки відповідно «престижних» або «непрестижних» спеціальностях і навчальних закладах. Думки, що найчастіше спираються на суто суб'єктивні, але розповсюдженні уяви, на імідж учбового закладу, який є результатом рекламної роботи самого учбового закладу іноді також можуть проявлятися інерційні процеси минулих результатів навчального закладу.

Слід звернути увагу і на те, що при виборі учбового закладу звертається увага і на цілий ряд факторів, які не мають прямого відношення до майбутньої спеціальності, але розглядаються як суттєві. До таких можна віднести: наявність військової кафедри для юнаків, кількість представників протилежної статі, зовнішній вигляд будівлі та інтер'єр, комфортність та вигляд місць навчання, кількість вільних від навчання днів, можливість проведення часу після навчання, наявність і якість гуртожитків тощо. Тобто розглядається цілий ряд факторів, які більшою мірою допомагають батькам «продовжити дитинство» своєї дитини і «цікаво провести найкращі студентські роки». Головна мета, яка при цьому

переслідується «дати дитині вищу освіту, без якої зараз взагалі роботи не знайдеш».

Наведені чинники вказують, що мотивація отримання освіти, настрій на навчанню, бажання придбання та засвоювання професійних навичок та підготовка себе до подальшої діяльності можуть бути взагалі відсутніми, що, напевно, призведе до підготовки «спеціаліста», який виявиться незатребуваним на ринку праці. Крім того, неминуче виникає надлишок окремих «фахівців» і брак інших, а це, у свою чергу, може формувати розчарованість у спеціальності, що певним образом відобразиться у наступні роки при виборі спеціальності.

Існування наведених проблем не залишається поза очі суспільства. Але ж у пошуках рішення, суспільство прагне знайти не стільки пояснення причин які створюють проблеми, а скоріше того, хто створює ці проблеми й через ліквідацію «ворога» досягти ладу. Така позиція цілком притаманна для міфологічної свідомості як ірраціоналізованої форми світосприйняття світу. Виходячи з особливостей міфологічної свідомості, образ ворога повинен бути персоніфікований, у якості такої персони може виступити конкретна людина, навчальний заклад, якась сила: система навчання, економічна криза, стихійність розвитку світу та взагалі що завгодно, головне щоб ворог знаходився за межами певної соціальної групи.

Проблеми мотивації (а може й демотивації) студента стикаються з загальними змінами нашого суспільства, що рухається у напрямку суспільства споживання, як його зображає Ж. Бодрійяр. В такому випадку наведені проблеми будуть тільки поглиблюватися, а не вирішуватися. Сфера навчання буде схилятися у бік сфери обслуговування та прагнути задовольняти інтереси окремого споживача в умовах боротьби за споживача.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

САДОВНІКОВА О. П.

Сумський державний університет, м. Суми

Професіограма майбутнього лікаря поряд із високим рівнем спеціальних медичних знань, умінь і навичок передбачає сформованість умінь культури професійного мовлення, у структурі якого важливе місце відводиться комунікативній складовій. Про сформованість комунікативних умінь свідчить здатність студентів самостійно реконструювати (трансформувати), моделювати, конструювати мовні одиниці, визначати їх стилістичні особливості у зв'язних висловлюваннях; аналізувати тексти різних типів, стилів і жанрів мовлення; удосконалювати власне та чуже висловлювання; вести діалог з дотриманням вимог українського мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях; доцільно і правильно використовувати у мовленні фахову термінологію; усно й письмово відтворювати і створювати висловлювання в певній композиційній формі.

Система роботи з удосконалення комунікативних умінь студентів-медиків охоплює два етапи: підготовчий й основний. На підготовчому етапі пропонуємо завдання на вдосконалення мовно-мовленнєвої компетентності, культури мовлення. У зв'язку із цим вважаємо за доцільне охоплювати такі професійні аспекти викладання ділової української мови, як: поглиблення знань про мову і мовлення, функції мови, стильове багатство української мови; підвищення рівня культури усного і писемного мовлення майбутніх спеціалістів; оволодіння особливостями медичної української термінології; формування навичок роботи зі спеціальною (фаховою) літературою; ознайомлення з типовими та нетиповими

ситуаціями професійного спілкування, шляхами їх розв'язання. Велика увага звертається на усне мовлення студентів, його професійну спрямованість. Зокрема у процесі вивчення теми «Культура мовлення лікаря» опрацьовуються такі професійні поняття, як «гуманізм», «мистецтво вислухати», «професійна етика», без яких неможлива професія медика, моделюються типові і нетипові ситуації ділового спілкування.

На основному етапі роботи з удосконалення комунікативних умінь пропонуємо власне комунікативно зорієнтовані завдання, найдоцільнішим в умовах аудиторного навчання з-поміж яких є комунікативний тренінг.

Наведемо деякі приклади завдань та ситуативних задач, які використовуємо на заняттях з мови у розділі «Мова лікаря – засіб переконливої комунікації»: 1) переконайте своїх одногрупників у користі занять фізичної культури для здоров'я – використайте при цьому мовні засоби впливу на аудиторію; 2) змоделюйте телефонну розмову «Діалог пацієнта із лікарем-консультантом», «Виклик лікаря додому»; 3) пригадайте норми мовленнєвої поведінки під час прийому відвідувачів, розіграйте діалог між лікарем і пацієнтом – такі завдання можна ускладнювати, даючи відповідні характеристики комунікантам, наприклад, мама маленької дилини вкрай роздратована або перед вами «неслухняний пацієнт» тощо; 4) у телефонній розмові спробуйте з'ясувати за манерою говорити і голосовими характеристиками вік, професію, характер, душевні якості, психічний стан співбесідника; 5) проаналізуйте відеофрагменти, що ілюструють різні комунікативні ситуації під час прийому у лікаря, визначте позитивні і негативні моменти, розробіть рекомендації, щодо уникнення порушень культури мовлення – такі ситуативні відеороліки готують самі студенти із числа тих, хто закінчив медичне училище і має досвід роботи у медичних закладах, така форма роботи дозволяє їм систематизувати свої знання і водночас стимулює до творчої самореалізації.

Застосування таких видів навчальної діяльності у курсі ділової української мови сприяє вдосконаленню комунікативно-мовленнєвих умінь студентів, готує їх до майбутньої професійної комунікації.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

САЛЬТЕВСЬКА Т. В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

В умовах кредитно-модульної системи навчання головна увага повинна приділятися ефективній організації самостійної роботи студентів. Саме тут на допомогу викладачеві приходять інформаційні технології, серед яких особливої ваги набуває комп'ютеризація навчання. Комп'ютеризація освіти – невід'ємний компонент її удосконалення, який сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до компетентної та ефективної роботи за своєю спеціальністю на рівні світових стандартів. Ефективній організації самостійної роботи студентів значною мірою сприяє використання Інтернету як джерела аутентичної інформації, засобу, що підвищує мотивацію у вивченні мови, забезпечує індивідуалізацію, інтерактивність навчання, моделювання особливого навчального середовища і, врешті-решт, підвищує якість навчання. Користуючись послугами мережі Інтернет, студент вчиться вибирати із великої кількості інформаційних джерел потрібну інформацію, аналізувати та систематизувати її.

Також підвищенню ефективності організації самостійної роботи студентів сприяють електронні посібники та підручники з дисципліни, що вивчається. Найкращий результат досягається завдяки використанню гіпертекстових посилань, що дають можливість студентам ознайомитися з матеріалами словників, енциклопедій в електронній бібліотеці. Крім того, використовуються й інші форми.

Великою популярністю користується підготовка рефератів з теми. Це традиційний, але дуже важливий вид роботи, під час якого студенти вчаться самостійно опрацьовувати додаткову літератури, узагальнювати та систематизувати матеріал, знайомляться з основами оформлення наукової роботи.

Отже, в організації самостійної роботи студентів активно використовуються як традиційні, так і інноваційні методики навчання.

ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ І–ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

САТУНОВСЬКА І. Ф.

Коледж Національного фармацевтичного університету, м. Харків

Сучасний етап розвитку нашого суспільства ставить вимогу перед освітянами спрямувати свої зусилля на оновлення змісту, форми і методів навчання, на утвердження принципів гуманізації та демократизації педагогічного процесу, перейти до особистісно-орієнтованої моделі навчання.

Для здійснення особистісно-орієнтованого підходу потрібні кардинальні зміни у керуванні навчальним процесом з боку викладача,

забезпечення відповідальності рівня розвитку студентів потенційним можливостям, використання різноманітних форм активності.

Сьогодні змінюється підхід до методики викладання мовних дисциплін: говоримо про прилучення студентів до загальнолюдських цінностей, які легше засвоюються через духовну культуру свого народу, відбиту в піснях, казках, легендах, предметах ужитку, іграх.

Ознайомлення студентів з національними традиціями має органічно вплітатися в загальну канву педагогічної роботи протягом дня. Особливе місце посідає розвиток українського мовлення у студентів. Значний розвиваючий ефект при цьому дають методи і прийоми, спрямовані на спілкування: словесні (пояснення, розповідь, бесіда), наочні (відеозаписи, відеофільми), практичні (семінари, ділові та рольові ігри, дискусії, розв'язання педагогічних ситуацій і завдань).

Враховуючи чутливість підлітків до гострого слова, бажано частіше використовувати гумор, коломийки, прислів'я і приказки, народні ігри.

Значну увагу треба приділяти забезпеченню розвиваючого характеру навчання. Потрібно перейти від репродуктивних методів навчання до продуктивних, тобто обрати таку тактику, дотримуючись якої, викладач не передає студентам готові знання, а так організовує їхню діяльність, щоб вони самі робили «відкриття», розв'язували проблемні завдання, пізнавали нове. З цією метою використовують проблемні ситуації, пізнавальні завдання на порівняння, аналогію, узагальнення тощо.

Щоб забезпечити максимальну ефективність занять необхідно їх урізноманітнювати. Можна проводити комплексні, комбіновані, домінантні, спожитно-динамічні та інші заняття.

Комплексні заняття характеризуються тим, що для глибокого розкриття теми, успішного розв'язання поставлених завдань педагог використовує широкий комплекс навчально-виховних впливів, зокрема

різні види мистецтва (образотворче музичне, художнє слово). На них у тісному взаємозв'язку може надаватися матеріал з різних розділів програми, можуть поєднуватись і кілька видів діяльності студентів.

Комбіновані заняття складаються з окремих частин, майже не пров'язаних між собою. У кожній частині розв'язуються свої завдання з одного або різних розділів програми.

При потребі комбіновані заняття можна провести на матеріалі з різних розділів або з різних тем одного розділу програми.

На основі комбінованого будується домінантне заняття, коли викладач основну увагу приділяє первинному питанню і акцент робиться на одному виді роботи зі студентами.

Ефективним є вдале застосування інноваційних педагогічних технологій у викладанні мови, а саме: технології проблемного навчання, технології інтенсифікації навчання на основі схематичних і знакових моделей навчального матеріалу, технології гронування, укрупнення дидактичних одиниць.

Викладач обов'язково повинен передбачати індивідуальну роботу зі студентами.

Творчий підхід до визначення змісту, мети і методики проведення заняття дає змогу значно підвищити його ефективність.

Ті засоби, методи і прийоми організації занять про які йдеться у доповіді, не можуть бути ефективними самі по собі. Багато що залежить від особистісних якостей викладача.

Успішно впроваджувати в практику навчання гуманістичні ідеї можуть лише люди з високим рівнем моральності та загальної культури, які з любов'ю і повагою ставляться до особистості студентів і можуть викликати таке ж ставлення й до себе.

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ МЕДИЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

СИДОРЕНКО М. М., ТРОЯНСЬКИЙ В. А.

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Важливою ланкою системи вищої медичної освіти є її гуманітарна складова – предмети, що формують знання про людину і суспільство.

Це, насамперед, історія і мова, культурологія, філософсько-соціологічні, правові, релігієзнавчі, психологічні, морально-етичні дисципліни. Звичайно, їх роль у навчально-виховному процесі стає зрозумілою, коли йдеться про формування світогляду, ціннісних орієнтацій, загальної культури і громадянської позиції людини, її патріотизму.

Відзначені питання актуалізують проблему статусу гуманітарної освіти загалом й українознавства зокрема. Розбудова освіти, науки й культури на основі поєднання глибоких національних традицій з орієнтацією на загальні світові гуманістичні цінності є передумовою визнання України в загальноосвітньому світовому просторі.

Практика засвідчує, що дискусія сьогодні породжує масу пропозицій, починаючи з ідей про якісне та кількісне посилення ролі й місця гуманітарних предметів у вищій школі до повного їх ігнорування. При цьому останній варіант передбачає повне або майже повне усунення наук про людину, суспільство та дух з вузівської програми і переведення їх на рівень старших класів середньої школи.

На нашу думку, найгіршим варіантом для України при її входженні в Болонський процес було б просте копіювання досвіду західноєвропейських університетів. Наслідування чужих стандартів без врахування

національних особливостей нічого, крім шкоди, не давало і не дасть.

Ми поділяємо думки тих дослідників, які вважають, що освіта – це цілісна система суспільного буття, не ізольована від суспільних процесів. Вона є відображенням менталітету народу.

Поєднати конкретну національну, рідну мову з інтелектуальним і духовним розвитком особистості лікаря, можна лише тоді, коли у вихованні братимуть участь люди, які усвідомлюють, що як зовнішня, так і внутрішня краса особистості залежить від її розуму, а розум потребує постійного підживлення, яке може дати у першу чергу рідне слово. І мусить воно бути щедрим і щирим.

Формування мовленнєво-комунікативних умінь є одним із аспектів розвитку творчої мовної особистості, яка «виявляє високий рівень комунікативної компетенції, любить, шанує та береже рідну мову, є відкритою для розвитку й удосконалення власного мовлення в усіх його сферах, видах, стилях, жанрах» [1 : 61].

Відповідно до принципів єдності навчання, виховання й розвитку, гуманізації й демократизації сучасної освіти, знання з національної культури (звичаї, традиції, література, мистецтво та ін.), рідної мови, історії, державного устрою, інших предметів гуманітарного циклу сприятимуть формуванню спеціаліста, який одержує високе звання Майстра, Професіонала. На таких людях триматиметься не лише професія, а й суспільство, розвиток Української держави. Чим більше у професійному середовищі знавців своєї справи, тим міцніші й надійніші традиції та основи вітчизняної медицини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нікітіна А. Актуалізація категоріальних понять тексту як важливий чинник формування мовної особистості / / Педагогічні науки. – Херсон, 2002. – Вип. 31. – С. 61–65.

МОДЕЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

СІЛЕВИЧ Л. І., МЕЛЬНИЧУК О. М.

Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ

Важливою складовою вивчення «Української мови (за професійним спрямуванням)» в умовах кредитно-модульної системи навчання є формування мовленнєво-творчих здібностей, розвиток науково-дослідницької роботи, диференціація та індивідуалізація при практичному засвоєнні студентами матеріалу, що має сприяти глибокому осмисленню та закріпленню теоретичних питань.

Пропонований підручник «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (автори – Голод Роман Богданович, доктор філологічних наук, професор, кандидат філологічних наук, доцент, Сілевич Лілія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент) зорієнтований на формування у майбутніх медиків високого лінгвістичного рівня грамотності та культури усного та писемного фахового мовлення, вміння грамотно й оперативно укладати зразки ділових документів, застосовувати знання з української мови у процесі подальшого навчання та в професійній діяльності.

Згідно з типовою програмою, затвердженою МОЗ України, підручник розрахований на вивчення дисципліни впродовж одного семестру (40 годин – практичні заняття, 50 годин – самостійна робота) в умовах кредитно-модульної системи навчання.

Зміст і структура підручника:

Розділ 1. Культура усного та писемного професійного мовлення.

Розділ 2. Призначення та класифікація документів. Основні вимоги до укладання й оформлення текстів документів.

Додатки:

- Перелік питань для підсумкового зрізу знань.
- Орієнтовна тематика рефератів.
- Короткий словник термінів ділового мовлення медика.
- Список рекомендованої літератури.
- Тестовий блок до підсумкового модульного контролю.
- Зразки медичних і загальновживаних документів.
- Культура слововживання у професійній мові медика.

Підручник містить відомості про мову й мовлення в житті суспільства, норми сучасної української літературної мови, функціонально-стилістичну диференціацію мови, лексичний, морфологічний та синтаксичний аспект фахового мовлення медиків, призначення та класифікацію медичних і загальновживаних документів, основні вимоги до укладання окремих документів.

З метою реалізації конкретних педагогічних цілей автори пропонують систему тренувальних вправ і завдань, яка сприятиме професійному самовдосконаленню майбутніх лікарів, досконалому володінню мовою в актуальних для лікаря сферах спілкування, активізації методів та принципів навчання у контексті Болонського процесу.

Задля кращого засвоєння теоретичних питань студенти повинні самостійно опрацювати рекомендовану літературу. Конспектування основних положень методологічної та наукової літератури допоможе студентам підготувати глибокі і ґрунтовні відповіді на поставлені запитання.

Підручник «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації сприятиме вдосконаленню мовної компетентності, піднесенню престижності української мови й відповідає реалізації державної наукової програми «Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності».

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ

СМОЛЕНСЬКИЙ С. М.*, ДОЛЯ Ю. В.**

*Національна академія наук України,
**Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, м. Харків

Мета цієї роботи – дослідження деяких проблем використання методу моделювання для підвищення ефективності засвоєння нового навчального матеріалу.

Як відомо, розуміння навчального матеріалу забезпечується встановленням взаємозв’язків між елементами знань (поняття, закони, факти тощо), використанням порівнянь та аналогій, наведенням наочних прикладів та ін. Одним з найбільш ефективних підходів до прискорення процесу засвоєння студентами нової інформації, на наш погляд, є застосування методу моделювання. Розглянемо це на прикладах теоретичної, навчальної та методологічної моделей. (Зазначимо, що під моделлю зазвичай розуміють образ реального об’єкту в матеріальній або ідеальній формі, що відбиває суттєві властивості цього об’єкту і заміщує його в ході дослідження [1]. Але у цій роботі термін «модель»

використовується у більш широкому розумінні).

У фізиці широко використовується низка теоретичних моделей (ідеальний газ, ідеальна рідина, матеріальна точка тощо). Але як про них розповісти студентам?! Авторитетний «Курс загальної фізики», зокрема, дає таке визначення: «ідеальний газ – це теоретична модель газу, в якому не враховується взаємодія між молекулами» [2, с. 161]. Наведене формулювання не можна визнати вдалим. По-перше, взаємодія «не враховується» не в газі, а ***у моделі***, по-друге, міжмолекулярної взаємодії у такому газі взагалі ***не існує***, бо саме у цьому полягає ***сутність*** вказаної моделі. Правильне визначення: ідеальний газ – це газ, де ***не має місця*** міжмолекулярна взаємодія. Викладаючи такий матеріал, слід розповісти студентам, що ідеальний газ (як і багато інших теоретичних моделей) – ***не лише*** наукова абстракція. Ця модель досить точно описує властивості ***реального*** газу у випадках, коли середня кінетична енергія його молекул значно більша за енергію взаємодії між ними (що має місце при так званих нормальних умовах або при малих тисках і високих температурах). Також доцільно додати, що модель ідеального газу з успіхом було використано у численних наукових дослідженнях тих течій, в яких вплив сил в’язкості можна не враховувати.

Наведемо тепер приклад навчальної моделі. У курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)» майбутні фармацевти розглядають модель опитування клієнта провізором в аптеці. Звісно, в повному обсязі зміст таких опитувань вивчається в іншій фаховій дисципліні, а викладач-філолог створює їхню спрощену (навчальну) модель. Якщо творчо підійти до її розробки, то ця модель дозволить зосередити увагу студентів саме на ***мовних засобах***, які має використовувати провізор.

Метод моделювання можна застосовувати і у викладанні музично-виконавських дисциплін, зокрема, фортепіано. В цій роботі нас у першу

чергу цікавитиме методологічна модель читання нотного тексту з листа, яке є одним з основних методів роботи над новим музичним матеріалом на етапі ознайомлення з ним. (Музичний термін «читання з листа» походить від італійського «a prima vista», що у перекладі означає «на перший погляд», тобто йдеться про виконання по нотах незнайомого музичного твору без попереднього розучування. Зазначимо, що досить поширене вживання терміну «читання з аркушу» замість «читання з листа» є неправильним). Вказану модель розглянемо за допомогою такої схеми:

графічний образ → клавіатурний образ → звуковий образ → художній образ

Ця схема дозволяє ефективно дослідити механізм формування музично-виконавського образу шляхом аналізу послідовних переходів з нижчого (графічного) рівня сприймання нового нотного тексту до найвищого – рівню відтворення на інструменті художнього образу музичного твору. Слід зазначити, що, хоча всі компоненти, зображені на даній схемі, складають єдину систему (причому кожний наступний компонент охоплює всі попередні, наприклад, художній образ прямо чи опосередковано містить у собі звуковий, клавіатурний та графічний образи), ці складові мають певну самостійність, оскільки кожний рівень відбиває відповідний психологічний стан піаніста-виконавця. За допомогою розглянутої моделі викладач має змогу роз’яснити студентам, що читання нот з листа – це особливий спосіб мислення, установка на цілісне сприймання та виконання, спеціальні виконавські стратегії та навіть необов’язковість виконання усіх вказівок нотного тексту.

Таким чином, на основі проведеного дослідження дістаємо висновку, що застосування методу моделювання при викладанні нового матеріалу буде ефективним лише за умови високої кваліфікації викладача, а створення і використання навчальних та методологічних моделей сприяє

розкриттю творчого потенціалу педагога і підвищенню його професійного рівня. У подальших дослідженнях планується вивчення особливостей використання методу моделювання для підвищення якості засвоєння навчального матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доля Ю. В. Проблемы использования моделей в научных исследованиях / Юлия Владимировна Доля, Сергей Николаевич Смоленский / / Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна: серія «Теорія культури і філософія науки». – № 552. – Ч. 1. – Х. : ХНУ, 2002. – С. 31–37.
2. Кармазін В. В. Курс загальної фізики: Навч. пос.˜ Віталій Володимирович Кармазін, Валерій Васильович Семенець. – К. : Кондор, 2009. – 786 с.

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА З ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ВУЗІВ

СМОЛЬСЬКА Л. Ю., КОВАЛЬ-ГНАТІВ Дз. Ю.

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м. Львів

Революційні зрушення в інформативному просторі та комунікативних технологій зумовлюють нові шляхи розвитку освіти. На сьогоднішній час створюються передумови для перегляду теоретичних основ і технологій масової освіти. З бурхливим розвитком комп’ютерних технологій зростає роль персональних комп’ютерів, використання їх у навчальному процесі. Універсальні методи навчання, які дозволяли за Я. Коменським «вчити всіх усьому, всесторонньо і з гарантією успіху» [1], на сьогодні набувають нечуваного розмаху. Завдяки розвитку нових інформаційних технологій і мережі Інтернет наукові знання та навчання стають доступними кожній людині у будь-якій частині світу. Якщо раніше основним засобом реалізації масової освіти був друкований класичний підручник, що в розумінні К. Ушинського являв собою результат «педагогічної переробки науки», то на сьогоднішній час виникає

необхідність створення і застосування у навчальному процесі електронного підручника, який має право на існування поряд із класичним друкованим виданням. Створення електронного підручника допоможе в повному обсязі реалізувати його дидактичні і методичні можливості, а також створити почуття індивідуального комфорту у здобутті знань. При укладанні таких підручників доводиться зіштовхуватися із цілим рядом труднощів: організаційних, фінансових, технологічних, методичних, часових, психологічних. Часові, матеріальні затрати у створенні і апробації електронного підручника залежать від того, наскільки оптимально організована робота кожного члена робочої групи. Перед авторами вузівського комп'ютерного підручника, який повинен містити систематизовані знання про об'єкти, мовні явища або ж методи діяльності стоять складні завдання:

- викласти систему знань латинської мови;
- відділити другорядну інформацію, щоб не випустити головне і не втратити орієнтири;
- не переобтяжувати навчальний матеріал, зробити його доступним для вивчення;
- включити факти перспективи знань латинської мови;
- показати студентам міжпредметні зв'язки, які за словами В. Айнштейна [2] є «зв'язками дисциплін по вертикалі і горизонталі, базуючи новий матеріал на уже відомому». Такий зв'язок забезпечить студентам важливість вивчення предмету для інших навчальних дисциплін, а також широку професійну підготовку. Якщо знехтувати міжпредметними зв'язками, то результатом буде громіздкий курс, який складатиме набір відомостей, фактів, він буде рутинний і нецікавий для сучасного студента. Якщо раніше наука розвивалась аналітично, йшло чітке розмежування

наукових дисциплін одна від одної, кожна дисципліна розвивалась окремо і внаслідок цього втрачалися зв'язки, то на сьогоднішній час виникає завдання їх синтезу.

При укладанні підручника слід звернути увагу на забезпечення логічного і послідовного викладу його матеріалу. Дотримання принципу «від простого до складного» дасть можливість студентам оптимально засвоювати новий навчальний матеріал, зробить його доступним для здобувачів знань, а також формуватиме розширення словникового запасу тих, які навчаються.

Навчальний матеріал слід чітко конструювати, подавати його у вигляді блоків, які є самодостатніми частинами курсу, що включають модулі теоретичних, практичних і професійних знань. До речі, при конструюванні навчального матеріалу модульний метод побудови є найефективнішим. Він дозволяє викладати навчальний матеріал на різних рівнях складності, містить базовий і варіативний компоненти, забезпечує можливість вибору кожним свого індивідуального навчання.

На відміну від традиційних друкованих підручників електронні мають більші дидактичні і методичні можливості. Вони динамічніші і варіативніші, вони сприятливіші для організації індивідуального навчання. Ці розширені дидактичні і методичні можливості зумовлені технологічними особливостями створення електронного видання. Специфіка електронного видання зумовлює значне збільшення і оновлення інформації за достатньо короткий термін, дозволяє вдосконалювати навчальний матеріал без значних затрат часу і ресурсів. Не слід забувати, що при вмілому використанні комп'ютер приносить велику користь, а при невмілому – велику шкоду.

За допомогою програмних модулів здійснюється взаємодія у формі діалогу між користувачем і електронним документом. Умови праці з

електронним підручником відрізняються від умов праці з друкованим виданням, що вимагає створити оптимальні умови для роботи із електронним документом. На етапі створення електронної версії навчального матеріалу слід врахувати такі аспекти:

- забезпечення оптимального управління;
- швидкість вибору інформації;
- забезпечення швидкого реагування на помилкові дії студентів.

Процес створення електронного підручника є якісною реалізацією навчання, оскільки сам навчальний процес не стоїть на місці, він змінюється швидкими темпами, що дозволяє постійно його вдосконалювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения. – М., 1982.
2. Анштейн В. О принципах создания вузовских учебников / / Высшее образование в России. – 1996. – №2. – С. 123.

К ВОПРОСУ ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ТЕКСТА В ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКУ СПЕЦИАЛЬНОСТИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

СТРЕМОУХОВА И. В.

Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства им. П. Василенко, г. Харьков

Одна из задач, стоящих перед преподавателями РКИ, – научить студентов ориентироваться в тексте, выделять основную информацию, записывать самое главное, то есть обучить их конспектированию как одному из видов письменной речи.

Обучение элементам конспектирования начинается на подготовительном факультете (1 этап) и рассматривается как начало

большой работы, которая будет продолжена на основных курсах (2, 3 этапы, когда навыки конспектирования формируются, закрепляются и совершенствуются).

Учёт технического профиля в организации учебного процесса на подготовительном факультете и привлечение уже на раннем этапе материала, связанного с будущей специальностью учащихся, предусматривает одновременно и решение важнейшей психологической задачи: мотивации в обучении. На начальном этапе закладывается основа пользования языком как средством получения научной информации, для чего необходимо решение не менее важной методической задачи: интенсификации процесса обучения.

Подготовка к обучению элементам конспектирования начинается параллельно с обучением студентов чтению. Чтение и конспектирование тесно взаимосвязаны. При этом обучение элементам конспектирования в устной форме (при чтении) предшествует обучению элементам письменного конспектирования.

В первом семестре подготовительного факультета при чтении любого текста студентов учат сокращать длинные предложения, сохраняя основной смысл, выделять главную информацию в предложении, писать словарные диктанты. На этом этапе выполняются задания типа: «ответьте на вопрос к предложению»; «найдите подчеркните опорные слова в предложении»; «сократите предложение, сохранив основной смысл» и т. д.

Следующим этапом является работа на уровне сверхфразового единства (СФЕ). Здесь формируется навык поиска основной информации в СФЕ, навык кратко формулировать основное содержание, используя авторские языковые средства.

Работа первого этапа направлена на то, чтобы подготовить студентов к выполнению основной работы, проводимой на 2 и 3 этапах. Идёт

медленное, но целенаправленное накапливание знаний по всем параметрам (лексика, грамматика и т. д.); приобретается опыт работы с текстом. Такая подготовительная работа сокращает процесс обучения и дает возможность приступить к систематическому обучению конспектированию.

Виды работ 2 этапа базируются на заданиях 1 этапа. Так, если в 1 семестре студентам предлагалось ответить на основной вопрос и поставить вопрос к абзацу, то во 2 семестре добавляются задания: «преобразуйте вопросительные предложения в назывные и запишите их в виде плана»; «разделите текст на смысловые части, составьте план»; «разделите текст на абзацы»; «кратко сформулируйте основное содержание смысловой части, используя авторские средства»; «перестройте предложения, где это необходимо».

На этом этапе в работе над текстом основное внимание уделяется плану содержания, поиску главной и второстепенной информации, больше времени отводится на самостоятельную работу (при руководстве и контроле преподавателя).

Одним из видов практики конспектирования является словарный диктант, во время написания которого оттачивается механизм воспроизведения слов со слуха. Не менее важными в работе над формированием у студентов навыков конспектирования являются фразовые, выборочные, свободные и творческие диктанты.

При написании выборочного диктанта студент записывает только ту информацию, которая его интересует в данный момент (задание преподавателя). Это требует сосредоточенности, внимания, лексических и грамматических знаний, которые нужны при конспектировании со слуха.

При свободном диктанте текст читается по частям, а студенты записывают эти фрагменты своими словами, что дает возможность проверить умение студентов составлять предложения, правильно

использовать падежные окончания и т. д.

При написании творческого диктанта преподаватель диктует только часть текста, а студенты самостоятельно дополняют и расширяют его. Такие задания дают возможность проверить качество усвоения изученной темы.

Такой вид работы предполагает, с одной стороны, творческую активность студента по осмыслению исходного текста, а с другой стороны – стимулируется и словесно-логическая, и механическая, и зрительная память, совершенствуются навыки и умения создания записи, отличающихся краткостью, простотой формулировки, возможностью лексико-грамматической замены и расшифровки.

Перечисленные формы работы, образующие в сумме единую целенаправленную систему упражнений, успешно реализуются при использовании современных пособий по научному стилю и помогают решать сложнейшую проблему обучения конспектированию иностранных студентов.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРКІВСЬКОГО ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ШКІЛ (1930-1950 рр.)

ТВЕРИТНИКОВА О. Є., ДЕМІДОВА Ю. Є.

Національний технічний університет «ХПІ», м. Харків

Чільне місце в розвитку електротехнічної галузі як науки і як складової електротехнічної промисловості та вищої електротехнічної освіти з кінця XIX ст. посідав Харківський технологічний інститут (ХТІ), а згодом і

Харківський електротехнічний інститут (ХЕТІ). До кінця 1920-х рр. ХТІ, а протягом 1930–1950 рр. і ХЕТІ були провідними науковими і освітніми центрами, в їх лабораторіях діяльністю вчених сформувалися основні напрями наукових досліджень у галузі електротехніки. Специфіка роботи професорів і викладачів полягала в поєднанні наукової роботи з підготовкою кваліфікованих інженерних кадрів. Тематика досліджень мала як прикладні, так і теоретичні аспекти. Поява колективних форм співробітництва вчених, однією з яких стали науково-дослідні кафедри, а згодом науково-дослідні інститути, створила умови для зародження науково-технічної школи в ХЕТІ.

Проблемою визначення наукових шкіл займалися науковці різних напрямів науки і техніки, зокрема, історики науки і наукознавці: Г. М. Добров, Д. Д. Зербіно, А. А. Баєв, С. А. Бакута, Ю. О. Храмов, В. І. Онопрієнко та ін. Також до цієї проблеми звертались такі представники технічних і природничих наук, як А. А. Богомолець, П. Л. Капиця, М. Борн, О. П. Давиденко. Дослідники дали власні визначення і проаналізували основні риси, які мають бути притаманні науковому лідеру. У публікації С. П. Рудої і О. Я. Гороховатської узагальнюється матеріал з цієї проблеми, знайдені дещо інші підходи до ідентифікації наукової школи, але мало уваги приділяється визначенню поняття науково-технічної школи. Питання негативного впливу функціонування наукових шкіл порушує В. І. Онопрієнко. Він підкреслює, що разом з позитивним впливом, з науковими школами пов’язані процеси монополізації в науці, і переважаюча позиція лідера блокує інші шляхи розвитку. У дослідженні О. З. Мірської пропонуються чотири типи класифікації наукових структур, у тому числі школи-напряму за національним принципом, і підкреслюється, що наукова школа – це допоміжна форма самоорганізації науки. Поняття науково-технічна школа дається в роботі Н. І. Жорник. Автор підкреслюють, що особливістю досліджень, які проводяться науково-технічною школою, є отримання

результатів, що впроваджуються у виробництво, визнання технічною громадськістю як у вітчизняною, так і закордонною, а також комплексність проведення наукової роботи [1; 2; 3].

Отже, спираючись на визначення наукової школи, зокрема науковців Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, а також інших фахівців, можна зазначити, що за основними ознаками в повоєнні роки в межах ХЕТІ набула розвитку науково-технічна школа в галузі електротехніки. У ній були представлені три основні функції – освітня, дослідницька та інноваційна. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження проводилися, базуючись на потужній лабораторній базі, і відповідали високому науковому рівню. Відбувався тісний зв'язок з виробництвом, результати досліджень були впроваджені і мали економічне, соціальне значення. У цей період були зроблені перші кроки до встановлення міжнародного співробітництва. Учені, які працювали над актуальними проблемами і реалізовували наукові розробки, отримали світове визнання [4; 5; 6].

Передумовами створення науково-технічної школи електротехніки ХЕТІ була діяльність учених-одинаків О. К. Погорєлка, М. П. Клобукова, М. Д. Пильчикова. Аналіз наукової, педагогічної діяльності професора П. П. Копняєва дозволяє вважати його засновником науково-технічної школи електротехніки ХЕТІ. У 1920–1930-х рр. ним було започатковано вісім базових напрямів наукових досліджень у галузі електротехніки в ХТІ. Особливістю науково-педагогічної діяльності П. П. Копняєва було те, що завдяки організаторським здібностям, учений зумів створити на електротехнічному факультеті ХТІ дослідницький колектив і умови для науково-дослідної роботи, що стало базою для подальшого розвитку і становлення науково-технічної школи електротехніки в початковий період діяльності ХЕТІ. У витоків кожного з напрямів харківської науково-технічної

школи електротехніки стояв професор П. П. Копняєв. Унікальністю процесу формування харківської науково-технічної школи електротехніки стало те, що вісім основних електротехнічних напрямів наукових досліджень, започаткованих П. П. Копняєвим, набули розвитку і стали в післявоєнний період окремою науковою школою чи науковим напрямом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добров Г. М. Наука о науке / Г. М. Добров. – К. : Наук. Думка, 1989. – 304 с.
2. Зербино Д. Д. Научная школа как феномен / Д. Д. Зербино. – К. : Наук. думка, 1994. – 134 с.
3. Руда С. П. До проблеми визначення та вивчення наукових шкіл / С. П. Руда, О. Я. Гороховатська // Наука та наукознавство. Додаток. Матеріали IV Добровської конференції. – 2004. – № 4. – С. 99–103.
4. Храмов Ю. А. Научный лидер и его характерные черты / Ю. А. Храмов / / Науковедение и информатика. – К. : Наук. думка. – 1986. – Вып. 27. – С.81–91.
5. Баев А. А. О научных школах / А. А Баев // Школы в науке. – М. : Наука, 1977. – С. 503–505.
6. Бакута С. А. Научно-техническая школа: статус, характерные черты / С. А. Бакута, Ю. А.Храмов / / Науковедение и информатика. – 1990. – Вып. 34. – С. 72–76.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РОБОТИ З ДІЛОВИМИ ПАПЕРАМИ У СЛУХАЧІВ ПІДРОЗДІЛУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СПРАВИ

ТІМОШЕНКО Н. С.

Донецький національний університет, м. Донецьк

В умовах розбудови України та поширення її значення на міжнародній арені, виникає необхідність оволодіння навичками не лише ділової української мови, як нашої державної, але й навичками англійської мови міжнародних відносин. Спеціаліст-перекладач повинен вміти оформлювати особисті та кадрові документи, вести переговори, розумітися на основних правилах оформлення договорів, та ведення ділового листування, і робити це досконало українською та англійською мовами

[1;2].

На факультеті суміжних та додаткових професій (ФСДП) Донецького Національного Університету викладання зазначеного матеріалу відбувається в межах навчального курсу «Сучасні папери англійського та українського діловодства». Завдання цього курсу – навчити оформлювати документи у різних професійних сферах, а також вести ділове листування українською та англійською мовами, враховуючи стилістичні особливості кожної з них.

В першій частині курсу розглядаються кадрові документи, за допомогою яких відбувається спілкування роботодавця за майбутнім співробітником. Ознайомлення з основними документами, прийнятими українськими стандартами та їх аналогами за кордоном дозволяє порівняти особливості оформлення цих документів, виділити спільні риси та відмінності [2;4]. Якщо документи мають однаковий стиль оформлення, наприклад, резюме, то достатньо просто грамотно перекласти зміст, щоб отримати з українського варіанту англійський. Але більшість паперів відрізняються за стандартами та вимогами, тому неможливо зробити «кальку» з однієї мови на іншу. Тому курс передбачає розглядання наведених зразків документів, та написання власних документів двома мовами – рідною та іноземно.

Друга частина курсу, що охоплює ділове листування, складається з базових тем, які відображають основні етапи та різновиди комерційної діяльності. Теми узгоджені між собою, даючи можливість простежити перебіг листування крок за кроком. В кожній темі розглядається конкретний типовий зразок оригінального листа, його структура, зміст, мета, наводиться декілька варіантів листів заданої тематики, а також комунікативні завдання до змісту кожного з них [3;4].

У заключній частині курсу розглядаються правила написання

доповіді та анотації на статтю. Викладаються основні мовні прийоми та засоби, що допомагають виразити свою думку, структурувати доповідь та оформити презентацію [5].

Контроль і перевірка знань здійснюються за допомогою кредитно-модульної системи, яка встановлює необхідну кількість виконання практичних завдань та творчих робіт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевчук С. В. Ділове мовлення для державних службовців : Навч. посіб. 2-ге вид. – К. : Видавництво Арій, 2007. – 416 с.
2. Добрынина Н. Г. Как правильно составить деловой документ на английском языке : учеб. пособие. – М. : Проспект, 2009. – 104 с.
3. Сушинский И. И. Деловая корреспонденция на английском языке : учебное пособие / И. И. Сушинский. – М. : Эксмо, 2007. – 320 с.
4. Богацкий И. С., Дюканова Н. М. Бизнес-курс английского языка / Под ред. Богацького И. С. – 5-е изд. – К. : ООО «ИП Логос», 2005 – 352 с.
5. Слепович В. С. Деловой английский. Business communication : учеб. пособие / В. С. Слепович. – Мн. : «ТетраСистемс», 2002. – 256 с.

ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ПСИХОЛОГІЇ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

ТКАЧОВ С. І.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Викладання навчальних дисциплін у ВНЗ в контексті сучасних тенденцій щодо підвищення якості освіти потребує постійного вдосконалення. У цьому сенсі одним із шляхів покращання результативності освітніх досягнень студентів може стати творче використання традиційних форм і методів навчальної роботи. Певний досвід у контексті зазначеного, зокрема, накопичено на кафедрі педагогіки і психології Національного фармацевтичного університету під час проведення занять з психології англійською мовою для студентів IV курсу

іноземного факультету.

Так, наприклад, для більш ефективного засвоєння необхідних знань на практичних заняттях постійно поєднуються індивідуальні та групові форми навчальної роботи, урізноманітнюються навчальні прийоми щодо виконання запланованих завдань. При цьому навчальна діяльність студентів в узагальненому вигляді зазвичай організується за трьома етапами.

На першому з них студенти самостійно виконують запропоновані практичні завдання й готуються презентувати їх, що й відбувається у формі короткого виступу на наступному етапі. Заключний – третій етап – передбачає написання студентами навчального підсумкового звіту (10–15 речень).

Для конкретизації вказаних етапів наведемо деякі практичні завдання в авторській редакції, які використовуються, наприклад, для закріплення знань з психологічних аспектів розвитку особистості. Наприклад, для самодіагностики спрямованості студентів можна використати завдання «Мій портрет».

Make little (short) presentation «My portrait» in written form. Use next structure: my name, my native country (3–5 sentences); my aim in the learning of future profession (5 sentences); my future plan in my life (5–7 sentences).

З метою визначення особистісної характеристики за шкалою «інтроверт-екстраверт» доцільно застосувати невеличкий тест.

Answer next questions:

I like long time read a book (Y / N).

I can long time be at home, no getting out (Y / N).

I may watch a water in river and think about my life continuously 30 minutes (Y / N).

I try always to communicate with my mates or friend during every day (Y/ N).

I try always be attentively in a street (Y / N).

I try always to tell my thoughts to teacher or my course mates (Y / N).

I try always to be expressive (Y / N).

I try always every day to phone to my friends (Y / N).

I can be silent all day (Y / N).

I like have long time a rest at home, communicating with nobody (Y / N).

Table of definition of character kind

Quantity of Y	*Quantity of N*	*Kind of character*
7-10	*0-3*	*high level of communication (extraneous)*
5-6	*4-5*	*middle level of communication (average type)*
0-4	*6-10*	*low level of communication (introvert)*

Одним із варіантів вивчення можливостей оперативної пам'яті є виконання такого завдання у навчальних мікрогрупах (2–3 студенти). *Write any 10 words. After remember all these words each other. Every correct answer gives for you +1 score, in situation of disorder + 0,5 score, in case of mistake – 1 score. Count the quantity all scores and discus your results with teacher and other students.*

РОЛЬ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТА

ФАТЕЕВ Ю. А.

Харьковская национальная академия городского хозяйства, г. Харьков

Роль гуманитарных наук в подготовке специалиста огромна. Однако в большинстве вузов отношение к ним остается в основном терпимым. Считается, что технический вуз должен заниматься исключительно подготовкой специалистов узкого профиля. Роль гуманитарного знания,

таким образом, попросту недооценивается. И эта недооценка уже неоднократно давала о себе знать и при ее сохранении будет напоминать о себе все чаще и чаще.

Специалист узкого профиля – это технократ, который не в состоянии мыслить общечеловеческими категориями. Для него главное – это выполнение поставленных задач, а то что предприятие отравляет атмосферу, реки, озера его не интересует.

Подобное отношение – следствие отсутствия определенной гуманитарной базы. Именно гуманитарные науки развивают в человеке такие качества, как порядочность, умение сопереживать, чувство прекрасного. Поэтому не узкого специалиста, ограниченного рамками своей специальности, а образованного в высоком смысле слова человека должен готовить технический вуз.

Конкретная наука – это лишь часть человеческой культуры и замыкание в ней ведет к обеднению духовного мира личности, к своего рода профессиональному идиотизму. Кстати, в США в высших школах управления удельный вес гуманитарных дисциплин составляет 40 % учебного времени, а в технических вузах – 30%. Это характерно и для целого ряда европейских стран. Кроме того, согласно американскому опыту, рабочие со степенью бакалавра по литературе, искусству, праву лучше осваивают высокую технологию по сравнению не только со сверстниками, имеющими рабочий стаж, но и с дипломированными специалистами инженерных профилей.

Следовательно, подготовка специалиста должна осуществляться на прочном гуманистическом фундаменте, поскольку ознакомление с общечеловеческими ценностями позволяет им гораздо шире и глубже воспринимать мир.

РЕАЛИЗАЦИЯ ТЕХНОЛОГИИ МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ

ФЕЛЬ Е. Л.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

Процесс подготовки квалифицированного специалиста предполагает усвоение большого объема знаний, формирование и развитие компетенции в сфере самостоятельной деятельности, самообразовательных навыков планирования, моделирования и самооценки результатов. В настоящее время от специалиста требуется не применение готовых практических решений, а самостоятельная выработка творческих решений. Зарубежный и отечественный практический опыт профессионального образования позволяет говорить о возрастающей роли модульной технологии отбора и реализации содержания обучения.

Технология модульно-рейтингового контроля качества подготовки по иностранному языку представляет собой целенаправленную педагогическую деятельность по диагностике и коррекции. Данная технология предполагает последовательность корректировочно-диагностического, мотивационно-регулировочного и оценочно-информационного этапов и осуществляется на основе такой организации обучения, при которой каждый модуль состоит из нескольких взаимосвязанных блоков и имеет свои цели и содержание.

Эффективность технологии модульно-рейтингового контроля качества

подготовки по иностранному языку зависит от выполнения ряда условий: формирования у студентов мотивации к изучению иностранного языка; персонификации познавательной деятельности студентов; структурирования учебного материала; организации учебного процесса на основе таксономии целей; целостности оценки качества и динамики учебной деятельности. Рейтинговая оценка отражает качество, динамику и характер учебной деятельности.

Немаловажным является и соотношение различных видов контроля в учебном процессе. Все виды контроля, описываемые в педагогической литературе, могут быть классифицированы по различным принципам: в зависимости от количества испытуемых: групповой, индивидуальный, фронтальный; в зависимости от видов учебной работы: устный и письменный; в зависимости от времени проведения: предварительный, текущий, рубежный и итоговый. Данная классификация позволяет рассмотреть, какие функции выполняет каждый вид контроля на определенном этапе учебного процесса.

Сущность модульного обучения заключается в предоставлении обучающемуся возможности самостоятельно работать с предложенной ему программой и достигать конкретных целей обучения в процессе работы с модулем. Модуль – это целевой функциональный узел, в котором объединены учебное содержание и технология овладения им. Дидактическая цель формируется для обучаемого и содержит в себе не только объем знания, но и на уровень его усвоения.

Основными функциями преподавателя при модульном обучении являются контроль, консультации, координация действий по овладению информацией, чтение лекций. Основные действия обучающегося: самостоятельное изучение и анализ учебного материала, управление своей познавательной деятельностью, составление логической схемы.

Взаимодействие преподавателя и обучающегося выражается в личных контактах, в коллективном сотрудничестве.

Технология модульного обучения представляет собой определенный объем учебной информации, необходимый для выполнения конкретной деятельности и формирования профессиональной компетентности обучающихся. Принцип модульности означает, что содержание учебного материала обеспечивает каждому обучающемуся достижение поставленных дидактических задач, имеет законченность материала в модуле и интеграцию разных видов и форм обучения.

Технология модульного обучения поддерживает компетентностный подход в образовании. Эта программа основана на особой организации учебного процесса, при котором в качестве цели обучения выступает совокупность профессиональных компетенций обучающихся, а средством ее достижения – модульное построение содержания и структура обучения.

К ВОПРОСУ О БИБЛИОТЕКЕ МУЗЕЯ ИЗЯЩНЫХ ИСКУССТВ И ДРЕВНОСТЕЙ ХАРЬКОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

ФИЛИППЕНКО Р. И.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

В 1837 г. при Харьковском университете как учебно-вспомогательное учреждение был основан Музей изящных искусств, при котором начала собираться библиотека. Документальным источником, благодаря которому можно составить представление о формировании библиотеки Музея до 1890 г., является «Каталог книг и художественных собраний, находящихся в Музее изящных искусств и древностей при императорском Харьковском

университете (до 1890 г.)». Всего, судя по каталогу, к 1890 г. в музейной библиотеке насчитывалось приблизительно 500 изданий [2, с. 310].

С 1893 г. чтение курса по истории искусств в Харьковском университете начал приват-доцент Е. К. Редин. Он же был назначен и заведующим Музеем изящных искусств и древностей, которым руководил до своей смерти в 1908 г.

В феврале 1893 г. знакомясь с Музеем и созданной при нем библиотекой, Е. К. Редин писал, что ему понравилась библиотека Матушинского, «…но она главным образом богата книгами по Возрождению и новому искусству, отчасти лишь по раннехристианскому; византийских богатых изданий нет; из таковых, за исключением Марка Венецианского, и в Музее. Что всего неприятнее – нет совершенно сочинений Росси, и его журнал не выписывается и никогда не выписывался. … Общее впечатление от книг все же такое: много есть хорошего, чего и трудно бы ожидать, но много хорошего нужно и поискать, и пополнить» [3, с. 320].

За время заведования Музеем Е. К. Рединым фонды его библиотеки значительно пополнились за счет приобретения необходимых изданий. Ученый внимательно следил за выходом новой литературы. Уже в марте 1893 г. он писал, что «начал выписку книг для музейной библиотеки; думаю приобрести все сочинения де Росси и его Bulletino за все годы…» [3, с. 320]. В октябре того же года историк пишет И. В. Помяловскому: «Музей пополняется мало-помалу книгами, но мое увлечение приобретением привело меня к тому, что уже теперь бюджет закончен и прихвачена порядочная часть будущего» [3, с. 321].

Библиотека пополнялась и благодаря пожертвованиям ученых обществ, с которыми Егор Кузьмич поддерживал тесные научные связи. Среди даров были книги по искусству, альбомы фотографий, гравюр и т. д.

Сохранилось письмо, адресованное Музею изящных искусств и древностей Русским музеем, в котором говорится, что на адрес Музея Харьковского университета отправлено семь изданий Русского музея [4, л. 3703].

Обращался Е. К. Редин за помощью и к частным лицам. А. В. Звенигородский пожертвовал Музею «нумерованный» экземпляр (один из двухсот) классического издания «Византийских эмалей…» Н. П. Кондакова [1, с. 21].

Библиотека музея пополнялась и работами самого Е. К. Редина, о чем свидетельствует запись Д. Гордеева, сделанная 8 февраля 1916 г.: «Имею честь просить Правление [Харьковского университета] отдать распоряжение о внесении в материальную книгу Музея 34 отдельных оттисков печатных трудов проф. Е. К. Редина (26 №№)» [6, л. 500]. В основном это были работы ученого по истории византийской, древнерусской культуры и археологии.

В результате, к началу 1904 г. общий книжный фонд библиотеки Музея составлял уже почти 3,5 тыс. изданий [2, с. 310].

Книги библиотеки маркировались особым штемпелем, который указывал на принадлежность Музею. Издания, которые поступили в музейную библиотеку после 1889 г., можно определить по оттиску печати с надписью «Музей изящных искусств и древностей императорского Харьковского университета» [2, с. 308]. Также, были изготовлены типографские бланки с текстом следующего содержания: «М[илостивый] Г[осударь]! Библиотека Музея древностей и изящных искусств имп. Харьковского университета покорнейше просит Вас о пожертвовании ей изданн… Вами труд… Зав. библиотекою и музеем профессор…». Такой бланк начала XX в. был найден в одной из книг ЦНБ Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина [2, с. 310-311]. Бланки с

подписью Е. К. Редина хранятся и в Музее истории университета [4, л. 3226; 5, л. 14287].

Получая книги для библиотеки, Е. К. Редин обращал особое внимание на работы по истории искусства Востока, Византии, древней Руси, а наиболее по истории христианского искусства. Историк искусства положил начало формированию специального отдела, состоящему из исследований по археологии. Тут были собраны работы и издания наиболее видных отечественных и зарубежных ученых, археологических учреждений и обществ России.

В результате ликвидации Харьковского университета в 1920 г. фонды библиотеки Музея изящных искусств и древностей были переданы в фонд Центральной научно-учебной библиотеки (ныне Центральная научная библиотека Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина).

ЛІТЕРАТУРА

1. Евтушенко А. В. Е. К. Редин и библиотека Харьковского университета / / Четверті Сумцовські читання: Матеріали наук. конф., присвяч. 135-річчю з дня народж. Є. К. Рєдіна. – Х., 1999. – С. 20–23.
2. Евтушенко А. В. Из истории формирования фонда изданий по искусству Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина / / ВХУ. – 2002. – № 566: Історія. – Вип. 34. – С. 303–312.
3. Е. К. Редин: жизнь и деятельность (по материалам петербургских архивов) / / Мир русской византистики: Материалы архивов Санкт-Петербурга. – СПб., 2004. – С. 311–345.
4. Музей истории ХНУ. – Ф. 1. Оп. 4. П. 9: Материалы по археологическим съездам.
5. Музей истории ХНУ. – Ф. 8. Оп. 14. П. 2: Е. К. Редин.
6. Копировальная книга Музея изящных искусств и древностей № 3. 1910–1916 / / Фонд отдела рукописных изданий и рукописей ЦНБ ХНУ им. В. Н. Каразина.

РАНЖИРОВАНИЕ ДИСЦИПЛИН ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ ПОКОЛЕНИЙ

ФИЛИПЦОВА О. В.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

Вербальные способности являются важной и неотъемлемой частью общего интеллекта человека. Как известно, женщины в сравнении с мужчинами преуспевают в вербальных тестах, что объясняется с биологической точки зрения особенностями функционирования нервной системы. Следствиями такого полового диморфизма могут быть различия в отношении к изучаемым предметам и успеваемости в школе и в ВУЗе, выборе хобби, профориентации. В то же время социум может оказывать определенное влияние на выраженность половых различий. Целью работы был анализ половых различий по наличию любимых школьных предметов лингвистического направления у представителей двух поколений.

В исследовании приняли участие преимущественно жители Харькова и Харьковской области – студенты ВУЗов разных профилей, школьники старших классов и их родители. Респонденты условно были разделены на представителей младшего (до 35 лет) и старшего (от 35 лет и выше) поколений. В целом, у мужчин, в отличие от женщин, не было обнаружено связи между отношением к предмету лингвистического направления и их принадлежностью к определенному поколению. Половые различия прослежены в обоих поколениях (табл.1).

Таблица 1

Отношение к школьным предметам лингвистического направления

Поколение	Мужчины, число и %		Женщины, число и %	
	Любил	Не любил	Любила	Не любила
Младшее	156 (40,5%)	229 (59,5%)	583 (73,4%)	214 (26,6%)
Старшее	24 (33,8%)	47 (66,2%)	151 (64,0%)	85 (36,0%)
Величина критерия и значимость различий	χ^2 = 0,87, p>0,05		χ^2 = 7,00, p<0,001	
	χ^2 = 116,57, p<0,001 (по		χ^2 = 19,07, p<0,001 (по	

	полу в младшем поколении)	полу в старшем поколении)

При изучении отношения к конкретной дисциплине было обнаружено, что мужчин младшего поколения, которым нравился иностранный язык в школе, стало в 1,7 раза больше, а женщин – в 1,5 раза больше, чем в старшем поколении (z = 4,45, p<0,001, рис.1).

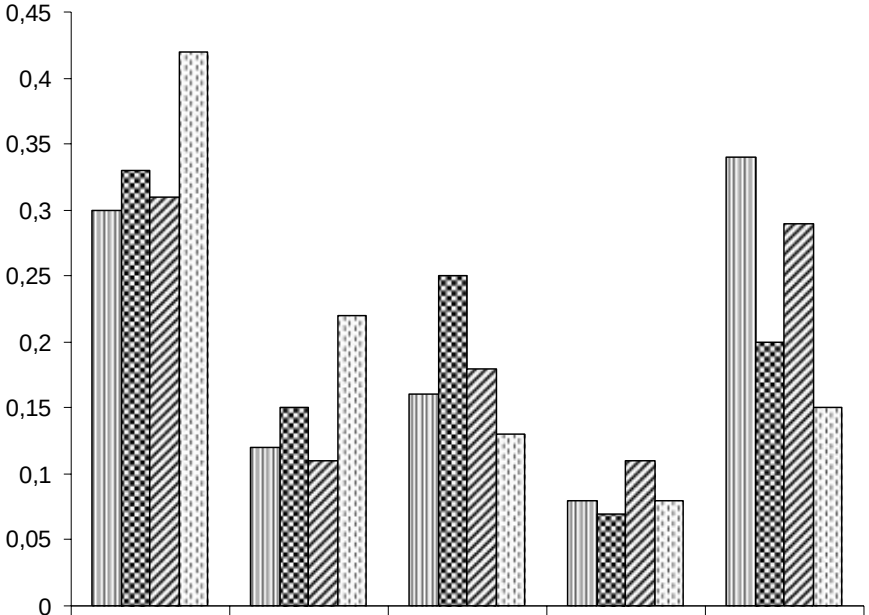

	Русская литература	Русский язык	Украинская литература	Украинский язык	Иностранный язык
Мужчины, младшее поколение	0,3	0,12	0,16	0,08	0,34
Мужчины, старшее поколение	0,33	0,15	0,25	0,07	0,2
Женщины, младшее поколение	0,31	0,11	0,18	0,11	0,29
Женщины, старшее поколение	0,42	0,22	0,13	0,08	0,15

Рис.1. **Доля лиц с положительным отношением к конкретным предметам лингвистического направления**

Можно предположить, что ориентация на изучение и знание иностранных языков молодежью связана с ростом миграции, развитием туризма, возможностью обучения и трудоустройства за границей, – всем тем, чего было лишено предыдущее поколение во времена «железного занавеса». С другой

стороны, этот неоспоримо положительный сдвиг явился фактором «вытеснения» из сферы любимых остальных дисциплин гуманитарной направленности с соответствующими последствиями. Роль высшей школы в данном случае может заключаться в поиске способов коррекции этой неблагоприятной тенденции среди украинской молодежи.

НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА РУССКОГО РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ И ЕЕ РОЛЬ В ОБЕСПЕЧЕНИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

ФИЛЯНИНА Н. Н., ЦЫГАНЕНКО В. В.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

В последнее время появилось огромное количество научных исследований в области лингвострановедения, однако это не снимает остроты проблемы и оставляет большое поле деятельности для ученых-лингвистов и методистов.

В преподавании РКИ особое внимание обращено на отражение культуры в языковых единицах различных уровней и на ознакомление с культурой через эти единицы и в процессе овладения ими. Теория и практика этого направления получила название лингвострановедения, соотносимого с основным принципом методики преподавания русского языка как иностранного: коммуникативной направленностью процесса обучения, плодотворного для решения общих задач обучения и интеллектуального развития личности учащегося.

Необъятность самого поля исследования не дала возможности лингвострановедению обратиться к целому ряду национально-культурных феноменов речевой деятельности.

При изучении иностранного языка, отражающего другую культуру, выход за пределы собственных стереотипов связан с необходимостью

знакомства со стереотипами общения другой культуры (здесь необходимо учитывать неоднозначность понятия стереотип). Выявление, описание и изучение стереотипных форм – важная составная часть всего процесса описания языка как предмета изучения. Стереотипные формы должны входить в сам процесс овладения языком как его неотъемлемая часть.

Изучение национально-культурной специфики русского речевого общения и ее роли в обеспечении межкультурной коммуникации, выявление основных составляющих этой специфики – национальных социокультурных стереотипов речевого общения, разработка общих принципов отражения этой специфики в процессе преподавания русского языка как иностранного так и остаются актуальнейшими вопросами лингвострановедения.

Сведения о культуре страны изучаемого языка могут иметь собственно страноведческую ценность и в то же время обладать или не обладать коммуникативной ценностью, которая и должна определять их роль и место в преподавании языка, если речь идет об обучении общению на этом языке. Динамика национально-культурного компонента языковых единиц глубоко и всесторонне проявлена в лингвострановедении, но именно с точки зрения ее накопления в единице и извлечения ее из этой единицы.

Проблема значения этой динамики для коммуникации рассматривалась многими учеными.

Определение самого понятия «лингвострановедение», предмета и его методики, тоже является неоднозначным и спорным вопросом.

Некоторые называют лингвострановедением аспект преподавания РКИ; некоторые – культуру, включенную в предмет преподавания языка; некоторые – отрасль филологии. В обиходе лингвострановедением обычно называют всё, что не является языком (внеаудиторное общение в среде языка; вне среды языка – все

формы внеаудиторной работы). Однако все разделяют точку зрения, что лингвострановедение – составная часть методики преподавания РКИ, которая реализуется во всех формах учебного процесса с учетом целей изучения языка и обеспечивает коммуникативную компетенцию учащихся.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У МЕДИЧНОМУ ВУЗІ

ФОМІНА Л. В., КАЛІНІЧЕНКО О. В., НІКОЛАЄВА А. О.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Мовлення лікаря – показник його культури, фахової майстерності. Слово лікаря – це інструмент професійної діяльності, за допомогою якого можна розв’язувати медико-психологічні завдання: створити щиру атмосферу спілкування під час прийому, установити добрий контакт з пацієнтами й досягти взаєморозуміння, сформувати в пацієнтів відчуття емоційної захищеності, уселити в них віру в себе (одужання).

Основою мовленнєвої культури медика є грамотність, тобто дотримування загальноприйнятих літературних норм у користуванні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними й стилістичними засобами мови. Але цим поняття мовленнєвої культури лікаря не вичерпується. Мовлення медика має бути не тільки правильним, а лексично й термінологічно багатим, різноманітним.

Навчальна мета включає передусім базову лінгвістичну освіту – опанування студентами знань про мовну систему, її рівні, структурні одиниці та засвоєння норм літературної мови й на цій основі формування вмінь і навичок свідомого використання мовних ресурсів у процесі мовленнєвої професійної діяльності в різних сферах суспільного життя.

Зацікавити студентів медиків українською мовою як предметом

навчання можна передусім шляхом уникнення одноманітності, шаблону й схематизму в роботі над словом, позбавлення студентів необхідності нудно зубрити визначення та правила. Чітке й доказове опрацювання мовних явищ, медичних термінів та варіювання форм, методів і прийомів навчання, адекватних виучуваним фактом, є тими чинниками, які збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення студентів.

У зв'язку з недостатньою кількістю годин, які відводяться на мовні дисципліни в медичних вузах, доводиться інтенсифікувати навчальний процес. Орієнтація на активне навчання є одним з компонентів перебудови освіти. Навчання в контексті професійної підготовки студентів-медиків як умови активізації пізнавальної діяльності студентів виявляється:

- у формі ділових ігор, де моделюються мовні ситуації в найрізноманітніших сферах – від професійного спілкування до побутового;
- у створенні проблемних ситуацій;
- у комунікативній спрямованості занять з мови, яка передбачає спілкування студентів-медиків між собою для розв'язування життєвих завдань, а також використання мовних одиниць у мовленні.

В основу формування комунікативних умінь і навичок покладено сукупність понять стилістики, лінгвістики тексту й теорії мовної діяльності. Зосереджується увага на особливості таких видів мовленнєвої діяльності, як слухання, говоріння, читання, письмо.

Вибір типу мовлення залежить від комунікативної мети висловлювання. Кожен тип мовлення залежно від обставин та мети спілкування реалізується у висловлюванні певного стилю. Під час спілкування студентові-медику потрібно будувати висловлювання з урахуванням мовної ситуації.

Таким чином, заняття з української мови в медичних вузах спрямоване на те, щоб студенти правильно використовували мовні засоби щодо комунікативних потреб і якомога краще орієнтувалися в мовному процесі.

СПЕЦИФІКА АДАПТАЦІЇ АНГЛО-АМЕРИКАНІЗМІВ У МЕДИЧНІЙ КЛІНІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

ФОМІНА Л. В., НІКОЛАЄВА А. О., КАЛІНІЧЕНКО О. В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Лексичний склад медичної клінічної термінології детермінується синтезом знань, взаємодією наук і відбиває як внутрішні, так і зовнішні зв'язки наукової дисципліни, що, в свою чергу, дозволяє глибше проникати в мовну природу досліджуваної терміносистеми, виявляти умови й особливості її формування та прогнозувати тенденції подальшого розвитку.

Аналіз словотворення, яке разом із калькуванням і запозиченням є основним способом термінологічної номінації у медичній термінології, дозволив виявити специфіку дериваційних процесів, що відбуваються у терміносистемі клінічної медицини, яка містить дефініції захворювань, методів обстеження, діагностики та лікування. 1. Аналіз на структурному рівні свідчить, що термінотворення зі значенням процесу в українській та англійській мові, яка досить часто виступає у ролі мови-донора, особливо при позначенні новітніх методів медичного дослідження, здійснюється переважно шляхом афіксації та основоскладання**.** Найпоширенішими серед англійських термінів виявилися деривати з суфіксами *-ing* і *-tion,* меншу групу складають утворення з *-ment, -age, -ance, -al.* В українському термінотворенні у клінічній термінології

найчастіше вживаються суфікси *-аці(я), -уван, -юван, -анн, -енн.* Найбільшу групу складають терміни на *-аці(я).* 2. У клінічній термінології наявні композити, утворені шляхом основоскладання, проте українській мові властива більша поширеність моделей цього типу, переважно за зразками: S+S, A+S, V+S. У мові-донорі релевантні утворення в межах досліджуваного семантичного поля зустрічаються досить рідко. Терміни, створені таким способом, часто співвідносяться з утвореннями на *-к-*, проте все більше витісняють їх. Безафіксне словотворення з взаємодією дієслів та іменників, тобто конверсія, властива англійській мові, у досліджуваному полі репрезентована поодинокими термінами. Обидві мови мають нечисленні приклади парасинтетичних слів, коли терміни є результатом відразу двох способів деривації – складання основ та безафіксного словотворення. За своєю семантичною мотивованістю такі терміноодиниці пов'язані зі словосполученням, на базі якого вони створені. 3. Специфікою дериваційних процесів у досліджуваній терміносистемі порівняно з загальнолітературним словотворенням є використання комбінації терміноелементів, абревіатур та числових компонентів, а також сполучення українських, англійських та інтернаціональних словотвірних засобів. Виокремлено три типи сполучення терміноелементів: запозичена основа та український афікс; українська основа та інтернаціональний афікс; запозичена основа та інтернаціональний афікс. 4. Результат аналізу морфемної структури термінів свідчить, що на морфологічному рівні їхня типологічна специфіка відбиває загальнолінгвістичні особливості англійської та української мов, першій з яких притаманна перевага одно- та двоморфемних утворень, а другій – дво- та триморфемних одиниць.

Відсутність усталеного набору дериваційних елементів та способів

словотворення є визначальною рисою термінології клінічної медицини на сучасному етапі розвитку, що спричиняє необхідність ревізування існуючих та формування нових концептуальних систем з побудовою адекватних номенів.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ АУДІЮВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

ФОМІНА Л. В., САМОЛИСОВА О. В., АНТОНОВИЧ С. О.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Однією з основних засад Болонської декларації є збільшення частки самостійної роботи студента у вивченні дисципліни та індивідуалізація навчання. Організація цієї роботи має низку особливостей, які кожен викладач має враховувати, з огляду на специфіку дисципліни, мову викладання та контингент студентів, а також на початковий рівень сформованості навичок самостійної роботи. Вищезазначені особливості навчального процесу у вишах на сучасному етапі диктують необхідність удосконалення форм і методів контролю знань студентів, зокрема рівня сформованості мовної компетентності іноземного студента.

Одним із найбільш уживаних видів контролю, зокрема на заняттях з української мови, в умовах активного впровадження положень Болонської декларації є тестовий контроль знань. Саме цей вид контролю навичок аудіювання ми пропонуємо активно застосовувати на заняттях для іноземних студентів-медиків.

Запропонований прийом тестового контролю аудіювання є різновидом об’єктивного теста з вибором відповіді з декількох

запропонованих. Особливість його полягає в тому, що, по-перше, студенти здійснюють послідовно вибір не однієї, а п'яти правильних відповідей з п'яти запропонованих, що виключає вірогідність випадкового відгадування; по-друге, вибір відповідей відбувається не на рівні окремих мовних одиниць (слів або речень), а на рівні тексту. Це дозволяє використовувати тестові завдання також як навчальні, тобто мовленнєві вправи для того, щоб сформувати в студента навички сприйняття на слух монологічного мовлення.

За умови правильної організації роботи тести дозволяють швидко, протягом 4–5 хвилин, здійснити фронтальну письмову перевірку розуміння студентами п'яти коротких текстів. Тексти, які ми добираємо для таких тестових завдань, є простими та доступними як для добре підготовлених студентів, так і для тих, рівень знань яких з української мови дещо нижчий.

Методика роботи з текстами має три етапи: підготовка; аудіювання та виконання тестового завдання студентами; підбиття підсумків.

Таким чином, досвід роботи з тестами для контролю навичок аудіювання дозволив визначити можливі способи перевірки текстів та виставлення оцінок. Щоразу викладач вибирає один із них, залежно від поставленого завдання. Підсумки теста потрібні викладачеві для того, щоб виставити оцінки за аудіювання, з метою самоконтролю можна надати кожному студенту можливість перевірити тест та виставити собі оцінку, для взаємоконтролю в парах студенти можуть обмінятися виконаними тестовими завдання, зіставити відповіді з номерами, написаними на дошці, та поставити оцінки один одному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации. – М., 1982.
2. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг. – М. : МГУ, 1989. – С. 216.
3. Теоретические основы методики обучения иностранным языкам / Под ред. А. Д. Клименко, А. А. Миролюбова. – М. : Педагогика, 2001. – С. 120.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВА МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

ФОМІНА Л. В., СКОРБАЧ Т. В., САМОЛИСОВА О. В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Останнім часом зростає інтерес до української мови як державної. На сьогодні мало володіти лише тими знаннями, що дала школа. Молодий фахівець з вузівською освітою має добре орієнтуватися в специфічних особливостях підстилів наукового стилю: власне наукового, науково-навчального та науково-популярного; уміти складати тексти виступів, доповідей, працювати з науковою літературою, писати наукові праці тощо.

Ділова сфера не повинна лякати майбутнього спеціаліста. Молодий фахівець мусить усвідомлювати, що від його уміння грамотно й по-сучасному спілкуватися з діловими партнерами (за допомогою ділових документів, телефонних переговорів, зустрічей, нарад тощо) залежатиме встановлення офіційних, службових, ділових, партнерських контактів, налагоджуватимуться його приватні стосунки з людьми.

На заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» ми надаємо особливої ваги питанням культури мовлення.

Культура мовлення суспільства – це чи не найяскравіший показник стану його моральності, духовності, культури взагалі.

Головним завданням культури мови є:

– виховання навичок літературного спілкування;

– пропаганда й засвоєння літературних норм у слововжитку, граматичному оформленні; у вимові й наголошуванні;

– неприйняття спотвореної мови або суржику.

Тому під час занять привчаємо студентів слідкувати за дотриманням наголошування, інтонування, слововживання, будови речень, діалогу тексту, дотримування загально-прийнятих стандартів.

Програмний матеріал побудований таким чином, щоб допомогти майбутнім медичним працівникам оволодіти навичками літературного мовлення, збагатити свій професійний лексичний запас, ознайомитися з особливостями публіцистичного, наукового, офіційно-ділового та інших стилів. Із цією метою до кожного з заняття розроблено методичні поради щодо вивчення відповідної теми з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», тестові завдання, систему вправ, зразки різних документів, які використовують у медичній практиці, а також словникові статті й теми рефератів. Знайти відповіді на запитання й уникати багатьох помилок студенти зможуть, скориставшись джерелами зі списків рекомендованої літератури, які подано після кожного заняття.

Експериментально доведено, що грубе слово як негативний подразник діє кілька секунд, але реакція на нього діє декілька годин, навіть днів. Як наслідок – порушення нервової та серцево-судинної діяльності людини, її хвороба, а іноді й смерть. Цю істину необхідно донести до кожного студента – людини.

Отже, культура кожної людини, студента зокрема, має стати надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Кожна культурна людина з вищою освітою має вчитися глибше пізнавати тонкощі рідної мови, сприймати гру відтінків рідного слова.

МОВНА Й КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ФАРМАЦЕВТА

ХАЛІМАН О. В.

Коледж Національного фармацевтичного університету, м. Харків

Володіння мовними нормами та їх використання в комунікативній практиці – одна з умов реалізації фармацевта-професіонала, тому формування мовної й комунікативної компетенцій слід уважати одним з важливих напрямів його професійної підготовки. У період навчання майбутні фахівці повинні систематично працювати над удосконаленням власного мовлення, ознайомлюватися з різними засобами впливу на партнера комунікації, удосконалювати практичні мовленнєві уміння й навички. Внесення до програм з «Української мови за професійним спрямуванням» комунікативної складової (ознайомлення з технікою ефективного спілкування, відповідними до ситуацій штампами, стереотипами, стратегіями й тактиками, застосування невербальних засобів, нетрадиційних комунікативних ходів, прийомів тощо) дає змогу реалізувати цей аспект у процесі викладання курсу, оскільки мовну компетенцію (знання мовних одиниць та законів їх використання) неможливо розглядати поза компетенцією комунікативною (навички використання мови в конкретному контексті й ситуації спілкування, вміння зорієнтуватись у співбесіднику, ефективно впливати на нього). Лише їх гармонійний синтез забезпечує результативне ділове спілкування.

Мовленнєвий етикет є тим підґрунтям, на якому й можливе професійне формування фармацевта. Культура ділового мовлення в цілому підпорядковується загальним вимогам культури вербального спілкування.

Структурними компонентами ділового мовлення фармацевтів є правильність мовлення (досконале володіння нормами літературної мови, точність, логічність), мовна майстерність (навички добору із співіснуючих варіантів найточнішого, найбільш доречного у певній комунікативній ситуації), мовна свідомість (уміння оцінювати й удосконалювати мовленнєву діяльність комунікантів на кожному етапі спілкування).

Аналіз наукової літератури та практична викладацька діяльність дали підстави відповідно до програми з дисципліни визначити психолінгвістичні та педагогічні засади формування в майбутніх фахівців основ мовної та комунікативної компетенцій. Форми поточного та підсумкового контролів дають змогу перевірити рівень мовно-комунікативної сформованості студентів при вивченні курсу «Української мови за професійним спрямуванням», проте завданням фармацевта є її постійне вдосконалення. Цей процес, як і самовдосконалення взагалі, є глибоко особистісним та здійснюється протягом життя у різноманітних ситуаціях спілкування, в тому числі й у професійній діяльності.

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СОЦІУМУ

ХОМ'ЯКОВА О. В.

Харківська національна академія міського господарства, м. Харків

Стан вищої освіти в Україні свідчить про наявність в ній кризових явищ культурологічного характеру. Їх джерелом виступає не стільки соціальна або економічна криза, скільки існування кризового соціуму. З точки зору впливу на культуру друге джерело є більш фундаментальнім,

ніж перше. В першому випадку мова йде про зовнішні джерела кризового стану, а в другому – про невідповідність соціальних і культурологічних характеристик суспільства завданням, що йому необхідно вирішувати.

Кризовий соціум розглядається як такий соціум, в якому сформувались, внаслідок дисбалансу рушійних культурних і соціальних сил, елементи механізму саморуйнування. Соціальна криза може мати своїм наслідком кризовий соціум, в той же час відродження кризового соціального соціуму на засадах лише просто подолання економічної або соціальної кризи неможливе. Вихід з такої ситуації вбачається у демонтажу попередніх структур і якісних змінах їх ланок, що супроводжується загрозою виникнення гуманітарної катастрофи. Ключова роль в її запобіганні в сфері вищої освіти належить культурі, оскільки надання освіти – це процес перш за все введення людини в культуру.

Під цим кутом зору не можна не прийти до висновку, що для вирішення культурологічних проблем вищої освіти кризового соціуму необхідні еталонні центри культури. Вони є найважливішою передумовою життєздатності культури, особливо в періоди епохальних змін. У своїй сукупності ці еталонні центри є носіями певного ідеалу, без якого жодне суспільство існувати не може, а в умовах корінних змін просто приречене на загибель. Зважаючи на те, що еталонні центри культури призначені для формування нових практик, які з часом стають широким здобутком життя, то найбільш підходять для цієї ролі університети. При цьому, зважаючи на існуючі в Україні тенденції, до них не слід підходити виключно з прагматичної точки зору і очікувати баришів.

Набуття вищої освіти це складний процес реалізації життєвих прагнень. інтелектуального і культурного потенціалу особистості. Вона не може отримуватись «між іншим». Соціологічні дослідження свідчать, що на пострадянському просторі в середньому 20% молодих людей

розглядають освіту в якості життєвої цінності. Із цього не випливає висновок, що вступ до університетів не може бути більшим 20% від чисельності відповідної вікової групи. Просто перед вищою школою під впливом кризового соціуму постає додаткова мета – відновити цінність освіти і культури. Без досягнення її існує загроза фундаментальних інтелектуальних і культурних втрат. За відомим казахським прислів'ям, «можна насильно привести коня до водопою, але не можна насильно заставити його пити».

Виправити становище стосовно цього й інших проявів кризового соціуму в сфері вищої освіти можна лише шляхом інтенсивного включення студентів в атмосферу культури вищого навчального закладу, щоб вони постійно відчували цю атмосферу. Ключовими суб'єктами такого прилучення є професори і викладачі. Зважаючи на сказане, культурологічне значення професорсько-викладацького складу, в першу чергу, полягає в тому, щоб такі викладачі існували, оскільки без них неможлива культура. Спираючись на неї, вони прилучають до майбутнього нові покоління, тобто забезпечують безперервність не лише практичного, але й духовного життя.

Цим проблема щодо них та їх участі в доланні впливів кризового соціуму не вичерпується. Вважається, що учитися має бути цікаво. Але освіта – справа серйозна, і вона в руках Учителя, в руках Професора. Тому працювати і знаходитись в культурній атмосфері вузу повинно бути цікаво не лише студенту, а насамперед професору, викладачеві. Якщо у них будуть умови для самореалізації та опанування висотами культури, то і студенту буде цікаво. Отже для підготовки студентів університети повинні бути не фабрикою дипломів, а творчим джерелом наукових відкриттів і культури.

КОМП’ЮТЕРНЕ ТЕСТУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ЧИРКОВА Ю. Ю.
Харківський національний медичний університет, м. Харків

Проблеми методики викладання мовних дисциплін у вищій школі за умов інтеграції вітчизняної системи освіти до європейських стандартів набувають особливої актуальності, адже сучасний студент очікує від процесу навчання досягнення певної компетенції, яка б давала змогу реалізовувати набуті вміння й навички в подальшій професійній діяльності.

Одним із шляхів підвищення ефективності навчального процесу видається застосування такої форми контролю знань студентів, як комп’ютерне дисциплінарне тестування, яке, проте, неможливе без уточнення і конкретизації його науково-теоретичних основ.

Необхідно відзначити, що використання комп’ютерного тестування як інноваційної технології навчання іноземним мовам ставить перед викладачем вищої школи завдання розробки і наукового обґрунтування теоретичної моделі тестування, що є дидактичною системою, яка забезпечить результативність мовної підготовки студентів. Успішність застосування комп'ютерного тестування мовної підготовки студентів буде забезпечена тільки у тому випадку, якщо виконується комплекс педагогічних умов: розробка і впровадження в освітній процес теоретичної моделі тестування, активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях із мовних дисциплін, формування мотивації у студентів, відповідність матеріалу, що подається, загальнодидактичним принципам.

Таким чином, рішення поставлених завдань забезпечить ефективну реалізацію технології комп'ютерного тестування з мовних дисциплін в контексті інформаційних технологій навчання у вищій школі.

ГУМАНИТАРИЗАЦИЯ КАК КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ШЕВЧЕНКО Н. В.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков

Глобальные тенденции резкого возрастания роли человеческого фактора в развитии индустриальной, информационной цивилизации, также как и общенациональные потребности украинского общества, связанные с его модернизацией и постепенной интеграцией в единое мировое сообщество, предъявляют новые, несравненно более высокие требования к человеку как к активному и сознательному субъекту общественной, творчески преобразующей практики. Соответственно, возрастают и требования к качеству образования.

Современный, образованный индивид – это личность, не только обладающая профессиональными знаниями и формализованными навыками, рутинными технологическими приемами в области той или иной сферы приложения своего труда, но и способная нестандартно, творчески, инновационно мыслить, качественно совершенствовать производственные, организационные, управленческие и иные процессы и виды трудовой деятельности.

Создающаяся и развивающаяся система гуманитаризации образования в высшей школе призвана способствовать достижению следующих целей: овладению будущими специалистами гуманитарной культурой; преодолению узости и однобокости их мышления; формированию специалиста, гармонично сочетающего в себе современный

уровень профессиональных знаний и навыков с гуманистическими жизненными ориентирами; развитию у будущего специалиста качеств творческой личности, в равной мере владеющей как формами и методами понятийно-рационального познания мира, так и интуитивно-образными формами его постижения.

Итак, гуманитаризация высшего образования предполагает, прежде всего, приобщение молодого человека к гуманитарной культуре человечества. Другими словами, гуманитаризация обычно рассматривается как дополнительный и необходимый компонент профессионального образования. Преподавание социально-гуманитарных дисциплин преследует две основные и взаимосвязанные цели: во-первых, преодолеть «частичность» человека (молодого специалиста), его одномерность, задаваемую профессиональной подготовкой; во-вторых, заложить у молодого специалиста основы гуманистического мировоззрения, благодаря которому человек осмысливает свои способности и возможности к карьерному росту, нарабатывает целерациональные и ценностнорациональные способы раскрытия своего карьерного ресурса.

ПОЛІТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСТВА

ШМИРЬОВА В. І.
Харківський національний економічний університет, м. Харків

Проблема формування політичної культури досить актуальна для молодого покоління, так як саме молодь знаходиться на завершальній стадії становлення особистості. Українське суспільство повинно постійно

дбати про створення умов для творчого розвитку особистості, всебічної її реалізації. Молодь найбільш вразлива, зазнає різних впливів, сприйнятлива до викликів сьогодення.

Сучасна молодь нашої країни зростає в умовах свободи вибору. Раніше такий вибір був відсутній, особливо якщо говорити про вибір політичних цінностей та ідеалів. На жаль, треба підкреслити, що молоді часто не просто зробити цей вибір. В даний момент зламані старі стереотипи та ідеали, відбувся крах міфів та уявлень, які домінували десятиліттями в нашій державі. В цих умовах суспільство, а також суспільні інститути повинні зробити певні практичні кроки, щодо сприяння і активації політичної культури молоді.

Серед різних ланок механізму формування політичної культури молоді важливе місце займає, безумовно, освіта. Нас перед усім цікавить освіта студентства. Завдання вузу дати студентам не тільки фахові знання, але й включити студентську молодь в процес розбудови української державності, сприяти формуванню її національної свідомості, національного менталітету, почуття патріотизму. На нашу думку, великий вплив в цих процесах відіграє особистість викладача. Він не просто джерело наукової інформації, а перш за все – взірець творчого підходу до фаху, істинної інтелігентності, чесності, принциповості, порядності, політичної культури. Завдання викладача – через різні форми, які впроваджені в навчальному та виховному процесі в вузах, сприяти формуванню політичної свідомості молоді. І головне в цьому – не нав'язувати особисту думку, а, спілкуючись з молоддю, показувати їй різноманітні погляди, теорії, точки зору на найважливіші питання політичного і соціального життя. Ми завжди знаходимо немало цікавого в оцінці молоддю багатьох явищ та подій. Ми відчуваємо з її боку не тільки відповідальність, але й зацікавленість. Тільки так можна сформувати у неї

такі якості як повага до чужої думки, толерантність, готовність до діалогу та компромісу.

Одним із найважливіших засобів політичного виховання виступає виховання патріотизму. Із минулого нашого народу ми повинні взяти демократичний, прогресивний зміст: віддану любов до Батьківщини, соціальну активність, яка сприяє процвітанню країни і зміцненню єдності всіх націй ї народностей, які населяють українську державу, захист рідної країни.

Необхідно формувати, в першу чергу, порядність, честь, обов'язок. Треба «приватизувати» людське в нас – це саме головне. Усвідомити себе всенародністю, тобто тою спільнотою людей, коли ми – це ми, коли ми всі разом.

Студентство є основним джерелом відтворення інтелектуального потенціалу країни. Від якості набутих знань, соціальної позиції, морального обличчя студентів в значній мірі залежить прогрес суспільства.

Розмірковуючи над цією темою, нами було проведено опитування студентів, для яких читаються курси «Політологія», «Історія України». Було поставлено запитання: «В чому полягає і виявляється Ваш патріотизм?». В опитуванні прийняли участь 192 студенти першого і другого курсів ХНЕУ. Близько 2/3 респондентів заявили, що їх мета — жити і творити для незалежної, суверенної України, але 1/3 опитаних не змогли визначитись в цьому напрямку.

Слід підкреслити, що саме гуманітарна складова вищої освіти є базовою для формування патріотизму, особистості українця та політичної культури молоді.

Розглянуті проблеми диктують необхідність модернізації політичного виховання молоді через удосконалення гуманітарної освіти вищої школи, з метою сприяння залучення молоді до активної участі в державотворчих

процесах країни. Це довгострокова програма дій, в якій мають бути зацікавлені як влада, так і суспільство в цілому.

СТАН ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИЗАЙНУ І ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

ЩЕРБИНА Е. Б.

Харківська державна академія дизайну і мистецтв, м. Харків

Одна із найважливіших проблем сучасної української лексикографії – укладання термінологічних словників. Ці словники, відображаючи лексику певної галузі, мають чітке призначення: давати когнітивно-інформаційний апарат різних сфер сучасного життя і забезпечувати навчальну, наукову, технічну, мистецьку діяльність.

Незважаючи на те, що на сьогодні досліджено близько 100 терміносистем різних галузей знань, з проблем дизайну і образотворчого мистецтва є відносно невелика кількість монографій і дисертацій, присвячених переважно термінології народного мистецтва, в тому числі О. Гриджук (художня різьба по дереву), І. Зінченко (техніки української вишивки), Н. Левун (художня кераміка) та ін.

Слід зазначити, що термінологічна система дизайну і образотворчого мистецтва ще знаходиться в процесі уніфікації, тому словників поки ще небагато, хоча потреба в них, безперечно, є, оскільки теоретичний розвиток мистецьких напрямків залежить від систематизації, кодифікації і стандартизації наукової термінології.

Зважаючи на те, що термінознавство набуло ознак практичної науки, слід адаптувати теоретичні знання термінознавства до потреб постійного

використання термінології у фаховій діяльності майбутніх художників і дизайнерів.

У термінологічному лексиконі усіх спеціальностей є тематичні групи, досліджені в більшій мірі, «ергономіка», «графічний дизайн», «промисловий дизайн», «мистецтвознавство», «дизайн меблів»; ще потребують своєї систематизації такі групи, як «дизайн тканин і одягу», «дизайн інтерактивних засобів візуальної комунікації». До того ж кількість тематичних груп, які складають терміносистему образотворчого мистецтва і дизайну, постійно збільшується.

З часом до традиційних тематичних груп долучаються й ті, що пов'язані із суміжними дисциплінами: «архітектура», «будівельна справа», « екологія», «інформаційні технології», «шрифт», «поліграфічне виробництво», «друковані техніки», «візуальні засоби образотворчого мистецтва» тощо.

Основним завданням практичного термінознавства є створення довідників, галузевих словників, енциклопедій, словників, через які відображається наукове, культурне, соціально-економічне надбання держави.

Звичайно, словник є кінцевим продуктом певної терміносистеми, який відбуває склад, семантику відповідної галузі, а також безперервний кругообіг необхідних і втрачених термінів, позаяк лексичний склад мови постійно змінюється.

У термінографії другої половини XX – початку XXI важливе місце посідає навчальна лексикографія. За цей час в Україні видано понад 80 навчальних галузевих словників і посібників з різних сфер знань, що покликані забезпечити комплексне знання термінології обраного фаху, вироблення у студентів загальних уявлень про терміни, шляхи та способи термінотворення, набуття вмінь та практичних навичок грамотного і доречного терміновживання [2:12].

Щодо лексикографічних видань з образотворчого мистецтва і дизайну, то в цій царині теж відбулося пожвавлення діяльності.

Колективом викладачів і студентів-старшокурсників Харківської державної академії дизайну і мистецтв останніми роками було укладено і видано низку словників, які охоплюють певні спеціальності і спеціалізації навчального закладу, в тому числі словник з ергономіки, промислового дизайну, графіки і друкованих технік, сучасних напрямів образотворчого мистецтва.

Аналіз термінологічних видань свідчить про певні тенденції до їх створення:

1) залежність українських термінологічних систем від російської термінологічної основи, калькування російських термінів замість, заміни їх українським аналогом;
2) перевантаження термінологічних словників іншомовними запозиченнями, що може врешті-решт призвести до втрати національної самобутності української мови;
3) адаптація запозичень і новотворів до словотвірної моделі української мови і, відповідно, мотивація правопису слів, які є «словами-вершинами потужних словотвірних гнізд, як наприклад, Інтернет, дизайн, медіа» [1:113];
4) обґрунтування єдиних вимог до характеристики лексико-семантичних відношень термінів, в тому числі полісемії, омоніми, синоніми.

На жаль, поза увагою термінологів ще й досі залишаються професіоналізми, що відтіняють і доповнюють, увиразнюють термінологічну систему, яка знаходиться в процесі свого формування.

В будь-якому разі засвоєння фахової термінології значно підвищує мовну компетентність студентів, сприяє гуманізації важливих сфер державного життя, оптимізує культурний рівень майбутньої української мистецької еліти.

ЛІТЕРАТУРА
1. Городенська К. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистеми української літературної мови / / Українська термінологія і сучасність. – К., 2009. – Вип. 8.
2. Симоненко Л. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства / / Українська термінологія і сучасність. – К., 2009. – Вип. 8.
3. Панько Т. Від терміна до системи / Т. Панько. – Львів : Вища школа, 1979. – 148 с.

УПРОВАДЖЕННЯ КЕЙС-МЕТОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ВНЗ

ЩОКІНА Н. Б.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Відкритість європейського ринку праці для кваліфікованих фахівців зумовлює необхідність удосконалення їх професійної підготовки, упровадження сучасних освітніх технологій у навчально-виховний процес ВНЗ. Головне завдання освіти – генерація покоління з нестандартним мисленням, здатного до постійного оновлення знань, умінь та навичок професійної діяльності, забезпечення інноваційного розвитку суспільства в цілому, а також прагнути до самовдосконалення протягом життя. Суспільство зацікавлене у фахівцях, які здатні до активних дій, до самостійного прийняття рішень, до гнучкої адаптації. Але стрімке розширення й оновлення інформації, зростання вимог до рівня і якості професійних умінь та навичок, їх різноманітність унеможливлює формування їх в повному обсязі в межах традиційних методів навчання, шляхом ретрансляції, позбавленої емоційності. Зазначене вище стимулює необхідність конструктивних змін в організації освітнього процесу. Використання інноваційних технологій, а саме кейс-технології забезпечує максимальне занурення в умови майбутньої професійної діяльності

спонукає студентів до пошуку зв'язку між новими та вже отриманими знаннями, до формування власних ідеї та думок за допомогою різноманітних засобів, навчає співробітництву, взаємодії, правилам ведення дискусії, вмінням приймати рішення, орієнтуватися в інформаційному середовищі.

Вивченням можливостей кейс-технології у навчально-виховному процесі ВНЗ на різних етапах займалися багато науковців вітчизняної і світової педагогіки і психології. Провідна роль у розповсюдженні кейс-методу належить Гарвардській Школі Бізнесу. Сьогодні кейс-метод широко використовується у провідних вищих навчальних закладах Європи та Америки з метою набуття професійних вмінь та навичок. В Україні кейс-метод почав впроваджуватися тільки останні 5-6 років. Новизна і особливості його використання вимагають детального аналізу даного методу як виду інтерактивного навчання, адаптації до особливостей використання при викладанні різних навчальних дисциплін.

Під кейс-методом розуміють вивчення навчального предмету шляхом аналізу великої кількості кейсів (професійно спрямованих ситуацій) у визначених комбінаціях.

З методичної точки зору кейс – це спеціально підготовлений пакет навчально-методичних матеріалів, що містять структурований опис ситуацій, запозичених з реальної практики, необхідну кількість нормативно-довідкових, допоміжних матеріалів, тести для самоконтролю студентів, різноманітну наочність.

Грамотно виготовлений кейс провокує дискусію, дозволяє моделювати реальну ситуацію, з якою можливо прийдеться зустрітися на практиці в майбутньому. Крім того, кейси розвивають аналітичні, дослідницькі, комунікативні навички, виробляють уміння аналізувати ситуацію, планувати стратегію і приймати управлінські рішення.

Робота за кейс-методом передбачає вступне слово викладача; формування мікро-груп; роботу в складі малої групи; представлення спікерами рішення кейсів, запитання до спікерів, загальну дискусію; підведення підсумків. Кейс-метод ставить за мету максимально активізувати кожного студента і залучити його до аналізу ситуації і прийняття рішень.

Сьогодні кейс-метод завоював провідні позиції в освіті і вважається одним з найефективніших способів навчання студентів навичкам вирішення типових професійних проблем. Використання методу дозволяє підвищити пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін, сприяє розвитку професійних, дослідницьких, комунікативних і творчих навичок.

Зміст

Статті

1. *Архипенко Л. М.* Інноваційні технології у сучасних формах

організації самостійної роботи студентів вищої школи..... 4

2. *Берестова А. А.* Про мету та зміст курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)»..... 11

3. *Бєляєва О. М.* До питання щодо термінологічного статусу дієслова та прикметника..... 17

4. *Дашенкова Н. Н., Жидкова О. О.* Роль и место гуманитарных дисциплин в системе высшего технического образования……..... 25

5. *Дорошина Л. Ф.* Самостійна пізнавальна діяльність студентів як домінантна складова кредитно-модульної системи навчання……..... 32

6. *Кириченко О. Н., Козуб Г. Н.* Система устной и письменной речи в практике преподавания НСР на подготовительном отделении..... 37

7. *Ковальова Н. А.* Особливості використання електронних ресурсів з історії України в самостійній роботі студентів технічних ВНЗ..... 44

8. *Корнейко І. В.* Жанрова культура як складова комунікативної культури лікаря……..... 50

9. *Кулакевич Л. М.* Технічні особливості друкування документів на комп'ютері..... 55

10. *Лисенко Н. О.* Курс «Культура наукової мови» у системі мовної підготовки спеціалістів фармацевтичного профілю..... 61

11. *Логвинова С. І.* Актуальність додаткової освіти «Перекладач у сфері професійної комунікації»……..... 67

12. *Масальський В. І., Левченко О. І.* Використання інформаційних технологій при вивченні англійської мови на факультеті суміжних (додаткових) професій……..... 73

13. *Миносян А. С., Коршунова И. П.* Роль педагога в формировании творческого потенциала студентов..... 80

14. *Одинський І. П., Потапова Л. Б.* Формування екологічної свідомості та впровадження новітніх технологій в освітній процес…..... 86

15. *Одинський І. П., Потапова Л. Б.* Особливості організації навчального процесу при вивченні економічної теорії в умовах

кредитно-модульної системи……..... 93

16. *Пивоваров В. М.* Формування професійної мовної компетенції юристів..... 96

17. *Погорілий Д. Є.* Від інтегральної науки до моністичної: методологічні проблеми визначення предмету політології..... 102

18. *Постолова І. В., Томарєва Н. О.* Особливості викладання латинської мови для студентів спеціальності «Біотехнологія».... 110

19. *Савина В. В.* Электронный учебник как средство дистанционного обучения…..... 117

20. *Світлична Є. І.* Дисципліна «Латинська мова» – основа формування професійної термінологічної грамотності студентів фармацевтичного профілю……..... 122

21. *Семейкина Н. Н.* Интегральный характер «Истории мировой литературы» в системе гуманитарных дисциплин…….....……. 145

22. *Сидоренко О. В.* Індивідуальна робота студентів як форма організації навчального процесу..... 156

23. *Синиця О. О.* Крилаті латинські вислови та афоризми як засіб формування професійної мовнокомунікативної компетентності студентів юридичних факультетів..... 161

24. *Скляр В. М.* Зміни етнічного складу населення України (за матеріалами переписів 1989 та 2001 рр.)..... 166

25. *Тєлєжкіна О. О.* До питання вивчення наукової термінології на заняттях української мови за професійним спрямуванням (із практичного досвіду)…..... 179

26. *Харитонова Н. В.* Використання фразеологізмів у викладанні латинської мови студентам юридичних спеціальностей..... 189

27. *Ходаковська О. О.* Проблеми впровадження дистанційного навчання іноземної мови..... 195

28. *Шевчук Н. В.* Метод проектів у міжкультурній комунікації..... 201

29. *Шутак Л. Б., Собко І. О.* Актуальні проблеми викладання української мови якіноземної……..... 209

Тези

30. *Бабай Л. В.* О некоторых умениях и проблемах в условиях билингвизма…….. 217

31. *Базарова В. І.* Педагогічні аспекти навчального процесу під час вивчення латинської мови..... 220

32. *Бесараб Т. П.* Особливості використання дистанційного навчання……..... 221

33. *Бікулова М. Г., Тітієвська Т. В.* Свідомо-порівняльний метод при навчанні латинській анатомічній термінології англомовних студентів……... 223

34. *Білоцерківська Н. Г.* Гуманістична парадигма сучасної освіти……..... 225

35. *Божко Н. М.* Некоторые проблемы межкультурной интеракции в условиях глобализации современного образования..... 228

36. *Борбунюк В. А.* Роль прецедентных текстов в формировании речевой культуры личности..... 230

37. *Волобуева Е. А., Малютина О. К.* Об организации работы иностранных студентов на занятиях по истории Украины…….. 232

38. *Голод Р. Б.* Основні методологічні підходи до створення типової програми з «Української мови (за професійним спрямуванням)»……..….. 235

39. *Демкова Т. М.* Суспільно-політична термінологія як чинник формування наукової картини світу та виховання політичної свідомості української мовної особистості…… 237

40. *Деркачова М. Ю.* Використання блогів як одного з інноваційних засобів навчання іноземної мови…..... 239

41. *Долгая Е. А.* Проблемы повышения эффективности обучения иностранных студентов языкуспециальности……..... 241

42. *Дроздова І. П.* Розвиток професійних комунікативно-мовленнєвих умінь студентів-нефілологів ВНЗ у процесі формування мовної особистості……..... 243

43.*Жидких Б. Д., Прибылова Н. Н., Прибылов С. А., Сидорец В. М., Неронов А. Ф.* Связь успеваемости студентов-медиков с особенностями межличностных отношений…..... 246

44.*Жук В. А., Пєнкін Ю. М.* Вільне програмне забезпечення для реалізації особистісно-орієнтованого підходу в мовній підготовці……..... 249

45. *Загрійчук І. Д.* Роль філософії у формуванні інтелектуальної та громадянської зрілості особистості…..... 250

46. *Запорожец И. В., Красникова С. А.* Формирование личности высокой духовной и языковой культуры на занятиях по русскому языку……..... 253

47. *Золотухина Н. А.* Использование иллюстративной наглядности на занятиях РКИ……..... 255

48. *Іванов В. Г., Любарський М. Г., Кошева Н. А., Гвозденко М. В., Мазниченко Н. І.* Інформатика в системі юридичної освіти……. 257

49. *Иванова К. А.* О роли гуманитарного образования в процессе обучения……..... 259

50. *Ионенко И. Р.* Компаративный метод изучения терминологии как способ оптимизации учебного процесса……..... 261

51. *Кайдалова Л. Г.* Особливості гуманітарної підготовки для майбутніх фахівців фармацевтичного профілю……..... 264

52. *Кайдалова Л. Г., Черкашина Ж. В.* Комунікативний підхід при вивченні професійної лексики…..... 266

53. *Квіткін П. В., Мартинюк В. М.* Гуманістичні орієнтації та пріоритети інженерної освіти..... 269

54. *Козачук А. А., Лісовий М. І.* Комунікативна компетентність – обов'язковий компонент фахової готовності медиків…..... 271

55. *Колтунов О. Ю., Сікорська О. О., Уварова О. О.* Інновації у викладанні українознавчих дисциплін в Одеському національному медичному університеті…..... 273

56. *Ксенофонтов С. С., Білозерцев О. М.* Актуальність формування професійної лікарської мовної компетентності студентів у навчально-педагогічному процесі на кафедрі загальної хірургії……..... 275

57. *Кудрявцев О. Ю.* Проблеми впровадження дистанційної форми навчання……..... 278

58. *Кудрявцева К. А.* К вопросу об актуальности дистанционного обучения на Украине..... 280

59. *Кузнецова І. В.* Формування мовної компетентності майбутнього лікаря в процесі навчання іноземній мові..... 282

60. *Кузьміна Л. В.* Використання інформаційних технологій у навчанні українського професійного мовлення…..... 285

61. *Кулакова О. М.* Проблеми функціонування мовної комунікації.. 287

62. *Кучик Г. Б.* Категорія інформативності у текстах міжнародно-правових документів..... 289

63. *Лантух А. П., Хіріна Г. О., Мирошниченко М. С.* Оптимізація гуманітарної освіти лікаря і фармацевта в сучасному суспільстві..... 291

64. *Літвінова І. М., Явтушенко В. М.* Засоби активізації самостійної роботи студентів заочної форми навчання при вивченні гуманітарних дисциплін..... 295

65. *Лосєв О. С., Лосєва О. С.* Гуманізація в контексті соціальних функцій освіти..... 297

66. *Медведева О. А.* Роль дисциплины «Корпоративная культура организаций» в гуманитарной подготовке выпускника вуза..... 299

67.*Мелентьева Т. Н.* Духовные ценности молодежи и современное образование..... 300

68.*Могільова С. В.* Освіченість – комплекс знань чи здатність до самореалізації?..... 303

69.*Мясникова Н. А.* Роль высшей школы в формировании профессиональной ответственности..... 305

70. *Нарадько А. В.* Використання мультимедійних презентацій на заняттях з «Історії української культури»..... 307

71.*Немерцова Е. Е. Чернявская С. Н.* Компрессия информативного содержания текста при обучении письменной речи на базе текста……... 309

72. *Олексієнко Я. І.* Формування професійно важливих якостей у студентів ВНЗ засобами професійно-прикладної фізичної підготовки..... 311

73. *Осипова Н. П.* Викладач в новій інформаційній ситуації..... 313

74. *Парафійник Н. І.* Особливості викладання дисципліни «Презентації в науково-технічній галузі»……..... 315

75. *Погорілий Д. Є., Фесенко В. Ю.* Політична наука як засіб формування політичної свідомості і політичної культури особистості……..... 318

76. *Радионова Л. А.* Гуманитаризация образования – императив XXI века……..... 320

77. *Савченко Н. М.* З досвіду оптимізації навчального процесу в процесі викладання історії України……..... 322

78. *Садовніков О. К.* Мотивації студента і система освіти..... 323

79. *Садовнікова О. П.* Розвиток комунікативних умінь майбутніх лікарів у процесі вивчення української мови..... 325

80. *Сальтевська Т. В.* Самостійна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи..... 328

81. *Сатуновська І. Ф.* Проблеми методики викладання мовних дисциплін у внз І–ІІ рівнів акредитації..... 329

82. *Сидоренко М. М., Троянський В. А.* Проблеми гуманітарної освіти в сучасних медичних вищих навчальних закладах та шляхи їх розв’язання..... 331

83. *Сілевич Л. І., Мельничук О. М.* Модель навчального підручника «Українська мова (за професійнимспрямуванням)»……. 333

84. *Смоленський С. М., Доля Ю.* В. Деякі проблеми використання методу моделювання...…..... 336

85. *Смольська Л. Ю., Коваль-Гнатів Дз. Ю.* Проблеми створення електронного підручника з латинської мови для студентів фармацевтичних вузів..... 339

86. *Стремоухова И. В.* К вопросу об использовании текста в обучении языку специальности иностранных студентов..... 342

87. *Тверитникова О. Є., Демідова Ю. Є.* Фундаментальні та прикладні дослідження Харківського електротехнічного інституту крізь призму науково-технічних шкіл (1930–1950 рр.)..... 345

88. *Тімошенко Н. С.* Методика формування навичок роботи з діловими паперами у слухачів підрозділу перекладацької справи……..... 348

89. *Ткачов С. І.* Досвід проведення практичних занять з психології для іноземних студентів англійською мовою..... 350

90. *Фатеев Ю. А.* Роль гуманитарных наук в подготовке специалиста…..... 352

91. *Фель Е. Л.* Реализация технологии модульного обучения в подготовке студентов..... 354

92. *Филиппенко Р. И.* К вопросу о библиотеке музея изящных искусств и древностей Харьковского университета..... 356

93. *Филипцова О. В.* Ранжирование дисциплин лингвистического профиля представителями разных поколений..... 359

94. *Филянина Н. Н., Цыганенко В. В.* Национально-культурная специфика русского речевого общения и ее роль в обеспечении межкультурной коммуникации..... 362

95. *Фоміна Л. В., Калініченко О. В., Ніколаєва А. О.* Деякі аспекти формування професійного мовлення студентів у медичному вузі……..... 364

96. *Фоміна Л. В., Ніколаєва А. О., Калініченко О. В.* Специфіка адаптації англо-американізмів у медичній клінічній терміносистемі……..... 366

97. *Фоміна Л. В., Самолисова О. В., Антонович С. О.* Тестовий контроль аудіювання на заняттях з української мови для іноземних студентів-медиків..... 368

98. *Фоміна Л. В., Скорбач Т. В., Самолисова О. В.* Культура мовлення як основа мовленнєвої компетентності майбутнього лікаря……..... 370

99. *Халіман О. В.* Мовна й комунікативна компетенції як складова професійної майстерності фармацевта..... 372

100. *Хом'якова О. В.* Шляхи вирішення культурологічних проблем вищої освіти в умовах кризового соціуму..... 373

101. *Чиркова Ю. Ю.* Комп'ютерне тестування у вищій школі..... 376

102. *Шевченко Н. В.* Гуманитаризация как компонент профессионального образования..... 377

103. *Шмирьова В. І.* Політичне виховання студентства……... 378

104. *Щербина Е. Б.* Стан формування національної термінології дизайну і образотворчого мистецтва..... 381

105. *Щокіна Н. Б.* Упровадження кейс-методу в навчально-виховний процес ВНЗ……..... 384

Гуманітарна складова вищої освіти: проблеми та перспективи. Статті та тези

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
14–15 **квітня** 2011 **року**
м. Харків

Відповідальний за випуск – Є. І. Світлична

Видавництво Національного фармацевтичного університету
Україна, 61002, Харків, вул. Пушкінська, 53